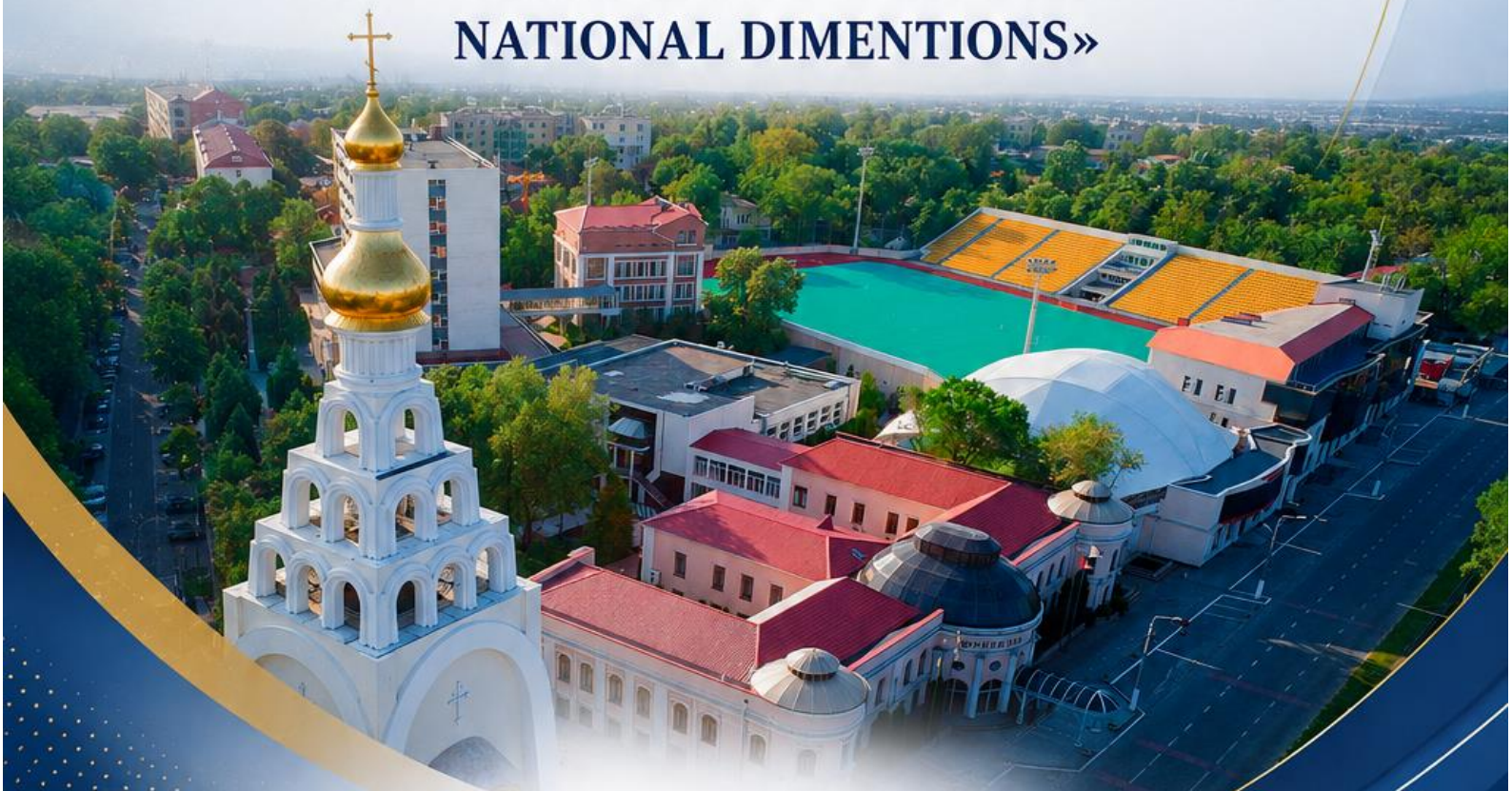

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»
ГО «Південно-український центр гендерних проблем»

«СУЧАСНІ ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ: ГЛОБАЛЬНИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ ВИМІРИ»

«MODERN POLITICAL PROCESSES: GLOBAL AND NATIONAL DIMENSIONS»

МАТЕРІАЛИ V МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ

📅 21 – 22 травня 2026 р.

м. Одеса

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»
ГО «Південно-український центр гендерних проблем»

**«СУЧАСНІ ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ:
ГЛОБАЛЬНИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ ВИМІРИ»**

**«MODERN POLITICAL PROCESSES: GLOBAL AND
NATIONAL DIMENSIONS»**

**МАТЕРІАЛИ V МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ**

21 – 22 травня 2026 р.

м. Одеса

УДК 323.2+327(043.2)

Сучасні політичні процеси: глобальний та національний виміри : матеріали V Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (м. Одеса, 21-22 травня 2026 р.) / за заг. ред. С. В. Ківалова, Л. І. Кормич. Одеса, 2026. 307 с.

Modern political processes: global and national dimensions : proceedings of the 5th International scientific and practical internet conference (Odesa, May 21-22, 2026) / Ed. S.V. Kivalov, L .I. Kormych. Odesa, 2026. 307 p.

Матеріали видано в авторській редакції. Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники конференції

ВСТУПНЕ СЛОВО

П'ятий рік поспіль Національний університет “Одеська юридична академія” виступає платформою комунікації науковців і практиків, громадських активістів з актуальних нормативних, інституційних та процесуальних проблем сучасного цивілізаційного розвитку, в рамках проведення вже V міжнародної науково-практичної інтернет-конференції “Сучасні політичні процеси: глобальний та національний виміри”.

Воєнний стан в сучасній Україні, пов'язаний з агресією РФ, не має стати на заваді науковому пошуку ефективних рішень складних проблем життєдіяльності держави та суспільства, функціонування системи міжнародних відносин, потребуючи лише нових форматів комунікації, використання інноваційних технологій спілкування та взаємодії. Таку місію і виконує конференція, ініційована кафедрою політичних теорій університету спільно з ГО «Південно-український центр гендерних проблем», що проходила 21 – 22 травня 2026 року.

Участь у конференції прийняли фахівці з освітніх закладів і наукових установ різних міст України, зокрема, Києва, Дніпра, Івано-Франківська, Миколаєва, Вінниці, і, безумовно, з різних закладів вищої освіти Одеси. Слід відзначити зацікавленість не лише досвідчених науковців, а і початківців – здобувачів вищої освіти різних рівнів, які стануть гідним поповненням наукової еліти нашої країни. Також активну участь прийняли науковці, задіяні в дослідницьких проєктах провідних університетів інших держав, зокрема, США, Великої Британії, Швейцарії, Польщі, Словаччини, Німеччини та інших, в єдиний освітній простір з якими інтегрується Україна та які надають підтримку нашій державі в складних умовах війни за власну свободу і перспективу європейської інтеграції. Важливою є участь практиків, що працюють в структурах публічного управління, громадських організаціях.

В центрі уваги учасників, в теоретичному і прикладному аспектах, були актуальні проблеми сьогодення та перспективні тренди розвитку України як

суб'єкта світової політики. Це питання алгоритмів багаторівневого управління трансформаційними процесами, стратегічного планування, моделей і механізмів політичних, економічних, соціокультурних змін, необхідних для демократичного транзиту України в процесі її євроінтеграції; ефективних комунікативних технологій цифрової епохи, і, що особливо важливо, забезпечення національної, регіональної і глобальної безпеки, в контексті змін світового порядку і турбулентності системи міжнародних відносин, в аспекті нових викликів і загроз.

Широке представництво учасників дозволило охопити великий спектр підходів, парадигм та концепцій стосовно формування і реалізації сучасних політичних процесів, запропонувати нові моделі та спрогнозувати перспективні напрями науково-дослідної діяльності.

Сподіваємось, що результати даного наукового заходу знайдуть застосування на практиці, забезпечуючи інноваційний розвиток України, прискорюючи перемогу над агресором та європейську інтеграцію нашої держави, сприятимуть впровадженню оптимальних моделей повоєнного відновлення та формуватимуть суспільну стійкість задля сталого розвитку.

Голова оргкомітету Сергій Ківалов, д.ю.н., професор, академік НАПрН України, академік НАПН України, Заслужений юрист України.

ЗМІСТ:**I СЕКЦІЯ. ЕВОЛЮЦІЯ МЕТОДОЛОГІЧНИХ ПАРАДИГМ І
КОНЦЕПТІВ ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ**

Валентина Дудченко, Костянтин Вітман (м. Одеса)
 ТРАНСФОРМАЦІЯ МЕТОДОЛОГІЧНОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ
 ПОЛІТИЧНОЇ НАУКИ: ВІД КЛАСИЧНИХ ПІДХОДІВ ДО ЦИФРОВИХ
 ІННОВАЦІЙ ТА MIXED-METHODS

Катерина Голденштейн (м. Київ) СИМВОЛІЧНА СКЛАДОВА
 СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО РОЗВИТКУ: ФУНКЦІОНАЛЬНА
 СПЕЦИФІКА

Елла Мамонтова (м. Одеса) МАЙБУТНЄ ПОЛІТИЧНОЇ АНАЛІТИКИ:
 ГІБРИДНА МОДЕЛЬ ТА ЛЮДИНОЦЕНТРИЧНІСТЬ

Анатолій Кормич (м. Одеса) КОНЦЕПТУАЛЬНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ
 МОДЕЛІ ЕЛЕКТРОННОГО ВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ: ВПЛИВ
 ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО ЧИННИКА

Олександр Козієнко (м. Київ) ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ ФЕНОМЕНУ
 ГУМАНІЗМУ В КОНТЕКСТІ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО РОЗВИТКУ
 СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

**II СЕКЦІЯ. НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА ТА STRATEGIC
ПЛАНУВАННЯ В УМОВАХ ТУРБУЛЕНТНОСТІ СВІТОВОГО
ПОРЯДКУ**

Людмила Кормич (м. Одеса) БЕЗПЕКОВІ ТРЕНДИ СУЧАСНИХ
 МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Сергій Дерев'янка (м. Івано-Франківськ) УГОДИ ПРО
 СПІВРОБІТНИЦТВО У СФЕРІ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ І ЗАРУБІЖНИХ
 ДЕРЖАВ ЯК ФОРМАТ РЕАЛІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ БЕЗПЕКОВИХ
 СТРАТЕГІЙ

Наталія Басалюк (м. Одеса) ЕКСТРАДИЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ
 ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ
 ТРАНСНАЦІОНАЛЬНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ: ПРОЦЕСУАЛЬНІ ТА
 ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ ВИКЛИКИ

Ілля Рязанцев (м. Миколаїв) КІБЕРБЕЗПЕКА ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ
 НАПРЯМ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКОВОЇ ВЗАЄМОДІЇ УКРАЇНИ

Олег Капсамун (м. Одеса) ТРАНЗАКЦІЙНА ДИПЛОМАТІЯ США ТА
 КИТАЮ ЯК МЕХАНІЗМ ПОЛІТИЧНОГО ВПЛИВУ В УМОВАХ
 ГІБРИДНИХ КОНФЛІКТІВ

Станіслав Немченко (м. Одеса) ІНКЛЮЗИВНА РЕЗИСТЕНТНІСТЬ ЯК
 МОДЕЛЬ ПРОТИДІЇ ПОЛІТИЧНІЙ ПРОПАГАНДІ

Вероніка Виговська (м. Одеса) КІБЕРЗАГРОЗИ ЯК ІНСТРУМЕНТ
 ПОЛІТИЧНОГО ВПЛИВУ В УМОВАХ ГІБРИДНИХ КОНФЛІКТІВ

Єлизавета Денисова (м. Одеса) ІДЕОЛОГІЧНІ ДИВЕРСІЇ ЯК
 ІНСТРУМЕНТ ВПЛИВУ НА ПОЛІТИЧНУ СВІДОМІСТЬ В УМОВАХ
 РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Олена Осипішина (м. Одеса) РЕСУРСИ ТА МОРСЬКІ МАРШРУТИ ЯК ОБ'ЄКТИ ГЕОПОЛІТИЧНОГО КОНТРОЛЮ В АРКТИЦІ

ІІІ СЕКЦІЯ. УКРАЇНА В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН: ВИКЛИКИ ВІЙНИ ТА ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Svitlana Ovcharenko (Geneva, Switzerland) UKRAINE IN MODERN EU CULTURAL DIPLOMACY PROCESSES

Марина Калашлінська (м. Люблін, Польща) ТРАНСФОРМАЦІЯ МІЖНАРОДНОЇ СУБ'ЄКТНОСТІ СУБНАЦІОНАЛЬНИХ АКТОРІВ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ПОЛІКРИЗИ

Олександр Шевчук (м. Миколаїв) ВПЛИВ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ДОПОМОГИ НА СЕКТОР БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ: РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ 2014–2021 РОКІВ

Ігор Бубнов (м. Одеса) ВІД ДОВІРИ ДО СПІВПРАЦІ: НОВА МОДЕЛЬ ВІДНОСИН ВЛАДИ І СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ВОЄННОЇ ТУРБУЛЕНТНОСТІ

Юлія Дзюбенко (м. Одеса) ЗАГРОЗИ АВТОРИТАРИЗМУ В УКРАЇНІ В ПОСТКОНФЛІКТНИЙ ПЕРІОД

Ян Коган (м. Одеса) БІЛОРУСЬ-2026: НОВА ЗАГРОЗА УЧАСТІ У РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКІЙ ВІЙНІ

Аліна Каліта (м. Одеса) ГЛОБАЛЬНІ НАСЛІДКИ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ У СФЕРІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Вероніка Домчук (м. Одеса) СТРАТЕГІЯ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ ПІСЛЯ ВІЙНИ

ІV СЕКЦІЯ. ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ: РЕГІОНАЛЬНА СПЕЦИФІКА, ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ.

Едуард Афонін (м. Дніпро), Андрій Мартинов (м. Київ) УКРАЇНА І ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ: ПЕРСПЕКТИВИ ВІДНОСИН

Борис Кормич (Washington, USA) ЄВРОПЕЇЗАЦІЯ РЕГУЛЮВАННЯ МОРСЬКОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ ЗЕЛЕНОГО ПЕРЕХОДУ, ESG ТА РЕГУЛЯТОРНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Каріна Подольська (м. Одеса) ГЕОПОЛІТИЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Христина Матяж (м. Одеса) ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ ЯК ЧИННИК СТАБІЛІЗАЦІЇ ТА ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

Євгенія Таранова (м. Одеса) ПРОБЛЕМИ, ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС

Софія Ковбей (м. Одеса) ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ КУРС УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ, ПЕРСПЕКТИВИ ТА РЕГІОНАЛЬНИЙ ВИМІР

Дарія Красюк (м. Одеса) СУЧАСНА МІСЬКА ПОЛІТИКА ЄС: ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ТА СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ МІСТ

V СЕКЦІЯ. АЛГОРИТМИ БАГАТОРІВНЕВОГО УПРАВЛІННЯ ТРАНСФОРМАЦІЙНИМИ ПРОЦЕСАМИ: ІННОВАЦІЙНІ ПРОЄКТИ ТА ПРОГНОЗИ

Світлана Наумкіна (м. Одеса) СЦЕНАРНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ ТРАНСФОРМАЦІЙНИМИ ПРОЦЕСАМИ В УМОВАХ КРИЗИ

Світлана Ростецька (Nottingham, UK) РОЛЬ LOCAL GOVERNMENT У ЗАХИСТІ ТА ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ

Олег Горай (м. Київ) МЕХАНІЗМИ ВЗАЄМОДІЇ УРЯДОВИХ ТА ОПОЗИЦІЙНИХ КОАЛІЦІЙ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

Eddy Orinda (Nairobi, Kenya), Maksym Florenko (Odesa, Ukraine) THE IMPACT OF "DIGITAL DEMOCRACY" ON THE TRANSFORMATION OF PUBLIC ADMINISTRATION AND FISCAL POLICY IN KENYA

Alina Prokhorenko (Odesa) ARTIFICIAL INTELLIGENCE AS A FACTOR OF POLITICAL SPACE TRANSFORMATION

Сергій Бут (м. Київ) ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ІНСТРУМЕНТ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ПОЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ГЛОБАЛЬНИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ ВИМІРИ

Леонід Возненко (м. Одеса) ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ

Андрій Железков (м. Одеса) ОСОБЛИВОСТІ РЕФОРМ «ЗГОРИ» ТА ЇХНІЙ ВПЛИВ НА ІНСТИТУЦІЙНУ АРХІТЕКТУРУ ДЕРЖАВИ

Надія Долженчук (м. Одеса) РОЛЬ ВЕТЕРАНСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ У ФОРМУВАННІ СТІЙКОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Катерина Дядюк (м. Одеса) ПОЛІТИЧНИЙ КОНТРОЛЬ У СУЧАСНИХ МОДЕЛЯХ ЦИФРОВОГО ВРЯДУВАННЯ

VI СЕКЦІЯ. МОРСЬКА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ ТА ЧОРНОМОРСЬКЕ СПІВРОБІТНИЦТВО

Тетяна Аверочкіна, Володимир Аверочкін (м. Одеса) МОРСЬКІ ПОРТИ ТА МІСЦЕВІ ГРОМАДИ: ПОЛІТИЧНІ, ПРАВОВІ ТА ІНСТИТУЦІЙНІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ

В'ячеслав Котлубай (м. Одеса) ЕКОНОМІЧНИЙ ТА ЛОГІСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНИ У ЧОРНОМОРСЬКОМУ РЕГІОНІ НА ШЛЯХУ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Анна Рачок (м. Одеса) ЗАХИСТ СВОБОДИ СУДНОПЛАВСТВА: МІЖНАРОДНО-ПОЛІТИЧНІ ТА ПРАВОВІ ЗАХОДИ РЕАГУВАННЯ НА ПОРУШЕННЯ РОСІЄЮ КОНВЕНЦІЇ ООН З МОРСЬКОГО ПРАВА У ЧОРНОМУ МОРІ

Тетяна Гієш (м. Одеса) МІЖНАРОДНА МОРСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ ТА УПРАВЛІННЯ КІБЕРБЕЗПЕКОЮ У СУДНОПЛАВСТВІ

Оксана Горячківська, Софія Тимошенко (м. Одеса) СТАНДАРТИ МІЖНАРОДНОЇ МОРСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ЩОДО МОРСЬКИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ НЕБЕЗПЕЧНИХ ВАНТАЖІВ

Дар'я Балашова (м. Одеса) МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СВОБОДИ МОРЕПЛАВСТВА У ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТАХ

Христина Глебчук (м. Одеса) РЕГУЛЮВАННЯ МОРСЬКИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ ПІД ЧАС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ: ПОЛІТИЧНІ ТА ПРАВОВІ ВИКЛИКИ У ВОЄННИЙ ЧАС В УКРАЇНІ

Єлизавета Форосенко (м. Одеса) ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ МОРСЬКИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ У ЧОРНОМУ МОРІ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Іванна Довгонос (м. Одеса) ТРАНСФОРМАЦІЯ МЕХАНІЗМІВ СТРАХУВАННЯ ВОЄННИХ РИЗИКІВ У СФЕРІ ТОРГОВЕЛЬНОГО СУДНОПЛАВСТВА: KEY UNIT FACILITY

VII СЕКЦІЯ. НОВІ МОДЕЛІ ТА ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ЕКОНОМІЧНИХ ТА СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Володимир Завальнюк (м. Одеса) ЛЮДИНОЦЕНТРИЧНІ КРИТЕРІЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРАВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Євген Бутирін (м. Одеса) МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ ДЕКОМУНІЗАЦІЇ ТА ДЕКОЛОНІЗАЦІЇ БІБЛІОТЕЧНИХ ЗАКЛАДІВ ОРГАНАМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Ольга Кібік, Павло Сіянко (м. Одеса) ESG-ТРАНСФОРМАЦІЯ ЯК НОВА МОДЕЛЬ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ БІЗНЕСУ

Анатолій Сушко (м. Одеса) ПРОЦЕСИ ІНТЕГРАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА: СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ФАКТОР

Ірина Корнієнко (м. Одеса) ІСТОРИКО-ПРАВОВІ ТРАДИЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Олексій Федотов (м. Одеса) ДОПЕРЕВІРОЧНИЙ АНАЛІЗ МИТНИХ ДЕКЛАРАЦІЙ

Наталія Мирошніченко (м. Одеса) ВПЛИВ ОБТЯЖУЮЧИХ ТА ПОМ'ЯКШУЮЧИХ ОБСТАВИН НА КВАЛІФІКАЦІЮ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ТА ПОКАРАННЯ

Олександра Вискребєць (м. Одеса) ГУМАНІТАРНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ СОЛІДАРНОСТІ В УМОВАХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

Валерія Лушпенко (м. Одеса) МІГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ЯК ВИКЛИК СОЦІАЛЬНІЙ ПОЛІТИЦІ УКРАЇНИ ТА ЄС

VIII СЕКЦІЯ. КОМУНІКАТИВНИЙ ВЕКТОР ГЛОБАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ЦИФРОВОЇ ЕПОХИ: МОЖЛИВОСТІ І ЗАГРОЗИ

Mykola Polovyi (Bratislava, Slovak Republic), Alina Polukhina (Vinnytsia), Vitaliy Yurii (Odesa) OPERATIONAL MONITORING OF PROPAGANDA IN THE SLOVAK MEDIA SPACE AS A FIELD OF APPLIED POLITICAL SCIENCE ANALYSIS

Юлія Завгородня (м. Одеса) ОСОБЛИВОСТІ ВЕДЕННЯ СУЧАСНОЇ ВІЙНИ В ЕПОХУ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Тетяна Краснопольська (м. Одеса) ЦИФРОВА ГЕОПОЛІТИКА ТА ЦИФРОВА ДИПЛОМАТІЯ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУЧАСНОГО СВІТОВОГО ПОРЯДКУ

Артем Горбатюк (м. Одеса) ЕЛЕКТРОННА ДЕМОКРАТІЯ ЯК МЕХАНІЗМ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВИ І ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Діана Гевелюк (м. Одеса) ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ СТРАТЕГІЙ ВПЛИВУ В ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Роман Каприця (м. Одеса) ЕВОЛЮЦІЯ ОБРАЗУ «ВОРОГА» У КОМУНІКАТИВНИХ СТРАТЕГІЯХ УКРАЇНСЬКИХ ПАРТІЙ

Ігор Касяненко (м. Одеса) ОСНОВНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ СОЦІАЛЬНИХ МЕДІА ЯК ІНСТРУМЕНТУ КОГНІТИВНИХ ВІЙН: ВІД НАПРЯМКІВ ДО СТРАТЕГІЇ ПРОТИДІЇ

Valeriia Poberezhets (Zielona Góra, Republic of Poland) ПОЛІТИЧНІ КОМУНІКАЦІЇ В РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА В КОНТЕКСТІ ПАНДЕМІЇ COVID 19

І СЕКЦІЯ.**ЕВОЛЮЦІЯ МЕТОДОЛОГІЧНИХ ПАРАДИГМ І КОНЦЕПТІВ
ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ**

Валентина Дудченко, д.ю.н., професор

Костянтин Вітман, д.політ.н., професор

Національний університет «Одеська юридична академія»

**ТРАНСФОРМАЦІЯ МЕТОДОЛОГІЧНОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ
ПОЛІТИЧНОЇ НАУКИ: ВІД КЛАСИЧНИХ ПІДХОДІВ ДО ЦИФРОВИХ
ІННОВАЦІЙ ТА MIXED-METHODS**

Сучасна політична наука переживає відхід від традиційного поділу на кількісні та якісні методи. Складність сучасних феноменів, таких як політична поляризація чи гібридні загрози, вимагає використання стратегії Mixed-Methods Research (далі – MMR), яку називають «третім методологічним рухом» [6, с. 38-39]. Основна цінність MMR полягає не просто в поєднанні методів, а в отриманні мета-висновків (metainferences) – глибших інсайтів, недосяжних за умови використання лише одного підходу. Це дозволяє одночасно охоплювати макрорівень (структурні тренди) та мікрорівень (індивідуальні інтерпретації).

Інтеграція Big Data та штучного інтелекту (далі – ШІ) спричиняє фундаментальну трансформацію дослідницького циклу. Політична реальність дедалі більше поширюється у цифровий простір, де дезінформаційні кампанії генерують величезні масиви неструктурованих даних.

Парадигмальний зсув у бік Big Data можна пояснити в рамках концепції Томаса Куна: коли традиційні методи перестали справлятися з аналізом цифрового суспільства (аномалія), політична наука запозичила методи з комп'ютерних наук (міждисциплінарність), що зараз формує нову парадигму досліджень [7].

Сучасна методологія включає обробку природної мови для аналізу мільйонів повідомлень у соцмережах та відстеження ідеологічних позицій, предиктивне моделювання для прогнозування електоральної поведінки та політичних конфліктів та мережевий аналіз для ідентифікації ботоферм та мереж впливу в режимі реального часу [1, с. 97]. Ці зміни переорієнтовують політологію з режиму «пояснення постфактум» на аналіз у режимі реального часу та короткострокового прогнозування.

У сучасній теорії утверджується принцип методологічного дуалізму, який заперечує можливість існування «чистої» нормативної або «чистої» емпіричної науки [8, р. 2-3]. Нормативний компонент необхідний для оцінки бажаності політичних станів (етап оцінювання), а емпіричний – надає дані про функціонування інститутів, без яких нормативні принципи залишаються абстрактними. Дослідження доводять, що навіть класичні праці спираються на емпіричні твердження про світ, що робить гібридну емпірично-нормативну методологію найбільш адекватною для аналізу політичної реальності [8, с. 7].

Методологія сучасної політології є глибоко міждисциплінарною, що особливо помітно в аналізі процесів трансформації публічного управління. Для повноцінного розуміння політичних процесів необхідно використовувати цивілізаційний підхід (який виходить за рамки суто політичної сфери) [2], комплементарно-цілісну концепцію, що синтезує ідеї (метафізика), факти (позитивізм) та оцінки (аксіологія) [4] та комунікативний підхід (де публічне управління розглядається через призму «активних» та «пасивних» зв'язків між державою та суспільством) [3]. Таке поєднання надає дослідженням синергетичного звучання та дозволяє вивчати політологічні категорії в їхньому практичному втіленні.

Порівняльний аналіз залишається одним із найпридатніших методів для систематизації масивів інформації по різних країнах [2, с. 70]. Він дозволяє верифікувати гіпотези та перевіряти істинність концептів на різних кейсах, долати етноцентризм, що дозволяє уникнути «помилкової партикуляризації» (уявлення про винятковість власної країни) або «помилкового універсалізму».

Також його використання допомагає передбачити результати конституційних новацій, спираючись на досвід інших систем.

В умовах розвитку ІКТ сучасні дослідники стикаються з низкою проблем. Серед них – проблема «чорної скриньки» (складні моделі ШІ можуть давати точні прогнози, але не надавати каузального пояснення, що є критичним для науки) [1, с. 97], пастка «паралельної гри» (у змішаних дослідженнях часто кількісні та якісні результати подаються паралельно без належної інтеграції на рівні аналізу) [6, с. 40], методологічний розрив (швидкість технологічних змін випереджає адаптацію академічного інструментарію, вимагаючи від політологів «гібридних» компетенцій у програмуванні (R, Python та Data Science) [1, с. 97-98], проблема еквівалентності (необхідність однакового розуміння термінів та індикаторів у різних культурних контекстах при порівняльних дослідженнях) [2, с. 75].

Крім того, сучасна методологія відходить від ідеї абсолютної ціннісної нейтральності. Натомість адвокатується впровадження наукового реалізму, де об'єкти дослідження оцінюються не лише описово, а й крізь призму ідеальних уявлень та політико-правових цінностей. Політика розглядається не просто як механізм контролю, а як процес реалізації справедливості через специфічні духовні елементи політичної та правової реальності. Одним з ключових таких елементів є право (як універсальний елемент регулювання складних політичних, економічних, культурних процесів та адаптації до наслідків глобалізації [5, с. 43]), ідея якого тісно пов'язана з ідеєю справедливості (яка проявляється у всій сукупності правових цінностей), «відсутність у праві цього компонента призводить до духовно незрілих інститутів, які тримаються грубою силою» [4, с. 4]. Це, своєю чергою, призводить до антидемократичних тенденцій в системі управління суспільством.

Загалом сучасна методологія політичної науки розвивається в напрямі міждисциплінарності, цифровізації, інтеграції емпіричних і нормативних підходів, а також посилення прикладної спрямованості досліджень. Її оновлення полягає не у відмові від класичних методів, а в їх адаптації до нових

умов – цифрового суспільства, мережевої політики, інформаційних впливів, гібридних конфліктів і складних політико-правових трансформацій. Саме тому найбільш перспективною є така методологічна модель, яка поєднує аналітичну точність політичної науки та можливості цифрових методів. Це дає змогу досліджувати політичну реальність не фрагментарно, а комплексно як систему взаємодії влади, права, інститутів, цінностей, технологій і суспільних практик. Ефективність публічного управління сьогодні напряму залежить від використання ІКТ та Big Data-аналітики для прийняття зважених політико-управлінських рішень.

Список використаних джерел:

1. Гедікова, Н. П., & Наумкіна, С. М. (2026). Трансформація методологічного інструментарію політичної науки для аналізу політичних процесів. *Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса, Сер.: Політичні науки*, 11, 95–98. <https://doi.org/10.31558/2617-0248.2026.11.8>
2. Долженков, О. О. (2022). Методологічні проблеми порівняльного аналізу політичних інститутів та процесів. *Політичне життя*, 2, 70–77. <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2022.2.11>
3. Дудченко, В. В. (2022). Комунікації в публічному управлінні сучасної держави. *Розвиток сучасного права та держави в юридичній теорії та практиці : матеріали всеукр. круглого столу онлайн присвяч. 25-річчю Національного Університету «Одеська юридична академія» та 175-річчю Одеської школи права (м. Одеса, 25 листоп. 2022 р.) / Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.»; каф-ра заг. теор. права та держави*. Одеса: Національний університет «Одеська юридична академія». С. 55-61. <https://hdl.handle.net/11300/24680>
4. Дудченко, В. В. (2007). Традиція правового плюралізму: західна та східна інтерпретація: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01 / В. В. Дудченко; наук.консультант Ю.М. Оборотов; Нац. ун.-т «Одеська юридична академія». Одеса. 35 с.
5. Дудченко, В. В. (2023). Універсалізація сучасного права. *Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень: у 2 т.: матеріали Міжнар. наук.- практ. конф. (м. Одеса, 19 травня 2023 р.) / за заг. ред. С.В. Ківалова*. Одеса. Т. 1. С. 41-44. <https://hdl.handle.net/11300/25977>

6. Наумкіна, С. М., & Козловська, Л. В. (2026). Стратегії інтеграції методів (Mixed-Methods) у сучасних політологічних дослідженнях: переваги та методологічні пастки. *Політичне життя*, 1, 38–41. <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2026.1.6>
7. Kuhn, T. S. (1962). *The Structure of Scientific Revolutions*. University of Chicago Press. <https://www.lri.fr/~mbl/Stanford/CS477/papers/Kuhn-SSR-2ndEd.pdf>
8. Perez, N. (2025). Demarcating normative political theory from political science – and why it matters methodologically (or cheering for a hybrid empirical–normative methodology in political theory). *Political Research Exchange*, 7, 2451240. <https://doi.org/10.1080/2474736X.2025.2451240>

Ключові слова: методологія політичної науки, mixed-methods, Big Data, штучний інтелект, міждисциплінарність.

Keywords: political science methodology, mixed-methods, Big Data, artificial intelligence, interdisciplinarity.

СИМВОЛІЧНА СКЛАДОВА СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО РОЗВИТКУ: ФУНКЦІОНАЛЬНА СПЕЦИФІКА

Сучасна політична наука дедалі виразніше усвідомлює необхідність переосмислення ролі символічного в суспільно-політичних змінах. Якщо класичні дослідження зосереджувалися переважно на інституційних, соціальних та економічних чинниках, то сучасна епоха глобальної нестабільності засвідчує: символічний вимір є не лише похідним, а й самостійним чинником політичної динаміки. Події останніх десятиліть – від «кольорових революцій» до повномасштабної російсько-української війни – виразно демонструють, що символи стають полем жорсткого протистояння. Український тризуб сьогодні уособлює стійкість і національну гідність, синьо-жовтий прапор перетворився на глобальний знак солідарності. Водночас з боку держави-агресора символіка, зокрема літера «Z», стала маркером насильства, ідеологічним інструментом агресії.

Зважаючи на вищезазначене, важливою проблемою є виявлення і аналіз основних функцій символів у суспільно-політичному розвитку. Розуміння функціональної специфіки політичних символів відіграє визначальну роль для аналізу механізмів суспільно-політичних трансформацій, оскільки символічний вимір політики часто визначає напрями та інтенсивність соціальних процесів. Політична символіка слугує засобом комунікації влади, формування ідентичності, консолідації суспільних груп та легітимації політичних інститутів.

Опанування цих базових аспектів дозволить глибше усвідомити, як символіка впливає на політичні процеси в різні історичні періоди і чому вона залишається невід'ємною складовою політичного життя. За словами американського вченого М. Едельмана, усі політичні події та дії мають два

аспекти: практичний та виражальний. Практичний аспект стосується реальних результатів політичної події чи дії, тобто має пряме політичне значення, а виражальний аспект означає те, як пояснюється політична подія чи дія, маючи політико-символічне значення [4, с. 134]. Ця конструктивна природа символів особливо виразно виявляється на переломних етапах історії. Відтак спробуємо визначити й охарактеризувати основні функції символічної складової суспільно-політичного розвитку.

1. *Функція символічної ідентифікації.* Дозволяє індивідам визначати своє місце у політичному просторі, сприяє створенню системи координат, яка допомагає людям орієнтуватися у складному світі політичних альтернатив. Символи маркують політичних акторів, ідеології та рухи, роблячи їх впізнаваними та зрозумілими для широкої аудиторії. На думку Е. Мамонтової, державні символи слугують індикаторами політичного розвитку, особливо в новостворених незалежних державах, відображаючи взаємодію між політичними та соціокультурними детермінантами соціального прогресу [3, с. 125–138]. В умовах повномасштабної російсько-української війни постало вочевидь особливе значення символічної ідентифікації не лише в політичному дискурсі, а й у процесі формування національної моделі ідентичності та в державотворчому розвитку загалом.

2. *Функція створення символічних кордонів між спільнотами.* Символічні межі «свій-чужий» є фундаментальним механізмом політичної організації. Так, К. Шмітт у праці «Поняття політичного» (1927) сформулював знамените визначення: «поняття "політичне" можна звести до найвищого ступеня інтенсивності асоціації чи дисоціації, а саме: до розрізнення між другом і ворогом» [8, р. 26]. Очевидно, що ця абстрактна відмінність завжди потребує конкретного символічного втілення – через прапори, гімни, ритуали, мову та інші культурні маркери. Символи створюють уявлені кордони між політичними спільнотами, часто більш значущі, ніж географічні або юридичні межі. Не випадково навіть найсучасніші держави так ретельно охороняють свої символи.

3. *Функція соціального включення та виключення.* Значною мірою опосередкована політико-правовими механізмами: хто може використовувати певні символи, а хто ні; які символи є прийнятними у публічному просторі, а які маргіналізуються; як інтерпретуються ті чи інші символічні дії. Усі ці питання є предметом постійної політичної боротьби. Антропологічні дослідження підтверджують центральну роль символів у підтриманні цих групових кордонів. Ф. Барт показав, як етнічні межі підтримуються передусім через символічні практики, навіть за умови інтенсивної взаємодії між групами [5]. Досить цікавим видається те, що ці межі можуть бути дуже стійкими навіть при зміні матеріальних умов.

4. *Функція символічної мобілізації.* По суті, це здатність до групової консолідації, фундаментальна передумова політичної дії. Емпіричні дослідження підтверджують, що успішна мобілізація завжди супроводжується створенням потужної символічної системи, що надає учасникам руху відчуття спільності та правоти їхньої справи. Ця закономірність спостерігається незалежно від політичної орієнтації руху. За словами О. Безрук, мобілізаційні процеси здійснюються в різних, іноді несподіваних формах, таких як флеш-моби, перформанси, хеппенінги [1, с. 57]. Подібні форми відіграють важливу роль у сучасній політиці як нові способи передачі політичних повідомлень через символи. Ці форми активності працюють не через слова, а через дії, образи та жести, створюючи яскраві візуальні символи, які люди краще запам'ятовують.

5. *Функція диспозиції до дії.* Теоретичне обґрунтування цього механізму знаходимо у працях П. Бурдьє, який розробив концепцію «габітусу», що пояснює, як символічні структури інтерналізуються індивідами та перетворюються на стійкі схеми сприйняття та дії [6]. Хоча, варто визнати, ця концепція не завжди легко піддається емпіричній перевірці. Символічний вплив не обмежується лише когнітивною сферою – не менш важливим є його емоційний вимір. Емоційні механізми символічного впливу пов'язані зі здатністю символів викликати потужні емоційні реакції, що часто виходять за

межі раціонального контролю. Наприклад, у промовах політиків часто використовуються метафори війни, битви, захисту, що створюють емоційний і символічний образ політичної ситуації і спонукають до певних дій.

6. *Структуруюча функція.* Символи структурують політичне мислення через створення категорій та рамок інтерпретації. Американський вчений Дж. Лакофф переконливо демонструє, як метафоричні конструкції формують політичне мислення американців, створюючи різні «рамки» для розуміння тих самих політичних явищ [7]. Показовим у цьому контексті є його аналіз метафоричних моделей державності. Наприклад, метафора держави як «суворого батька» породжує консервативний погляд на роль уряду, тоді як метафора «турботливого батька» обґрунтовує ліберальні політичні позиції. Принаймні, це доволі переконливо пояснює ідеологічні розбіжності. Окрім того, у політичному контексті метафори формують ідеологічні наративи та мобілізують суспільну підтримку.

7. *Функція легітимації та делегітимації влади.* Виступає важливим інструментом у формуванні, підтриманні або позбавленні легітимності влади через символічну комунікацію з суспільством. Політична влада завжди потребує символічного обґрунтування, що виходить за межі простої примусової сили. Досліджуючи це питання, М. Вебер у свій час виходив з того, що будь-яка влада обов'язково створюється як особливий вид зв'язку: «ті, хто панує, та їхні підлеглі намагаються внутрішньо організувати відносини панування за допомогою певних правових основ, які роблять ці стосунки законними» [2, с. 157]. Як відомо, вчений у своїй типології легітимності влади приділив особливу увагу харизматичному типу, де символічна складова відіграє визначальну роль. Сучасні дослідження підтверджують, що навіть у раціонально-легальних системах символи залишаються важливим джерелом легітимності. Вони забезпечують емоційний зв'язок між громадянами та політичними інститутами. Водночас символічний вимір має не менш важливе значення і для протилежного процесу – підриву політичної легітимності. Делегітимація влади також часто розпочинається з символічного рівня, коли

опозиційні сили успішно деконструють владні символи, показуючи їх штучність, неавтентичність, відірваність від реальних потреб суспільства.

Таким чином, аналіз символів як важливого чинника суспільно-політичного розвитку вимагає переосмислення деяких усталених уявлень про те, як вони працюють у політиці. Відповідно у політичних перетвореннях необхідно враховувати символічний вимір прийнятих рішень та їх можливий вплив на громадську думку. Часто символічні аспекти виявляються не менш важливими за матеріальні результати. Подальші дослідження цієї проблеми варто зосередити на створенні міцнішої емпіричної бази через довгострокові спостереження за символічними змінами в різних політичних ситуаціях.

Список використаних джерел:

1. Безрук, О. О. (2013). Політична мобілізація як чинник динаміки політичного процесу : теоретичний аспект. *Вісник СевНТУ. Сер. : Політологія*, 145, 54–57.
2. Вебер, М. (1998). Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика. Київ: Основи. 534 с.
3. Мамонтова, Е. В. (2019). Державна символіка як індикатор політичного розвитку (на прикладі країн Центральної Азії та Казахстану). *Актуальні проблеми політики*, 63, 125–138.
4. Штомайер, Г. (2008). Політика і мас-медіа. Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія». 303 с.
5. Barth, F. (1969). *Ethnic Groups and Boundaries*. Boston : Little, Brown and Company. 153 p.
6. Bourdieu, P. (1977). *Outline of a Theory of Practice*. Cambridge : Cambridge University Press. 254 p.
7. Lakoff, G. (2002). *Moral Politics: How Liberals and Conservatives Think*. Chicago: University of Chicago Press. 471 p.
8. Schmitt, C. (1932). *Der Begriff des Politischen*. München: Duncker & Humblot. 88 s.

Ключові слова: політична символіка, суспільно-політичний розвиток, символічний вимір політики, політична ідентичність, легітимація влади, делегітимація, політична комунікація, політичні процеси.

Keywords: political symbolism, socio-political development, symbolic dimension of politics, political identity, legitimacy of power, delegitimization, political communication, political processes.

*Елла Мамонтова, д. політ. н., професор
Національний університет «Одеська юридична академія»*

МАЙБУТНЄ ПОЛІТИЧНОЇ АНАЛІТИКИ: ГІБРИДНА МОДЕЛЬ ТА ЛЮДИНОЦЕНТРИЧНІСТЬ

У цифрову епоху, коли алгоритми починають не просто допомагати, а фактично диктувати політичні рішення, роль класичного політичного аналітика зазнає докорінної трансформації. Він перестає бути лише «тлумачем статистики» і перетворюється на етичного аудитора. Іншими словами, до номенклатури ключових завдань політичного аналітика додається нова позиція: посередництво між технічною досконалістю коду та суспільними цінностями. Поряд з пошуком відповіді на питання: «Яка політика буде найбільш ефективною?», аналітик цифрової доби обов'язково вирішує етичну дилему: «Чи є цей алгоритм справедливим, і кому він може шкодити?».

Посилення ролі медіатора між людським розумом та машинним алгоритмом трансформує саму структуру аналітичної діяльності. Ми на практиці спостерігаємо, як змінюється таймінг аналітичного процесу та оновлюється його методологія. Раніше аналітик оцінював наслідки вже прийнятого рішення. Тепер він має втручатися в процес на етапі проектування системи.

Цей перехід було концептуалізовано у дефініції «цифровий дизайн дослідження» (Digital Methods Initiative), яка інтегрує архітектуру «Big Data» у логіку політичного аналізу. Власне термін «цифровий дизайн», коріння якого сягає сфери архітектури та параметричного проектування [1; 2], увійшов до політологічного тезауруса завдяки Річарду Роджерсу (Richard Rogers). У праці «Digital Methods» автор концептуалізує діяльність Digital Methods Initiative та обґрунтовує, що дизайн політичного дослідження в цифрову епоху має базуватися не на простій адаптації традиційних методів до онлайн-середовища, а на використанні «рідної» логіки цифрового простору:

алгоритмів пошуку, гіперпосилань та тегів [3]. За аналогією з архітектурно-дизайнерським трактуванням, цифровий дизайн політичних досліджень – це не візуальна плоска картинка, а об’ємна архітектурна конструкція дослідження, яка використовує алгоритми як частину логічного висновку, працює з «цифровими слідами» (digital traces) як первинним матеріалом та передбачає автоматизацію збору та аналізу даних за допомогою ІІІ.

Еволюція методологічної парадигми неминуче трансформує форму та зміст політичного аналізу. Головний зсув відбувається у переході від оцінки готових рішень до алгоритмічного аудиту. Якщо об’єктом роботи традиційного аналітика були (і залишаються) звіти, соціопитування, закони, то у центрі уваги аналітика цифрової доби опиняються код, алгоритми, Big Data. Звідси відбувається перехід від методів якісного та кількісного аналізу до алгоритмічного аудиту, стрес-тестування, моделювання тощо. І, якщо головним завданням традиційного аналітика є обґрунтування політичного рішення, то аналітик-аудитор перед усім зосереджений на гарантуванні справедливості та прозорості алгоритму.

Цифрова доба докорінно змінює і комунікаційні стратегії в політичній аналітиці. Якщо раніше ключовими посередниками між експертизою та політикою були публічні особи та ЗМІ, то сьогодні аналітик-аудитор вибудовує прямий діалог із новими стейкхолдерами: програмістами, юристами та громадянським суспільством. Таким чином, сьогодні ми стаємо свідками докорінної переакцентуації комунікативних стратегій. Політична аналітика виходить за межі суто медійного поля і стає міждисциплінарним діалогом, де фахівець виступає містком між розробниками коду та суспільством.

Отже, сучасний політичний експерт-аудитор не є просто джерелом готових відповідей. Його ключовими функціями стають верифікація даних, деконструкція фейків та структурування інформаційного шуму. На зміну традиційній дихотомії «теорія політики - політична технологія» приходить модель колаборативної експертизи (*crowdsourced expertise*). Цей підхід

передбачає синтез фундаментальних академічних знань з актуальними даними «від землі», отриманими через механізми *citizen science* та зусиллями OSINT-спільнот. У цих умовах постає гостра потреба в етичному аудиті алгоритмів. Одним із пріоритетних завдань сучасного аналітика виступає аналіз неупередженості алгоритмічних систем, які ухвалюють суспільно значущі рішення в межах цифрового врядування (*Digital Government*). Експерт стає гарантом того, що технологічна автоматизація не порушує принципів справедливості та прав людини.

Трансформація аналітика на етичного аудитора зумовлює суттєве розширення його професійних компетенцій. У межах переходу від оцінювання готових результатів до аудиту самих алгоритмів критичного значення набуває практика перевірки на упередженість (*Bias detection*). Суть цієї діяльності полягає в обов'язковому дослідженні вхідних масивів (*training data*), на яких навчається штучний інтелект. Якщо ці дані містять приховані історичні несправедливості чи дискримінаційні маркери, аудитор має наполягати на корегуванні алгоритму, щоб запобігти їхньому відтворенню в майбутньому. Це потребує від експерта унікального вміння: дешифрувати складні математичні моделі алгоритмічної політики, що часто діють за принципом «чорної скриньки», і перекладати їхню логіку мовою, зрозумілою для виборців, політиків та громадських діячів.

Окремої уваги заслуговує сфера забезпечення алгоритмічної прозорості та підзвітності, що формується на перетині політичної аналітики та публічної служби. У цьому контексті етичний аудитор постає гарантом того, що цифрова держава залишається підконтрольною суспільству. Реалізація цієї ролі потребує впровадження спеціальних процедур протоколювання рішень в архітектуру аналітичного супроводу. Аудитор має стежити за тим, щоб кожне автоматизоване рішення (наприклад, відмова в наданні субсидії) базувалося на чіткому логічному ланцюжку, придатному для перевірки або оскарження в суді. Надзвичайної ваги набуває також функція публічного нагляду. Етичний аудитор стає сполучною ланкою між ІТ-департаментами уряду та

громадянським суспільством. Роз'яснюючи, які дані використовуються та з якою метою, він забезпечує реальну, а не декларативну прозорість державного цифрового апарату.

Втім, найскладнішим завданням аналітика-етичного аудитора стає вирішення конфлікту між «математичною доцільністю» та «соціальною справедливістю». Цей конфлікт неминуче супроводжує пошук балансу між технічною ефективністю та етичними нормами. Наприклад, з погляду сухого алгоритму, закриття лікарні в малому селі може бути на 100% економічно виправданим. Проте на етапі аналітичної підготовки управлінського рішення саме етичний аудитор має інтегрувати в модель «людиноцентричні» коефіцієнти. Вони дозволяють врахувати право на медичну допомогу як пріоритет, що стоїть вище за бюджетну економію.

Підсумовуючи, визначимо ключові компетенції, необхідні «політичному аналітику 2.0». Нова роль вимагає унікального синтезу гуманітарних і технічних знань, що базується на трьох фундаментальних напрямках. Це, по-перше, грамотність у сфері даних (Data Literacy), яка передбачає розуміння основ статистики, мов програмування (Python, R) та принципів роботи нейромереж. Це, по-друге, глибоке знання політичної філософії, теорій справедливості та прав людини, що забезпечить високий рівень етичної експертизи. Це, по-третє, правова підготовка, яка базується на вільній орієнтації в цифровому праві, стандартах захисту персональних даних (GDPR) та нових актах щодо регулювання ШІ (наприклад, EU AI Act).

Отже, узагальнюючи наші міркування щодо майбутнього політичної аналітики у цифрову добу, зазначимо, перед усім, що розширення ролевого діапазону перетворює експерта на етичного аудитора, який стає критичним запобіжником проти технократичного авторитаризму. Ключова мета цього функціоналу – гарантувати, що під час розбудови цифрового врядування (*Digital Government*) «цифрова ефективність» не поглине людську гідність та демократичні цінності.

Гібридна модель політичної аналітики (AI + людина) у поєднанні з людиноцентричним підходом є запорукою того, що технології слугуватимуть суспільству, а не нестимуть у собі екзистенційну загрозу. Саме синтез машинних розрахунків системних ризиків із глибоким розумінням соціокультурного контексту та опорою на «моральний компас» має стати майбутнім політичної аналітики.

Список використаних джерел:

1. Carpo M. (2011). The Alphabet and the Algorithm. Cambridge. MA : MIT Press. 176 p.
2. Maeda J. (1999). Design by Numbers. Cambridge. MA : MIT Press. 256 p.
3. Rogers R. (2013). Digital Methods. Cambridge. MA : MIT Press. 408 p.

Ключові слова: політична аналітика, етичний аудит, цифрове врядування, людиноцентричний підхід, методологія.

Keywords: political analytics, ethical audit, digital government, human-centric approach, methodology.

КОНЦЕПТУАЛЬНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ МОДЕЛІ ЕЛЕКТРОННОГО ВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ: ВПЛИВ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО ЧИННИКА

В контексті євроінтеграційної стратегії України побудова національної моделі електронного врядування повинна враховувати досвід кращих світових практик й орієнтуватися на впровадження інноваційних механізмів в публічне управління в процесі його вдосконалення [1]. Актуальні підходи мають відповідати вимогам часу, забезпечуючи максимальну ефективність та оптимальний практичний результат у сфері публічного управління задля демократизації та сталого розвитку [7]. В сучасних умовах саме використання цифрових технологій формує нові моделі і механізми врядування. Реформа публічного управління та децентралізація публічної влади в Україні виявили недостатність існуючих підходів для системного вирішення накопичених проблем задля адаптації до європейських стандартів. І впровадження електронного врядування стає для України драйвером євроінтеграційних процесів, сприяє гармонізації взаємодії органів публічної влади з інститутами громадянського суспільства, підвищує відкритість, прозорість і ефективність врядування.

Але впровадження такої моделі потребує уваги до специфіки багаторівневого управління, розробки нових підходів до місцевого розвитку, пошуку ефективних механізмів публічного управління та адміністрування на місцевому рівні, врахування інклюзивності при застосуванні цифрових трансформацій тощо. Хоча ці питання розглядаються науковцями, наразі залишається недостатньо розробленою методологія модернізації моделі електронного врядування в умовах цифрових трансформацій, на що звертають увагу дослідники [5; 2; 3].

Багато країн стикаються з проблемами адаптації своїх національних моделей розвитку до вимог сучасності для забезпечення належного рівня добробуту населення, якості життя. В Україні такі проблеми обумовлені не лише демократичними реформами, імплементацією європейських норм для прискорення євроінтеграції, а й викликами воєнного стану, який вносить свої корективи в пріоритети управлінської діяльності та механізми прийняття управлінських рішень. Тож використання інформаційних технологій відкриває нові можливості для управління, водночас породжуючи певні очікування суспільства. Світові уряди, прагнучи цифрового лідерства, активно розробляють політику впровадження та популяризації цифрових технологій. І Україна, не зважаючи на реальні складнощі війни, не повинна випасти з цього інноваційного процесу, який здатен прискорити як досягнення справедливого миру, так і успішне повоєнне відновлення нашої країни та посилити її суб'єктність в системі міжнародних відносин.

Цифровізація охоплює всі сфери суспільного життя. Вона розглядається як ключовий фактор зростання економіки, розвитку сучасного управління, розширення участі в прийнятті та реалізації суспільно важливих рішень. Інформація і знання стають основними елементами, що визначають шляхи забезпечення якісної роботи всіх інституцій. Тож електронне врядування сприяє ефективності управлінської діяльності та демократичному розвитку суспільства, забезпечує вільний доступ громадян до інформації, відкритий діалог між державою та громадськістю, завдяки застосуванню сучасних інформаційних технологій.

Ключовими засадами функціонування е-урядування виступають принципи, визначені міжнародною практикою: прозорість, системність, сумісність, стандартизація, ефективність, безпека даних, єдина інформаційна база, адаптація, продуктивність системи тощо. Ці принципи сприяють формуванню цілісної і ефективної системи електронного врядування, яка здатна оперативно відповідати на сучасні виклики та задовольняти пріоритетні очікування суспільства.

При цьому також важливо, щоб політика розвитку інформаційного суспільства та електронного врядування ґрунтувалась на принципах співробітництва та партнерства, як у внутрішньополітичному так і у зовнішньополітичному аспектах. Це означає, що бізнес і громадськість мають право контролювати дії держави, а процес управління повинен виключати суто директивні механізми та командно-адміністративні моделі. Взаємини держав з іншими суб'єктами міжнародних відносин повинні бути рівноправними. При цьому відкритість і прозорість електронного врядування повинні не порушувати баланс з принципом конфіденційності, який враховує особливості функціонування різних суспільств та держав.

У процесі цифровізації Україна не лише запозичує кращий світовий, передусім європейський досвід, а ділиться і власним, бо, зокрема, досягла значних успіхів застосування елементів електронного врядування щодо створення єдиної електронної системи, яка об'єднує органи державної влади та місцевого самоврядування. Важливою складовою цієї системи є Єдиний веб-портал електронного урядування, який орієнтований на громадян та організації. Він забезпечує доступ до всього комплексу електронних державних послуг за технологією «єдиного вікна», враховує потреби користувачів та функціональні аспекти роботи системи. Такий підхід сприяє оптимізації процесів управління, підвищенню ефективності взаємодії між державою та громадянами [6].

Сучасні глобальні зміни у світі створюють умови для реформування різних сфер функціонування держав, спонукаючи країни формувати власне теоретичне розуміння явища глобалізації та розробляти стратегії адаптації до нього, формуючи нову ідеологію взаємодії та співробітництва. Ідеологія глобалізації виступає ключовим критерієм, який визначає специфіку та особливості функціонування системи управління у суспільствах сталого та перехідного розвитку.

Взаємозв'язок, взаємообумовленість і взаємовідношення уособлюють посилення взаємовпливу між державами у процесі розв'язання спільних

проблем, із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій, що сприяє формуванню глобального суспільства знань. Таке суспільство забезпечує пошук нових шляхів практичного використання накопиченого потенціалу знань та інноваційних технологій вирішення завдань світового розвитку.

У таких умовах розвиток і впровадження е-урядування стає важливим напрямком, що охоплює електронні послуги, електронне управління, електронну демократію, електронну комерцію та інші складові. Тож його розвиток вимагає якісних механізмів, які відповідають сучасному стану управління в країні та спроможні адаптуватись до нових викликів. При цьому вирішуються взаємопов'язані завдання: забезпечення управлінського апарату ефективними засобами для надання адміністративних послуг і ухвалення управлінських рішень; надання бізнесу та громадянам ефективних засобів отримання різноманітних електронних сервісів; організація електронної взаємодії між владою, громадянами та бізнесом.

Результативність досягається, коли електронне урядування базується на низці принципів, які забезпечують ефективність функціонування інформаційних систем і сприяють реалізації цілей публічного адміністрування. Йдеться про наступні принципи: відкритості, системності і цілісності, сумісності через стандартизацію, уніфікації методів і процедур, ефективності, з оптимальним співвідношенням витрат і результатів; безпеки даних і захисту інформації, єдиної класифікаційної системи інформаційних ресурсів, продуктивності системи, адаптації до модифікацій, розширення у відповідь на зміну вимог.

Такі базові принципи електронного врядування спрямовані на створення ефективної, прозорої, надійної та адаптивної інформаційної системи, що відповідає змісту і цілям сучасного публічного управління. І розвиток моделі електронного врядування в Україні йде саме таким шляхом, сприяючи реалізації євроінтеграційної стратегії. Е-урядування виступає драйвером євроінтеграційного процесу України. Це потребує постійного моніторингу,

аналізу та експертних оцінок результатів впровадження Концепції електронного врядування України, уточнення індексів та критеріїв, що забезпечить динаміку даного процесу та його своєчасне корегування у відповідності до змін існуючих умов, пов'язаних з модернізацією, децентралізацією, інклюзивністю тощо [4].

Системна реалізація національних проєктів цифрових трансформацій стає важливим показником реальних реформ у різних сферах життєдіяльності суспільства, як: безпека, охорона здоров'я, доступ громадян до адміністративних послуг, стимулювання розвитку електронної демократії тощо. І вдосконалення методологічних засад впровадження інноваційних моделей та механізмів публічного управління і місцевого самоврядування виступає одним із ключових завдань теорії і практики державної політики цифрової епохи.

Список використаних джерел:

1. Кормич, Л.І., Кормич, А. І. (2021). Концептуальні засади реформи публічної влади і управління та впровадження моделі «сервісної держави» в Україні. *Актуальні проблеми політики*, 67, 5–12. <https://doi.org/10.32837/app.v0i67.1143>
2. Кормич, Л.І., Кормич, А.І. (2022). Вдосконалення публічного управління в Україні в контексті діджиталізації: теоретичний аспект. *Актуальні проблеми політики*, 69, 5–12. <https://doi.org/10.32837/app.v0i69.1295>
3. Кормич, Л.І., Кормич, А.І. (2023). «Держава в смартфоні» як тренд сучасних концепцій урядування та демократії: політична та правова практика України. *Актуальні проблеми політики*, 71, 5–12. <https://doi.org/10.32782/app.v71.2023.1>
4. Шевченко, О.О., Бутов, Д.О., Леонтьєв, А.Л. (2021). Модернізація системи публічного управління в умовах децентралізації влади: питання цифрового та інклюзивного місцевого розвитку. *Право та державне управління*, 4, 96–101. <https://doi.org/10.32840/pdu.2021.4.15>
5. Cerrillo-I-Martínez, Agustí (2025). The Personalization of Digital Services: How is it Being Driven by European Union Member States? *Digital Government: Research and Practice*, 6(4), 45, 1–19. <https://doi.org/10.1145/3734697>
6. Gustafsson, M. et al. (2025). Adaptive governance amidst the war: Overcoming challenges and strengthening collaborative digital service provision in Ukraine. *Government Information Quarterly*, 42(3), 102056. <https://doi.org/10.1016/j.giq.2025.102056>

7. Lobont, O.-R., Criste, C., Mistrean, L., Spulbar, L.F., & Stanciu, F. (2026). From Digital Policies to Sustainable Futures: How Far Has the EU Progressed? *Sustainability*, 18(6), 2727. <https://doi.org/10.3390/su18062727>

Ключові слова: концепції і моделі електронного урядування, принципи електронного врядування, модернізація публічного управління, цифрові механізми управління, е-урядування як драйвер євроінтеграції України.

Keywords: concepts and models of e-government, principles of e-government, modernization of public administration, digital management mechanisms, e-government as a driver of Ukraine's European integration.

*Козієнко Олександр, здобувач третього рівня вищої освіти
Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України
Науковий керівник: д. пол. н., проф. В.П. Горбатенко*

ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ ФЕНОМЕНУ ГУМАНІЗМУ В КОНТЕКСТІ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

Актуальність теми. Повномасштабна російська агресія проти України стала точкою розриву для багатьох класичних політичних теорій. Питання про сутність гуманізму перейшло з площини абстрактних філософських роздумів у сферу екзистенційного вибору та державної політики. Традиційні західноєвропейські моделі гуманізму, що будувалися в умовах тривалого миру, виявилися недостатніми для опису ситуації, де захист людської гідності вимагає збройного опору. Тому концептуалізація українського досвіду «захисного гуманізму» є критично важливою як для вітчизняної науки, так і для глобального політичного дискурсу.

Дослідження базується на методах концептуальної історії та дискурс-аналізу. Це дозволило відстежити, як змінювався зміст поняття «гуманізм» в українській політичній думці залежно від соціально-політичних трансформацій: від деколонізації радянських ідеологем до формування етики опору.

Еволюцію наукового осмислення гуманізму в незалежній Україні можна розділити на три ключові етапи:

1. Період деколонізації (1991–2004 рр.). Головним завданням цього етапу було подолання радянського класового підходу до людини. Дослідники зверталися до ренесансних витоків та власної інтелектуальної традиції. Зокрема, у дослідженнях філософії політичної ідеології наголошувалося, що гуманізм епохи Відродження утверджував ставлення до людини як найвищої цінності, на основі чого формувалися теорії прав і свобод [3, с. 35]. Водночас представники вітчизняної соціофілософської думки акцентували на

необхідності розбудови такого суспільства, де принципи гуманізму стають імперативами офіційної політики [1, с. 156]. Гуманізм у цей час осмислювався як інструмент відновлення політичної суб'єктності нації, де право на власну мову та культуру є невід'ємною частиною прав людини.

2. Період інституційної конкретизації (2004–2014 рр.). Помаранчева революція та подальші реформи змістили фокус на практичні механізми. Гуманізм почав трактуватися як критерій ефективності державних інституцій. Проте цей період виявив розрив між гуманістичними деклараціями влади та олігархічними практиками, що стало передумовою Революції Гідності як масового акту захисту людської гідності та європейського вибору.

3. Період воєнної трансформації (2014–2026 рр.). Агресія РФ змусила наукову спільноту шукати вихід із кризи класичного універсалізму. Виникла необхідність аналізу світоглядних та ціннісних вимірів локальної політичної свідомості в умовах гібридної війни, зокрема під час протидії доктрині «руського міра» [2, с. 142]. Обґрунтовуючи специфіку національної традиції мислення, дослідники зазначають, що філософська рефлексія стає автентичною тоді, коли вона є безпосередньою відповіддю на історичні виклики свого народу [4, с. 73]. Важливим внеском української думки є формування концепції «нового гуманізму», де Україна виступає носієм гуманістичних цінностей у протистоянні з неототалітаризмом [5, с. 256]. Воєнний досвід доводить: відмова від збройного опору в ситуації геноцидальної агресії означає не гуманізм, а співучасть у злочині.

Окремої уваги заслуговує міжнародний аспект. Російська агресія значно прискорила громадянську та соціальну конструкцію української ідентичності на базовому рівні [8, с. 25]. Це зумовлює потребу переосмислення класичних парадигм міжнародних відносин, оскільки структурний та класичний реалізм виявляють обмеженість у поясненні ідеологічної сутності війни [6, с. 1875]. Сучасні дискусії провідних інтелектуалів щодо воєнних викликів в Україні виявляють глибоку напругу між abstraction-пацифізмом та конкретно етичною відповідальністю за захист людських життів [7, с. 496].

Трансформація гуманістичної парадигми в Україні свідчить про перехід від «гуманізму слабкості» (абстрактного заперечення насильства) до «гуманізму відповідальності». У контексті повоєнного відновлення це означає не просто відбудову інфраструктури, а створення такої політичної системи, де людина є суб'єктом, а захист її прав підкріплений реальними безпековими гарантіями та міцними державними інституціями. Перспективним напрямком є подальше дослідження рашизму як посткласичної антигуманної ідеології, що загрожує світовому порядку.

Список використаних джерел:

1. Андрущенко, В. П., Губерський, Л. В., & Михальченко, М. І. (2006). *Соціальна філософія. Історія, теорія, методологія*. Генеза. 654 с.
2. Волковський, В. (2021). Світоглядні та ціннісні виміри локальної політичної свідомості України: до аналізу стратегій поширення та збереження доктрини «руського міра». *Мультиверсум. Філософський альманах*, 1(2), 140–156. <https://doi.org/10.35423/2078-8142.2021.2.1.08>
3. Кирилюк, Ф. М. (2009). *Філософія політичної ідеології*. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. 575 с.
4. Кулик, О. (2022). Що таке українська філософія? *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*, (44), 71–76.
5. Любівий, Я. (2024). Україна як носій нового гуманізму: шлях до перемоги над неототалітаризмом? Рецензія на монографію Назіпа Хамітова «Війна в Україні і новий гуманізм: Давид проти Голіафа. Метаантропологія історії XXI століття». *Філософія освіти*, 29(2), 255–258. <https://doi.org/10.31874/2309-1606-2023-29-2-19>
6. Edinger, H. (2022). Offensive ideas: Structural realism, classical realism and Putin's war on Ukraine. *International Affairs*, 98(6), 1873–1893. <https://doi.org/10.1093/ia/iia217>
7. Snyder, Vol. T., & Habermas, J. (2024). On the war in Ukraine: A critical discourse analysis of elite media discourse in Germany. *Critical Discourse Studies*, 21(4), 494–510. <https://doi.org/10.1080/17405904.2024.2331164>
8. Wilson, A. (2024). Ukraine at war: Baseline identity and social construction. *Nations and Nationalism*, 30(1), 23–41. <https://doi.org/10.1111/nana.12986>

Ключові слова: гуманізм, політична філософія, воєнна трансформація, «захисний гуманізм», антропоцентризм.

Keywords: humanism, political philosophy, military transformation, "defensive humanism", anthropocentrism.

II СЕКЦІЯ.**НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА ТА STRATEGIC ПЛАНУВАННЯ В
УМОВАХ ТУРБУЛЕНТНОСТІ СВІТОВОГО ПОРЯДКУ**

*Людмила Кормич, д.і.н., професор
Національний університет «Одеська юридична академія»*

БЕЗПЕКОВІ ТРЕНДИ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Система міжнародних відносин переживає трансформації, зумовлені цілим рядом чинників: глобальною турбулентністю з елементами геополітичного демонтажу, технологічними інноваціями, тиском на навколишнє середовище, руйнуванням традиційних парадигм безпеки. Ліберальна демократія та міжнародне співробітництво, що ґрунтувались на правилах і визнаних нормах міжнародного права, стикаються зі стратегічною конкуренцією, регіональними конфліктами, гібридними та конвенційними конфліктами, фрагментацією механізмів глобального управління. З одного боку, відбувається повернення до визнання ключової ролі військових аспектів безпеки [5]. З іншого, не менше значення залишається за такими компонентами, як: інформаційна стійкість, енергетична безпека та захист критичної інфраструктури, адаптація до змін клімату, безпека ланцюгів постачання, технологічний суверенітет [2].

Війна, розпочата Російською Федерацією проти України, конфлікт на Близькому Сході, напруженість в Індो-Тихоокеанському регіоні, мілітаризація кіберпростору, прояви державного тероризму демонструють, що загрози безпеці стали багатовимірними та взаємопов'язаними. Тому сучасні міжнародні відносини вимагають нових підходів, здатних інтегрувати конвенційні військові загрози з гібридними викликами безпеці. Тож важливо окреслити нові тенденції безпеки, що формують міжнародні відносини у XXI столітті, оцінюючи їхній вплив на стратегії глобального управління та

державної політики. Якщо раніше безпекові дослідження проблематики військових загроз, ядерного стримування та політики балансу сил, зазвичай, були відокремлені від невійськових аспектів безпеки, то сучасний стан міжнародних відносин, значна торгівельна та і технологічна взаємозалежність вимагають розглядати їх у комплексі. Адже невійськові виміри безпеки, так само, як і опосередкований вплив конвенційних збройних конфліктів здатні дестабілізувати держави та міжнародні інституції, дезорієнтувати суспільства, стати деструктивним чинником для міжнародної співпраці [5].

На цьому тлі зростає роль концепції «безпеки людини», яка орієнтована на захист окремих осіб, а не виключно державного суверенітету. Економічна нестабільність, пандемії, екологічні катастрофи, міграційні кризи, персоніфікована мережева пропаганда дедалі більше впливають на національні та міжнародні аспекти безпеки. Вони можуть паралізувати економіку, порушити глобальні ланцюги поставок, посилити геополітичну конкуренцію; або сприяють дефіциту ресурсів, переміщенню населення, тим самим збільшуючи ризик конфліктів. Безпосередні військові загрози співіснують з сучасними викликами, вимагаючи поєднання традиційних оборонних механізмів з новими стратегіями боротьби з нинішніми гібридними та нетрадиційними загрозами, які включають скоординоване використання військової сили, кібероперації, дезінформаційні кампанії, економічний примус, політичну дестабілізацію, застосовуючи так звану тактику «сірої зони», яка підриває міжнародну стабільність. Кібератаки на урядові інституції, фейки і маніпулювання в соціальних мережах, втручання в демократичні вибори, атаки на критично важливу інфраструктуру стали поширеними інструментами недобросовісної геополітичної конкуренції.

Війна РФ проти України є прикладом комбінації конвенційного та гібридного конфліктів, де поряд з військовими операціями, в яких агресор задіяв і офіційні збройні формування, і приватні військові кампанії та найманців, використовуються кібератаки, енергетичний терор, пропагандистські кампанії, морські блокади, терористичні злочини для

досягнення стратегічних цілей. Ці методи демонструють, що загрози безпеці в сучасному світі стають багатовимірнішими і вимагають комплексної відповіді від держав та міжнародних організацій, на засадах принципів міжнародного права та відповідальності держав [3].

Технологічний прогрес і технологічна конкуренція також стали одночасно можливістю та джерелом вразливості в міжнародних відносинах. Кібербезпека зараз є одним із центральних елементів політики національної, регіональної і глобальної безпеки. Управлінські інституції, фінансові установи, енергетичні системи, транспортні мережі, зв'язок, військова інфраструктура значною мірою залежать від цифрових технологій, що робить їх привабливими цілями для кібератак. Кібервійна створює унікальні виклики, оскільки визначення винних є складним, правове регулювання обмежене, а атаки відбуваються без безпосередніх фізичної присутності та насильства, водночас завдаючи серйозної економічної та політичної шкоди. Це потребує інвестицій в стратегії кіберзахисту, коли кіберпростір стає новою сферою міжнародної конкуренції, поряд із суходолом, морем, повітрям та космічним простором.

Такі технологічні досягнення як штучний інтелект, автономні системи озброєння та цифрові технології прийняття управлінських рішень також змінюють середовище безпеки. Держави конкурують, бо інновації безпосередньо пов'язані з економічним впливом та військовою перевагою. Але тут постають питання щодо підзвітності та дотримання міжнародного гуманітарного права, а контроль над напівпровідниками, телекомунікаційною інфраструктурою, цифровими платформами стає складовою безпеки, а не лише економічної політики.

В якості ще одного безпекового тренду слід розглядати загрозу суттєвих кліматичних змін. Підвищення температури, екстремальні погодні явища, посухи та підвищення рівня моря загрожують існуванню людства. Погіршення стану навколишнього середовища може посилити існуючу політичну напруженість та сприяти насильницьким конфліктам, особливо в регіонах зі

слабкими структурами управління, перетворюючись в битви за природні ресурси, зокрема, такі як питна вода, енергоносії, орні землі. Це посилює міграцію, спричинену кліматичними змінами, створюючи тиск на держави та регіони.

Важливим трендом залишається енергетична безпека. Глобальний перехід до відновлюваних джерел енергії змінює міжнародні економічні відносини та стратегічні можливості доступу до критично значущих мінералів, необхідних для зелених технологій, як літій, кобальт, рідкоземельні елементи. Так зменшення залежності від викопного палива, створює нове геополітичне суперництво. Тому міжнародні організації та регіональні установи поступово включають адаптацію до зміни клімату та зміни енергетичних пріоритетів до планування безпеки. Однак співпраця складна, бо можливості розвинених країн та країн, що розвиваються, далеко не однакові. Крім того, геополітична напруженість, санкції та збройні конфлікти дедалі більше впливають на світові енергетичні ринки. Багато держав диверсифікують постачальників енергії та інвестують у технології відновлюваної енергетики, щоб зменшити стратегічну залежність від політично нестабільних регіонів. І тут стратегічного значення набуває безпека морських шляхів транспортуванні енергоресурсів. Приблизно 80 відсотків міжнародної торгівлі здійснюється морем, що робить морську стабільність важливою для світової економіки. А піратство, морський тероризм, порушення традиційних маршрутів судноплавства безпосередньо впливають на міжнародну безпеку [4]. Нещодавні конфлікти підкреслили вразливість морської інфраструктури та глобальних ланцюгів постачання. Напади на порти, енергетичні термінали, комерційні судна мають економічні наслідки для всього світу. Чорноморський регіон, зокрема, продемонстрував, як відсутність морської безпеки, внаслідок війни РФ, створив загрозу продовольчій безпеці, порушуючи експорт зерна з України та міжнародні судноплавні маршрути. А війна США проти Ірану перетворила Ормузьку протоку в зону загроз постачанню до 20 відсотків енергоресурсів, необхідних багатьом країнам.

Все це демонструє нові тенденції та тренди безпеки в міжнародних відносинах, відображає складність та взаємопов'язаність сучасного світу. З цієї точки зору безпека вимагає багатовимірних стратегій, що враховують політичні, технологічні, економічні та екологічні чинники. Зміна сутності та складових безпеки потребує посилення міжнародної співпраці, адаптивних механізмів управління, стійкості національних та міжнародних інституцій, колективного реагування на глобальні виклики, політичної готовності держав до співпраці. Тому сучасна політика безпеки виходить за рамки традиційних парадигм та охоплює комплексні підходи, що враховують багатовимірний характер сучасних міжнародних відносин.

Список використаних джерел:

1. Cottey, A., Cladi, L., & Ewers-Peters, N.M. (2025). Introduction: the 2022 Russian invasion of Ukraine and the re-making of the European security order. *Defence Studies*, 25(4), 759–778. <https://doi.org/10.1080/14702436.2025.2577333>
2. Hansen, S.T. & Antonsen, S. (2024). Taking connectedness seriously. A research agenda for holistic safety and security risk governance. *Safety Science*, 173, 106436. <https://doi.org/10.1016/j.ssci.2024.106436>
3. Hough, P., Moran, A., & Pilbeam, B. (2025). *International Security Studies: Theory and Practice* (3rd ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781032641089>
4. Lassoued, R. (2026). Maritime chokepoint insecurity and systemic trade vulnerability: A transportation security assessment of the Strait of Hormuz. *Journal of Transport Security*, 19(21). <https://doi.org/10.1007/s12198-026-00345-y>
5. Orenstein, M.A. (2025). Securitisation of EU policy: how Russia's invasion of Ukraine is changing Europe. *Journal of European Public Policy*, 1–22. <https://doi.org/10.1080/13501763.2025.2497350>

Ключові слова: глобальна турбулентність, геополітичний демонтаж, технологічні інновації, безпекові тренди, багатовимірність безпеки.

Keywords: global turbulence, geopolitical dismantling, technological innovations, security trends, multidimensionality of security.

*Сергій Дерев'янка, д. політ .н, професор
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника*

**УГОДИ ПРО СПІВРОБІТНИЦТВО У СФЕРІ БЕЗПЕКИ
УКРАЇНИ І ЗАРУБІЖНИХ ДЕРЖАВ ЯК ФОРМАТ РЕАЛІЗАЦІЇ
НАЦІОНАЛЬНИХ БЕЗПЕКОВИХ СТРАТЕГІЙ**

Збройна агресія рф проти України, коли під реальною загрозою знищення опинилися територіальна цілісність і суверенітет, саме існування Української держави, об'єктивувала потребу розроблення, прийняття і застосування низки нормативно-правових актів стратегічного характеру. Ключовим із них є Закон України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. На виконання його приписів ухвалено «Стратегію національної безпеки України» (затверджена Указом Президента України_№ 392/2020 від 14.09.2020 р.). Надалі у 2020–2022 рр. затверджено низку секторальних стратегій, які деталізують окремі напрями – воєнну, державну, оборонно-промислову, інформаційну, кібер, економічну, енергетичну та екологічну безпеку. Загалом національні безпекові стратегії формують багатовимірну систему захисту, визначають пріоритети державної політики у сфері захисту суверенітету, територіальної цілісності і прав громадян. Проте, прийняті вони ще до початку повномасштабного вторгнення рф, війна ж створює нові загрози, які потребують постійного оновлення стратегій. Окремі стратегії не завжди узгоджені між собою і для ефективності потрібна їхня інтеграція у єдину архітектуру національної безпеки. До того ж термін дії частини з них уже завершився, а тому потребують оновлення.

Нові реалії Війни за Незалежність України, перспективи її нашого переможного завершення, безперечно залежать від героїзму Збройних Сил України та інших складових Сектору безпеки та оборони. Повномасштабна агресія рф загострила потребу України в зовнішніх гарантіях безпеки та значно ускладнила їх забезпечення. Шукаючи шляхи до зміцнення своєї безпеки,

Україна десятиліттями прагнула вступити до НАТО, однак цей процес гальмується низкою політичних і геополітичних чинників. За цих умов українська влада докладає чимало зусиль для дипломатичного вирішення – забезпечення широкої міжнародної підтримки; об'єднання зусиль держав і їх об'єднань, міжнародних організацій, санкційного тиску на рф, щоб спонукати її припинити агресію. Здійснення міжнародно-правових, політико-дипломатичних, безпекових, гуманітарних та економічних заходів, спрямованих на припинення рф агресії Стратегія національної безпеки визначає одним із пріоритетних напрямів реалізації фундаментальних національних інтересів.

З вересня 2022 р. зусилля зосереджувались на забезпеченні міжнародної підтримки Української формули миру. Ця ініціатива і дипломатичної платформа, що запропонована Україною для досягнення справедливого закінчення війни, яку розв'язала рф, може стати універсальною основою для припинення інших військових конфліктів на планеті та подолання глобальних проблем.

Двостороннє співробітництво у політичній, безпековій та військовій сферах стає ключовим елементом системи відносин пріоритетного стратегічного характеру. Стратегія національної безпеки визначає перелік держав, відносини з якими мають пріоритетний стратегічний характер для України, оскільки саме вони відіграють вирішальну роль у консолідації зусиль міжнародної спільноти щодо підтримки державного суверенітету і територіальної цілісності України, протидії агресії рф, наданні допомоги Україні у сферах безпеки і оборони та щодо проведення реформ. Конкретні приписи щодо цього визначені у «Стратегії зовнішньополітичної діяльності України» (затверджена Указом Президента України від 26.08.2021 р. № 448/2021).

З 2024 року для реалізації національних безпекових стратегій започатковано новий формат – угоди про співробітництво у сфері безпеки, окремі ще й про дострокову підтримку чи безпекові зобов'язання. Безпекові

угоди між Україною і зарубіжними країнами в умовах Війни за Незалежність України формують нову архітектуру гарантій безпеки через об'єднання зусиль держав і їх об'єднань для надання довгострокової воєнної допомоги нашій державі та її повоєнного відновлення. Станом на 2026 рік Україна уклала близько 30 угод двосторонніх угод про співробітництво у сфері безпеки з державами G7, ЄС та іншими партнерами і цей список продовжує розширюватись. Президент України В. Зеленський у своєму телеграм-каналі 13.04.2026 р. повідомив, що доручив секретарю РНБО Р. Умерову «фіналізувати драфти кількох нових безпекових угод і готувати їх до підписання». Україна працює над безпековою взаємодією з країнами Близького Сходу та регіону Затоки. Перспективний новий формат : у 2026 р. Україна почала укладати угоди типу Drone Deal (з Литвою та США), що передбачають спільне виробництво дронів і технологій протидії БпЛА. Більшість угод укладені на 10 років.

Здебільшого угоди базуються, зокрема, на Спільній декларації країн «Групи семи» від 12.07.2023 р. Угоди мають спільну мету – передбачають довгострокову військову, політичну та фінансову підтримку, розвиток оборонно-промислових проєктів і консультації у випадку нової агресії РФ та гарантії безпеки України, але відрізняються за масштабом і спеціалізацією залежно від держави-партнера. Підготовка і підписання цих угод є результатом зусиль українських дипломатів, а їх реалізація має критично важливе значення для нашої стійкості: об'єднання зусиль світової спільноти повинно стати надійною гарантією безпечного повоєнного розвитку держави, запобіжником проти ймовірної майбутньої агресії ворога. Аналізовані угоди ще не стали предметом наукових досліджень. З'ясування політико-правових підстав їх укладання, ключових положень, міститься насамперед у численних промовах і зверненнях Президента України, який їх підписував. У національному і зарубіжному інформаційному просторі знаходимо чимало коментарів політиків і медійників, які здебільшого схожі за змістом.

Повні тексти угод оприлюднені і доступні на вебсайті – офіційне інтернет-представництво Президента України. Вони охоплюють правові, політичні, економічні та безпекові аспекти мають такі основні типові структурні компоненти : військова та технічна підтримка, гарантії та консультації, оборонна промисловість та спільне виробництво, обмін розвіданими й безпека інформації, гуманітарна та фінансова підтримка. Військова допомога варіюється від прямого постачання техніки, озброєння, боєприпасів, а також навчання особового складу Збройних Сил України до глибокого спільного планування та будівництва спроможностей. Закладені в них механізми стратегічних консультацій і гарантій у разі нового нападу дозволяють Україні поєднувати багатосторонні гарантії з конкретними двосторонніми зобов'язаннями. Передбачено, що інтеграція оборонної промисловості партнерів може стати шляхом до створення надійного внутрішнього виробництва озброєнь в Україні. В угодах відображені питання інформаційної безпеки і кібербезпеки, залучення України до колективних систем протидії дезінформації, а також логістики гуманітарної допомоги і судового переслідування воєнних злочинців. Прикметно, що в угодах названі конкретні види і суми військової допомоги, яку надають і надаватимуть країни-партнери.

Порівняльний аналіз текстів угод дає підстави стверджувати, що існуючі суттєві відмінності між прописаними в угодах підходами і зобов'язаннями окремих держав, відображають їх індивідуальні національні пріоритети. Так, більшість угод прямо підкреслюють, що вони не є формальною статтею взаємної оборони, як у НАТО. Наприклад, українсько–британська угода застерігає, що, хоча сторони співпрацюватимуть у зв'язку з агресією, остаточне рішення щодо спрямування військ залишається на їх розсуд. Однак, система, побудована на основі таких угод, вважаємо, здатна виконувати роль тимчасової альтернативи вступу до НАТО, а за умови її розвитку – навіть замінити деякі ключові функції Альянсу. Досвід Будапештського меморандуму 1994 року, який виявився неефективним через відсутність

механізмів виконання, показує, що міцні гарантії безпеки є критично важливими. Водночас сам факт укладання цих угод є наочним сигналом агресору : країни готові швидко координувати відповіді на будь-яку нову загрозу.

Угоди також містять політичні гарантії підтримки євроінтеграційних і євроатлантичних прагнень України і мають значний морально-політичний вплив. Кожна нова угода, підписана лідерами держав (наприклад, під час самітів “Великої сімки”), демонструє світову єдність навколо України. Однак, їх реалізація ускладнюється через опір окремих високопосадовців (зокрема, в США). Крім того, ключові домовленості є неопублічними, залишаються закритими, що ускладнює оцінку їхнього реального впливу. Україна потребує значних зовнішніх інвестицій для реалізації оборонних програм, істотно залежить від зовнішньої підтримки.

Таким чином, укладання двосторонніх безпекових угод набуває особливої ваги в умовах послаблення міжнародних безпекових інституцій та відсутності прямих гарантій безпеки. У поєднанні з внутрішніми реформами і глобальними санкціями проти РФ вони роблять наступ нової повномасштабної агресії вкрай ризикованим та дороговартісним для агресора.

У перспективі ці угоди мають не тільки оборонне, а й стратегічне значення. По-перше, вони прискорюють інтеграцію України в євроатлантичні структури – і в цьому їхня сила, оскільки підтримка вступу до НАТО є інтегрованою складовою багатьох документів. По-друге, створені механізми можуть стати основою для колективної відповіді у будь-якому майбутньому конфлікті (включно з російською агресією), оскільки передбачають негайні консультації й узгодження дій. По-третє, інтеграція оборонної промисловості забезпечує Україні шанси поступово наростити власний потужний виробничий комплекс, що посилить її обороноздатність навіть після завершення прямої військової допомоги ззовні. У комплексі ці угоди формують фундамент нової системи колективної безпеки в Європі, покликаної

запобігти повторенню агресії та забезпечити стабільність на десятиліття вперед.

Отже, угоди про співробітництво у сфері безпеки можна розглядати як підвалини нової архітектури колективної безпеки для України. Вони поєднують класичні гарантії (зобов'язання партнерів підтримувати обороноздатність) із сучасними форматами (*Drone Deal*), що робить їх ключовим інструментом інтеграції України у євроатлантичний простір. Їх реалізація відповідає цілям національних безпекових стратегій і покликана сприяти досягненню фундаментальних національних інтересів.

Ключові слова : міжнародні договори та угоди, національна безпека, національні інтереси, світовий і регіональний порядок, стратегії безпеки.

Keywords: international treaties and agreements, national security, national interests, world and regional order, security strategies

*Басалюк Наталія Василівна, доктор філософії (з права)
Національний університет «Одеська юридична академія»*

ЕКСТРАДИЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ: ПРОЦЕСУАЛЬНІ ТА ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ ВИКЛИКИ

Сучасні політичні процеси, що відбуваються в умовах глобалізації, цифрової трансформації та військово-політичної нестабільності, зумовлюють істотну зміну характеру злочинності, яка дедалі частіше набуває транснаціонального характеру. У таких умовах екстрадиція перестає бути виключно техніко-процесуальним інститутом кримінального процесу і набуває значення стратегічного інструменту забезпечення національної безпеки, який функціонує у площині міжнародної політики, дипломатії та прав людини.

Екстрадиція як правовий інститут має комплексну природу, поєднуючи елементи кримінального, процесуального, міжнародного та конституційного права. Вона виступає формою міжнародного співробітництва у сфері кримінального судочинства, спрямованою на забезпечення притягнення особи до кримінальної відповідальності або виконання вироку незалежно від її територіального перебування. Водночас екстрадиція не є автоматичним процесом передачі особи, а реалізується через складну процедуру, яка включає стадії розшуку, затримання, перевірки підстав для видачі, прийняття рішення та фактичної передачі особи під юрисдикцію запитуючої держави.

З огляду на сучасні виклики, екстрадиція повинна розглядатися крізь призму концепції «безпекового права», де її функціональне призначення полягає не лише у забезпеченні невідворотності покарання, але й у протидії глобальним загрозам, таким як організована злочинність, корупція, тероризм,

кіберзлочини та злочини, пов'язані з агресією. Саме тому ефективність екстрадиційних процедур безпосередньо впливає на здатність держави забезпечувати стабільність правопорядку та виконувати міжнародні зобов'язання.

Особливого значення екстрадиція набуває в контексті транснаціональної злочинності. Відповідно до положень Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 року, злочин визнається транснаціональним за наявності хоча б одного з таких елементів: вчинення на території кількох держав, планування або контроль із-за кордону, настання наслідків в іншій державі або участь організованої злочинної групи міжнародного характеру. У таких випадках екстрадиція виступає ключовим механізмом, що забезпечує координацію між державами та унеможливорює уникнення відповідальності шляхом переміщення через державні кордони.

Водночас сучасна екстрадиційна практика характеризується значною складністю та конфліктністю. Зокрема, вона формується в умовах так званої «трикутної взаємодії» між запитуючою державою, запитуваною державою та стороною захисту. Запитуюча держава зацікавлена у максимально швидкій передачі особи та обґрунтуванні запиту, запитувана держава оцінює відповідність запиту міжнародним стандартам та власному законодавству, тоді як сторона захисту використовує всі доступні механізми для запобігання екстрадиції, зокрема посиляючись на політичний характер переслідування, ризики порушення прав людини або відсутність подвійної кримінальності.

Аналіз судової практики дозволяє виявити ключові проблеми реалізації екстрадиційних процедур. У справі, пов'язаній із запитом про екстрадицію з Республіки Молдова, сторона захисту стверджувала про відсутність юрисдикції українських судів у зв'язку з незавершеністю процедури екстрадиції та порушенням принципу спеціальності. Крім того, було заявлено про недопустимість доказів, отриманих у період триваючої екстрадиційної процедури, із посиланням на доктрину «плодів отруйного дерева».

Однак судова колегія відхилила зазначені доводи, обґрунтовуючи це відсутністю доказів незаконного переміщення особи за участю українських правоохоронних органів та підтвердженням легітимності кримінального переслідування. Такий підхід свідчить про тенденцію пріоритету фактичного контролю над особою та забезпечення ефективності правосуддя над формальними недоліками екстрадиційної процедури [1].

Інший кейс демонструє більш класичну модель екстрадиції, коли особа була затримана на території Італійської Республіки, після чого компетентні органи цієї держави прийняли рішення про її видачу Україні. Фактична передача відбулася через міжнародний пункт пропуску на українсько-польському кордоні, що підтверджує ефективність міждержавної взаємодії за умов дотримання процедурних вимог та координації дій відповідних органів [2].

Такі приклади свідчать про існування двох паралельних моделей екстрадиційної практики: формально-юридичної, яка передбачає суворе дотримання процедур, і функціонально-прагматичної, що орієнтована на досягнення результату – притягнення особи до відповідальності.

У цьому контексті особливої актуальності набуває принцип *aut dedere aut judicare*, відповідно до якого держава зобов'язана або видати особу, або здійснити її кримінальне переслідування на власній території. Даний принцип, закріплений у міжнародних актах, формує універсальний стандарт поведінки держав у сфері кримінального співробітництва та унеможливорює створення «правових вакуумів» відповідальності.

Водночас екстрадиція залишається однією з найбільш політизованих процедур у міжнародному праві. Рішення про видачу особи часто приймаються з урахуванням дипломатичних відносин, геополітичних інтересів, а також внутрішньополітичних факторів. Особливо це проявляється у справах, пов'язаних із корупційними злочинами, злочинами проти державної безпеки або воєнними злочинами, де екстрадиційний процес може перетворюватися на інструмент політичного впливу або навіть тиску.

Окремої уваги заслуговує правозахисний вимір екстрадиції. Сучасні міжнародні стандарти передбачають заборону видачі особи у випадках, коли

існує ризик катувань, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження, несправедливого суду або дискримінаційного переслідування. У цьому аспекті екстрадиція виступає як інструмент, що має забезпечувати баланс між інтересами правосуддя та захистом фундаментальних прав людини.

В умовах воєнного стану та поствоєнних трансформацій для України питання ефективності екстрадиційних механізмів набуває особливого значення. Це пов'язано не лише з необхідністю притягнення до відповідальності осіб, які вчинили тяжкі злочини, але й із забезпеченням міжнародної довіри до української правової системи. Ефективна екстрадиція стає показником здатності держави виконувати свої міжнародні зобов'язання та діяти як надійний партнер у системі глобальної безпеки.

Таким чином, екстрадиція в сучасних умовах трансформується з класичного інституту міжнародної правової допомоги у складний політико-правовий механізм, який поєднує функції забезпечення кримінального переслідування, захисту прав людини та реалізації національних інтересів. Її подальший розвиток повинен бути спрямований на вдосконалення процедурних механізмів, гармонізацію міжнародних стандартів та забезпечення балансу між ефективністю правосуддя і гарантіями прав людини.

Список використаних джерел:

1. Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності (2000). Міжнародний документ від 15 листопада 2000 р. Офіційний вісник України, 9, ст. 585.
2. Вирок Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду (2025). Від 03 квітня 2025 року, справа № 991/7682/21. Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/126334304>.
3. Вирок Соснівського районного суду м. Черкаси (2025). Від 10 вересня 2025 року, справа № 712/5898/25. Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/130125707>.

Ключові слова: екстрадиція; транснаціональна злочинність; міжнародне кримінальне співробітництво; національна безпека; права людини.

Keywords: extradition; transnational crime; international criminal cooperation; national security; human rights.

*Ілля Рязанцев, здобувач третього рівня вищої освіти
Чорноморський національний університет імені Петра Могили
Науковий керівник – д. політ. н., професор О. В. Шевчук*

КІБЕРБЕЗПЕКА ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКОВОЇ ВЗАЄМОДІЇ УКРАЇНИ

Кібербезпека у ХХІ ст. є ключовим елементом національної та міжнародної безпеки. Зростаюча залежність держав від цифрових технологій сприяла виникненню новітніх загроз, вплив яких цілком може зрівнятися із наслідками традиційних військових конфліктів. Для України це питання набуло особливої актуальності в умовах гібридної війни та систематичних кібератак на державні органи, критичну інфраструктуру, фінансовий сектор і медіа. Тому кібербезпека стала пріоритетом міжнародної взаємодії України.

Сучасний світ характеризується глибокою цифровізацією. Енергетика, транспорт, банківська система, оборона та державне управління залежать від інформаційних технологій, що водночас підвищує вразливість до атак. У світі щоденно реєструються тисячі спроб кібератак, а фінансові втрати, спричинені кіберзлочинністю, вже перевищують сотні мільярдів доларів на рік. Кібератаки стали інструментом політичного тиску та елементом сучасних воєн, а їх походження часто складно встановити. Це робить міжнародне співробітництво критично важливим.

Для України кібербезпека має стратегічне значення через постійні атаки з боку РФ. З 2014 року Україна стала одним із головних полігонів гібридної війни в кіберпросторі. У 2015 році кібератака на українські обленерго призвела до відключення електроенергії для понад 230 тисяч споживачів у кількох регіонах. Це був один із перших у світі підтверджених випадків успішної кібератаки на енергосистему. У 2017 році вірус Petya.A (NotPetya) паралізував роботу урядових структур, банків, «Укрпошти», а також міжнародних компаній, завдавши глобальних збитків, які, за оцінками експертів,

перевищили 10 мільярдів доларів у світі. У 2022 році, за даними урядових звітів, Україна зазнала тисячі кібератак щомісяця, зокрема на державні реєстри та енергетичні системи [3, р 90].

Україна активно розвиває міжнародну співпрацю у сфері кібербезпеки. Важливим партнером є НАТО, яке з 2016 року визнало кіберпростір окремою сферою операцій, а у 2018 році – офіційно оголосило його п'ятою сферою воєнних дій. Україна бере участь у Трестовому фонді НАТО з кіберзахисту, отримує технічну допомогу та бере участь у навчаннях типу Cyber Coalition, що є одними з найбільших кібернавчань у світі. Це дозволяє підвищувати рівень реагування на складні інциденти [5, р. 7–10].

Важливим є співробітництво з Європейським Союзом. ЄС реалізує стратегію кібербезпеки та директиву NIS2, яка посилює вимоги до захисту критичної інфраструктури. Україна поступово гармонізує своє законодавство з європейським, зокрема у сфері захисту персональних даних за моделлю GDPR. Також ЄС підтримує Україну в рамках програм протидії дезінформації через East StratCom Task Force, що фіксує та аналізує інформаційні операції [2, с. 21].

Сполучені Штати Америки є одним із головних партнерів України у сфері кіберзахисту. США через Агентство USAID та кіберкомандування Cyber Command надають технічну допомогу, обладнання та навчання. Після 2022 року США значно посилили підтримку України, зокрема у захисті урядових систем та критичної інфраструктури. Також Україна співпрацює з компаніями Microsoft та Google, які допомагають виявляти та блокувати кібератаки [1].

Кібербезпека тісно пов'язана з діяльністю міжнародних організацій, таких як: ООН, Рада Європи та ОБСЄ. Рада Європи іще у 2001 році ухвалила Будапештську конвенцію про кіберзлочинність – перший міжнародний договір у цій сфері, до якого приєдналася й Україна. Це дозволяє здійснювати міжнародні розслідування кіберзлочинів і координувати дії правоохоронних органів.

Окремим напрямом є боротьба з кіберзлочинністю. За оцінками Інтерполу, понад 70% кіберзлочинів мають транскордонний характер. Найпоширенішими є фішинг, атаки ransomware (вимагачі), крадіжка даних і фінансові шахрайства. Україна активно співпрацює з Європолем, зокрема через аналітичні центри ЕСЗ (Європейський центр боротьби з кіберзлочинністю), що дозволяє ліквідовувати міжнародні кіберугруповання [4, р. 12–16].

Особлива увага приділяється захисту критичної інфраструктури. В Україні до неї віднесено енергетику, транспорт, водопостачання, банківську сферу та медицину. Після атак на енергосистему у 2015 році та масових атак 2022–2024 років було посилено вимоги до резервування систем і кіберзахисту.

Важливим напрямом кібербезпеки є розвиток людського капіталу. В Україні діють освітні програми з кібербезпеки у понад 50 університетах, а також міжнародні проєкти на базі NATO CCDCOE (Центр передового досвіду з кіберзахисту в Таллінні). Проводяться змагання типу CTF (Capture the Flag), які є стандартом підготовки кіберфахівців у світі [4, р. 17].

Водночас Україна робить внесок у глобальну кібербезпеку. Українські фахівці активно досліджують та аналізують атаки типу NotPetya, Sandworm та інші кібероперації, які стали предметом міжнародних розслідувань. Україна передає свій досвід кіберзахисту в умовах воєнних дій, який вважається унікальним у світі.

Отже, кібербезпека є стратегічним напрямом міжнародної взаємодії України. Вона визначає стабільність держави, захист громадян і функціонування критичної інфраструктури. Ефективна протидія кіберзагрозам можлива лише через міжнародну співпрацю, обмін інформацією, спільні стандарти та розвиток цифрових технологій безпеки. Україна не лише активно отримує підтримку від міжнародних партнерів, але й робить вагомий внесок у розбудову глобальної системи кібербезпеки.

Список використаних джерел

1. Вівчар, І., Постельжук, О., & Валюх, Л. (2025). Кібербезпека як сфера міжнародного співробітництва у період глобальної кризи безпеки. *Вісник НЮУ імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія*, 2(65). <https://doi.org/10.21564/2663-5704.65.331787>
2. Гоманюк, О. (2024). Кіберзагрози та глобальна безпека: від національних стратегій до міжнародної співпраці. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*, (3 (20)), 19–34. <https://doi.org/10.29038/2524-2679-2024-03-19-34>
3. Lyseiuk, A., & Svintsitska, T. (2024). Development of International Cooperation in Cybersecurity: Normative and Legal Framework and Prospects. *Law and innovative society*, (2 (23)), 89–95. [https://doi.org/10.37772/2309-9275-2024-2\(23\)-8](https://doi.org/10.37772/2309-9275-2024-2(23)-8)
4. Matviyenko, V.M., & Petushkova, H. E. (2022). The european experience of public-private partnership in the shphere of cybersecurity: opportunities for Ukraine. *Actual Problems of International Relations*, (152), 10–18. <https://doi.org/10.17721/apmv.2022.152.1.10-18>
5. Zinchenko, O. (2025). Cyber security in international relations: Risks and prospects. *Eximia*, 14(1), 1–20. <https://doi.org/10.47577/eximia.v14i1.526>

Ключові слова: кібербезпека, міжнародна безпека, кібератаки, міжнародне співробітництво, гібридна війна.

Keywords: cybersecurity, international security, cyberattacks, international cooperation, hybrid warfare.

*Олег Капсамун, здобувач третього рівня вищої освіти
Національний університет «Одеська юридична академія»
Науковий керівник – д. політ. н., професор К. М. Вітман*

ТРАНЗАКЦІЙНА ДИПЛОМАТІЯ США ТА КИТАЮ ЯК МЕХАНІЗМ ПОЛІТИЧНОГО ВПЛИВУ В УМОВАХ ГІБРИДНИХ КОНФЛІКТІВ

У сучасних міжнародних відносинах транзакційна дипломатія дедалі виразніше постає як одна з форм прагматизованої зовнішньополітичної поведінки великих держав. Її сутність полягає у переважанні логіки взаємного обміну, ситуативної вигоди, короткострокових домовленостей і політичного торгу над довгостроковими ціннісними зобов'язаннями та інституційною сталістю міжнародного партнерства. У цьому сенсі транзакційна дипломатія не заперечує класичну дипломатію, але змінює її функціональну спрямованість: дипломатична взаємодія дедалі частіше розглядається не як інструмент формування стабільного міжнародного порядку, а як засіб досягнення конкретного політичного, економічного, безпекового або технологічного результату [3].

Актуальність дослідження транзакційної дипломатії США і Китаю зумовлена тим, що саме ці держави сьогодні визначають основні параметри стратегічної конкуренції у світовій політиці. У Стратегії національної безпеки США 2022 року зазначено, що сучасний світ перебуває в умовах стратегічної конкуренції за майбутнє міжнародного порядку, а Китай розглядається як ключовий конкурент, здатний поєднувати економічні, технологічні, військові та дипломатичні ресурси впливу [10]. Водночас у щорічній оцінці загроз розвідувальної спільноти США Китай характеризується як глобальний актор, здатний загрожувати американським інтересам у різних регіонах світу через поєднання політичних, економічних, військових і технологічних інструментів [8].

У контексті гібридних конфліктів транзакційна дипломатія набуває особливого значення, оскільки гібридне протиборство поєднує військові й невійськові, відкриті й приховані, інформаційні, кібернетичні, економічні та дипломатичні засоби впливу. НАТО визначає гібридні загрози як комбінацію військових і невійськових, прихованих і відкритих засобів, серед яких дезінформація, кібератаки, економічний тиск, використання нерегулярних груп та інші інструменти впливу [7]. Рада ЄС також підкреслює, що гібридні загрози можуть включати інформаційні маніпуляції, кібератаки, економічний примус, приховані політичні дії, примусову дипломатію та загрози застосування військової сили [2]. Отже, дипломатія в таких умовах перестає бути лише каналом переговорів і перетворюється на інструмент стратегічного тиску, управління залежностями та формування вигідної конфігурації міжнародної взаємодії [4].

Для США транзакційна дипломатія виявляється у прагненні поєднати союзницькі зобов'язання, економічні інтереси, технологічне стримування Китаю та контроль над критичними ланцюгами постачання. У відносинах із партнерами така дипломатія часто проявляється через вимоги більшого внеску у спільну безпеку, переоцінку торговельних режимів, санкційну політику, технологічні обмеження й формування коаліцій навколо конкретних інтересів. Аналітики CSIS звертають увагу на те, що союзники і партнери США в умовах змін американської зовнішньої політики змушені адаптуватися до більш договірної, прагматичної та менш передбачуваної логіки взаємодії з Вашингтоном [1].

Для Китаю транзакційна дипломатія має іншу політичну логіку. Вона ґрунтується на поєднанні економічної взаємозалежності, інфраструктурних проєктів, торговельних домовленостей, технологічної присутності, доступу до ринків і політичної неутручальності як привабливої альтернативи західним нормативним моделям. Китайська дипломатія часто позиціонує себе як прагматична, орієнтована на розвиток і взаємну вигоду, однак у гібридному вимірі така модель може створювати довгострокові залежності, посилювати

асиметрію впливу та змінювати політичну поведінку держав-партнерів [9]. У цьому контексті транзакційна дипломатія Китаю виступає не лише інструментом економічної експансії, а й засобом політичного структурування міжнародного середовища [6].

Особливість транзакційної дипломатії США і Китаю полягає в тому, що вона діє не ізольовано, а в межах ширшої гібридної конкуренції. Її інструментами стають торговельні угоди, санкції, тарифи, інвестиційні обмеження, технологічні стандарти, контроль над критичною інфраструктурою, цифровими платформами, кіберпростором, логістикою та інформаційними потоками. Саме тому транзакційна дипломатія у гібридних конфліктах не обмежується переговорами між урядами. Вона охоплює взаємодію з корпораціями, міжнародними організаціями, регіональними союзами, медіа, експертними мережами та цифровими екосистемами [4;7].

Отже, транзакційна дипломатія США і Китаю може бути визначена як механізм політичного впливу, що функціонує через ситуативний обмін ресурсами, формування залежностей, використання економічних і технологічних важелів, а також через поєднання дипломатичних, інформаційних і безпекових інструментів. В умовах гібридних конфліктів вона посилює фрагментацію міжнародного порядку, знижує значення універсальних норм і підвищує роль прагматичних домовленостей між сильними акторами [5; 10;6]. Отже, транзакційна дипломатія США і Китаю в умовах гібридних конфліктів виступає не лише засобом зовнішньополітичної комунікації, а й способом перерозподілу політичного впливу у світовій системі. Її подальше поширення свідчить про послаблення нормативно-інституційної моделі міжнародних відносин і зростання ролі прагматичних, ситуативних та силових механізмів взаємодії між великими державами.

Список використаних джерел:

1. Center for Strategic and International Studies. (2025). Navigating disruption: Ally and partner responses to U.S. foreign policy. CSIS. <https://features.csis.org/responses-to-US-foreign-policy/>

2. Council of the European Union. (2025). Hybrid threats. Council of the European Union. <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/hybrid-threats/>
3. DiploFoundation. (2025). Transactional diplomacy. Diplo. <https://www.diplomacy.edu/topics/transactional-diplomacy/>
4. Giannopoulos, G., Smith, H., & Theocharidou, M. (Eds.). (2020). The landscape of hybrid threats: A conceptual model. Publications Office of the European Union. <https://euhybnet.eu/wp-content/uploads/2021/06/Conceptual-Framework-Hybrid-Threats-HCoE-JRC.pdf>
5. Hybrid CoE. (2026). Hybrid threats as a concept. European Centre of Excellence for Countering Hybrid Threats. <https://www.hybridcoe.fi/hybrid-threats-as-a-phenomenon/>
6. Mazarr, M. J., Heath, T. R., & Cevallos, A. S. (2020). The real U.S.-China competition: Theories of influence. RAND Corporation. <https://www.rand.org/pubs/commentary/2020/01/the-real-us-china-competition-theories-of-influence.html>
7. NATO. (2026). Countering hybrid threats. North Atlantic Treaty Organization. <https://www.nato.int/en/what-we-do/deterrence-and-defence/countering-hybrid-threats>
8. Office of the Director of National Intelligence. (2025). Annual threat assessment of the U.S. intelligence community. ODNI. <https://www.dni.gov/files/ODNI/documents/assessments/ATA-2025-Unclassified-Report.pdf>
9. Tellis, A. J. (2019). The return of U.S.-China strategic competition. Carnegie Endowment for International Peace. <https://carnegieendowment.org/research/2019/02/the-return-of-us-china-strategic-competition>
10. The White House. (2022). National security strategy. The White House. <https://bidenwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2022/10/Biden-Harris-Administrations-National-Security-Strategy-10.2022.pdf>

Ключові слова: транзакційна дипломатія, гібридні конфлікти, політичний вплив, міжнародні відносини, стратегічна конкуренція, гібридні загрози,

Keywords: transactional diplomacy, hybrid conflicts, political influence, international relations, strategic competition, hybrid threats,

*Станіслав Немченко, здобувач третього рівня вищої освіти
Національний університет «Одеська юридична академія»
Науковий керівник – д.політ.н., професор Е.В. Мамонтова*

ІНКЛЮЗИВНА РЕЗИСТЕНТНІСТЬ ЯК МОДЕЛЬ ПРОТИДІЇ ПОЛІТИЧНІЙ ПРОПАГАНДИ

Сучасний інформаційний простір характеризується високим рівнем інтенсивності інформаційних потоків, значна частина яких має маніпулятивний або відверто пропагандистський характер і спрямована на формування певних політичних орієнтацій у суспільстві. Політична пропаганда як інструмент впливу на громадську думку не є новим явищем, проте в умовах глобалізації, цифровізації та розвитку соціальних мереж її масштаби та ефективність значно зросли. Завдяки сучасним технологіям інформація поширюється миттєво, що ускладнює процес її перевірки та створює сприятливі умови для маніпуляцій, дезінформації та цілеспрямованого впливу на масову свідомість [1]. Особливістю сучасної політичної пропаганди є її здатність адаптуватися до нового комунікаційного середовища, використовуючи алгоритми соціальних мереж, таргетовану рекламу та автоматизовані системи поширення контенту. Пропагандистські повідомлення часто маскуються під об'єктивні новини, аналітичні матеріали або навіть експертні оцінки, що значно ускладнює їх ідентифікацію для пересічного користувача. У цьому контексті важливим стає розвиток інструментів раннього виявлення дезінформації, а також підвищення рівня цифрової грамотності населення як одного з ключових факторів протидії маніпуляціям [2].

Досвід ЄС свідчить про ефективність комплексного та багаторівневого підходу до боротьби з політичною пропагандою. Значна увага приділяється вдосконаленню нормативно-правової бази, яка регламентує діяльність медіа та онлайн-платформ, зокрема щодо прозорості фінансування, відповідальності

за поширення неправдивої інформації та захисту інформаційного простору. Паралельно розвиваються інституційні механізми, включаючи створення незалежних регуляторних органів і спеціалізованих центрів з аналізу дезінформації. Важливою також є підтримка якісної журналістики та незалежних медіа, які виступають альтернативою пропагандистським наративам [3].

У США протидія політичній пропаганді здійснюється через поєднання державних стратегій і активної участі приватного сектору, насамперед великих технологічних компаній. Останні впроваджують інноваційні алгоритми для виявлення фейкових акаунтів, бот-мереж і маніпулятивного контенту, а також співпрацюють із незалежними організаціями з перевірки фактів. Урядові структури, у свою чергу, зосереджуються на питаннях кібербезпеки, стратегічних комунікацій та протидії зовнішньому інформаційному впливу. Така модель взаємодії дозволяє забезпечити більш гнучке та ефективне реагування на нові загрози в інформаційному середовищі [4].

Важливу роль у формуванні ефективних механізмів протидії політичній пропаганді відіграють міжнародні організації, які забезпечують координацію зусиль держав та вироблення спільних стандартів. Зокрема, діяльність Ради Європи спрямована на захист свободи вираження поглядів при одночасному обмеженні поширення дезінформації, що створює складний баланс між безпекою та демократичними цінностями. ЄС реалізує низку ініціатив, спрямованих на протидію зовнішнім інформаційним загрозам, включаючи створення спеціалізованих підрозділів для моніторингу та спростування пропагандистських повідомлень, а також розвиток стратегічних комунікацій [5]. Не менш важливим є внесок освітніх інституцій та громадянського суспільства у формування стійкості до політичної пропаганди. Освітні програми з медіаграмотності сприяють розвитку критичного мислення, навичок аналізу інформації та здатності розпізнавати маніпулятивні техніки. Громадські організації активно займаються

моніторингом інформаційного простору, викриттям фейкових новин і проведенням просвітницької діяльності. Участь громадян у цих процесах підвищує рівень довіри до інформації та сприяє зміцненню демократичних інститутів [6].

У сучасних умовах важливо також враховувати транснаціональний характер інформаційних загроз, що вимагає посилення міжнародного співробітництва та обміну інформацією між державами. Координація дій на міжнародному рівні дозволяє більш ефективно виявляти джерела пропаганди, протидіяти інформаційним операціям та розробляти спільні стратегії реагування. Крім того, значення набуває розвиток технологій штучного інтелекту, які можуть використовуватися як для поширення пропаганди, так і для її виявлення та нейтралізації.

Особливе місце в глобальному контексті займає досвід України, яка з 2014 року перебуває в стані перманентної інформаційної війни. Специфікою вітчизняної моделі є перехід від реактивного спростування фейків до проактивної стратегічної комунікації та створення спеціалізованих державних інституцій, таких як Центр протидії дезінформації при РНБО та Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки при Міністерстві культури та інформаційної політики України (нині – Міністерство культури України). Важливою ознакою вітчизняного підходу є синергія зусиль держави та потужного волонтерського сектору (наприклад, проекти StopFake, VoxCheck), що дозволяє оперативно ідентифікувати когнітивні операції супротивника [7]. Водночас викликом залишається дотримання балансу між заходами національної безпеки та фундаментальними принципами свободи слова, що потребує подальшого вдосконалення правових механізмів у відповідності до стандартів ЄС.

Таким чином, трансформація сучасного інформаційного простору під впливом цифровізації перетворила політичну пропаганду на високотехнологічний інструмент стратегічного впливу, який здатен системно деформувати суспільну свідомість та підривати демократичні інститути.

Аналіз міжнародного досвіду дає підстави стверджувати, що ефективна протидія цим загрозам неможлива в межах виключно однієї стратегії, вона потребує синергії правових обмежень, технологічних інновацій та соціокультурної адаптації. Якщо досвід ЄС демонструє переваги нормативного регулювання та захисту прав користувачів, а модель США акцентує на державно-приватному партнерстві та алгоритмічній безпеці, то український кейс пропонує унікальну парадигму «активної стійкості», де державні інституції стратегічних комунікацій працюють у тісній співпраці з волонтерським сектором та експертним середовищем. Перспективним вектором розвитку системи захисту є перехід від реактивного спростування дезінформації до формування когнітивної резистентності суспільства через масову медіаграмотність та впровадження систем штучного інтелекту для раннього моніторингу загроз.

Отже, створення безпечного інформаційного середовища залежить від здатності держав зберігати баланс між заходами національної безпеки та захистом засадничих демократичних цінностей, що вимагає постійної адаптації національних стратегій до транснаціонального характеру сучасних інформаційних викликів.

Список використаних джерел:

1. Wardle, C., Derakhshan, H. (2017). Information Disorder: Toward an interdisciplinary framework for research and policy making. Council of Europe report DGI(2017)09. Strasbourg. 108 p. <https://edoc.coe.int/en/media/7495-information-disorder-toward-an-interdisciplinary-framework-for-research-and-policy-making.html>
2. Bradshaw, S., Howard, P. (2019). The Global Disinformation Order. 2019 Global Inventory of Organised Social Media Manipulation. Oxford: University of Oxford. 24 p. <https://demtech.oii.ox.ac.uk/wp-content/uploads/sites/12/2019/09/CyberTroop-Report19.pdf>
3. Tackling online disinformation (2024). European Commission. *Shaping Europe's digital future*. <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/online-disinformation>
4. Strategic Framework for Countering Terrorism and Targeted Violence (2019). U.S. Department of Homeland Security. 40 p. <https://www.govinfo.gov/content/pkg/GOVPUB-HS-PURL-gpo126140/pdf/GOVPUB-HS-PURL-gpo126140.pdf>

5. Freedom of expression and information in times of crisis (2020). Council of Europe.
<https://www.coe.int/en/web/freedom-expression/freedom-of-expression-and-information-in-times-of-crisis>
6. Grizzle, A. et al. (2013). Media and Information Literacy: Policy and Strategy Guidelines. UNESCO. 196 p. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000225606>
7. Горбулін, В.П. (2020). Як перемогти Росію у війні майбутнього. Київ: Брайт Букс. 256 с.

Ключові слова: політична пропаганда, дезінформація, інформаційна безпека, медіаграмотність, когнітивна резистентність, стратегічні комунікації, цифровізація, інформаційні загрози, штучний інтелект.

Keywords: political propaganda, disinformation, information security, media literacy, cognitive resilience, strategic communications, digitalization, information threats, artificial intelligence.

*Вероніка Виговська, здобувачка другого рівня вищої освіти
Національний університет «Одеська юридична академія»
Науковий керівник – д.політ.н., доцент Ю.В. Завгородня*

КІБЕРЗАГРОЗИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОЛІТИЧНОГО ВПЛИВУ В УМОВАХ ГІБРИДНИХ КОНФЛІКТІВ

У сучасному геополітичному просторі відбуваються трансформаційні процеси у способі здійснення міжнародних відносин та міждержавного протистояння, зумовлені впливом глобалізаційних процесів та цифровізації політичного простору. Зазначенні перетворення формують нові виклики для світових держав та міжнародних акторів, серед яких – еволюція сучасних конфліктів, оскільки вони дедалі частіше набувають гібридних форм. Гібридний характер протистоянь передбачає поєднання традиційних військових засобів з невійськовими інструментами впливу, зокрема політичними, економічними, інформаційними та кібернетичними задля досягнення поставлених стратегічних цілей. У такій конфігурації кібероперації виконують функції розвідки, дестабілізації державного управління та інформаційно-психологічного впливу, сприяючи формуванню політичних наративів. Кіберзагрози набувають системного характеру, виступають невід’ємним компонентом гібридних конфліктів та забезпечують можливість впливу на державні інститути й суспільні процеси через використання інформаційних технологій. Фактично у сучасних умовах розвитку, інформаційні технології стали не лише показником розвитку та прогресивності держав, але й інструментом впливу на державні інституції, економічні процеси та суспільну свідомість. Тобто, цифровізація управлінських систем, залучення до гібридного протистояння недержавних акторів, зокрема хакерських угруповань, медіаструктур і транснаціональних організацій, формують новий спектр загроз та значно ускладнюють механізм протидії кіберзагрозам. З огляду на це, особливої актуальності набуває

комплексний аналіз сучасних тенденцій розвитку кіберзагроз, а також розроблення ефективних механізмів забезпечення національної безпеки в умовах гібридних конфліктів [2].

Гібридні конфлікти останніх років підтверджують факт використання кіберпростору як інструменту політичного тиску, а також як засіб досягнення стратегічних цілей. Аналіз здійснення кібератак на ряд європейських країн дозволяє простежити, які моделі проведення кібероперацій використовуються найчастіше та які механізми реагування міжнародних інституцій та державних акторів на них.

Яскравим прикладом, що демонструє поєднання в одному політичному конфлікті хакерських та військових дій є російсько-грузинська війна 2008 року. Формальним приводом до ескалації стала ситуація навколо сепаратистських регіонів Грузії: Південної Осетії та Абхазії. Однак, фактичною причиною розв'язання конфлікту стало прагнення рф встановити свій контроль з метою зупинити євроатлантичну інтеграцію Грузії та схилити значну частину населення на сторону власної ідеології. Ще до початку активної фази бойових дій рф здійснювала масову «паспортизацію», щоб в подальшому використовувати аргумент «захисту співвітчизників» у своє виправдання. У підсумку всі ці дії створили підґрунтя для військового втручання, яке супроводжувалося кібератаками. У результаті інформаційних атак, на офіційних веб ресурсах грузинської влади почали з'являтися пропагандистські матеріали, а більшість урядових сайтів не працювало. Такі дії значно ускладнили процес налагодження комунікації органів влади з громадянами Грузії. Зокрема, застосовувалися DDoS-атаки, які перенавантажували сервери інформаційних агентств, банків та національних ЗМІ, тим самим робили більшість державних ресурсів недоступними для користувачів. Таким чином, грузинська влада втратила повноцінний контроль над ситуацією та можливість в режимі реального часу транслювати міжнародній спільноті справжній перебіг подій у країні. Також кібератаки супроводжувалися інформаційною кампанією, оскільки російські медіа

висвітлювали події як миротворчу місію та формували наратив про необхідність захисту населення Південної Осетії від «грузинської агресії». Варто зауважити, що окрім державних російських кіберпідрозділів атаки здійснювали так звані «патріотичні хакерські угруповання», що дозволяло значно збільшити масштаб атак, зробити їх більш хаотичними та масовими та уникнути рф прямої відповідальності за злочини [3].

Надалі рф неодноразово почала застосовувати подібні механізми. До прикладу, в російсько-українському конфлікті поряд з державними російськими кіберпідрозділами кібератаки здійснювали також хакерські угруповання Killnet, NoName057(16), HakNet, які атакували українські державні сайти, медіа та критичну інфраструктуру, одночасно ведучи інформаційно-психологічні кампанії у соціальних мережах.

Приклад Грузії демонструє механізм ведення гібридних війн, які поєднують у собі військові, політичні та інформаційні дії та неготовність країни протистояти таким конфліктам, зокрема атакам у кіберпросторі, які, у свою чергу, дестабілізують державне управління і підсилюють військове протистояння.

Ще одним яскравим прикладом сучасної гібридної війни із застосуванням інформаційних атак є ескалація конфлікту між Іраном та Ізраїлем, яка триває дотепер. Найбільш показовим є кібератаки на критичну інфраструктуру, які здійснюють обидві сторони конфлікту одна проти одної. Іранські хакерські групи здійснювали атаки на ізраїльські системи водопостачання, енергетичні об'єкти та державні мережі, намагаючись дестабілізувати внутрішню ситуацію. У відповідь Ізраїль проводив кібероперації проти іранських військових та ядерних об'єктів, а також систем зв'язку та логістики. Важливу роль у конфлікті відіграли проксі-сили Ірану («Хезболла», хусити в Ємені), оскільки через них Іран міг чинити тиск на Ізраїль без офіційного вступу у війну. Поряд із цим обидві країни ведуть активну інформаційну війну, використовуючи цифрові платформи як інструмент зовнішньополітичного впливу: соціальні мережі, месенджери та

міжнародні медіа використовуються для поширення пропаганди, дезінформації та психологічного впливу на населення [4].

Фактично, це є найбільш яскравим прикладом гібридного конфлікту, коли держава використовує недержавних акторів для досягнення стратегічних цілей, коли поряд з активними військовими діями ведуться постійні кібератаки та інформаційні втручання.

Варто зауважити, що поряд із класичними кіберопераціями Іран та Ізраїль також активно впроваджує елементи кібератак та цифровізації на військовому полі. До прикладу, Іран активно використовує дрони-камікадзе, технології дистанційного ураження, тоді як Ізраїль застосовує сучасні системи ППО та кіберрозвідку для нейтралізації загроз.

Таким чином конфлікт продемонстрував новий етап розвитку гібридних війн, у якому поєднуються кібероперації, штучний інтелект, безпілотні технології, інформаційні кампанії та діяльність проксі-структур.

У порівнянні з конфліктом, що виник у Грузії, ескалація між Іраном та Ізраїлем демонструє значно вищий рівень цифровізації війни. Якщо у Грузії кібератаки виконували допоміжну функцію, то у даному випадку кібератаки стали невід'ємним елементом ведення війни, що безпосередньо впливає на безпеку держав, функціонування критичної інфраструктури та міжнародну стабільність.

Окрему увагу варто приділити російсько-українській війні, яка стала із найбільш показових прикладів гібридного конфлікту останнього століття, у межах якого військові дії поєднуються з масштабними кібератаками, інформаційно-психологічними операціями, економічним тиском, дипломатичними маніпуляціями та використанням проксі-структур.

Початок гібридної фази конфлікту можна простежити ще з 2014 року після анексії Криму та початку бойових дій на Донбасі. Саме тоді РФ активно почала використовувати поєднання військової сили, інформаційної пропаганди, кібератак та дестабілізації внутрішньополітичної ситуації в Україні.

Одним із перших масштабних прикладів кібернетичної агресії стали атаки на українську енергетичну систему у 2015–2016 роках. російські хакерські угруповання здійснили проникнення в системи управління енергомережами, що призвело до тимчасового знеструмлення. Ці атаки стали першим у світі випадком, коли кібератака безпосередньо спричинила масштабне відключення електроенергії. Головною метою було не лише технічне порушення роботи інфраструктури, а й демонстрація вразливості української держави та психологічний тиск на суспільство.

Ще одним кроком ворога стала кібератака вірусом NotPetya у 2017 році. Формально шкідливе програмне забезпечення маскувалося під програму-вимагач, однак фактично мало деструктивний характер і було спрямоване на знищення даних та порушення роботи інформаційних систем. Атака вразила українські державні установи, банки, транспортні компанії, медіа та приватний сектор. Через глобальну інтеграцію цифрових мереж наслідки поширилися далеко за межі України та зачепили міжнародні корпорації. Можна констатувати той факт, що Україна стала одною з найперших держав, що випробувала нові методи кібератак [1].

Після початку повномасштабного вторгнення кількість кіберзагроз та інформаційних війн значно зросла. РФ почала активно синхронізувати ракетні удари з кібератаками на об'єкти критичної інфраструктури, державні органи, телекомунікаційні мережі та медіасистеми. Перед ударами по енергетичних об'єктах часто здійснювалися спроби виведення з ладу цифрових систем управління або інформаційних ресурсів. Одночасно проводилися інформаційно-психологічні операції, спрямовані на деморалізацію населення, поширення паніки та дискредитацію українського керівництва.

Особливістю ведення російсько-українського гібридного протистояння стало використання різних типів кібератак: DDoS-атаки на урядові ресурси та банківський сектор; фішингові кампанії проти державних службовців і військових; застосування шкідливого програмного забезпечення для знищення інформації; атаки на супутниковий зв'язок і телекомунікаційні

системи; інформаційні операції через соціальні мережі та боти; спроби проникнення в системи управління критичною інфраструктурою.

Водночас війна продемонструвала і новий рівень цифрової стійкості України. Українська держава змогла відносно швидко адаптуватися до нових загроз завдяки співпраці з міжнародними партнерами, приватними ІТ-компаніями та волонтерською кіберспільнотою. Важливу роль відіграли підтримка країн НАТО, допомога міжнародних технологічних корпорацій та створення українських кіберпідрозділів. Значним фактором стала і діяльність української «ІТ-армії», яка здійснювала контроперації проти російських інформаційних ресурсів та підтримувала інформаційну безпеку держави [5].

Вищенаведені приклади підтверджують той факт, що кіберзагрози є невід’ємним інструментом політичного впливу під час ведення гібридних війн, оскільки вони першочергово спрямовані на дестабілізацію суспільства, тим самим викликають недовіру до державних інституцій, керуючої влади.

Ефективна протидія кіберзагрозам потребує комплексного підходу, який включає як технічні, так і політико-інституційні заходи. Насамперед важливим є створення національних систем кібербезпеки, здатних забезпечувати захист критичної інформаційної інфраструктури та оперативно реагувати на кіберінциденти. Не менш важливим є розвиток міжнародної співпраці у сфері кібербезпеки. Також важливу роль відіграє підвищення рівня цифрової грамотності населення та розвиток механізмів протидії дезінформації.

Список використаних джерел:

1. «Кібератаки: Україна розповіла про підтримку Заходу» (2018). *Радіо Свобода*. <https://www.radiosvoboda.org/a/29336511.html>
2. Козьмініх, А. В. (2022). Кібербезпека та кібератаки в умовах гібридної війни // *Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права)* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 черв. 2022 р.): у 2 т. Одеса: Гельветика. С. 204–205.

3. Лисенко, В. (2023). Інформаційний вимір російсько-грузинського конфлікту 2008 року: уроки для України. *Науковий журнал Полонійного університету*, Т. 54, 1, 171–178.
4. Bogićević, A. (2026). Israel-Iran Cyber Warfare: The Digital Dimension of Middle Eastern Conflicts in a Post-Unipolar World. *The Policy of National Security*, Vol. 31, No. 1, 171–194.
5. State Service of Special Communications and Information Protection of Ukraine. Cyber Threats: Ukraine (2025). Analytics for the H2 2025. CERT-UA. Kyiv. 23 p.

Ключові слова: кіберзагрози, гібридні конфлікти, Україна, інформаційна війна, Грузія.

Keywords: cyber threats, hybrid conflicts, Ukraine, information warfare, Georgia.

*Єлизавета Денисова, здобувачка першого рівня вищої освіти
Національний університет «Одеська юридична академія»
Науковий керівник- д.політ.н., професор Е.В. Мамонтова.*

ІДЕОЛОГІЧНІ ДИВЕРСІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВПЛИВУ НА ПОЛІТИЧНУ СВІДОМІСТЬ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Актуальність дослідження зумовлена зростанням ролі інформаційного та когнітивного впливу у сучасних міжнародних конфліктах. В умовах російсько-української війни інформаційний простір перетворився на окреме поле політичного протистояння, у межах якого активно використовуються механізми дезінформації, маніпуляції та ідеологічного впливу на суспільну свідомість. Особливого значення набувають цифрові платформи та соціальні мережі, які стали важливими інструментами поширення політичних наративів та здійснення когнітивного впливу.

Метою тез є аналіз ідеологічних диверсій як інструменту впливу на політичну свідомість в умовах російсько-української війни та визначення ролі цифрових платформ у поширенні маніпулятивного інформаційного контенту.

Сучасний етап розвитку міжнародних відносин характеризується трансформацією форм політичного протистояння та зміною механізмів впливу на суспільство. Поряд із традиційними військовими методами дедалі більшого значення набувають інформаційні, когнітивні та психологічні інструменти впливу, спрямовані на трансформацію суспільної свідомості, зміну політичних орієнтацій населення та формування необхідних моделей поведінки. У таких умовах особливої актуальності набуває проблема ідеологічних диверсій як одного з ключових елементів сучасних гібридних конфліктів.

Російсько-українська війна продемонструвала, що боротьба відбувається не лише у військовій чи геополітичній площині, але й у сфері

інформаційного та когнітивного впливу. Значна частина протистояння спрямована на формування необхідних наративів, підриє довіри до державних інституцій, дестабілізацію суспільства та зміну політичної свідомості населення. Саме тому ідеологічні диверсії сьогодні слід розглядати як комплексну технологію політичного впливу, яка поєднує елементи пропаганди, дезінформації, маніпуляції та інформаційно-психологічних операцій [3, с. 182-184].

У межах сучасної політичної науки ідеологічні диверсії розглядаються як дії, спрямовані на прихований вплив на систему цінностей, політичну культуру, суспільні настрої та колективну ідентичність населення. Їх ключовою особливістю є довготривалий характер впливу та орієнтація не лише на зміну окремих політичних поглядів, а й на трансформацію способів сприйняття політичної реальності загалом. Такий вплив реалізується через інформаційний простір, медіа, соціальні мережі, цифрові платформи та механізми масової комунікації.

Суттєве значення у реалізації ідеологічних диверсій мають соціальні мережі та алгоритмічні механізми цифрових платформ. Алгоритми сучасних медіаплатформ орієнтовані на персоналізацію контенту та максимальне утримання уваги користувачів, що сприяє формуванню так званих «інформаційних бульбашок». У подібних інформаційних середовищах користувачі взаємодіють переважно з контентом, який відповідає їхнім попереднім переконанням та емоційним реакціям. Це сприяє посиленню поляризації суспільства, зростанню рівня емоційного сприйняття інформації та підвищенню вразливості аудиторії до маніпулятивного впливу [1, с. 2-5].

Вагомого значення в інформаційному просторі набуває короткий відеоконтент, який активно поширюється через TikTok, Instagram Reels та YouTube Shorts. Подібний формат подачі інформації орієнтований насамперед на емоційне сприйняття та швидке поширення контенту. Саме тому короткі відео дедалі частіше використовуються як інструмент формування політичних

наративів, поширення дезінформації та здійснення когнітивного впливу на молодіжну аудиторію [2; 5, с. 5-12].

Російсько-українська війна стала прикладом масштабного використання інформаційно-психологічних та когнітивних технологій впливу. Одним із ключових напрямів такого впливу стало формування альтернативної політичної реальності через систему пропагандистських наративів. Значна частина цих наративів була спрямована на дискредитацію української державності, підрив довіри до державних інституцій та формування образу «ворога». Особливу роль у цьому процесі відігравала експлуатація емоційних тем, історичних міфів та маніпулятивних повідомлень, орієнтованих на психологічний вплив на населення.

Крім того, сучасні ідеологічні диверсії дедалі частіше реалізуються через механізми когнітивної війни. На відміну від традиційної пропаганди, когнітивний вплив спрямований не лише на переконання людини, а й на зміну механізмів сприйняття інформації, формування моделей поведінки та трансформацію політичної свідомості. Ідеологічна диверсія спирається на деструктивну трансформацію базових категорій сприйняття – таких як історія, культура, національна приналежність, мова, релігія. Її кінцева мета – створення когнітивних та світоглядних зрушень, які підривають спроможність суспільства до опору. У межах такого підходу інформація використовується не лише як засіб передачі повідомлень, а як інструмент управління увагою, емоціями та реакціями аудиторії [4, с. 45-48].

В умовах цифровізації політичної комунікації проблема ідеологічних диверсій набуває особливого значення для національної безпеки держави. Інформаційний простір перетворюється на окреме поле політичного протистояння, у межах якого здійснюється боротьба за контроль над суспільною свідомістю та політичними настроями населення. Саме тому питання протидії дезінформації, розвитку медіаграмотності та посилення інформаційної стійкості суспільства стають важливими елементами державної політики у сфері безпеки.

Таким чином, ідеологічні диверсії є складним багаторівневим механізмом впливу на політичні процеси сучасності. Вони поєднують інформаційні, психологічні та когнітивні технології впливу, спрямовані на трансформацію політичної свідомості населення, формування необхідних політичних наративів та зміну моделей суспільної поведінки. Російсько-українська війна продемонструвала, що інформаційний простір сьогодні є одним із ключових середовищ сучасного політичного протистояння, а ідеологічні диверсії виступають важливим інструментом реалізації стратегічного політичного впливу.

Список використаних джерел:

1. Cinelli M. та ін. The echo chamber effect on social media . *Proceedings of the National Academy of Sciences*. 2021. Т. 118. С. 1–8. DOI: <https://doi.org/10.1073/pnas.2023301118>.
2. Tomasik E., Matsa K. E. 1 in 5 Americans now regularly get news on TikTok, up sharply from 2020. *Pew Research Center*. 25.09.2025. <https://www.pewresearch.org/short-reads/2025/09/25/1-in-5-americans-now-regularly-get-news-on-tiktok-up-sharply-from-2020/>.
3. Літвінчук І. С. Дезінформація в соціальних мережах: алгоритми протидії. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. 2023. Т. 34. Філологія. Журналістика. С. 181–186. DOI: <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2023.1.2/29>.
4. Малик І. І. Когнітивна війна: людська свідомість як поле бою. *Регіональні студії*. 2024. № 39. С. 45–50. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2024.39.7>.
5. Трансформація ТікТок: від розваг до політики. Огляд досліджень про використання ТікТок з метою пропаганди, дезінформації та поширення іншого шкідливого контенту. ГО «Український інститут медіа та комунікації». *Академія викладачів журналістики* 2024. 21 с. https://www.jta.com.ua/wp-content/uploads/2024/12/Analitchnyy-zvit_Ohliad-doslidzhen-TikTok_UIMK.pdf

Ключові слова: ідеологічні диверсії, інформаційний вплив, політична свідомість, дезінформація, політичні наративи.

Keywords: ideological diversions, information influence, political consciousness, disinformation, political narratives.

*Олена Осипішина, здобувачка першого рівня вищої освіти
Національний університет «Одеська юридична академія»
Науковий керівник – д.і.н., професор Л.І. Кормич*

РЕСУРСИ ТА МОРСЬКІ МАРШРУТИ ЯК ОБ'ЄКТИ ГЕОПОЛІТИЧНОГО КОНТРОЛЮ В АРКТИЦІ

Ресурси та морські маршрути поступово стають головними елементами боротьби за Арктику, оскільки саме вони визначають практичне використання регіону. Скорочення льодового покриву змінює умови доступу до енергетичних запасів, критичних мінералів і рідкісноземельних елементів, а також підвищує значення морських шляхів між Європою та Азією. Ресурсний потенціал Арктики має не лише економічне, а й політичне значення, оскільки впливає на енергетичну безпеку, технологічний розвиток і позиції держав у міжнародній торгівлі. Морські маршрути доповнюють цей вимір, визначаючи можливість переміщення сировини, енергоносіїв і вантажів. Північний морський шлях посилює транспортне значення Арктики й показує зв'язок між логістикою, ресурсами та геополітичним контролем.

Арктичні ресурси набувають політичної ваги тоді, коли держава здатна забезпечити їхнє освоєння, транспортування і вихід на зовнішні ринки. У цьому регіоні значна частина ресурсного потенціалу пов'язана з морськими й прибережними зонами, де видобуток залежить від технологічної спроможності, вартості проєктів, портового забезпечення та доступу до транспортних коридорів. Вуглеводневі поклади Арктики мають високу економічну привабливість, однак їхнє освоєння не є автоматичним наслідком танення льоду. Воно потребує постійної присутності, захищеної інфраструктури, спеціалізованого флоту і маршрутів, через які сировина може бути виведена на зовнішні ринки [3, с. 410-412]. Держава, яка контролює логістику, порти, навігаційний супровід і прибережну інфраструктуру, отримує перевагу не тільки у видобутку, а й у формуванні маршрутів, якими

рухаються енергоносії та сировина. Через це ресурсний вимір арктичної боротьби не можна відокремити від морського. Північний морський шлях показує, що контроль над ресурсами в Арктиці неможливий без контролю над морською логістикою, портами та навігаційним забезпеченням. Це перетворює арктичну сировину з потенційного багатства на інструмент геополітичного впливу [3, с. 413].

Поряд із нафтою й газом в Арктиці зростає значення тих ресурсів, які пов'язані з енергетичним переходом і новими виробничими потребами. Критичні мінерали та рідкісноземельні елементи важливі не як додаткова частина ресурсного потенціалу, а як сировина для зеленої енергетики, оборонного сектору й високотехнологічного виробництва. Через це інтерес до арктичних покладів виходить за межі традиційної енергетики. Держави прагнуть отримати передбачуваний доступ до матеріалів, постачання яких є політично чутливим через концентрацію видобутку й переробки в обмеженого кола акторів. Арктичні території, зокрема Гренландія та Аляска, у цьому контексті розглядаються як простір, здатний частково змінити розподіл доступу до критичної сировини. Це посилює ресурсне значення регіону і робить контроль над його мінеральною базою частиною ширшої конкуренції за технологічні та енергетичні переваги [2, с. 1175-1177].

Морські маршрути в Арктиці важливі не як сам факт судноплавства, а як система доступу до узбережжя, портів і ресурсних районів. Їхня політична вага виникає з того, що рух цими маршрутами залежить від інфраструктури, навігаційного супроводу, безпеки проходу, портової мережі та здатності держави підтримувати постійну присутність уздовж узбережжя. Показовим прикладом є Північний морський шлях, який у російській арктичній політиці поєднує транспортні, ресурсні, економічні й безпекові завдання. Маршрут пов'язаний із розвитком арктичних портів, підтримкою ресурсних проєктів, цивільною безпекою, пошуково-рятувальними можливостями, навігаційними технологіями та контролем над протяжним північним узбережжям. Північний морський шлях у цій системі пов'язує транспортну доступність із контролем

над узбережжям, портами та ресурсними районами. У такій системі судноплавство стає способом утримання економічного й політичного зв'язку між ресурсними районами, портами, прибережною інфраструктурою та зовнішніми ринками [1, с. 87-89].

Контроль над Північним морським шляхом проявляється не лише у здатності забезпечити судноплавство, а й у можливості визначати умови його використання. Маршрутна інфраструктура дає змогу впливати на перевезення ресурсів, доступ до арктичного узбережжя, роботу портів і присутність інших акторів у регіоні. У цьому разі Північний морський шлях стає не просто транспортним напрямом, а механізмом закріплення впливу через інфраструктуру, правила проходу й організацію руху.

Для Арктики це має особливе значення, без такої системи ресурси регіону не можуть бути повноцінно включені в міжнародні енергетичні й торговельні потоки [1, с. 90-91].

Ресурси й морські маршрути в Арктиці не діють як окремі об'єкти конкуренції. Сировинний потенціал регіону має політичну вагу лише тоді, коли його можна освоїти, транспортувати й включити у зовнішні ринки. Морські маршрути, зі свого боку, набувають значення саме через ресурсне наповнення Арктики, оскільки вони забезпечують зв'язок між родовищами, портами, прибережною інфраструктурою та зовнішніми ринками. Північний морський шлях показує, що транспорт, ресурси, безпека й інфраструктура формують єдину систему впливу, у якій контроль над маршрутом посилює контроль над сировинними потоками [1, с. 94]. Тому геополітична боротьба за Арктику дедалі більше пов'язується не з окремими родовищами або маршрутами, а зі здатністю поєднати доступ до ресурсів із контролем над їхнім переміщенням [1, с. 96].

Арктика поступово набуває значення простору, де геополітичний вплив визначається не лише наявністю ресурсів, а здатністю контролювати умови їхнього використання. Енергетичні й мінеральні запаси формують економічну вагу регіону, проте їхній політичний потенціал залежить від технологій,

інфраструктури та морських комунікацій. Морські маршрути посилюють це значення, оскільки забезпечують рух сировини, енергоносіїв і вантажів до зовнішніх ринків. У підсумку вирішальним стає контроль над елементами, які перетворюють географічну присутність на практичний вплив. Саме ресурси й морські маршрути визначають, хто здатен контролювати доступ до сировини, рух вантажів, інфраструктуру та економічне використання регіону.

Список використаних джерел

1. Bouffard T. J., Lackenbauer P. W. Articulating Smart Power: The Strategic Information Environment of the Northern Sea Route. *Strategic Horizons*. 2025. Fall. P. 87-114.
2. Kakışım C. The Arctic is Warming: Green Transition, Critical Minerals and Energy Sources, New Maritime Routes and Geopolitical Competition. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 2025. Vol. 16, № 3. P. 1171-1186.
3. Payá Santos C., Delgado Morán J. J., Martino L., Sanz Gonzalez R. Geopolitics of the Arctic: Emerging Opportunities and Conflicts. *Contemporary Readings in Law and Social Justice*. 2025. Vol. 17, № 1. P. 408-430.

Ключові слова: Арктика, геополітичний контроль, арктичні ресурси, морські маршрути, Північний морський шлях.

Keywords: Arctic, geopolitical control, Arctic resources, sea routes, Northern Sea Route.

ІІІ СЕКЦІЯ.

УКРАЇНА В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН: ВИКЛИКИ ВІЙНИ ТА ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

*Svitlana Ovcharenko, Doctor of Philosophy, Professor
Senior Researcher at Global Governance Center,
Graduate Institute of International and Development Studies,
Geneva (Switzerland)*

UKRAINE IN MODERN EU CULTURAL DIPLOMACY PROCESSES

With the onset of full-scale war in 2022, any presence of Ukrainian artists and cultural figures at foreign art events or international competitions is perceived as an act of cultural diplomacy. These performances, exhibitions, and presentations may not be directly endorsed or organized by the Ukrainian government, but the ever-present political context, charitable orientation, or calls to end Russian aggression during international cultural events certainly make them acts of cultural diplomacy.

However, Ukrainian culture is not a top topic in the news from Ukraine, nor is it a priority for our diplomatic missions, because, first of all, the country asks for weapons, for the protection of the infrastructure of its cities, and for help for stolen children and wounded soldiers. But, often, as an initiative from below, cultural diplomacy has become a relevant practice “from people to people” in different places and under different circumstances of Ukrainians’ stay abroad. Such public diplomacy through Ukrainian art, Ukrainian crafts, Ukrainian cuisine, and fashion design has contributed to a favorable emotional recognition of Ukraine. It has often been a personally initiated activity aimed at forming a positive image of the country.

Meanwhile, cultural diplomacy in Ukraine has gained clear institutional recognition as a direction of international relations with the establishment of the “Ukrainian Institute” [10] in 2017. Currently, 2 branches of this state institution are

operating - in France and Germany. But the real practice of Ukrainian cultural diplomacy is much more intense than the results of the activities of these two centers.

With the introduction of the Creative Europe program in 2014, Ukraine was actively involved in the common European cultural space. Special conditions were created for it to access the financial resources of this program, notwithstanding the fact that it did not make mandatory state contributions and was not an EU member state. This stage of Ukraine's cultural diplomacy can be called the "stage of creativity", because Ukraine was involved as an equal partner in international art projects, invited to participate in art residencies, and was given the opportunity to establish professional relations with foreign colleagues in the field of art and culture. At this stage, Ukraine proved that it can speak with colleagues in the same artistic language and feel the same creative vibe.

But the process of European integration and accession to the EU as a full member of the commonwealth requires Ukraine to move to another level of involvement in European cultural processes. In Ukrainian cultural diplomacy, this can be called the "stage of institutionalization." This stage involves participation in the implementation of European cultural policy, both within the EU and in the EU's international cultural relations. For Ukraine, this is associated with knowledge of the principles of European cultural diplomacy at its current stage of conceptual development and cooperation with the EU in cultural diplomacy practices with non-European countries.

The foundations of cooperation between EU member states in the field of culture are laid down in two fundamental treaties - Maastricht (1992) and Lisbon (2007). Specifically, since 2007, the purposeful formation of a common cultural policy for both internal EU relations and external intercultural contacts has begun. This is the time when the EU is actively starting to carry out international activities, including in the field of culture, on behalf of the entire EU. Although traditional institutions of cultural diplomacy, such as the Alliance Française, the Goethe Institute and the British Council, are still actively working, European Union National Institutes for Culture (EUNIC) is being created in Europe. Europe is introducing the

Eastern Partnership program (2009) as a generalized direction from the EU's perspective regarding a common policy in the field of culture and interstate communication. Culture is recognized as an element of EU security and is an integral part of the activities of The Diplomatic Service of the European Union (EEAS). Along with the spread of the theories of "soft power" [8] and "public diplomacy," [3] there is also a gradual rethinking of the content and goals of cultural diplomacy as a whole.

The conceptualization of the phenomenon of cultural diplomacy dates back to the Cold War, and it is with this period that the first understanding of culture as a political tool for national competition in a non-military way is associated. The ideological confrontation between the USA and the USSR took place at the level of attractive images of states, which were specially constructed with political goals. The modern theory of cultural diplomacy calls such a practice of cultural exchange the "Cold War model" [7]. It involves producing evidence of the special attractiveness of national culture as a right to cultural dominance. Such cultural diplomacy requires explicit or implicit confrontation and mandatory affirmation of the advantages of a certain culture. If we are in this model of cultural diplomacy, then we are always involved in proving the exceptional characteristics of national culture that distinguish it from a number of other cultures. We are constantly competing for cultural primacy.

Modern theoretical research in the field of cultural diplomacy seeks to affirm at the national and supranational levels another model, which is called the "Post-Cold War model" [6]. This model has a greater dialogic appeal and is aimed not at competition, but at cooperation and joint actions on an international scale. This is the practice of cultural diplomacy, which is called "beyond national interests" [1]. Of course, when we hear from all sides about "national interests" as a justification for aggression of any origin - from trade to military - it is difficult for us to perceive this idea not as the next social utopia. But it is gradually filling the entire worldview field regarding intercultural cooperation.

Ukraine's accession to the EU in cultural terms involves not only references to the common European civilizational past, but also to a common civilizational future. Ukraine needs to understand the path that Europe has taken in order to ensure conflict-free cooperation of different cultures within the EU. In its institutional and political understanding of culture, the EU has overcome the path from the formation of general principles of cultural coexistence with the recognition of the value of cultural diversity, through the introduction of special programs for the implementation of intercultural interaction, and to a common strategy for the cultural future and principles of intercultural cooperation with non-European states.

In 2025, the EU developed a new work plan "Compass for Europe" [4] to implement the main provisions of the conceptual document "Towards an EU strategy for international cultural relations", which was approved in 2016. This strategic framework defines the main principles in international cultural relations:

- “(a) Promote cultural diversity and respect for human rights;
- (b) Foster Mutual Respect and Inter-Cultural Dialogue;
- (c) Ensure respect for Complementarity and Subsidiarity;
- (d) Encourage a cross-cutting approach to culture;
- (e) Promote culture through existing frameworks for cooperation “[9].

Realizing itself as a participant in a common European cultural space, Ukraine, in the process of integration into the EU, must accept not only common economic and legal norms, but also norms of joint participation in the implementation of the EU cultural strategy. This requires a slightly different understanding of intercultural interaction - not only as a space for free creative self-determination but also as a space for political commitments. In this sense, Ukraine needs to learn to think in broad international categories of participation in global cultural processes. Such a new role is a voluntarily assumed obligation that goes beyond national cultural interests, which are interpreted as the interests of increasing the presence of Ukrainian culture in the spirit of the “Cold War model.” In the EU, the topic of cultural competition is already perceived as a topic about the origins of conflicts and global insecurity.

Given the trend towards cooperation and mutual understanding between different cultural traditions, in recent years the EU has also been actively involved in joint partnership processes with the countries of Asia, Africa and Latin America. The main idea of such cooperation, in addition to the principle of protecting the right to diversity, is to prevent the scenario of a “clash of civilizations”, the probability of which is perceived as absolutely possible and is a challenge to global security. Ukraine must also find its place in this process of expanding cooperation with non-European audiences, for whom it should become a representative of the European principles of cultural diplomacy.

Understanding the complexity of future institutional cultural relations with Ukraine, for which national culture is the basis of stability in the existential war with the Russian Federation, the EU in April 2026 opened a tender for the implementation of the project “EU Cultural Diplomacy in Ukraine” [5]. The main result of this project is expected to increase the EU presence in the cultural space of Ukraine, in particular through the popularization of the cultural heritage of EU member states. This is an opportunity for Ukraine to master the principle of “beyond national interest” as a leading one for cultural compatibility with modern Europe and to more confidently move to the stage of institutionalization of cultural diplomacy based on strategic goals and principles shared with the EU.

References:

1. Ang, I., Y. Raj Isar, and P. Mar. (2015) Cultural Diplomacy: Beyond the National Interest? *International Journal of Cultural Policy* 21 (4): 365–381. doi:10.1080/10286632.2015.1042474
2. Bennett, O. (2019) *Cultural Diplomacy and International Cultural Relations*. London: Routledge.
3. Cull, N. J. (2019) *Public Diplomacy, Foundations for Global Engagement in the Digital Age*. Ann Arbor, MI: Newark Polity Press.
4. Culture Compass for Europe (2025). Strategic framework for the EU’s cultural policy <https://culture.ec.europa.eu/policies/strategic-framework-for-the-eus-cultural-policy>
5. EU Cultural Diplomacy in Ukraine (2026). Delegation of the European Union to Ukraine https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/eu-cultural-diplomacy-ukraine-0_en

6. Faucher, C., & Zhu, B. (2025). Towards a sustainable cultural diplomacy. *International Journal of Cultural Policy*, 1–16. <https://doi.org/10.1080/10286632.2025.2470826>
7. Grincheva, N. (2023). The past and future of cultural diplomacy. *International Journal of Cultural Policy*, 30(2), 172–191. <https://doi.org/10.1080/10286632.2023.2183949>
8. Nye, J. (2004). *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. Cambridge: Perseus Books
9. Towards an EU strategy for international cultural relations (2016). JOINT COMMUNICATION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT AND THE COUNCIL. <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=JOIN%3A2016%3A29%3AFIN>
10. Ukrainian Institute. Official site: <https://ui.org.ua/en/>

Keywords: cultural diplomacy, intercultural dialogue, EU cultural policy, Creative Europe, Ukrainian Institute.

Марина Калашлінська, к.політ.н.

Центр міжнародної співпраці

Адміністрація м. Люблін, Польща

ТРАНСФОРМАЦІЯ МІЖНАРОДНОЇ СУБ'ЄКТНОСТІ СУБНАЦІОНАЛЬНИХ АКТОРІВ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ПОЛІКРИЗИ

Поки держави та нації проходять тривалу інституційну адаптацію до умов глобальної полікризи та намагаються віднайти стратегічні орієнтири в часи масштабного геополітичного зсуву [6], міста та інші субнаціональні актори змушені діяти в умовах безпрецедентного збільшення навантаження на них. Актуальний перерозподіл сфер глобального впливу та системне взаємопідсилення криз переконливо продемонстрували, що окремі території більше не можуть розглядатися лише як простір державного контролю, а місто чи регіон виключно як адміністративний елемент внутрішньої організації держави.

В умовах війн, пандемій, кліматичних змін, міграції та гуманітарних загроз саме на субнаціональних акторів часто лягає відповідальність за підтримання функціонування й стійкості суспільства. Зіштовхуючись зі структурною інерцією наднаціональних та національних інституцій, міста вимушено виробляють власні практичні механізми реагування, зокрема об'єднуючись у впливові транснаціональні мережі міст [1].

Цей процес, однак, не можна вважати лише спонтанною реакцією на останні катаклізми, оскільки його теоретичні та практичні передумови привертали увагу науковців набагато раніше. Ще наприкінці ХХ століття Едгар Морен та Анна-Бріжит Керн обґрунтували концепт «полікризи» як складної солідарності планетарних загроз, задовго до теперішніх реалій зафіксувавши системну взаємозалежність світових викликів [7]. Сучасні

дослідження підтверджують, що спільні наслідки цих переплєтених криз є гіршими за суму їхніх окремих частиню.

У межах політичного аналізу Джон Егню через свою концепцію «територіальної пастки» переконливо довів обмеженість традиційного уявлення про державу як про фіксований «контейнер суспільства» [3]. Паралельно Іво Духачек, описуючи явище «перфорованого суверенітету», показав, що через проникність сучасних кордонів нецентральні актори змушені самотійно реагувати на зовнішні загрози, захищаючи інтереси своїх громад за допомогою інструментів парадипломатії [5]. Ці напрацювання доповнюються дослідженнями Мікеле Акуто, який розглядає транснаціональні «мережі міст» як інструмент подолання інституційних «глухих кутів» (gridlocks) традиційної багатосторонньої дипломатії. Акуто доводить, що подальша еволюція суб'єктності міст вимагає переходу від ситуативних (ad hoc) контактів до стратегічного партнерства та надання їм повноцінного «місця за головним столом» (seat at the top table) у системі глобального управління [2].

Емпіричні дані переконливо підтверджують масштабність цих процесів: якщо у 1985 році в полі зору дослідників перебувало лише близько 60 формалізованих муніципальних альянсів, то у 2015-2016 роках М. Акуто та С. Рейнер фіксували 170 інституціоналізованих міських мереж [2], то у звіті «Cities at the Crossroads» від City Diplomacy Lab за грудень 2024 року фіксується функціонування понад 300 міжнародних міських мереж [4].

У цьому контексті інтенсифікація міської дипломатії постає не як тимчасовий чи спорадичний виняток із державоцентричної моделі, а як закономірний вираз структурної трансформації територіальності й міжнародної суб'єктності в умовах глобальної полікризи. Міста, регіони та локальні громади поступово рухаються від статусу пасивних об'єктів внутрішньодержавного адміністрування, до ролі самотійних та проактивних учасників багаторівневих політичних процесів. Транснаціональні муніципальні альянси перетворюються на автономних суб'єктів глобального

врядування, здатних оперативно заповнювати інституційні прогалини (governance gaps), що виникають внаслідок ерозії, структурної інерції та багатосторонніх «глухих кутів» (multilateral gridlocks) традиційних вестфальських інституцій.

У прогностичній перспективі тенденція до інституціоналізації та диверсифікації парадипломатичних інструментів у найближчі десятиліття лише посилюватиметься. Можна очікувати перехід від ситуативного реагування міст на кризи до формування сталих гібридних моделей глобального управління. Мережеві альянси та горизонтальні муніципальні союзи можуть стати базовими елементами превентивного кризового менеджменту. В умовах подальшого зростання інтенсивності транскордонних викликів, класичні політичні актори будуть змушені юридично та інституційно приділяти увагу інтеграції субнаціональних акторів у процеси прийняття стратегічних рішень на світовому рівні. Зрештою, контури майбутнього світоустрою визначатимуться не лінійним протистоянням окремих держав, а гнучкою архітектурою багаторівневої взаємодії, де стійкість і адаптивність локальних громад послужить стратегічним ресурсом для формування нової системи глобальної безпеки.

Список використаних джерел:

1. Acuto, M. (2016). Give Cities a Seat at the Top Table. *Nature*, Vol. 537, Iss. 7622, 611–613. <https://doi.org/110.1038/537611a>
2. Acuto, M., Rayner, S. (2016). City Networks: Breaking Gridlocks or Forging (New) Lock-ins? *International Affairs*, Vol. 92, Iss. 5, 1147–1166. <https://doi.org/10.1111/1468-2346.12700>
3. Agnew, J. (1994). The Territorial Trap: The Geographical Assumptions of International Relations Theory. *Review of International Political Economy*, Vol. 1, Iss. 1, 53–80. <https://doi.org/10.1080/09692299408434268>
4. Cities at the Crossroads: Analytical Report. City Diplomacy Lab. 2024. December. <https://www.citydiplomacylab.net/wp-content/uploads/2024/12/CDL-CityDiplomacyRisk-Dec2024.pdf>
5. Duchacek, I. D. (1990). Perforated Sovereignities: Towards a Typology of New Actors in International Relations. *Hans J Michelmann, Pana Yotis Soldatos (eds), Federalism and*

International Relations: The Role of Subnational Units. Oxford. P. 1-33.
<https://doi.org/10.1093/oso/9780198274919.003.0001>

6. Lawrence, M. (2024). Homer-Dixon T, Janzwood S, Rockström J, Renn O, Donges J. F. Global Polycrisis: the Causal Mechanisms of Crisis Entanglement. *Global Sustainability*, Vol. 7, Iss. 6, 1–16. <https://doi.org/10.1017/sus.2024.1>

7. Pejic, D., Kling, S., Leavesley, A., Klaus, I., Trijsburg, I., Kosovac, A., Acuto, M. (2025). City Diplomacy in Response to Multiple Crises: The 2024 Cities and International Engagement Survey. Melbourne Centre for Cities, University of Melbourne.
<https://doi.org/10.26188/26866966>

Ключові слова: міська дипломатія, парадипломатія, глобальна полікриза, субнаціональні актори, мережі міст.

Keywords: city diplomacy, paradiplomacy, global polycrisis, subnational actors, city networks

*Олександр Шевчук, д. політ.н., професор
Чорноморський національний університет імені Петра Могили*

ВПЛИВ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ДОПОМОГИ НА СЕКТОР БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ: РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ 2014–2021 РОКІВ

До 2022 року військова підтримка України з боку ЄС була обмеженою і здебільшого нелетальною. Основні кроки включали тренувальні програми, гуманітарну допомогу та постачання засобів захисту, проте справжня зміна настала лише після повномасштабного вторгнення РФ у 2022 році. Окупація Криму росією у 2014 р. та її подальше вторгнення на Донбас спричинили нову хвилю зобов'язань західних урядів, серед яких виділяються Сполучені Штати, МВФ та ЄС [8]. Реакція Європи нам запам'яталася більше як висловлювання глибокого занепокоєння з приводу ситуації на Донбасі. Але зараз вже стали відомі конкретні списки нелетальної допомоги з країн ЄС. З Франції надійшла 1 тисяча бронежилетів. Велика Британія протягом 2014 – 2015 років передала в Україну 1 тисячу бронежилетів, 2 тисячі шоломів, 1 тисячу комплектів форми, 200 GPS-навігаторів, 220 захищених ноутбуків, 500 спальних мішків і 90 автомобільних аптечок майже на 2 млн дол., а також 75 тисяч тонн дизельного пального [2].

У 2014–2021 рр. ЄС надавав найбільшу фінансову підтримку Україні у формі грантів і позик на фінансову та гуманітарну підтримку. Обсяг підтримки ЄС різко збільшився у 2014 р. після окупації Криму РФ. Зокрема ЄС оголосив про новий великий пакет фінансової допомоги у розмірі до 11 млрд євро для України, який становив 1, 6 млрд євро у вигляді позик МЗС, 1, 4 млрд євро грантів, до 8 млрд євро у вигляді позик від ЄБРР та ЄІБ і, можливо, ще 3, 5 млрд євро через «Інвестиційний фонд сусідства» [10]. Відтоді загальна допомога додатково збільшена до 17 млрд євро, зокрема у вигляді позик і включно з іншими програмами МЗС [5; 9]. Щодо міжнародної технічної допомоги, то, за даними Міністерства економіки України, її обсяг у 2019 р.

становив майже 6 млрд дол. США [3]. Польща підключилася дуже швидко, адже розуміла, що може стати наступним суб'єктом російської агресії. В 2014–2015 роках допомога від поляків становила близько 6,5 млн дол. Перш за все це були сухпайки, матраци, ковдри. Згодом – необхідні запчастини до техніки радянського зразка. Литва, як і Польща, також почала активно підтримувати Україну восени 2014 року медикаментами та медичним обладнанням. Але маленька Литва не зупинилася на цьому й у 2016 році перша та єдина в Європі почала постачати летальне озброєння. Саме Литва безоплатно поставила Україні 60 великокаліберних кулеметів КПВТ і 86 великокаліберних кулеметів ДШКМ, а також 150 тонн боєприпасів. І вже наприкінці 2017 року Вашингтон ухвалив рішення про постачання оборонного озброєння Україні [2].

Але саме з 2018 року підтримка ЄС набула системності, оскільки саме тоді відбулася синхронізація зусиль між EUAM, European Commission та програмами фінансової допомоги (такими як PRAVO Police). Попередні ініціативи включали різні форми співпраці через *Європейську оборонну агенцію (EDA)*, двосторонні домовленості між країнами-членами та підтримку з бюджету ЄС окремих стратегічних проєктів. Але їхній масштаб був недостатнім, щоб забезпечити суттєву військову спроможність української армії.

Важливим компонентом співпраці стала матеріально-технічна допомога нелетального характеру. ЄС забезпечував Україну засобами зв'язку, транспортом, медичним обладнанням, засобами індивідуального захисту, а також технікою для розмінування. Ця допомога сприяла підвищенню оперативних можливостей українських безпекових структур без прямого залучення до ескалації війни. Паралельно реалізовувалися програми підготовки кадрів, які включали тренінги для працівників правоохоронних органів та прикордонної служби, а також впровадження стандартів управління кризами та стратегічного планування [6]. Це сприяло поступовій інтеграції України у європейський безпековий простір. Фінансова та технічна допомога також відігравала важливу роль у підтримці реформ. ЄС надавав ресурси через

інструменти європейської політики сусідства та програми інституційної розбудови, що забезпечували експертний супровід реформ.

Важливою правовою основою співпраці стала *Угода про асоціацію між Україною та ЄС*, підписана у 2014 році, яка закріпила стратегічний характер відносин між сторонами [4]. Європейський Союз підтримує санкції проти Росії за її агресію на Донбасі та окупацію АР Крим. Загалом із 2014 року по березень 2021 року Україна приєдналася до 2 323 заяв Європейського Союзу.

Загальна сума отриманої Україною у 2014–2020 роках макрофінансової допомоги становить 4,41 млрд євро [1]. Водночас політика ЄС у цей період свідомо виключала можливість надання летальної військової допомоги. Це пояснювалося прагненням уникнути ескалації конфлікту, а також інституційними обмеженнями ЄС. Відсутність таких інструментів, як European Peace Facility, які були створені пізніше, також стримувала розвиток військового компонента співпраці [7]. Загалом у 2014 – 2021 роках ЄС надав Україні значні обсяги фінансової, технічної та експертної допомоги, що сприяло зміцненню державних інституцій та підвищенню стійкості країни до зовнішніх загроз. Водночас вплив цієї підтримки на безпосередню військову спроможність залишався обмеженим.

Ретроспективний огляд 2014–2021 років ілюструє поступове перетворення підтримки з боку ЄС – від окремих гуманітарних ініціатив до системного зміцнення інституційної спроможності України. Хоча фінансова та технічна допомога була суттєвою, політика Євросоюзу залишалася доволі стриманою, зокрема через уникання передачі летального озброєння, аби запобігти загостренню конфлікту. Важливими аспектами зміцнення безпекового сектору стали координація зусиль через місії ЄС та проведення необхідних інституційних реформ, які водночас сприяли створенню умов для подальшої євроінтеграції у сфері оборони. Проте цей досвід також висвітлив обмеження підтримки без спеціальних інструментів на кшталт Європейського фонду миру, яка виявилася недостатньою для повного забезпечення військової стійкості країни в умовах агресії. У цьому контексті згаданий період став

визначальним етапом підготовки, на основі якого було збудовано новий рівень безпекового співробітництва між Україною та ЄС після 2022 року. Це партнерство яскраво відображає, що успішність міжнародної допомоги залежить від здатності до прийняття сміливих інституційних реформ та стратегічного прогнозування безпекових викликів.

Список використаних джерел:

1. Бальчос, А. (2021, 16 вересня). *Україна – ЄС: сім років прогресу*. Інформаційне агентство. «АрміяInform». <https://armyinform.com.ua/2021/09/16/ukrayina-yes-sim-rokiv-progresu>
2. *Військова допомога з-за кордону: хто й чим допомагав Україні в 2014–2018 роках*. (2018, 14 травня). Слово і Діло: аналітичний портал. <https://www.slovoidilo.ua/2018/05/14/infografika/bezpeka/vijskova-dopomoha-kordonu-xto-chym-dopomahav-ukrayini-2014-2018-rokax>
3. *Інформація щодо міжнародної технічної допомоги, що надається Україні за результатами проведеного Міністерством економічного розвитку, торгівлі та сільського господарства України моніторингу проектів у першому півріччі 2019 року*. (2019, 12 вересня). Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. <https://me.gov.ua/view/843a0842-ce68-43cf-aad9-7cb36520467f>
4. *Угода про асоціацію між Європейським Союзом та Україною*. (б. д.). Урядовий портал. Офіційний вебсайт. <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/yevropejska-integraciya/ugoda-pro-asociacyu>
5. *European Commission*. (2022, 24 January). The European Union and Ukraine. https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/system/files/2022-01/20220124-Ukraine_factograph.pdf
6. *European External Action Service*. (N. D.). EU Advisory Mission Ukraine (EUAM). <https://www.euam-ukraine.eu/>
7. *European peace facility – 2021 annual budget for assistance measures*. (2022, March). Service for Foreign Policy Instruments. <https://fpi.ec.europa.eu/system/files/2022-03/European%20peace%20facility%20%202021%20Annual%20budget%20for%20assistance%20measures.pdf>
8. Mills, C. (2022, 4 March). *Military assistance to Ukraine 2014–2021*. <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/SN07135/SN07135.pdf>

9. *How the EU has been supporting Ukraine.* (2022, 2 February). European Parliament. <https://www.europarl.europa.eu/topics/en/article/20220127STO22047/how-the-eu-has-been-supporting-ukraine>

10. *European Commission's support to Ukraine.* (2014, 5 March). European Commission. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_14_219

Ключові слова: сектор безпеки, Європейський Союз, військова допомога, ретроспективний аналіз, міжнародна підтримка.

Keywords: security sector, European Union, military assistance, retrospective analysis, international support.

ВІД ДОВІРИ ДО СПІВПРАЦІ: НОВА МОДЕЛЬ ВІДНОСИН ВЛАДИ І СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ВОЄННОЇ ТУРБУЛЕНТНОСТІ

Сучасний етап розвитку міжнародних відносин характеризується високим рівнем нестабільності, що дедалі частіше визначається як «турбулентність світового порядку». У цих умовах питання національної безпеки виходять за межі суто військової сфери і набувають комплексного характеру, охоплюючи політичні, соціальні, інформаційні й гуманітарні виміри. Особливого значення у цьому аспекті набуває взаємодія між державною владою та суспільством, яка зазнає суттєвої якісної і структурної трансформації. Російсько-українська війна стала каталізатором глибоких змін у характері цих відносин. Якщо у довоєнний період домінувала модель, заснована на довірі як ключовому ресурсі легітимності влади, то в умовах повномасштабного вторгнення відбувається перехід до нової моделі, що передбачає активну співпрацю держави і суспільства.

Метою дослідження є концептуалізація переходу від моделі «довіра» до моделі «співпраця» у відносинах між владою і суспільством, а також аналіз її проявів, обмежень і перспектив у контексті російсько-української війни.

У класичній демократичній парадигмі відносини між державою і суспільством будуються на основі довіри, яка забезпечує легітимність влади та готовність громадян підпорядковуватися її рішенням. Довіра виступає фундаментом стабільності політичної системи та ефективного функціонування інститутів. Проте в умовах війни ця модель вже не повною мірою відповідає вимогам часу. Довіра як пасивний ресурс потребує трансформації в активну форму взаємодії.

Сучасні дослідження підкреслюють необхідність переходу від індивідуалізованого до колективного розуміння безпеки, де громадянське суспільство виступає активним учасником її формування [8, с.576].

У цьому контексті актуалізуються концепції «суспільної стійкості», «всеохоплюючого підходу» та «спільного виробництва безпеки», які передбачають інтеграцію громадян у процеси кризового управління [9, с.723-724].

При цьому, так званий «поворот до стійкості» у питаннях безпеки має призводити не лише до широкого залучення громадян, але й формувати нову структуру відповідальності між державними і недержавними акторами; розвивати горизонтальні мережі взаємодії та інтегрувати суспільний потенціал у стратегічне планування [3, с.132]. В українському аналітичному дискурсі ця трансформація осмислюється через взаємодію двох типів соціальної організації – «Вертикалі» (державних інституцій) та «Мережі» (громадянського суспільства). Як підкреслює Ігор Семиволос, у 2014 році мережеві структури виконували компенсаторну функцію, заміщаючи слабкі державні інститути, тоді як у 2022 році відбулася їх якісно нова взаємодія – синхронізація дій під впливом екзистенційної загрози. [6].

З огляду на це можна говорити про зміну статусу суспільства, воно перестає бути лише об'єктом державної політики і набуває статусу повноцінного суб'єкта національної безпеки.

Перехід від довіри до співпраці слід розглядати як багаторівневий процес, що охоплює кілька взаємопов'язаних вимірів, а саме:

комунікаційний рівень, де держава має забезпечувати прозорість своїх рішень, регулярну кризову комунікацію та підтримування каналів зворотного зв'язку з суспільством. Саме тут формується довіра як базовий ресурс взаємодії;

поведінковий рівень, де довіра має трансформуватися у конкретні дії громадян: дотримання обмежень воєнного стану, участь у волонтерській

діяльності, відповідальне споживання інформації. На цьому рівні відбувається перехід від пасивної підтримки до активної участі;

інституційний рівень, де вищезначена співпраця має набувати +організованих форм через включення громадянського суспільства у процеси прийняття рішень, розвиток публічно-приватного партнерства, створення координаційних механізмів. На цьому рівні формуються нові інституційні практики, які забезпечують поєднання державних і недержавних ресурсів;

стратегічний рівень, де співпраця інтегрується у систему національної безпеки як її невід'ємний компонент [4, с.83], тобто громадянський потенціал враховується у стратегічному плануванні та довгострокових політиках.

Таким чином, довіра виступає вихідною умовою, але кінцевою метою стає співпраця як системна характеристика відносин між владою і суспільством,

Україна демонструє приклад ефективної взаємодії держави і суспільства в умовах війни, а міжсекторальна взаємодія стає ключовим фактором стійкості системи.

Волонтерство стало одним із ключових факторів підтримки обороноздатності країни. Громадяни забезпечують армію необхідним обладнанням, організовують гуманітарну допомогу, реалізують технологічні проєкти. Це свідчить про високий рівень самоорганізації суспільства.

Використання цифрових платформ дозволило ефективно координувати зусилля держави і громадян. Краудсорсинг інформації, електронні сервіси, онлайн-комунікація створюють нові канали взаємодії та дозволяють активно залучати громадян до безпекових практик [1, с.394-395; 5, с.107-108].

Залучення громадян до структур територіальної оборони, активна участь місцевих громад в організації допомоги внутрішньо переміщеним особам, забезпеченні функціонування критичної інфраструктури стали прикладом інституціоналізації участі суспільства у безпековій сфері. [3. с.149].

У підсумку формується мережево-державна модель безпеки, де обидві сторони діють як партнери. У 2022 році відбулася не лише активізація

громадянського суспільства, а й його синхронізація з державними структурами. Це знайшло прояв у координації дій, спільному реагуванні на загрози та формуванні єдиного безпекового простору.

Попри очевидні переваги, розглянута модель співдії не позбавлена певних ризиків. По-перше, існує загроза перевантаження суспільства., коли тривала мобілізація ресурсів може призводити до втоми, зниження активності та емоційного вигорання. По-друге, спостерігається нерівність участі, коли активні соціальні групи можуть брати на себе непропорційно велику частину навантаження, тоді як інші залишаються пасивними. По-третє, існують ризики маніпуляції довірою, коли за умов обмеженого доступу до інформації влада може використовувати довіру для просування неоднозначних рішень. По-четверте, надмірна неформальність взаємодії може послаблювати інститути держави, що створює довгострокові загрози для стабільності [7, с.18-19].

Таким чином, ефективність проаналізованої моделі співпраці залежить від здатності балансувати між мобілізацією суспільства і збереженням інституційної спроможності держави.

Після завершення війни постає питання інституціоналізації набутих практик співпраці, де важливо не втратити соціальний капітал, сформований у період кризи. Серед ключових напрямів такої діяльності мають виступати, зокрема: інтеграція волонтерських ініціатив у формальні інститути; збереження каналів громадянської участі; розвиток механізмів публічно-приватного партнерства; відновлення повноцінних демократичних процедур при збереженні ефективності управління.

Російсько-українська війна зумовила перехід від довіри до співпраці як нової моделі відносин влади і суспільства. Цей процес має багаторівневий характер і проявляється у синхронізації дій держави та громадянського суспільства. Український досвід демонструє, що співпраця виникає як результат не лише довіри, але й спільного переживання загрози. Водночас її стійкість залежить від здатності інституціоналізувати ці практики.

Отже, майбутнє національної безпеки значною мірою визначатиметься здатністю трансформувати тимчасову кризову консолідацію у стабільну модель взаємодії держави і суспільства.

Список використаних джерел

1. Василенко, В.М. (2025) Національна кібербезпека в умовах диджиталізації суспільства: роль поліції в захисті критичної інфраструктури. Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ, № 2 (109), 392–405. <https://doi.org/10.32631/v.2025.2.33>
2. Загородський, А. (2025) Феномен «стратегічної локалізації» як наслідок «стійкого повороту» в європейському дискурсі. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Міжнародні відносини. 61(2). 131-138. <https://doi.org/10.17721/1728-2292/2025/2-61>
3. Кузьмін, А. О., Чемакіна, О. В., Корецька, І. Л., Матияшук, О. В. (2025). Створення стійких громад: інклюзивний інжиніринг для післявоєнного відновлення України Теорія та практика дизайну, (37), 142–150. <https://doi.org/10.32782/2415-8151.2025.37.13>
4. Попович Р. І. (2025) Конфліктостійкість механізмів реалізації політики економічної безпеки в умовах воєнного часу. Економіка та підприємництво : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана ; [редкол.: І. М. Рєпіна (голов. ред.) та ін.]. Київ : КНЕУ, Вип. 55, 81–91. <https://ir.kneu.edu.ua/handle/2010/54164> (дата звернення: 02.05.2026).
5. Прокопович-Ткаченко, Д.І., Зверєв, В.П., Козаченко, І.М. (2025) Інтеграція операційних центрів управління безпекою (SOC) у систему національної безпеки України. Безпека держави, 1 (5), 106-114. <https://doi.org/10.33405/2786-8613/2025/1/5/336736>
6. Семиволос І. (2026) Війна стала рутиною: як Україна втратила ейфорію, але не спротив <https://glavcom.ua/columns/semyvolos/vijna-stala-rutinoju-jak-ukrajina-vtratila-ejforiju-ale-ne-sprotiv-1110976.html> (дата звернення: 03.05.2026).
7. Суходоля, О. (2025) Розвиток спроможностей сектору безпеки та оборони України щодо захисту критичної інфраструктури: світові тенденції та уроки війни в Україні *Наука і оборона*, 2, 17-25. <https://doi.org/10.33099/2618-1614-2025-29-2-17-26>
8. Kurylo, B. (2025) From individual to collective: vernacular security and Ukrainian civil society in wartime. *Security Dialogue*, 56, 5, 575-592. <https://doi.org/10.1177/09670106251329884>
9. Revtiuk, Y., Ivanova, T. (2024) Implementation of the Community Resilience Approach in the System of Crisis Management of Ukraine in 2022-2024. *European Research Studies Journal*,

XXVII, Special Issue A, 712-731. <https://ideas.repec.org/a/ers/journal/vxxviiy2024ispecialap712-731.html> (дата звернення: 02.05.2026).

Ключові слова: воєнна турбулентність; взаємодія влади і суспільства; суспільна довіра; міжсекторальна співпраця; суспільна стійкість.

Keywords: wartime turbulence; interaction between government and society; public trust; cross-sectoral cooperation; societal resilience.

ЗАГРОЗИ АВТОРИТАРИЗМУ В УКРАЇНІ В ПОСТКОНФЛІКТНИЙ ПЕРІОД

Постконфліктний період в Україні може стати не лише етапом відновлення держави, територій, а й періодом підвищених ризиків до авторитаризму. Йдеться не про неминучість встановлення авторитарного режиму, а про можливість поступового закріплення надзвичайних воєнних практик у мирний час. В умовах тривалої війни держава об'єктивно посилила виконавчу вертикаль, розширила роль сектору безпеки, обмежила виборчий процес і частину політичних свобод. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» прямо передбачає особливий порядок функціонування органів влади, військового командування та військових адміністрацій, а також заборону проведення виборів в умовах воєнного стану та деякий час після його завершення [1].

Однією з головних загроз після завершення війни є збереження надзвичайного управління. Під час війни централізація рішень, обмеження виборчих процедур, особливий режим інформаційної безпеки та розширення повноважень військових адміністрацій можуть бути виправдані потребами оборони. Однак у постконфліктний період ці механізми мають бути поступово демонтовані або повернуті в конституційні межі. Якщо цього не відбудеться, воєнна модель управління може трансформуватися у звичну практику політичного контролю, що становитиме ризик для демократії, місцевого самоврядування та політичного плюралізму.

Другою загрозою є посилення ролі військових адміністрацій і силового сектору в цивільному управлінні. В умовах війни військові адміністрації виконують важливі стабілізаційні функції, особливо на прифронтових, деокупованих і постраждалих територіях. Проте після завершення активної

фази бойових дій постає питання повернення повноважень органам місцевого самоврядування, відновлення виборності, публічної підзвітності та участі громадян у прийнятті рішень. Якщо військово-адміністративна модель буде збережена без чітких строків і критеріїв згортання, це може послабити демократичну децентралізацію, яка з 2014 року була однією з найуспішніших реформ України [2].

Третьою загрозою є можливе відкладення повноцінного виборчого циклу після завершення воєнного стану або проведення виборів в умовах нерівного доступу до політичної конкуренції. Freedom House у звіті щодо України зазначає, що вибори були відкладені через воєнний стан і безпекові ризики, зокрема через неможливість гарантувати участь військових, внутрішньо переміщених осіб, біженців і громадян на постраждалих територіях [3]. У постконфліктний період проблема полягатиме в тому, щоб повернення до виборів не стало формальною процедурою без реальної рівності учасників, свободи медіа, доступу опозиції до виборців і гарантій безпеки.

Четвертою загрозою є концентрація політичної легітимності навколо дискурсу перемоги, безпеки та національної єдності. У поствоєнній Україні влада, військові, волонтерські мережі, ветеранські середовища та політичні партії будуть конкурувати за символічний капітал війни. Небезпека виникає тоді, коли критика влади або альтернативні політичні позиції починають маркуватися як «непатріотичні», «дестабілізаційні» або такі, що шкодять державі. У такій ситуації патріотизм може бути використаний не як основа демократичної єдності, а як інструмент обмеження політичної конкуренції.

П'ятою загрозою є тиск на незалежні антикорупційні та контрольні інститути. Для України це особливо важливо, оскільки після війни масштабне відновлення буде пов'язане з великими бюджетними потоками, міжнародною допомогою, інфраструктурними проєктами та розподілом ресурсів між територіями. Спроби послабити незалежність антикорупційних органів уже викликали різку реакцію українського суспільства та міжнародних партнерів: у 2025 році законодавчі зміни щодо НАБУ і САП спричинили протести та

критику з боку ЄС, після чого українська влада була змушена відновлювати їхню незалежність [4]. Цей кейс показує, що ризик авторитаризму в Україні може проявлятися не лише через силовий контроль, а й через підпорядкування незалежних інституцій політичному центру.

Шостою загрозою є нерівномірність повоєнного відновлення територій. Якщо ресурси реконструкції розподілятимуться непрозоро, політично вибірково або без участі громад, це може посилити недовіру до держави, регіональну асиметрію та запит на жорстку централізацію. ОБСЄ наголошує, що «відновлення України має спиратися на регіональне та муніципальне врядування, координацію між рівнями влади й посилення спроможності громад» [2]. Отже, постконфліктна демократична стійкість України залежатиме не тільки від національних інститутів, а й від того, чи будуть громади реальними учасниками відновлення, а не лише виконавцями рішень центральної влади.

Отже, український кейс демонструє, що основні загрози авторитаризму в постконфліктний період пов'язані з можливим продовженням надзвичайного управління, збереженням військово-адміністративних практик, відкладенням або формалізацією виборчої конкуренції, послабленням незалежних контрольних інституцій, монополізацією патріотичного дискурсу та централізацією відновлення. Для запобігання цим ризикам необхідними є чіткий план виходу з режиму воєнного стану, відновлення повноцінного місцевого самоврядування, гарантії політичного плюралізму, незалежність антикорупційної інфраструктури, цивільний контроль над сектором безпеки та інклюзивна модель повоєнної реконструкції.

Таким чином, загроза авторитаризму в Україні після завершення війни полягає не в одномоментному згортанні демократії, а в поступовому перенесенні воєнних механізмів управління у мирний політичний порядок. Українська демократія зможе уникнути цього сценарію лише за умови повернення до конституційної нормальності, реальної політичної конкуренції,

підзвітності влади, незалежності контрольних інституцій і відновлення ролі територіальних громад як суб'єктів політичного процесу.

Список використаних джерел:

1. Верховна Рада України. (2015). *Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 р. № 389-VIII*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
2. OECD. (2022). *Rebuilding Ukraine by reinforcing regional and municipal governance*. OECD Publishing. https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2022/12/rebuilding-ukraine-by-reinforcing-regional-and-municipal-governance_63099658/63a6b479-en.pdf
3. Freedom House. (2025). *Ukraine: Freedom in the World 2025 country report*. <https://freedomhouse.org/country/ukraine/freedom-world/2025>
4. Associated Press. (2025). *Zelenskyy moves to restore independence of Ukraine anti-graft agencies after protests, EU criticism*. <https://apnews.com/article/6766134c963f0423d88c2ac1749f8c11>
5. European Parliament. (2025). *Report on the 2023 and 2024 Commission reports on Ukraine*. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-10-2025-0154_EN.html

Ключові слова: авторитаризм, постконфліктний період, воєнний стан, політичний плюралізм, демократизація.

Keywords: authoritarianism, post-conflict period, martial law, political pluralism, democratization.

*Ян Коган, здобувач третього рівня вищої освіти
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова
Науковий керівник – д. політ. н., професор О.І. Брусиловська*

БІЛОРУСЬ-2026: НОВА ЗАГРОЗА УЧАСТІ У РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКІЙ ВІЙНІ

Станом на травень 2026 року Білорусь залишається одною з ключових країн у системі безпеки Східної Європи, особливо в межах триваючої російсько-української війни. Після політичної кризи у 2020 році та подальших репресій проти опозиції, влада в особі президента Лукашенка значно посилила контроль над політичним та громадським життям країни, а силові структури та постійна підтримка Росії цьому сприяють як ніколи раніше [7]. Разом з тим, введені після початку війни міжнародні санкції, обмежене економічне співробітництво з західними країнами та політична ізоляція впливають на політичний та економічний розвиток держави [6].

У цих умовах Білорусь все більше перетворюється на особистого васала Володимира Путіна. Після початку повномасштабної війни незважаючи на те, що армія Білорусі не брала безпосередньої участі у нападі на Україну, використання самої території як плацдарму для вторгнення у Київську область зробило Білорусь співучасницею конфлікту та надовго змінило ситуацію у сфері регіональної безпеки.

Тим не менш, питання прямого залучення спливає стабільно кожен рік в інфопросторі як України, так і західних медіа. Наприкінці 2025 та на початку 2026 року ці чутки з'явилися із новою хвилею, яка підтримується не тільки умовними інсайдами, але й прямими заявами військово-політичного керівництва України разом із Володимиром Зеленським про «специфічну активність біля кордону», яка включає розбудову доріг та військової інфраструктури [4]. На початку травня 2026 року навіть був зафіксований проліт повітряної кулі, що могла бути ретранслятором сигналу для ворожих

засобів ураження [2]. Одночасно можна констатувати, що вперше за тривалий час ці новини підтримуються і заявами самого Лукашенка про необхідність підготовки до воєнного конфлікту, особливо через нібито підготовку сусідів Білорусі, таких як Польща та країни Прибалтики.

У цій парадигмі експерти розглядають різні сценарії, за яких Білорусь може бути залучена у війну. Найбільш радикальним вважається пряме введення військ на територію України та долучення їх до ведення бойових дій, наприклад на півночі країни або ж під час спроби повторного штурму Києва. Проте багато аналітиків сходяться на думці, що саме цей сценарій малоймовірний через обмежені спроможності самої білоруської армії та низьке бажання населення бути втягнутим у війну, адже білоруський народ на відміну від російського не страждає на так зване «победобесіє» [5].

Ще одним доволі реальним варіантом є обмежені воєнні дії на кордоні з Україною, провокації, обстріли територій, або інші дії, що будуть спрямовані на створення воєнного та психологічного тиску, унаслідок чого керівництво України буде змушено перекидати війська з більш пріоритетних напрямів. Такі кроки дозволяють збільшити рівень напруженості без прямого вступу у війну – хоча ще питання, чи не буде все це вважатися дійсно прямим вступом, адже Україна навряд чи відповідатиме симетрично, маючи майже необмежені можливості по атакам на територію Білорусі.

Саме тому більш реалістичним вважається сценарій за яким Білорусь продовжуватиме надавати свою територію для розміщення російських військ, військової техніки та логістичної інфраструктури. В цьому випадку країна формально не бере участь у війні, але фактично стає важливим елементом військової інфраструктури РФ.

Ситуація наразі відрізняється ще і тим, що на території Білорусі тепер повною мірою розгорнуті російські ракетні системи класу «Орешнік», які здатні нести ядерний заряд, що цілком змінює баланс безпеки у регіоні.

Ці ракети середньої дальності здатні летіти від 700 до 5500 км, тим самим покриваючи значну частину території України та майже всі країни

Європи. У зв'язку з чим можна констатувати, що Білорусь повноправно стає частиною стратегічної інфраструктури Росії. Це може призвести до подальшої мілітаризації регіону, посилення систем протиракетної оборони сусідніх країн та збільшення військової присутності НАТО у Східній Європі [1].

Тим часом, для самої Білорусі розміщення стратегічних ракетних систем також створює ризики: у випадку континентального конфлікту такі об'єкти можуть стати пріоритетними цілями для ударів, що створює дивний парадокс, коли при розміщенні ядерної зброї країна збільшує рівень загрози для власної ж безпеки. Особливо це звучить актуально після підписання нової ядерної доктрини РФ у листопаді 2024 року, де вони почали допускати ядерну відповідь у разі будь-якого нападу на Білорусь як країну Союзної держави [3].

Так, у 2026 році Білорусь перебуває у складному геополітичному становищі. З одного боку, вона дедалі глибше інтегрується у військово-політичні процеси Росії. З іншого боку, керівництво країни намагається уникнути прямого залучення у війну через потенційні політичні й соціальні ризики. Подальший розвиток ситуації багато в чому залежатиме від ходу війни в Україні, політики Росії та реакції міжнародної спільноти на зміни в регіональній безпеці.

Список використаних джерел:

1. Гичко, М. (2025, December 22). *Росія перемістила «Орешнік» в Білорусь, щоб дістати до всіх країн Європи*, – Катков. УНІАН. <https://www.unian.ua/weapons/rosiya-peremistila-oryeshnik-v-bilorus-katkov-nazvav-prichinu-13233738.html>
2. Демченко: *Повітряна куля з Білорусі використовувалася для посилення сигналу під час російських атак*. (2025, February 13). Укрінформ. <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/4119317-povitrana-kula-z-bilorusi-vikoristovuvalasa-dla-posilenna-signalu-pid-cas-rosijskih-atak-demcenko.html>
3. Ємець, М. (2024, November 19). *Путін затвердив оновлену доктрину, що розширює умови застосування ядерних сил РФ*. Європейська правда. <https://www.eurointegration.com.ua/news/2024/11/19/7198699/>
4. Ткач, Е. (2026, May 2). *Україна помітила специфічну активність на ділянках кордону з Білоруссю*, – Зеленський. РБК-Україна. <https://www.rbc.ua/rus/news/ukrayina-pomitila-spetsifichnu-aktivnist-1777724789.html>

5. Chatham House. (2023). *Belarusian public opinion on the war in Ukraine*. Chatham House.
6. Council of the European Union. (2024). *EU restrictive measures against Belarus*. <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions-belarus/>
7. Freedom House. (2024). *Freedom in the World 2024: Belarus*. Freedom House. <https://freedomhouse.org/country/belarus/freedom-world/2024>

Ключові слова: Білорусь, Орешнік, вступ у війну, російсько-українська війна.

Keywords: Belarus, Oreshnik, entry into war, russian-ukrainian war.

*Аліна Каліта, здобувачка першого рівня вищої освіти
Національний університет «Одеська юридична академія»
Науковий керівник – д.політ.н, доцент Ю.В. Завгородня*

ГЛОБАЛЬНІ НАСЛІДКИ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ У СФЕРІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Російсько-українська війна, яка розпочалася у 2014 році та перейшла у повномасштабне вторгнення 24 лютого 2022 року, стала найбільшим воєнним конфліктом у Європі після Другої світової війни та одним із найважливіших чинників трансформації сучасного світового порядку. Після розпаду СРСР, росія продовжувала розглядати Україну як частину своєї сфери впливу. Масштабне руйнування транспортної, енергетичної та соціальної інфраструктури, порушення логістичних ланцюгів постачання та економічних зв'язків у регіоні не лише ускладнили внутрішнє функціонування держави, але й вплинули на глобальну геополітичну ситуацію, змусивши держави переглянути власні безпекові стратегії, пріоритети енергетичної політики та участь у міжнародних альянсах [1, с. 42].

Однією з ключових причин конфлікту стали прагнення росії відновити контроль над пострадянським простором і зберегти статус великої держави. Важливу роль також відіграли ідеологічні чинники, зокрема концепція «російського світу», яка заперечувала існування окремої української ідентичності. Європейський курс України та її прагнення до інтеграції із західними структурами сприймалися російським керівництвом як пряма загроза власним геополітичним інтересам [4].

Поштовхом до активної фази конфлікту стала Революція Гідності 2013-2014 років. У відповідь росія здійснила анексію Криму та розпочала гібридну агресію на сході України. У період 2014-2021 років бойові дії мали переважно локальний характер, однак у 2022 році конфлікт переріс у повномасштабне вторгнення. Попри очікування росії щодо швидкого завершення війни,

протистояння набуло затяжного характеру. Важливу роль у його тривалості відіграють міжнародна підтримка України, економічні ресурси сторін та застосування сучасних військових технологій. З часом війна трансформувалася з регіонального конфлікту у глобальний чинник міжнародних змін [1, с. 43].

Щодо реакції міжнародної спільноти можна сказати, що більшість демократичних держав засудили агресію та надали Україні політичну, економічну й військову підтримку: Генеральна Асамблея ООН ухвалила низку резолюцій, що підтверджують підтримку територіальної цілісності України [3]. Водночас війна продемонструвала обмеженість можливостей міжнародних інституцій у запобіганні конфліктам, зокрема через механізм права вето в Раді Безпеки ООН. США, країни Європейського Союзу, Велика Британія та інші держави надали Україні масштабну фінансову, гуманітарну та військову допомогу. Паралельно було запроваджено санкції проти росії, які охопили фінансовий сектор, енергетику, технологічну сферу та представників політичної еліти [2].

Війна суттєво вплинула і на діяльність НАТО: Альянс посилив східний фланг, активізував військове співробітництво та розширив систему колективної безпеки. Водночас країни Глобального Півдня часто займали нейтральну позицію, виходячи з власних політичних та економічних інтересів. У результаті війна одночасно сприяла консолідації західних держав і поглибленню розподілу міжнародної системи [4].

Одним із ключових наслідків став вступ Фінляндії та Швеції до Альянсу, що засвідчив зміну підходів до нейтралітету та посилення ролі колективної оборони. Паралельно європейські держави активізували розвиток власного оборонного потенціалу. Війна також вплинула на роль Європейського Союзу, який почав відігравати більш вагомую роль у сфері безпеки та оборони, посилив підтримку України та прискорив процес її європейської інтеграції. Значних змін зазнали міжнародні економічні відносини: енергетична залежність Європи від росії змусила держави шукати альтернативні джерела постачання

енергоносіїв. Водночас війна спричинила зростання цін на енергоносії та продовольство, що мало глобальний вплив на світову економіку. Конфлікт також сприяв формуванню нових міжнародних союзів: росія активізувала співпрацю з Китаєм, Іраном та Північною Кореєю, тоді як західні держави посилили координацію своїх дій. Це свідчить про поступове формування нових центрів сили та перехід до багатопольярної міжнародної системи [2].

Важливим наслідком війни стало поширення гібридних загроз. Кібератаки, інформаційні кампанії, енергетичний тиск та інші нетрадиційні методи впливу стали невід’ємною частиною сучасних конфліктів [1, с. 44].

Отже, російсько-українська війна є одним із наймасштабніших викликів сучасної міжнародної системи та чинником, що суттєво вплинув на глобальні політичні, економічні й безпекові процеси. Її виникнення зумовлене сукупністю геополітичних, історичних та ідеологічних факторів, а подальший розвиток засвідчив перехід від регіонального конфлікту до глобального протистояння. Міжнародна реакція продемонструвала як високий рівень підтримки України та консолідацію демократичних держав, так і наявність глибоких розбіжностей у світовій політиці. Наслідки війни проявляються у зміні архітектури безпеки, зміцненні міжнародних альянсів, трансформації економічних зв’язків та формуванні нових центрів сили, що в сукупності визначає контури нового світового порядку.

Список використаних джерел:

1. Арабаджиев, Д., Сергієнко, Т. (2025). Геополітика та геостратегія сучасного світу крізь призму російсько-української війни. *Геополітика України: історія і сучасність*, 2(35), 41–52. [https://doi.org/10.24144/2078-1431.2025.2\(35\).41-52](https://doi.org/10.24144/2078-1431.2025.2(35).41-52)
2. RAND Corporation. Consequences of the Russia–Ukraine War and Implications for the Future: Research Brief RB-A3141-1 (2025). Santa Monica. 12 p. https://www.rand.org/pubs/research_briefs/RBA3141-1.html
3. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН ES-11/1 від 2 березня 2022 року «Агресія проти України». <https://undocs.org/A/RES/ES-11/1>
4. Разумков центр. Україна: від війни до миру та відновлення : аналітичний огляд (2026). Київ. <https://razumkov.org.ua>

5. Україна після 2025-го: що ми втратили, де встояли і що готує 2026-й (2025 31 груд.). *TCH.ua*. <https://tsn.ua/exclusive/ukrayina-pislia-2025-ho-shcho-my-vtratyly-de-vystoialy-i-shcho-hotuye-2026-2990159.html>

Ключові слова: російсько-українська війна, міжнародні відносини, санкції, глобальні наслідки.

Keywords: russian-ukrainian war, international relations, sanctions, global consequences.

*Вероніка Домчук, здобувачка першого рівня вищої освіти
Національний університет «Одеська юридична академія»
Науковий керівник – д.політ.н., доцент Ю.В. Завгородня*

СТРАТЕГІЯ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ ПІСЛЯ ВІЙНИ

Повномасштабна війна Росії проти України стала не лише найбільшою безпековою кризою в Європі ХХІ століття, а й фактором, що кардинально змінив підходи України до формування власної зовнішньої політики. Після завершення війни Україна буде змушена не просто відновлювати економіку та державні інститути, а й формувати нову систему міжнародних відносин, у якій безпековий компонент стане ключовим елементом державної стратегії. Саме тому питання зовнішньої політики у післявоєнний період набуває особливої актуальності та безпосередньо пов'язується з національною безпекою держави.

Основою сучасного зовнішньополітичного курсу України є європейська та євроатлантична інтеграція. У Стратегії зовнішньополітичної діяльності

України визначено, що головними пріоритетами держави залишаються вступ до Європейського Союзу та НАТО, забезпечення суверенітету й територіальної цілісності, а також протидія російській агресії [3]. Після війни ці напрями не втратять актуальності, а навпаки - стануть фундаментом майбутньої системи безпеки України.

Важливо зазначити, що війна продемонструвала недосконалість попередньої архітектури міжнародної безпеки. Багато міжнародних організацій виявилися неспроможними оперативно реагувати на масштабну агресію та ефективно гарантувати дотримання міжнародного права. У зв'язку з цим Україна після війни буде зацікавлена у формуванні нових союзів та регіональних механізмів безпеки. Одним із можливих напрямів стане поглиблення співпраці з державами Центральної та Східної Європи, країнами

Балтії, Польщею та Великою Британією, які стали найбільш активними партнерами України під час війни [4].

Крім того, важливим аспектом зовнішньої політики стане розвиток стратегічного партнерства зі Сполученими Штатами Америки. Саме США залишаються головним військово-політичним союзником України, а також одним із ключових гарантів майбутньої стабільності в регіоні. Після завершення війни українська дипломатія буде спрямована на закріплення довгострокових безпекових гарантій та військово-технічної співпраці [2, с. 18-20].

Не менш важливим завданням стане посилення економічної дипломатії. Війна завдала значних втрат українській економіці, тому післявоєнне відновлення вимагатиме масштабних інвестицій та міжнародної фінансової підтримки. Україна буде зацікавлена у залученні іноземного капіталу, міжнародних грантів та участі у глобальних економічних проєктах. Особливого значення набуде співпраця з ЄС у сфері енергетики, інфраструктури та цифрової трансформації [1, с. 363-365].

Також необхідно враховувати, що після війни Україна стане важливим елементом європейської системи безпеки. Українська армія вже зараз має значний бойовий досвід, якого не має більшість європейських держав. Це може перетворити Україну на одного з ключових безпекових партнерів Європи. Відповідно, зовнішня політика держави буде орієнтована не лише на отримання допомоги, а й на формування власного впливу у міжнародній політиці.

У сучасних умовах важливим напрямом стане також інформаційна дипломатія. Російсько-українська війна показала, що інформаційний простір є повноцінним елементом міжнародного протистояння. Україна змогла ефективно використовувати цифрову дипломатію, міжнародні медіа та соціальні мережі для формування позитивного іміджу держави у світі. Після війни ця тенденція лише посилиться, адже міжнародна підтримка значною

мірою залежатиме від того, наскільки успішно Україна зможе демонструвати свою демократичність, відкритість та ефективність реформ.

Окремо слід звернути увагу на питання міжнародного правосуддя. Одним із ключових завдань зовнішньої політики стане притягнення Росії до відповідальності за воєнні злочини та відшкодування завданих збитків. Україна вже активно співпрацює з міжнародними судами та правозахисними організаціями, а після війни ця діяльність стане одним із головних напрямів дипломатичної роботи. Це важливо не лише для України, а й для збереження міжнародного правопорядку загалом [4].

Післявоєнна зовнішня політика України також буде пов'язана з демографічними та гуманітарними питаннями. Мільйони українців були змушені виїхати за кордон через бойові дії. Тому державі доведеться формувати міжнародні механізми повернення громадян, адаптації ветеранів та підтримки українських громад за межами країни. У цьому контексті особливого значення набуде культурна дипломатія, яка сприятиме поширенню української ідентичності та посиленню міжнародного авторитету держави.

Крім того, після війни Україна буде змушена враховувати нові глобальні виклики. Сучасний світ характеризується нестабільністю, посиленням геополітичного суперництва та кризою міжнародних інститутів. У наукових дослідженнях зазначається, що світовий порядок поступово переходить до моделі багатополлярності, де провідну роль відіграватимуть великі регіональні центри сили. У таких умовах Україні необхідно проводити гнучку та прагматичну зовнішню політику, яка буде орієнтована на захист власних національних інтересів.

Одним із найважливіших принципів майбутньої зовнішньої політики має стати стратегічна передбачуваність. До 2014 року Україна часто намагалася балансувати між різними геополітичними центрами впливу, що в результаті негативно позначилося на безпеці держави. Російська агресія продемонструвала небезпеку такої політики та необхідність чіткої

зовнішньополітичної орієнтації. Саме тому після війни Україна, ймовірно, остаточно закріпить свій курс на Захід та інтеграцію до європейського і безпекового простору.

Таким чином, стратегія зовнішньої політики України після війни повинна базуватися на кількох основних напрямках: забезпечення національної безпеки, інтеграція до ЄС і НАТО, розвиток міжнародних союзів, економічна дипломатія, міжнародне правосуддя та формування позитивного іміджу держави у світі. Післявоєнна Україна має шанс стати не лише об'єктом міжнародної політики, а й активним суб'єктом, який впливатиме на формування нової системи міжнародних відносин.

Список використаних джерел:

1. Завгородня, Ю. В. (2025). Політика захисту та національної безпеки: характеристика понять. *Європейські орієнтири розвитку України: нові виміри у воєнний час: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. Т. 2. Одеса*. С. 363-365. <https://hdl.handle.net/11300/30701>
2. Кормич, Л.І., Краснопольська, Т.М. (2015). Політичні стратегії сучасної України: навч.-метод. посібник. Одеса: Фенікс. 104 с. <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/36dbf025-d381-44fe-b085-35db0617e355/content>
3. Президент України. (2021). Указ Президента України № 448/2021 «Про Стратегію зовнішньополітичної діяльності України». *Офіційне інтернет-представництво Президента України*. <https://www.president.gov.ua/documents/4482021-40017>
4. Шемчук А. Теоретико-прикладні аспекти політичної безпеки. Вісник Львівського університету. Серія: Філософсько-політологічні студії. 2022. Випуск 44. С. 214–221. <https://doi.org/10.30970/PPS.2022.45.26>

Ключові слова: зовнішня політика України, національна безпека, післявоєнне відновлення, стратегічне планування, міжнародна безпека.

Keywords: Ukraine's foreign policy, national security, post-war recovery, strategic planning, international security.

IV СЕКЦІЯ.**ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ: РЕГІОНАЛЬНА СПЕЦИФІКА,
ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ.**

Едуард Афонін, д.соц.н, професор

Дніпровський інститут медицини та громадського здоров'я

Андрій Мартинов, д.і.н., професор

Інститут історії України НАН України

**УКРАЇНА І ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ: ПЕРСПЕКТИВИ
ВІДНОСИН**

Початок 2020-х років позначився кризовими явищами в процесі європейської інтеграції. Серед причин появи цієї тенденції можна виділити зовнішні і внутрішні фактори. Насамперед ліберальний проєкт глобалізації перебуває в кризовому стані. Адміністрація президента США Д. Трампа (45-го 2017-2020 і 47-го з 20 січня 2025) змінила зовнішньополітичні пріоритети. В Сполучених Штатах відбувся правоконсервативний політичний поворот. Внаслідок цього ліберальний Європейський Союз у Білому домі сприймають як конкурента, а не як безумовного союзника.

Зміна трансатлантичних відносин стала маркером кризи процесу глобалізації. Д. Трамп намагався реалізувати план зміни ліберальних еліт в країнах Євросоюзу на популістів європейських скептиків. Складність здійснення цього проєкту обумовлюється асинхронністю графіків національних виборів у країнах ЄС, навіть якщо не брати до уваги позачергові вибори. Наприклад, Європейський парламент скликання 2024-2028 років має ліберальну проєвропейську більшість і завершення його легіслативного періоду співпадає із завершенням 47-го президентства Д. Трампа. Повноваження великої коаліції в ФРН на чолі з канцлером Ф. Мерцем тривають до 2029 року. Натомість у Франції президентські вибори відбудуться

у травні 2027 року. Вони є критично важливими для долі Європейського Союзу.

Внутрішні причини кризових процесів в Євросоюзі обумовлені наслідками синергетичного впливу багатьох негативних факторів. Насамперед це кошовне подолання кризи Монетарного союзу (2011-2016), негативний вплив на економіку країн ЄС пандемії коронавірусу (2020-2022), руйнування європейської системи безпеки під впливом російської агресії проти України (2014-2026) та збільшення витрат на військові потреби. Внаслідок зазначених процесів Євросоюз втратив дешеві російську нафту і газ, а також позбувся під впливом санкційного режиму ринків збуту в РФ і КНР. Зростання витрат на безпеку поставило під питання перспективи розширення Євросоюзу на Західні Балкани, Молдову і Україну, адже ресурс ЄС має концентруватися на оборону. Зазначені тенденції впливають на роль ЄС в сучасних кризових міжнародних відносинах. Відмова США від ліберальної торгівлі означає перехід від глобалізації до глокалізації. Р. Робертсон в 1992 р. зазначав, що глокалізація є не просто синонімом регіоналізації, а фактичною заміною ліберальній глобалізації на гіпотетичну регіональну глокалізацію [1, с. 44]. Принаймні досі Європейський Союз залишається прикладом успішної глокалізації.

У науковій літературі маємо різні прогнози щодо перспективи розвитку процесу європейської інтеграції [2, с. 342]. Процес європейської інтеграції стає дедалі складнішим. Мова йде не тільки про соціокультурне різноманіття ЄС (суттєві відмінності між європейською північчю, півднем, заходом і сходом, між протестантськими та католицькими країнами), зростання диспропорцій між багатими і бідними країнами ЄС, відмінності в позиціях європейських скептиків у країнах ЄС (сформувався блок європейських скептиків: Чехія, Словаччина, Польща, Угорщина навіть після заміни В. Орбана на П. Мадяра), варто звернути увагу на складності із формуванням та реалізацією спільних стратегій ЄС.

Мілітаризація міжнародних відносин вимагає посилення спільної оборонної політики Європейського Союзу. На міжнародній арені ЄС

стикається не тільки з викликом від США і РФ і Китаю, а й з конкурентними можливостями таких регіональних гравців як Іран, Туреччина, навіть Індія та Японія. Зважаючи на це, ЄС потребує посилення свого геополітичного впливу, чинником чого є продовження процесу розширення.

Складно і суперечливо відбуваються переговори із країнами Західних Балкан. Адже такі претенденти на вступ як Албанія, Косово, Боснія та Герцеговина є мусульманськими країнами. Не менше проблем ЄС має з православними балканськими країнами, такими як Північна Македонія, Сербія, Чорногорія. Жодна з цих країн поки що не завершила переговори щодо всіх кластерів: вироблення загальних умов вступу, погодження правових, політичних, економічних, зовнішньополітичних стандартів приєднання до ЄС.

Існують різні варіанти переговорів про вступ Молдови і України в ЄС. Експертне середовище в ЄС пропонує декілька сценаріїв вступу. Перший сценарій стосується зміни статусу асоційованого членства на фактичне «членство другого класу». Мова може йти про допуск України до Спільного ринку Євросоюзу, скоріше за все, без приєднання до програм субсидій у форматі спільної аграрної політики ЄС. Також в такому випадку Україна не матиме права голосу в процесі вироблення та реалізації рішень у структурах Європейського Союзу.

Інший сценарій не передбачає швидкого вступу, а наполягає на поетапному проходженні всіх процедур відповідно до копенгагенських критеріїв членства. Насамперед це відповідність політичної системи країни нормам функціональної ліберальної демократії. Зрозуміло, що до завершення російської агресії проти України про це говорити важко. Політичні інститути України навіть за мирних умов не забезпечували умов для роботи сталої демократії. За 35 років незалежності Україна так і не втілила стандарт сталої демократії. На думку С. Гантінгтона, маркером цього є легітимна мирна зміна влади принаймні двічі поспіль за результатами вільних, чесних, транспарентних виборів. В Україні маємо лише окремі приклади такої передачі влади. Наприклад, в 1994 р. влада була передана від першого

президента Л. Кравчука до другого президента Л. Кучми. Але в 2004 р. для переходу влади від Л. Кучми до В. Ющенко знадобилася помаранчева революція. В 2010 р. В. Ющенко мирно передав владу В. Януковичу. Але в 2013-2014 р. Януковича від влади усунула Революція Гідності. В 2019 р. президент П. Порошенко мирно передав владу В. Зеленському. Однак воєнний стан після 24 лютого 2022 р. виключив проведення чергових виборів. Євросоюз не має прецеденту прийняття держави, яка веде війну. Натомість є приклад членства в ЄС держав, які мають неврегульовані територіальні проблеми (член ЄС з 1973 р. Ірландія і Північна Ірландія – Ольстер у складі Великої Британії; член ЄС з 2004 р. грецький Північний Кіпр і турецька Республіка Північний Кіпр). Війна завдала катастрофічних збитків економіці України, що робить її неконкурентною на Спільному ринку ЄС. Чого варті самі лише наслідки руйнування української енергетики, на відновлення якої знадобляться роки. Європейські фермери регулярно виступають проти субсидій українським аграрним холдингам, які належать аграрним олігархам латифундистам. Саме адаптація України до спільної сільськогосподарської політики Євросоюзу буде суттєвою проблемою на переговорах про вступ.

Складно оцінити реальну чисельність населення України після 24 лютого 2022 року. За деякими оцінками під контролем української влади залишається від 22 до 25 млн. осіб. Наявні демографічні перекоси внаслідок низької народжуваності і великої смертності. Не менш складним є питання імплементації норм і права ЄС до національного законодавства України. Європейський Союз як велика інерційна бюрократична система не завжди адекватно реагує на оперативну ситуацію. Наприклад, хоча російсько-українська війна триває п'ятий рік, ЄС досі не ввів для України спеціальний режим щодо сплати «вуглецевого мита». Війна вже нанесла значні екологічні збитки Україні.

Реалістично оцінюючи перспективи відносин України і ЄС, можна визнати, що відносно тривалим буде перехідний період. Зазначений період, скоріше за все, виключає умовне членство України в ЄС. Його іманентна

сутність полягатиме у пошуку інвестицій і робочої сили для розбудови нової післявоєнної економіки України. Важливо визначитися зі стратегією цього відновлення, адже неможливо відновити довоєнну аграрно-індустріальну структуру національної економіки. Основними кластерами нової постіндустріальної економіки може бути ІТ-сектор і екологічно чисте аграрне виробництво. Індустріальна основа економіки може бути інтегрована до європейського оборонного комплексу. Заради цього треба ще погодити різноманітні суперечливі інтереси, зокрема, щодо авторських прав на технологічні ноу-хау і створення робочих місць у цій індустрії.

Яким буде Європейський Союз цього перехідного періоду? Скоріше за все, Євросоюз буде ще більш різноманітним. Йдеться про різні швидкості інтеграції. У цьому сенсі шість країн ядра процесу європейської інтеграції (Бельгія, Італія, Люксембург, Нідерланди, ФРН, Франція) можуть швидше за інші держави ЄС виробити та імплементувати спільну стратегію. Щодо ставлення до якісно нового етапу європейської інтеграції суттєво відрізняються між собою «новачки» ЄС. Австрія ближче до «скептиків» із Польщі, Чехії, Словаччини, Угорщини. Між ними «коливаються» балканські Хорватія і Словенія та бідніші Болгарія і Румунія. Натомість більш оптимістичним щодо поглиблення інтеграції є позиція балтійських країн Естонії, Латвії, Литви, а також північноєвропейських країн Данії, Швеції, Фінляндії. Відмінними є позиції цих країн щодо гіпотетичної спільної стратегії реалізації політики щодо мігрантів. Зважаючи на це, перш ніж прийняти Україну, Євросоюз буде вимушений провести внутрішні реформи, вирішити власні «домашні завдання».

Список використаних джерел:

1. Robertson, R. (1992). Globalization. London: Blackberry.
2. Гуменюк, Б. І., Мартинов, А. Ю. (2025). Футурологія міжнародних відносин: К.: Національний педагогічний університет імені Михайла Драгоманова.

Ключові слова: глобалізація, глокалізація, європейська інтеграція, Європейський Союз, Україна.

Keywords: globalization, glocalization, European integration, European Union, Ukraine.

*Борис Кормич, д.ю.н., професор
non-resident fellow, Institute for European, Russian and Eurasian Studies
(IERES), The George Washington University, USA*

ЄВРОПЕЇЗАЦІЯ РЕГУЛЮВАННЯ МОРСЬКОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ ЗЕЛЕНОГО ПЕРЕХОДУ, ESG ТА РЕГУЛЯТОРНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Довгий час морська галузь функціонувала в умовах відносно консервативного регуляторного середовища, зосередженого переважно на безпеці, судноплавстві, сприянні торгівлі та захисті навколишнього середовища від традиційного забруднення морського простору. Однак останніми роками, міжнародні стандарти в цій сфері все більше зміщуються у бік реалізації завдань управління кліматом та політики енергетичного переходу, а також збільшення обсягів публічно-правового регулювання морського бізнесу.

Найбільш виражено це прослідковується на прикладі діяльності Європейського Союзу, де судноплавство більше не розглядається лише як комерційна транспортна послуга. Тепер воно вважається важливим компонентом Європейської зеленої угоди та ширшого переходу до кліматичної нейтральності, реалізації цілої низки програм щодо стійкого розвитку та соціальної відповідальності бізнесу. Таким чином, морські компанії в ЄС стають об'єктами заходів з кліматичного регулювання та декарбонізації, зобов'язань щодо звітності ESG, яка розкриває екологічні, соціальні та управлінські дані, тощо.

З огляду на процес європейської інтеграції така трансформація підходів до правового регулювання очікує і український морський сектор, з усіма пов'язаними ускладненнями регулятивного середовища та додатковими організаційними та фінансовими викликами. Крім того, український морський бізнес все більше інтегрується у європейські ланцюги постачання, включаючи

експорт сільськогосподарської продукції, контейнерну логістику та судноплавство на Дунаї, що вже сьогодні може збільшити операційні витрати для компаній, які здійснюють заходи суден у порти ЄС.

Національна програма адаптації законодавства України до права Європейського Союзу, затверджена постановою Кабінету Міністрів України у квітні 2026 року [1], містить значну кількість завдань, спрямованих на реформування правового регулювання в морській галузі. Серед них можна виділити групи актів, які стосуються адміністрування таких сфер, як:

- Морська безпека та контроль судноплавства;
- Морська екологія та захист морського середовища;
- Функціонування портів, цифровізація та морське єдине вікно;
- Державна допомога морському транспорту та статистика;
- Внутрішній водний транспорт;
- Рибацтво та водний промисел.

В цілому, Програма адаптації вказує на необхідність імплементації (з урахуванням пов'язаних актів права ЄС) 41 регламенту, 37 директив та 23 інших актів, що стосуються сфери користування морем або внутрішніх водних шляхів.

При цьому строки імплементації зазначених актів є дуже стислими:

- окремі питання цифровізації до грудня 2026 року;
- нормативна імплементація більшості актів ЄС, пов'язаних з морем, запланована до кінця 2027 року;
- повна адаптація статистики морського транспорту та внутрішнього водного транспорту до acquis ЄС і передача даних Євростату має бути реалізована до 2028 року;
- окремі екологічні та морські стратегічні заходи (морське середовище, прибережне управління, програми доброго екологічного стану морів) мають горизонт до 2030 року.

Такі заплановані темпи наближення морського законодавства до права ЄС створюють декілька серйозних викликів як для української держави, так і для українського морського бізнесу.

По-перше, не слід забувати, що високі темпи імплементації права ЄС відбуваються на тлі невизначеності щодо часових рамок переговорного процесу щодо членства України в ЄС. Таким чином, запланована імплементація більшості відповідних актів права ЄС до кінця 2027 року може створити ситуацію, коли доволі значний час Україні доведеться дотримуватися дуже жорстких стандартів ЄС в сфері торгівельного мореплавства, при цьому не маючи ніяких переваг, передбачених для країн-членів ЄС. Більше того, якщо переговорний процес щодо вступу розтягнеться на значний час, ми можемо зіткнутися з наступними змінами законодавства ЄС, які також потребуватимуть впровадження у національне законодавство. І, що найголовніше, такі зміни, з очевидних причин, не будуть враховувати позицію України. Власне кажучи, подібні проблеми багато обговорювались на прикладі таких країн як Норвегія або Швейцарія, які в силу характеру своїх взаємовідносин з ЄС, з одного боку, не приймають участі у процесі прийняття рішень та створення права ЄС, а з іншого, підпадають під вплив таких рішень [2].

Іншим викликом є сам процес імплементації, коли в багатьох випадках можливе виникнення конфліктів між євроінтеграційними зобов'язаннями та підходами до гармонізації відповідних правил та практик на національному рівні. Як правило, це відбувається через специфіку сприйняття та тлумачення норм права ЄС на рівні української законодавчої та виконавчої влади та може виражатися у багатьох формах: додаткової бюрократизації процедур, неврахування практики (у тому числі і судової) застосування відповідних норм в ЄС, внесення до євроінтеграційних законів та підзаконних актів власних норм, спрямованих на вирішення поточних внутрішніх питань, тощо.

Нарешті, слід розуміти, що європейський підхід до регулювання морського сектору досить далекий від завдань створення сприятливих умов

для швидкого зростання галузі, або забезпечення привабливого правового режиму функціонування інфраструктури. Швидше, це набір жорстких безпекових, екологічних, економічних та соціальних стандартів. А це, з одного боку, вимагатиме від українського морського бізнесу додаткових зусиль та витрат щодо дотримання таких стандартів, а з іншого, зробити неможливою державну підтримку післявоєнної відбудови морської галузі.

Таким чином, перед Україною стоїть дуже серйозний виклик щодо визначення оптимальних шляхів та способів реформування правового регулювання морського сектору, з одночасним урахуванням контекстів збройного конфлікту, що триває, післявоєнної відбудови та реконструкції та європейської інтеграції. Адже в перспективі, українському морському бізнесу доведеться здійснювати подвійний перехід – спроба повоєнного відновлення та адаптація до європейської концепції регулювання морської галузі, з акцентами на екологію та сталий розвиток.

Виконання зобов'язань щодо декарбонізації, переходу на альтернативні види палива, забезпечення «зеленої» інфраструктури морського транспорту та розширення фінансового управління на основі ESG разом створюють значний тиск на дотримання вимог. Але в той же час, вони відкривають можливості для модернізації та інтеграції у європейські ланцюги постачання. Тому конче необхідно інтегрувати реалізацію цих вимог у плани повоєнної відбудови та розвитку морської політики, щоб трансформація регулювання морського сектору України стала не просто додатковим регуляторним тягарем, а основою для довгострокової конкурентоспроможності та стійкості морської галузі.

Список використаних джерел

1. Кабінет Міністрів України (2026). Постанова Про затвердження Національної програми адаптації законодавства України до права Європейського Союзу (acquis ЄС) № 438. Рада Законодавство Онлайн. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/438-2026-п#Text>
2. Eriksen, E.O. (2018). Political differentiation and the problem of dominance: Segmentation and hegemony. *European Journal of Political Research*, 57(4), 989–1008. <https://doi.org/10.1111/1475-6765.12263>

3. Kormych, A., Zavalniuk, V., Todoshchak, O., & Ulianov, O. (2024). Ukraine's Europeanization of Public Administration and Harmonizing Customs Legislation – Exploring a Pluralistic Approach. *Lex Portus*, 10(4), 20–30. <https://doi.org/10.62821/lp10402>

Ключові слова: європейська інтеграція, морська політика, декарбонізація, ESG-регулювання, повоєнне відновлення

Keywords: European integration, maritime policy, decarbonization, ESG regulation, post-war recovery

*Каріна Подольська, здобувачка першого рівня вищої освіти
Національний університет «Одеська юридична академія»
Науковий керівник – д.політ.н., доцент Ю.В. Завгородня*

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ КУРС УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЕОПОЛІТИЧНИХ ВИКЛИКІВ

Євроінтеграційний курс України є системоутворюючим елементом її зовнішньополітичної та внутрішньої трансформаційної стратегії, що формується під впливом як історичних передумов, так і сучасних геополітичних викликів. Його становлення пов'язане з процесами пострадянської трансформації після 1991 року, коли Україна задекларувала свою європейську ідентичність у зверненні Верховної Ради України до парламентів і народів світу (1991 р.), а згодом закріпила європейський вектор як пріоритет зовнішньої політики у постанові 1993 року. Подальша інституціоналізація цього курсу відбулася через укладення Угоди про партнерство і співробітництво з Європейським Союзом у 1994 році, яка стала першим формалізованим кроком до інтеграції у європейський політико-економічний простір [2, с. 168-169].

Еволюція євроінтеграційної політики України характеризується нерівномірністю та залежністю від внутрішньополітичних і зовнішньополітичних факторів. До початку 2010-х років інтеграційний процес мав переважно декларативний характер, що було зумовлено інституційною слабкістю держави, низьким рівнем адаптації законодавства до *acquis communautaire* та відсутністю достатнього кадрового потенціалу у сфері європейської інтеграції [2, с. 171]. Переломним етапом стали події 2013-2014 років, які засвідчили остаточний цивілізаційний вибір України та трансформували євроінтеграцію з політичної декларації у стратегічну необхідність державного розвитку. Підписання та ратифікація Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у 2014 році започаткували якісно новий етап

інтеграції, що передбачає глибоку політичну асоціацію та економічну інтеграцію, включаючи створення поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі.

У сучасних умовах євроінтеграція України функціонує як складний багатовимірний процес, що охоплює політичні, економічні, соціальні, енергетичні та безпекові компоненти. Особливого значення цей курс набув після початку повномасштабної агресії російської федерації 24 лютого 2022 року, яка радикально змінила геополітичну ситуацію та прискорила інтеграційні процеси. Як зазначає В. Наконечний, європейська інтеграція в умовах війни виступає не лише як стратегічна мета, але й як інструмент забезпечення політичної стабільності, економічного відновлення та національної безпеки держави [3, с. 148].

Набуття Україною статусу кандидата на членство в ЄС у червні 2022 року стало безпрецедентним рішенням у практиці Європейського Союзу, що відображає високий рівень політичної підтримки та солідарності з боку європейської спільноти. Подальша динаміка інтеграційного процесу характеризується інтенсифікацією політичного діалогу, розширенням секторальної інтеграції та активізацією реформ. Зокрема, у 2025 році було розпочато практичний переговорний процес щодо вступу України до ЄС, що свідчить про перехід євроінтеграції до завершальної стадії інституційного оформлення [1, с. 8-9].

Суттєвою особливістю сучасного етапу євроінтеграції є її реалізація в умовах повномасштабної війни, що зумовлює специфіку як внутрішніх трансформацій, так і зовнішніх взаємодій. З одного боку, війна істотно ускладнює впровадження реформ через необхідність концентрації ресурсів на оборонних потребах, руйнування інфраструктури та загальне погіршення соціально-економічної ситуації. З іншого боку, вона виступає каталізатором інтеграційних процесів, сприяючи консолідації суспільства та прискоренню адаптації до європейських стандартів. За оцінками експертів, саме війна

суттєво підвищила рівень підтримки євроінтеграційного курсу та сформувала національний консенсус щодо його безальтернативності [1, с. 3-4].

Геополітичні виклики, що супроводжують євроінтеграційний курс України, мають як зовнішній, так і внутрішній характер. До ключових зовнішніх факторів належить російська агресія, яка розглядається не лише як загроза національній безпеці України, але і як виклик європейській системі безпеки загалом. Водночас трансформація глобального геополітичного порядку, зокрема зміни у зовнішній політиці США та посилення турбулентності у міжнародних відносинах, впливають на стабільність євроатлантичного партнерства та створюють додаткові ризики для інтеграційного процесу [1, с. 7].

Не менш важливими є внутрішні виклики, які значною мірою визначають темпи просування України до членства в ЄС. Серед них ключове місце займають проблеми недостатньої ефективності реформ, зокрема у сфері судочинства, боротьби з корупцією та функціонування державних інституцій. За результатами експертних оцінок, саме внутрішні фактори є головною перешкодою на шляху євроінтеграції, що підтверджується необхідністю подальшої гармонізації законодавства, підвищення ефективності державного управління та зміцнення верховенства права [1, с. 9].

Економічний вимір євроінтеграції характеризується як значними можливостями, так і серйозними викликами. Інтеграція до єдиного європейського ринку сприяє зростанню експорту, залученню інвестицій та модернізації національної економіки. Водночас структура українського експорту залишається недостатньо диверсифікованою, а частка продукції з високою доданою вартістю є обмеженою, що знижує конкурентоспроможність на європейському ринку [3, с. 151]. Разом з тим, війна призвела до порушення виробничих ланцюгів та зниження інвестиційної активності, що ускладнює економічну інтеграцію.

Важливим аспектом є також енергетична інтеграція, яка має стратегічне значення в умовах війни. Підключення України до європейської енергетичної

системи та розвиток відновлюваних джерел енергії сприяють зменшенню залежності від російських енергоресурсів і підвищують енергетичну безпеку держави [3, с. 152]. У соціальному вимірі євроінтеграція забезпечує гармонізацію соціальних стандартів, розвиток громадянського суспільства та підвищення рівня захисту прав людини.

Окремої уваги заслуговує роль Європейського Союзу як ключового партнера України у протистоянні російській агресії. ЄС забезпечує комплексну підтримку, що включає політичну солідарність, фінансову допомогу, гуманітарні програми та сприяння реформам. Водночас ефективність окремих напрямів підтримки, зокрема військової та санкційної політики, оцінюється експертами як недостатня, що вказує на необхідність подальшого посилення ролі ЄС у забезпеченні безпеки регіону [1, с. 11].

Отже, євроінтеграційний курс України в умовах геополітичних викликів постає як складний, багатовекторний процес, що поєднує внутрішні трансформації та зовнішньополітичні фактори. Його реалізація залежить від здатності держави ефективно проводити реформи, адаптуватися до умов війни та використовувати можливості міжнародної підтримки. Попри значні труднощі, євроінтеграція залишається безальтернативним шляхом розвитку України, оскільки забезпечує не лише економічне зростання і політичну стабільність, але й зміцнення національної безпеки та інтеграцію у глобальний демократичний простір.

Список використаних джерел:

1. Європейська інтеграція України: стан, виклики, перспективи : думки і позиції експертів (2025). Київ: Центр Разумкова. 18 с. https://razumkov.org.ua/images/2025/05/2025-European_integration.pdf
2. Нагірняк, А. Я. (2025). Євроінтеграційна політика України: досягнення, труднощі та перспективи співпраці з ЄС. *Старожитності Лукомор'я*, 3(30), 167–175. <https://doi.org/10.33782/2708-4116.2025.3.361>
3. Наконечний, В., Качур, О. (2025). Євроінтеграційні аспекти сталого розвитку України в умовах війни. *Геополітичні пріоритети України : зб. наук. праць*, 2(35), 147–154. [https://doi.org/10.24144/2078-1431.2025.2\(35\).147-154](https://doi.org/10.24144/2078-1431.2025.2(35).147-154)

Ключові слова: євроінтеграція України, геополітичні виклики, європейський Союз, національна безпека, економічна інтеграція.

Keywords: European integration of Ukraine, geopolitical challenges, European Union, national security, economic integration.

*Христина Матяж, здобувачка першого рівня вищої освіти
Національний університет «Одеська юридична академія»
Науковий керівник - д.і.н., професор Л. І. Кормич*

ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ ЯК ЧИННИК СТАБІЛІЗАЦІЇ ТА ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження зумовлена тим, що повномасштабна збройна агресія трансформувала європейську інтеграцію з довгострокового зовнішньополітичного курсу на стратегію екзистенційного виживання. Якщо раніше інтеграція сприймалася крізь призму торговельних преференцій, то сьогодні вона стала інструментом безпекової консолідації, що дозволяє Україні виступати ключовим контриб'ютором континентальної стабільності та стримувати експансію агресора. В умовах системної кризи міжнародних безпекових механізмів, шлях до ЄС є єдиною гарантією незворотності демократичних трансформацій та платформою для збереження функціональності державних інститутів під час війни

Метою тез є аналіз ролі євроінтеграційних процесів у забезпеченні стійкості національної політичної системи та визначення стандартів ЄС як ціннісного і технологічного фундаменту для повоєнної реконструкції держави.

Аналіз наукових джерел засвідчує, що європейська інтеграція виступає не лише формою міжнародного співробітництва, а й потужним каталізатором внутрішніх політичних змін через механізм «європеїзації». С. Кравченко визначає європеїзацію як глибокий трансформаційний процес, що передбачає системне засвоєння європейських стандартів на інституційному та ціннісному рівнях [4, с. 36]. Водночас М. Чабанна зауважує, що європеїзація діє як активний процес дифузії стандартів ЄС, який не обмежується лише правовою адаптацією, а охоплює глибинні зміни в політичній культурі та суспільному вимірі [8, с. 1184].

Дослідники наголошують на тому, що європейський вибір є безальтернативним шляхом наближення держави до консолідованої демократії, розбудови громадянського суспільства та реального верховенства права. Зокрема, В. Литвин акцентує, що досягнення рівня стабільної демократії є фундаментальною умовою для набуття членства в Європейському Союзі [5, с. 126]. Т. Родик стверджує, що європейські цінності формують непорушну тріаду «верховенство права - демократія - права людини» [3, с. 124], а А. Редько розглядає цей процес як впровадження загальних стандартів життя, що створюють правову основу для сучасного суспільства [2, с. 95].

Теоретичний фундамент роботи спирається на концепцію багаторівневого врядування (Multi-Level Governance, MLG), яка обґрунтовує перехід від жорсткої централізованої ієрархії до багатогранної системи взаємовідносин. Згідно з цією моделлю, влада розосереджується між різними рівнями, а до управління активно долучаються актори громадського сектору. Як зазначають І. Сторонянська та Л. Бенівська, впровадження цього концепту є базовою передумовою розвитку регіональної демократії та децентралізації в Україні. В. Малиновський підкреслює, що це вимагає значного підвищення інституційної спроможності громад [1, с. 13-14].

Центральне місце у процесі інтеграції посідає імплементація Угоди про асоціацію - найбільшого нормативно-правового акта в історії відносин України та ЄС. М. С. Майніна наголошує, що Угода стала документальним підтвердженням безальтернативності євроінтеграційного курсу держави [6, с. 119]. Вона заклала механізм моніторингу реформ і наближення національного законодавства до законодавства ЄС. Її практична реалізація створила той міцний фундамент, який дозволив Україні отримати статус кандидата у 2022 році, що, у свою чергу, вимагає глибокої політичної співпраці та дотримання спільних цінностей.

Кількісні показники свідчать про успішність економічної переорієнтації: загальний прогрес виконання зобов'язань за Угодою сягнув 77%. Завдяки подовженню «економічного безвізу» та розбудові логістики, загальний

експорт до ЄС склав 24,5 млрд доларів США (понад 59% від загального обсягу) [7]. Попри ці успіхи, зауважує М. Є. Адамів, перед Україною все ще стоїть завдання підвищення конкурентоспроможності економіки на європейських ринках. Важливим кроком секторальної інтеграції також стала подача запиту щодо застосування для України режиму внутрішнього ринку для послуг роумінгу.

Зрештою, ключовими чинниками підвищення інституційної спроможності держави є цифрова трансформація та децентралізація. Подолання внутрішніх бюрократичних бар'єрів на основі європейського досвіду вимагає швидкої цифровізації послуг (зокрема через систему «Дія») та деполітизації державної служби. Імплементация цих інструментів суттєво мінімізує корупційні ризики, відновлює довіру громадян та формує міцну базу для виконання критеріїв членства в ЄС.

На нашу думку, євроінтеграційний вектор сьогодні виконує функцію інституційного «якоря», який унеможливорює повернення системи до авторитарних практик та забезпечує незворотність демократичних трансформацій. Особливу увагу доцільно звернути на необхідність синхронізації планів відновлення з глобальними трендами «зеленого переходу» (Green Deal) та розбудови інтелектуальної економіки. У практичному вимірі це дає можливість не просто відбудувати зруйновану інфраструктуру, а створити принципово нову інноваційну екосистему, здатну конкурувати на єдиному європейському ринку.

Отже, можна дійти висновку, що європейська інтеграція України в умовах воєнного стану перетворилася на стратегічний механізм збереження державності та головну гарантію успішної повоєнної модернізації. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розробці дієвих соціально-економічних моделей для подолання демографічної кризи та створення умов для повернення мільйонів працездатних громадян з-за кордону.

Список використаних джерел

1. Malynovsky, V. Y. (2024). The state and prospects of the development of multi-level governance in Ukraine in the context of the implementation of the goals of the State strategy for regional development. *Regional economy*, 4(114), 12–20. <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2024-4-2>
2. Redko, A. (2017). Ukraine – EU: Historical and Legal Analysis of European Integration. *Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University*, Vol. 4, no. 3-4, 95–102. <https://doi.org/10.15330/jpnu.4.3-4.95-102>
3. Rodyk, T. (2023). European values as the basis for development of democratic principles in Ukraine. *Visegrad Journal on Human Rights*, 2, 123–128. <https://doi.org/10.61345/1339-7915.2023.2.17>
4. Кравченко, С. (2025). Теоретичне підґрунтя процесів євроінтеграції: основні концепції. *Ukrainian educational journal*, 2, 35–44. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2025-2-35-44>
5. Литвин, В. (2024). Політичні й інституційні перешкоди та ризики завершення демократичного транзиту і європейської інтеграції та шляхи їхнього подолання: кейс України як винятковий на тлі інших країн Європи. *Історико-політичні проблеми сучасного світу*, 50, 120–152. <https://doi.org/10.31861/mhpi2024.50.120-152>
6. Майніна, М. С. (2019). Асоціація Україна-ЄС: політичні загрози та економічні можливості. *Політичне життя*, 4, 116–122. <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2019.4.16>
7. Свириденко, Ю. (2024). Український експорт у 2024 році зріс на 13,4% до \$41 млрд. <https://www.kmu.gov.ua/news/ukrainskyi-eksport-u-2024-rotsi-zris-na-134-do-41-mlrd-iuliia-svyrydenko>.
8. Чабанна, М. (2025). Методологічні аспекти дослідження суспільного виміру європейської інтеграції України. *Національні інтереси України*, 9(14). [https://doi.org/10.52058/3041-1793-2025-9\(14\)-1182-1196](https://doi.org/10.52058/3041-1793-2025-9(14)-1182-1196)

Ключові слова: європейська інтеграція, повоєнне відновлення, політична стабілізація, Угода про асоціацію, інституційна спроможність.

Keywords: European integration, post-war recovery, political stabilization, Association Agreement, institutional capacity.

*Євгенія Таранова, здобувачка першого рівня вищої освіти
Національний університет «Одеська юридична академія»
Науковий керівник – д.політ.н., доцент Ю.В. Завгородня*

ПРОБЛЕМИ, ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС

Реалізація Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом є складним і тривалим процесом, який охоплює політичну, правову, економічну, інституційну та безпекову сфери. Вона не обмежується лише формальним виконанням окремих положень міжнародного договору, а передбачає глибоку трансформацію української держави відповідно до європейських стандартів. Підписання Угоди про асоціацію стало можливим лише після Революції гідності, яка усунула внутрішні автократичні перешкоди, та протистояння гібридній агресії Російської Федерації. Поточний процес приєднання до ЄС розпочато в умовах повномасштабного збройного конфлікту з Росією. Можна стверджувати, що жодна країна – член ЄС не зіштовхувалася з викликами таких масштабів на своєму євроінтеграційному шляху [1]. Після надання Україні статусу кандидата на вступ до ЄС у червні 2022 року та офіційного початку переговорів про вступ 25 червня 2024 року Угода про асоціацію фактично набула значення підготовчого етапу до майбутнього членства України в Європейському Союзі [2].

За даними Урядового офісу координації європейської та євроатлантичної інтеграції, за результатами 2025 року загальний прогрес виконання Угоди про асоціацію зріс із 81 % у 2024 році до 84 % у 2025 році [3]. Однак такий показник не означає повного завершення імплементації, оскільки найскладнішими залишаються ті сфери, де потрібно реальне функціонування нових інституційних механізмів. Найвагомішою проблемою реалізації Угоди є вплив повномасштабної війни росії проти України. Європейська Комісія зазначає, що після початку повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022

року Україна функціонує в умовах значних руйнувань, гуманітарних викликів і потреби постійної підтримки населення [4].

Другою проблемою є нерівномірність виконання зобов'язань різними органами державної влади. У звіті за 2025 рік зазначено, що Кабінет Міністрів України виконав 81% заходів, Верховна Рада України – 74%, а інші органи державної влади – 68%. Це свідчить про те, що темпи реалізації Угоди залежать не лише від політичної волі, а й від адміністративної спроможності конкретних інституцій [3]. Третьою проблемою є розрив між формальним наближенням законодавства до права ЄС та практичним застосуванням ухвалених норм. Формальне прийняття законів не завжди автоматично забезпечує їх ефективну дію, оскільки для цього потрібні підзаконні акти, професійні кадри, фінансування, цифрові інструменти та контроль за виконанням. Тому імплементація Угоди про асоціацію має оцінюватися не лише за кількістю прийнятих актів, а й за якістю їх застосування у правовій, економічній та управлінській практиці.

Окремий блок проблем пов'язаний із верховенством права, боротьбою з корупцією та реформою судової системи. Для Європейського Союзу ці питання є принциповими, оскільки вони належать до базових критеріїв членства і впливають на довіру до держави-кандидата. Україна вже здійснила значну частину реформ у межах виконання рекомендацій ЄС, зокрема у сферах судової реформи, антикорупційної політики, медійного регулювання та захисту прав національних меншин [5]. Проте збереження довіри з боку ЄС потребує послідовності реформ, незалежності антикорупційних органів, прозорості державного управління та стабільності правової системи.

Поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі. ПВЗВТ відкрила для України ширші можливості доступу до внутрішнього ринку ЄС, проте одночасно поставила перед українським бізнесом високі вимоги щодо якості продукції, технічного регулювання, санітарних і фітосанітарних стандартів. Водночас українські виробники, особливо малі та середні підприємства, не

завжди мають достатні фінансові й технологічні ресурси для швидкого переходу на європейські стандарти.

До ключових викликів належить необхідність узгодження процесу виконання Угоди про асоціацію з переговорним процесом щодо вступу України до ЄС. Гармонізація українського законодавства з правом ЄС тепер має здійснюватися не тільки в межах зобов'язань за Угодою, а й відповідно до логіки переговорних розділів і кластерів. На Євроінтеграційному порталі зазначено, що з травня 2025 року Уряд готує Національну програму адаптації законодавства України до права ЄС, яка має визначити, які акти *acquis* ЄС потрібно імплементувати, які органи відповідальні за цей процес і в які строки має відбуватися гармонізація [5].

Зовнішньополітичним викликом є необхідність збереження єдності держав-членів ЄС щодо підтримки України. Переговорний процес вимагає однакості держав-членів на ключових етапах, тому українська євроінтеграція залежить не лише від внутрішніх реформ, а й від політичної ситуації всередині Європейського Союзу.

Попри наявні проблеми, перспективи реалізації Угоди про асоціацію залишаються позитивними, оскільки вона вже створила правову й інституційну основу для інтеграції України до європейського простору. Угода стала інструментом модернізації українського законодавства, розвитку торгівлі, посилення політичного діалогу та наближення державного управління до стандартів ЄС. Найбільш перспективними напрямками її подальшої реалізації є поглиблення доступу українських товарів до ринку ЄС, інтеграція в енергетичний і цифровий простір Європейського Союзу, розвиток транспортної інфраструктури та участь у програмах ЄС. Європейська Комісія зазначає, що у жовтні 2025 року оновлена ПВЗВТ стала чинною, що передбачає подальшу торговельну лібералізацію та глибше узгодження українських і європейських виробничих стандартів [4].

Отже, реалізація Угоди про асоціацію між Україною та ЄС відбувається в умовах поєднання значного прогресу й серйозних викликів. Основними

ризиками залишаються війна, недостатня інституційна спроможність, нерівномірність виконання зобов'язань, складність економічної адаптації та необхідність подальшого зміцнення верховенства права. Перспективи реалізації Угоди пов'язані з тим, що вона вже не є лише форматом співпраці між Україною та ЄС, а стала складовою майбутнього вступу України до Європейського Союзу. Важливим стратегічним завданням України є не лише формальне завершення виконання Угоди, а й перетворення її положень на реальні зміни в правовій системі, економіці та суспільному житті.

Список використаних джерел:

1. Кормич, А. І. (2024). Демократичні трансформації та європейська інтеграція України в умовах збройного конфлікту. *Європейські орієнтири розвитку України: науково-практичний вимір в умовах воєнних викликів: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 26 квіт. 2024 р.) / за заг. ред. С. В. Ківалова. Одеса: Фенікс. С. 94–96.* <https://dspace.onua.edu.ua/items/a960950c-a773-4933-9f0a-efa7083995ce>
2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Угода від 27.06.2014. *Законодавство України. Верховна Рада України.* https://zakon.rada.gov.ua/go/984_011
3. Україна досягла 84% виконання Угоди про асоціацію з ЄС: опублікований Звіт за 2025 рік. 16.03.2026. *Євроінтеграційний портал Кабінету Міністрів України.* <https://eu-ua.kmu.gov.ua/news/ukrayina-dosyagla-84-vykonannya-ugody-pro-asotsiatsiyu-z-yes-opublikovanyj-zvit-za-2025-rik/>
4. Ukraine. European Commission, Directorate-General for Enlargement and Eastern Neighbourhood. https://enlargement.ec.europa.eu/countries/ukraine_en
5. Переговори про вступ України до ЄС: повний гід у 12 питаннях. Євроінтеграційний портал Кабінету Міністрів України. 21.06.2024. <https://eu-ua.kmu.gov.ua/news/peregovory-pro-vstup-ukrayiny-do-yes-povnyj-gid-u-12-pytannyah/>

Ключові слова: Угода про асоціацію, Європейський Союз, проблеми, перспективи, виклики, імплементація.

Keywords: Association Agreement, European Union, problems, prospects, challenges, implementation.

*Софія Ковбей, здобувачка першого рівня вищої освіти
Національний університет «Одеська юридична академія»
Науковий керівник – к.і.н., доцент А.І. Кормич*

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ КУРС УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ, ПЕРСПЕКТИВИ ТА РЕГІОНАЛЬНИЙ ВИМІР

Насамперед, євроінтеграційний курс України є одним із головних напрямків зовнішньої та внутрішньої політик держави, котрий визначає стратегічний шлях розвитку. Після оголошення незалежності Україна поступово сформувала відносини з Європейським союзом (далі – ЄС), однак процес європейської інтеграції набув особливого значення вже після Революції Гідності 2013-2014 років. Надання Україні статусу кандидата на вступ до ЄС у 2022 році було важливим кроком на шляху до повноправного членства та досягнення європейської ідентичності в цілому [4].

Наразі процес євроінтеграції України здійснюється в умовах повномасштабної війни, що створює нові виклики для держави, але одночасно стимулює прискорення реформ та поглиблення співробітництва з європейськими країнами. В даному контексті особливого значення набуває регіональний вимір євроінтеграції, так як саме регіони є важливими суб'єктами реалізації європейських стандартів управління, розвитку місцевої демократії та міжтериторіального співробітництва [2]. Європейська інтеграція України є комплексним процесом політичного, економічного, правового та соціального зближення з країнами ЄС. Вона містить імплементацію європейських стандартів у різні сфери суспільного життя, гармонізацію та удосконалення національного законодавства й створення ефективної системи державного управління [3, с. 88]. Досить важливим етапом євроінтеграційного процесу стало підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у 2014 році, яка містить Поглиблену та всеосяжну зону вільної торгівлі (DCFTA) [4]. У 2022 році Україна офіційно набула статусу кандидата на членство в ЄС, що

стало історичним рішенням для держави загалом [5]. Так, станом на 2026 рік Україна виконала досить велику частину зобов'язань в межах Угоди про асоціацію, що свідчить про ефективність у впровадженні реформ та адаптації національного законодавства до стандартів ЄС [5]. Євроінтеграційний курс має на меті не тільки досягнення формального членства в ЄС, а й модернізацію всіх механізмів держави, вдосконалення демократичних інституцій, розвиток ринкової економіки [3, с. 90].

Незважаючи на помітний поступ у напрямі європейської інтеграції, Україна й надалі стикається з колом складних проблем, які впливають на темпи реалізації євроінтеграційного курсу. Одним із найважливіших завдань залишається проведення комплексних реформ у сфері державного управління. Особливо актуальними є питання подолання корупції, забезпечення незалежності судової влади, оновлення правоохоронної системи та підвищення ефективності діяльності державних інституцій [3, с. 91]. Крім того, ЄС постійно акцентує увагу на необхідності дотримання принципів верховенства права, прозорості влади та стабільного функціонування демократичних механізмів [5].

Суттєвим викликом для України стали наслідки повномасштабної війни, які негативно позначаються на економічному розвитку країни, стані інфраструктури та соціальній сфері. Значні бюджетні витрати на оборону та відновлення територій ускладнюють процес упровадження реформ і посилюють залежність держави від міжнародної фінансової підтримки [5]. Окремою проблемою залишається нерівномірний розвиток українських регіонів. Соціально-економічні диспропорції між окремими територіями можуть стримувати процес адаптації до європейських стандартів, що обумовлює необхідність удосконалення державної регіональної політики та підтримки місцевого розвитку [1]. Крім внутрішніх проблем, існують і зовнішні фактори, зокрема складність самої процедури вступу до ЄС та неоднозначне ставлення окремих країн-членів ЄС до подальшого розширення Союзу [5]. Разом із тим перспективи європейської інтеграції України

залишаються достатньо сприятливими. ЄС розглядає Україну як важливого партнера у сфері безпеки, економічного співробітництва та забезпечення стабільності в регіоні [5]. Подальше зближення з ЄС відкриває для України нові можливості економічного та соціального розвитку. Насамперед, це стосується розширення торговельно-економічних зв'язків із європейськими країнами, залучення інвестицій, модернізації виробничої сфери та розвитку інноваційних технологій. Важливим чинником є також фінансова та технічна підтримка ЄС, спрямована на післявоєнне відновлення держави та продовження реформ [5]. Перспективним напрямом залишається інтеграція України до європейського освітнього, наукового та цифрового простору. Розвиток міжнародної наукової співпраці сприяє зміцненню позицій української науки та розширенню взаємодії з європейськими інституціями [3, с. 92]. Крім того, процес євроінтеграції позитивно впливає на розвиток громадянського суспільства, формування демократичної політичної культури та впровадження сучасних підходів у сфері публічного управління [3, с. 93].

Регіональний вимір набуває дедалі більшого значення в процесі європейської інтеграції України. Регіони та місцеві громади виступають безпосередніми учасниками впровадження європейських підходів у місцевому самоврядуванні, економічній модернізації та міжрегіональному співробітництві [2]. Реформа децентралізації, що зараз проводиться в Україні, значно зміцнила фінансову та адміністративну спроможність територіальних громад, створивши сприятливі умови для більш ефективного регіонального розвитку [1]. Як наслідок, українські регіони отримали ширші можливості користуватися європейськими інструментами підтримки та брати участь у міжнародних ініціативах та транскордонних проектах [2]. Особливу увагу слід приділяти транскордонному співробітництву між Україною та державами-членами ЄС, особливо в межах західних регіонів країни. Така співпраця сприяє покращенню інфраструктури, розвитку туризму, програмам охорони навколишнього середовища та культурному обміну, тим самим підвищуючи регіональну конкурентоспроможність та міжнародне партнерство [2].

На сучасному етапі значна увага зосереджена на адаптації регіональної політики України до принципів політики згуртування ЄС [1]. Цей підхід спрямований на зменшення соціально-економічної нерівності між регіонами, підтримку неблагополучних територій та стимулювання сталого місцевого розвитку. Тому регіональний розвиток та міжрегіональне партнерство стали невід’ємними складовими сучасної стратегії європейської інтеграції України [2].

Крім того, регіональний аспект європейської інтеграції передбачає підвищення ролі місцевих органів влади у впровадженні європейських програм та розробці регіональних стратегій відповідно до стандартів ЄС [1].

Отже, курс України на європейську інтеграцію являє собою стратегічний напрямок розвитку держави, спрямований на зміцнення демократії, модернізацію економіки та інтеграцію країни в європейський політичний та економічний простір. Незважаючи на численні внутрішні та зовнішні виклики, Україна продовжує демонструвати прогрес у впровадженні реформ та виконанні своїх зобов’язань перед ЄС. Серед найважливіших викликів залишаються боротьба з корупцією, судова реформа, забезпечення верховенства права та подолання наслідків війни. Водночас перспективи європейської інтеграції пов’язані з економічним зростанням, залученням інвестицій, розширенням міжнародного співробітництва та зміцненням демократичних інституцій. Регіональний вимір європейської інтеграції є особливо важливим, оскільки регіони та територіальні громади виступають ключовими суб’єктами у впровадженні європейських стандартів на місцевому рівні. Ефективна регіональна політика та подальший розвиток міжрегіонального співробітництва сприятимуть успішній інтеграції України до ЄС та забезпечать сталий розвиток країни.

Список використаних джерел:

1. Державна стратегія регіонального розвитку на 2021–2027 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 року. № 695.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>

2. Європейська інтеграція України: досягнення, виклики та перспективи у регіональному вимірі. Конгрес місцевих та регіональних влад при Президентові України. <https://www.congress.gov.ua/yevropeyska-intehratsiia-ukrainy-dosiahnennia-vyklyky-ta-perspektyvy-u-rehionalnomu-vymiri/>

3. Мельник, І. (2025) Європейська інтеграція як чинник модернізації державного управління України. *Право та державне управління*, 2, 87-93.

4. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом: міжнародний документ від 27.06.2014 року. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text

5. Ukraine's progress on the path to EU accession. European Commission. https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy/ukraine_en

Ключові слова: євроінтеграція, регіональний розвиток, регіональна політика, децентралізація, державне управління, європейська інтеграція

Keywords: European integration, regional development, regional policy, decentralization, public administration, European integration course.

*Дарія Красюк, здобувачка першого рівня вищої освіти
Національний університет «Одеська юридична академія»
Науковий керівник – к.і.н., доцент А.І. Сушко*

СУЧАСНА МІСЬКА ПОЛІТИКА ЄС: ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ТА СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ МІСТ

Міська політика Європейського Союзу є унікальним явищем у світовому масштабі – вона формується та реалізується у складному інституційному просторі, де перетинаються компетенції наднаціонального, національного, регіонального та місцевого рівнів. Особливість цієї політики полягає в тому, що ЄС формально не має прямої компетенції у сфері містобудування – відповідно до принципу субсидіарності, повноваження у сфері міського розвитку належать насамперед державам-членам та їхнім регіональним і місцевим органам влади. Водночас через інструменти структурних фондів, регіональної політики, кліматичного законодавства та м'якого права ЄС справляє визначальний вплив на розвиток міст у всіх країнах Союзу, формуючи спільні стандарти, принципи та пріоритети міської політики.

Фундаментальним принципом міської політики ЄС є принцип інтегрованого підходу до розвитку міст. Цей принцип, закріплений у Лейпцизькій хартії та послідовно розвинутий у наступних програмних документах, означає відмову від секторального мислення на користь комплексного бачення міського розвитку. Традиційно міська політика формувалася окремо за секторами – транспорт, житло, економіка, екологія – без належної координації між ними. Інтегрований підхід вимагає, щоб рішення в будь-якій одній сфері приймалися з урахуванням їхнього впливу на всі інші виміри міського розвитку. Це означає необхідність формування єдиних стратегій міського розвитку, що охоплюють фізичний, економічний, соціальний та екологічний аспекти, а також створення організаційних

структур і процедур, що забезпечують реальну координацію між різними відомствами та службами [3, с. 47].

Принцип партнерства та багаторівневого управління є ще одним стрижневим елементом міської політики ЄС. Він передбачає, що прийняття рішень щодо розвитку міст не є прерогативою жодного одного рівня влади або одного типу акторів. Натомість ці рішення мають формуватися у процесі конструктивної взаємодії між органами влади різних рівнів – від місцевого до наднаціонального – а також з участю бізнес-структур, громадських організацій та окремих громадян. У практиці ЄС цей принцип реалізується через Кодекс поведінки щодо партнерства в рамках структурних фондів, Порядок денний ЄС для міст та численні мережеві ініціативи, що об'єднують міста різних країн для обміну досвідом та вироблення спільних підходів до вирішення актуальних проблем. Саме партнерський підхід дозволяє враховувати різноманітність міст Союзу – від мегаполісів до малих міст – та адаптувати загальні принципи до конкретних місцевих реалій [2, с. 83].

Зелений перехід є одним із найбільш динамічних та амбітних напрямів сучасної міської політики ЄС. Прийнятий у 2019 році Європейський зелений курс (European Green Deal) поставив перед містами Союзу масштабні екологічні цілі, включаючи досягнення кліматичної нейтральності до 2050 року, скорочення викидів CO₂ на 55% до 2030 року порівняно з рівнями 1990 року, перехід до відновлювальних джерел енергії та формування «зеленої» міської інфраструктури. Для міст ці цілі трансформуються у конкретні завдання – декарбонізація будівельного фонду, перехід до електромобільності, розвиток зелених просторів, впровадження циркулярної економіки в управлінні ресурсами. ЄС підтримує цей перехід через програму «Місія ЄС: 100 кліматично нейтральних та розумних міст до 2030 року», яка є частиною рамкової програми досліджень та інновацій «Горизонт Європа» [5, с. 5].

Соціальна інклюзивність як напрям міської політики ЄС відображає усвідомлення того, що зростання нерівності в містах є серйозною загрозою для соціальної згуртованості та демократичної стабільності. Порядок денний ЄС

для міст, прийнятий у рамках Амстердамського пакту 2016 року, визначив боротьбу з бідністю та соціальне включення як один із ключових пріоритетів міської політики Союзу. Для реалізації цього пріоритету використовуються різноманітні інструменти – від цільового фінансування регенерації депресивних районів до програм зайнятості та соціальних послуг. Особлива увага приділяється забезпеченню доступного та якісного житла – одній із найгостріших проблем сучасних європейських міст, де зростання цін на нерухомість суттєво обмежує доступ до гідного житла для широких верств населення [4, с. 176].

Цифрова трансформація міст є відносно новим, але надзвичайно стрімко зростаючим напрямом міської політики ЄС. Ініціатива «Розумні міста та спільноти» (Smart Cities and Communities) реалізується ЄС з 2012 року і спрямована на підтримку розвитку та впровадження цифрових, енергетичних та транспортних рішень, що підвищують якість міського середовища та зменшують екологічний слід міст. У рамках цієї ініціативи було реалізовано численні пілотні проєкти в містах різних держав-членів, що продемонстрували потенціал інноваційних технологій для вирішення міських проблем. Однак поряд із технологічними аспектами ЄС наголошує на важливості забезпечення цифрової інклюзивності – запобігання формуванню нової форми нерівності між тими, хто має доступ до цифрових послуг і технологій, та тими, хто позбавлений такого доступу. Цей аспект набуває особливого значення в контексті старіючого населення та слабо захищених верств суспільства [1, с. 37].

Просторова згуртованість є одним із стратегічних напрямів міської політики ЄС, що прагне подолати значні диспропорції у рівні розвитку між містами та регіонами. Ці диспропорції є структурним явищем у Союзі: між столицями та периферійними містами, між міськими та сільськими районами, між країнами «старої» та «нової» Європи зберігаються суттєві відмінності в економічному та соціальному розвитку, якості послуг та інфраструктури. Подолання цих відмінностей є метою політики згуртування ЄС, реалізація якої

значною мірою відбувається через міські програми та проекти. При цьому ЄС виходить з розуміння того, що роль малих та середніх міст у забезпеченні просторової єдності Союзу є не меншою, ніж роль великих метрополій – саме вони є центрами розвитку для прилеглих сільських районів та важливими вузлами поліцентричної системи розселення [3, с. 47].

Важливим напрямом сучасної міської політики ЄС є стійкість та адаптація міст до наслідків зміни клімату та інших глобальних потрясінь. Досвід пандемії COVID-19 та посилення екстремальних погодних явищ – повеней, посух, теплових хвиль – недвозначно продемонстрував вразливість сучасних міст до зовнішніх шоків. ЄС реагує на цей виклик через розробку стратегій адаптації, що передбачають не лише захисні заходи – будівництво захисних споруд, систем попереднього оповіщення – але й фундаментальну перебудову міського середовища для підвищення його природної стійкості. Відновлення природних систем у містах – зелена та синя інфраструктура, ренатуралізація водотоків, формування природно-орієнтованих рішень (Nature-Based Solutions) – є ключовими інструментами адаптаційної стратегії [4, с. 176].

У рамках справи *Verwaltungsgericht Berlin*, рішення від 2019 року щодо *Luftreinhalteprogramm* (програми чистоти повітря в Берліні), суд підтвердив обов'язок органів публічної влади вживати активних заходів для виконання вимог Директиви ЄС 2008/50/ЄС про якість атмосферного повітря, у тому числі запровадження зон обмеженого доступу для транспортних засобів у міських агломераціях. Це рішення стало показовим прикладом того, як судовий механізм може забезпечувати виконання містами зобов'язань у рамках екологічного законодавства ЄС. Аналогічну роль відіграло рішення *Consiglio di Stato* Італії (2018) щодо міських планів управління трафіком у Мілані, яке підтвердило обов'язок муніципальних органів розробляти та реалізовувати плани щодо зменшення транспортних викидів у відповідності до стандартів ЄС.

Отже, міська політика ЄС є системою взаємопов'язаних принципів і напрямів, що формують цілісне бачення бажаного майбутнього для міст Союзу. Інтегрованість, партнерство, зелений та цифровий перехід, соціальна інклюзивність, просторова згуртованість та стійкість до зовнішніх шоків – ці принципи та напрями утворюють комплексну стратегічну рамку, що визначає пріоритети розвитку міст у короткостроковій та довгостроковій перспективі. Глибоке розуміння цих принципів є необхідною умовою для аналізу конкретних механізмів їх реалізації.

Список використаних джерел:

1. Горблюк, С. (2020). Ревіталізація міста: сутність та ключові характеристики. Збірник наукових праць НАДУ. *Теорія і практика публічного управління*, 2, 34–41.
2. Давимук, а С. А., Куйбіда, В. С., Федулова, Л. І. (2019). Тенденції розвитку нової регіональної політики ЄС. *Регіональна економіка*, 1, 76–87.
3. Ліщинський, І. О. (2020). Роль міст у політиці територіального згуртування в ЄС. *Вістник економічної науки України*, 1 (38), 46–51.
4. Пікулик, О. Б., Балак, І. О. (2024). Регіональна політика Австрії в контексті реалізації політики згуртування ЄС. *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. Студії*, 53, 173–179.
5. Сторонянська, І. З., Беновська, Л. Я. (2023). Нова регіональна політика ЄС: особливості реалізації в контексті сучасних викликів та ризиків. *Регіональна економіка*, 1, 3–11.

Ключові слова: міська політика ЄС; інтегрований розвиток міст; багаторівневе управління; Європейський зелений курс; соціальна інклюзивність;

Keywords: EU urban policy; integrated urban development; multi-level governance; European Green Deal; social inclusion;

V СЕКЦІЯ.**АЛГОРИТМИ БАГАТОРІВНЕВОГО УПРАВЛІННЯ
ТРАНСФОРМАЦІЙНИМИ ПРОЦЕСАМИ: ІННОВАЦІЙНІ ПРОЄКТИ
ТА ПРОГНОЗИ**

*Світлана Наумкіна, д.політ.н., професор
Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського*

**СЦЕНАРНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ
ТРАНСФОРМАЦІЙНИМИ ПРОЦЕСАМИ В УМОВАХ КРИЗИ**

Трансформаційні процеси сучасних суспільств характеризуються високим рівнем складності, нелінійністю розвитку та значною залежністю від зовнішніх і внутрішніх чинників. Умови глобальних криз, зокрема воєнних конфліктів, економічних потрясінь та соціальних змін, посилюють невизначеність і ускладнюють прийняття ефективних управлінських рішень. У цьому контексті актуалізується необхідність застосування інноваційних підходів до управління, серед яких важливе місце посідає сценарне моделювання як інструмент стратегічного прогнозування та алгоритмізації управлінських процесів [2].

Сценарне моделювання розглядається як метод аналізу майбутнього, що передбачає розробку альтернативних сценаріїв розвитку подій на основі системного врахування ключових факторів впливу. На відміну від традиційного прогнозування, яке орієнтується на один варіант розвитку, сценарний підхід дозволяє врахувати множинність можливих траєкторій і забезпечити гнучкість управлінських рішень [1].

У системі багаторівневого врядування сценарне моделювання виконує функцію координації дій між різними рівнями управління – локальним, регіональним, національним і міжнародним. Це особливо важливо в умовах

криз, коли необхідна швидка адаптація управлінських рішень до змін середовища [3].

Концепція багаторівневого врядування передбачає розподіл управлінських повноважень між різними рівнями влади та залучення недержавних акторів до процесу прийняття рішень. У цьому контексті сценарне моделювання виступає як інструмент інтеграції різних управлінських рівнів, забезпечуючи узгодженість стратегічних цілей і тактичних рішень [4].

Алгоритм сценарного моделювання включає кілька етапів. Перший етап – визначення проблемного поля та ідентифікація ключових драйверів змін. Другий – аналіз невизначеностей і побудова сценарних осей. Третій – формування альтернативних сценаріїв розвитку. Четвертий – оцінка наслідків кожного сценарію та вибір оптимальних стратегій реагування. П'ятий – моніторинг і коригування сценаріїв у процесі їх реалізації. В умовах кризових явищ сценарне моделювання набуває особливого значення як інструмент підвищення стійкості управлінських систем. Воно дозволяє не лише прогнозувати можливі ризики, але й формувати проактивні стратегії реагування. Зокрема, у контексті пандемії COVID-19 та воєнних конфліктів сценарні підходи широко використовувалися для планування дій урядів і міжнародних організацій [5].

Важливим чинником ефективності сценарного моделювання є інформаційне забезпечення. Використання великих даних, аналітичних платформ і цифрових інструментів дозволяє підвищити точність прогнозів і забезпечити оперативність прийняття рішень. У сучасних умовах цифровізація стає ключовим елементом алгоритмізації управлінських процесів. Практичне значення сценарного моделювання проявляється у сфері державного управління, зокрема у розробці стратегій розвитку, програм відновлення економіки та реформування інституцій. Для України цей інструмент є особливо актуальним у контексті післявоєнного відновлення та євроінтеграційних процесів. Зокрема, сценарний підхід застосовується при плануванні відбудови інфраструктури, розвитку регіонів та інтеграції у

європейський економічний простір. Це дозволяє враховувати різні варіанти розвитку подій та мінімізувати ризики, пов'язані з невизначеністю зовнішнього середовища. Не менш важливим є соціальний вимір сценарного моделювання. Поведінкові фактори, рівень довіри до інституцій та соціальні очікування можуть суттєво впливати на реалізацію управлінських рішень. Тому ефективне сценарне моделювання повинно поєднувати кількісні та якісні методи аналізу [3]. Крім того, воно сприяє підвищенню прозорості та обґрунтованості управлінських рішень, дозволяючи чітко аргументувати вибір стратегій розвитку та підвищує рівень довіри до органів влади.

Таким чином, сценарне моделювання є важливим інструментом управління трансформаційними процесами в умовах кризи. Воно забезпечує алгоритмізацію прийняття рішень, сприяє інтеграції різних рівнів управління та підвищує стійкість системи до зовнішніх викликів. У сучасних умовах застосування цього підходу є необхідною умовою ефективного розвитку держави та її адаптації до глобальних змін.

Список використаних джерел:

1. Mamyrbayeva Z., Ketners K., Zheenalieva A., Sheripov N., Hudyma O. (2025). Public administration effectiveness in crises and emergencies: experiences and lessons from different countries. *Fascicolo*, № 2. DOI: 10.13130/2723-9195/2025-2-5
2. OECD. (2023). Anticipatory governance for resilience: Scenario planning and foresight. Paris: OECD Publishing.
3. Schoemaker, P. J. H. (1995). Scenario planning: A tool for strategic thinking. MIT Sloan Management Review.
4. UNDP. (2018). Foresight manual: Empowered futures for the 2030 agenda. New York.
5. World Bank. (2022). Ukraine rapid damage and needs assessment. Washington, 244 p.

Ключові слова: сценарне моделювання, інструмент управління, трансформаційні процеси, стійкість системи, кризи.

Keywords: scenario modeling, management tool, transformation processes, system stability, crises.

Світлана Ростецька, запрошений дослідник

Школа міжнародних відносин і політики

Ноттінгемський Університет (Велика Британія)

РОЛЬ LOCAL GOVERNMENT У ЗАХИСТІ ТА ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ

Повномасштабна війна в Україні спричинила одну з найбільших гуманітарних і міграційних криз у Європі після Другої світової війни. Мільйони українців були змушені залишити свої домівки та шукати захисту в інших країнах Європи. Велика Британія стала однією з держав, які створили спеціальні механізми прийому українських біженців, зокрема через програми Homes for Ukraine, Ukraine Family Scheme та Ukraine Extension Scheme. У цих умовах особливого значення набуває роль органів local government, які стали ключовими інституціями у забезпеченні базового захисту, соціальної підтримки та інтеграції переміщених осіб на місцевому рівні.

На відміну від централізованих моделей управління міграційними процесами, британська система значною мірою покладається на local authorities, які відповідають за практичну реалізацію державної політики у сфері підтримки біженців. Саме місцеві ради координують доступ до житла, освіти, соціальних послуг, медичної допомоги, safeguarding процедур та інтеграційних програм. Таким чином, local government виступає не лише адміністративною структурою, а й основним механізмом соціальної стабілізації та адаптації українських сімей у приймаючих громадах.

Одним із головних напрямів діяльності local government стало забезпечення житлом. Програма Homes for Ukraine базувалася на механізмі приватного спонсорства, за яким британські громадяни надавали житло українським сім'ям. Хоча ця схема дозволила швидко організувати прийом великої кількості біженців, вона одночасно створила нові ризики для місцевих органів влади. Значна частина українців опинилася у залежності від

приймаючих сімей, а стабільність житлових умов часто залежала від особистих стосунків між хостами та біженцями.

У багатьох випадках після завершення початкового періоду проживання виникали конфлікти, психологічне напруження, культурні непорозуміння або фінансові труднощі, що призводило до розриву домовленостей між сторонами. У результаті local councils були змушені реагувати на зростання випадків homelessness серед українських сімей, організовувати emergency accommodation та шукати альтернативні варіанти житла в умовах уже існуючої житлової кризи у Великій Британії. Для багатьох місцевих рад це стало суттєвим викликом через дефіцит соціального житла, обмежене фінансування та перевантаження housing departments.

Важливим аспектом діяльності local government стала також система safeguarding та захисту вразливих груп. Українські біженці, особливо жінки з дітьми, особи похилого віку та люди з інвалідністю, перебувають у групі підвищеного ризику щодо трудової та сексуальної експлуатації, психологічного насильства, економічної залежності та сучасного рабства. У зв'язку з цим місцеві органи влади були змушені посилити механізми перевірки спонсорів, оцінки безпеки житла та моніторингу умов проживання біженців.

Особливу роль у цьому процесі відіграє міжвідомча співпраця між local councils, поліцією, NHS, safeguarding teams schools, соціальними службами та неурядовими організаціями. Multi-agency partnerships дозволяють швидше виявляти випадки потенційної експлуатації, домашнього насильства або neglect, а також забезпечувати координацію допомоги постраждалим. Практика показує, що саме local government часто стає першою структурою, до якої звертаються біженці у кризових ситуаціях.

Окремим викликом стала підтримка дітей та молоді. Місцеві органи влади відповідають за забезпечення доступу дітей-біженців до системи освіти, організацію school placements, психологічну підтримку та safeguarding у школах. Значна кількість українських дітей прибула до Великої Британії після

пережитих травматичних подій, пов'язаних із війною, вимушеним переміщенням та розлукою з членами родини. Це створило додаткове навантаження на education services та child mental health services у багатьох регіонах країни.

Не менш важливим напрямом діяльності local government є сприяння економічній інтеграції біженців. Доступ до працевлаштування розглядається як ключовий фактор успішної адаптації та зниження ризику соціальної ізоляції й залежності від державної підтримки. Місцеві ради у співпраці з Jobcentre Plus, коледжами та благодійними організаціями організовують ESOL-курси, програми професійної адаптації та консультаційну підтримку щодо працевлаштування.

Водночас багато українських біженців стикаються з труднощами у визнанні професійних кваліфікацій, мовними бар'єрами та нестачею доступного childcare, що обмежує їхню участь на ринку праці. Особливо складною є ситуація для жінок із маленькими дітьми, які часто не можуть працювати повний робочий день через відсутність підтримки у догляді за дітьми. Це підсилює ризики бідності, економічної залежності та потенційної експлуатації.

Крім практичної допомоги, local government виконує важливу функцію соціальної інтеграції та community cohesion. У багатьох містах місцеві ради підтримують громадські ініціативи, культурні заходи та volunteer programmes, спрямовані на залучення українських біженців до життя місцевих громад. Такі заходи сприяють зменшенню соціальної ізоляції, розвитку соціальних зв'язків та формуванню відчуття безпеки й приналежності до нової громади.

Разом із тим досвід української кризи продемонстрував і низку системних проблем. Значне навантаження на local authorities, нестача довгострокового фінансування, кадровий дефіцит у social care та housing services, а також відсутність достатньої координації між центральним і місцевим рівнями влади суттєво ускладнюють ефективне реагування на потреби біженців. У багатьох регіонах місцеві органи влади змушені

працювати в умовах обмежених ресурсів, одночасно реагуючи на внутрішні соціальні проблеми та нові гуманітарні виклики.

Таким чином, local government у Великій Британії відіграє центральну роль у системі захисту та інтеграції українських біженців. Саме місцевий рівень забезпечує практичну реалізацію гуманітарної політики, координацію соціальної підтримки, механізми safeguarding та довгострокову інтеграцію переміщених осіб. Досвід реагування на українську кризу демонструє, що ефективність системи захисту біженців значною мірою залежить від спроможності local authorities забезпечувати комплексний підхід до житлових, соціальних, економічних та психологічних потреб переміщених осіб. Водночас подальший розвиток політики підтримки біженців у Великій Британії потребує посилення ресурсної бази local government, удосконалення міжвідомчої координації та розробки довгострокових інтеграційних стратегій.

Список використаних джерел:

1. Broadhead, J., Turcatti, D. (2025). The Role of the State in Community-Led Welcome: Lessons from Homes for Ukraine. *Journal of International Migration and Integration*, 26, 2149–2174.
2. Perry, A., Markovska, A., Smith, C. (2026). Behind the Scheme: Challenges Faced by Professionals Addressing Safeguarding Issues in Housing for Ukrainian Refugees in the United Kingdom. *Social Sciences*, 15(2), article 89.
3. Local Government Association. Ukraine: Lessons Learned (2024). London: LGA. <https://www.local.gov.uk/topics/communities/refugees-and-asylum-seekers/ukraine-council-information>

Ключові слова: місцеве самоврядування, українські біженці, Велика Британія, житлова криза, безпека та захист.

Keywords: local government, Ukrainian refugees, United Kingdom, housing crisis, safeguarding.

Олег Горай, к.е.н.

Інститут держави і права імені В. М. Корецького

НАН України (м. Київ)

МЕХАНІЗМИ ВЗАЄМОДІЇ УРЯДОВИХ ТА ОПОЗИЦІЙНИХ КОАЛІЦІЙ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

Формування післявиборчих партійних коаліцій – один із найбільш драматичних моментів у політичному житті парламентських демократій. Виборці делегують партіям мандат на представництво їхніх інтересів, однак рідко коли одна партія отримує абсолютну більшість. Натомість партії опиняються перед фундаментальним вибором: прагнути участі в урядовій коаліції, отримуючи доступ до владних ресурсів, але приймаючи на себе відповідальність за урядові рішення, чи обрати опозиційну роль, зберігаючи свободу критики, але втрачаючи безпосередній вплив на прийняття рішень.

Цей вибір визначає не лише долю конкретних партій, а й характер функціонування всієї політичної системи. Урядові коаліції можуть розпадатися внаслідок програмних розбіжностей, електоральних міркувань або амбіцій лідерів. Партії, які не увійшли до складу уряду, стикаються з власною стратегічною дилемою щодо організації ефективної опозиційної діяльності. По-перше, зростання підтримки популістських партій ускладнює традиційні моделі коаліцієтворення, змушуючи партії шукати нові формули урядування. По-друге, фрагментація партійних систем робить формування стабільних урядових більшостей дедалі складнішим завданням. По-третє, посилення геополітичної нестабільності вимагає від коаліційних урядів високого рівня внутрішньої консолідації, що загострює внутрішньокоаліційні суперечності. Відповідно систематичне дослідження стратегій післявиборчої взаємодії урядових та опозиційних коаліцій набуває не лише академічного, а й практичного значення.

Механізми формування урядових коаліцій становлять окремий важливий аспект післявиборчої взаємодії. Процес формування уряду зазвичай розпочинається одразу після оголошення офіційних результатів виборів і може тривати від кількох днів до кількох місяців. Перша фаза цього процесу передбачає зондувальні переговори, під час яких потенційні партнери з'ясовують можливість та умови співпраці. У більшості європейських країн ініціатором коаліційних переговорів виступає глава держави (президент або монарх), який зазвичай доручає лідеру найбільшої партії провести консультації з іншими політичними силами та спробувати сформувати уряд. Німецький президент Франк-Вальтер Штайнмаєр після виборів 2025 року доручив лідеру ХДС Фрідріху Мерцу провести переговори про формування коаліції [2]. Натомість у країнах зі слабшою позицією глави держави, таких як Нідерланди, процес формування уряду координується спеціальним парламентським інформатором, призначеним палатою представників.

Розподіл міністерських портфелів між партнерами традиційно є одним із найбільш делікатних питань у коаліційних переговорах. Дослідження показують, що у більшості випадків портфелі розподіляються приблизно пропорційно до кількості мандатів, які контролює кожна партія [7]. Однак, існують систематичні відхилення від цієї пропорційності. По-перше, малі партії часто отримують непропорційно велику частку посад, оскільки їхня підтримка може бути критичною для існування коаліції. По-друге, не всі міністерства однаково цінні – партії прагнуть отримати контроль над тими сферами, які відповідають їхнім програмним пріоритетам. Урядові коаліції можна класифікувати за кількома підставами, кожна з яких розкриває специфіку їхнього функціонування.

Мінімальні виграшні коаліції становлять найпоширеніший тип урядових конфігурацій у європейських парламентських демократіях. Це коаліції, які включають достатню кількість партій для формування парламентської більшості, але не більше. Німецький досвід яскраво ілюструє функціонування мінімальних виграшних коаліцій. Протягом десятиліть Німеччина керувалася

коаліціями ХДС/ХСС з Вільною демократичною партією або СДПН із «Зеленими», де дві партії формували достатню більшість для урядування [3]. Такі коаліції дозволяли меншому партнеру отримувати непропорційно великий вплив, оскільки його підтримка була критичною для збереження урядової більшості.

Надлишкові коаліції включають більше партій, ніж це необхідно для формування парламентської більшості. На перший погляд, такі конфігурації суперечать раціональній логіці максимізації урядових позицій, проте вони формуються за певних специфічних обставин. По-перше, надлишкові коаліції можуть створюватися в умовах кризових ситуацій, коли політичні сили вважають за необхідне продемонструвати національну єдність. По-друге, такі коаліції можуть бути результатом інституційних вимог, наприклад, коли для внесення конституційних змін потрібна кваліфікована більшість. По-третє, надлишкові коаліції іноді формуються як страховка від можливого відходу одного з партнерів.

Уряди меншості становлять особливий тип післявиборчих конфігурацій, який довго вважався аномалією в теорії коаліцій. Це уряди, які не мають формальної підтримки парламентської більшості, проте функціонують завдяки толерантності опозиції або підтримці з боку окремих опозиційних партій у конкретних питаннях. Слушно підкреслював Кааре Стрьом, що уряди меншості є раціональним вибором партій за певних інституційних умов, зокрема, коли парламентські комітети мають сильні позиції, а опозиція може впливати на політику без участі в уряді [6]. Скандинавські країни демонструють найбагатший досвід урядів меншості. У Данії, Норвегії та Швеції такі уряди формувалися регулярно протягом післявоєнного періоду і часто виявлялися достатньо стабільними.

Опозиційні коаліції представляють значно менш досліджений, але не менш важливий аспект післявиборчої партійної взаємодії. Вони формуються за іншою логікою, ніж урядові коаліції, оскільки їхні учасники не мають

перспективи безпосереднього доступу до виконавчої влади, принаймні до наступних виборів.

Конструктивна опозиція являє собою стратегію вибіркової співпраці з урядом у питаннях, які відповідають програмним пріоритетам опозиційної партії або партій. Така модель передбачає, що опозиція не займається тотальним блокуванням урядових ініціатив, а дотримується прагматичного підходу: підтримує ті законопроекти, які вважає корисними, і критикує або блокує ті, з якими не погоджується. У світлі зазначеного конструктивна опозиція вимагає від партій високого рівня політичної зрілості та здатності розрізняти партійні інтереси і загальнонаціональне благо. Німецька практика «конструктивного вотуму недовіри», закріплена в Основному законі, інституціоналізує принцип конструктивної опозиції [5].

Блокуюча опозиція обирає стратегію систематичного протистояння урядовим ініціативам незалежно від їхнього змісту. Така поведінка може бути зумовлена кількома чинниками: фундаментальними ідеологічними розбіжностями з урядом, прагненням максимізувати електоральні вигоди через чітке дистанціювання від влади, або антисистемною природою опозиційної партії. Французька практика демонструє приклади блокуючої опозиції, особливо у відносинах між крайніми правими та основними політичними силами. «Національне об'єднання» Марін Ле Пен тривалий час займало позицію системної опозиції, відмовляючись від будь-якої співпраці з провідними партіями і позиціонуючи себе як радикальну альтернативу існуючій системі [1].

Альтернативна опозиція являє собою стратегію, за якої опозиційні партії не лише критикують уряд, а й систематично пропонують власні альтернативні політичні рішення, фактично функціонуючи як «уряд-у-очікуванні». Найбільш інституціоналізованою формою такої стратегії є британська система «тіньового кабінету», де офіційна опозиція формує повноцінну альтернативну урядову структуру з «тіньовими міністрами», які відповідають за ті самі сфери політики, що й реальні міністри уряду [4].

Фрагментована опозиція характеризується відсутністю координації між опозиційними партіями, кожна з яких діє автономно відповідно до власної стратегії. Така ситуація типова для політичних систем з високою ідеологічною поляризацією, де опозиційні партії розташовані на різних кінцях політичного спектру і не бачать можливості або необхідності координувати свої дії. Фрагментована опозиція зазвичай виявляється найменш ефективною у протистоянні уряду, оскільки не може концентрувати свої ресурси та часто витрачає енергію на конфлікти між собою.

Виходячи з аналізу європейського досвіду, можна окреслити кілька рекомендацій для вдосконалення української практики формування післявиборчих коаліцій. По-перше, доцільним видається запровадження більш детального конституційного та законодавчого регулювання процедур формування та функціонування парламентських коаліцій, включаючи механізми забезпечення коаліційної дисципліни. По-друге, важливим є розвиток практики укладання детальних коаліційних угод, які б чітко фіксували програмні зобов'язання партнерів та процедури розв'язання конфліктів. По-третє, необхідним є створення інституційних механізмів координації між коаліційними партнерами на зразок коаліційних комітетів. По-четверте, доцільним видається запозичення елементів британської практики інституціоналізації опозиції для посилення її ролі у парламентському контролі за діяльністю уряду.

Список використаних джерел:

1. Ivaldi, G. (2018). Contesting the EU in times of crisis: The Front National and politics of Euroscepticism in France. *Politics*. 2018. Vol. 38. No. 3. P. 278–294.
2. Germany elects new coalition government led by CDU/CSU and SPD. Deutsche Welle. 2025. <https://www.dw.com/en/germany-coalition-government/a-68234567> (дата звернення: 10.04.2026).
3. Niedermayer, O., Stöss, R., Haas, M. (2006). Die Parteiensysteme Westeuropas. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften. S. 109–130.
4. Norton, P. (2008). The Opposition in the British Political System. *Government and Opposition*, Vol. 43, No. 4, 431–453.

5. Saalfeld, T. (2000). Germany: Stable Parties, Chancellor Democracy, and the Art of Informal Settlement. *Journal of Legislative Studies*. Vol. 6, No. 2, 84–104.
6. Strøm, K., Müller, W. C., Bergman, T. (2008). Cabinets and Coalition Bargaining: The Democratic Life Cycle in Western Europe. Oxford: Oxford University Press. 784 p.
7. Warwick, P. V., Druckman, J. N. (2006). The Portfolio Allocation Paradox: An Investigation into the Nature of a Very Strong but Puzzling Relationship. *European Journal of Political Research*, Vol. 45, No. 4, 635–665.

Ключові слова: парламентська коаліція, урядова коаліція, опозиційна коаліція, формування уряду, інституціоналізація опозиції.

Keywords: parliamentary coalition, governing coalition, opposition coalition, government formation, institutionalization of the opposition

Eddy Orinda

Lawyer, Kenya

Maksym Florenko, PhD student

National University "Odesa Law Academy", Ukraine

THE IMPACT OF "DIGITAL DEMOCRACY" ON THE TRANSFORMATION OF PUBLIC ADMINISTRATION AND FISCAL POLICY IN KENYA

In today's globalized world, Kenya has firmly established itself as East Africa's leading digital hub, earning the moniker the "Silicon Savannah." The relevance of researching the impact of digital democracy on the transformation of public administration and fiscal policy is underscored by the unprecedentedly rapid adoption of emerging technologies: particularly Artificial Intelligence (AI) – against a backdrop of profound socio-economic reforms. This report aims to provide a comprehensive analysis of how digital tools are reshaping state-citizen interaction mechanisms, enhancing revenue mobilization efficiency, and concurrently posing novel challenges to the rule of law and digital freedoms.

The process of public administration digitalization in Kenya exhibits remarkable momentum. Central to this transformation is the eCitizen platform, which currently delivers over 22,000 government services [7]. This shift has precipitated fundamental changes in fiscal policy: daily budget revenues have surged from 60 million Kenyan Shillings (KES) in the era of manual systems to over 600 million KES today. This fiscal overhaul was rendered possible by the automation of payments, which effectively minimized the risks of corruption and revenue leakages [5].

A crucial milestone in deepening digital transformation has been the deployment of specialized AI solutions within the property and business registration sector. Notably, the Business Registration Service (BRS), in partnership with GIZ (German Development Cooperation), launched an AI-driven chatbot integrated into

the service's website and linked to the eCitizen platform [2]. This tool automates advisory services regarding the registration of companies, partnerships, and limited liability companies (LLCs), while also streamlining post-registration compliance procedures, thereby directly fostering the formalization of the economy and enhancing the efficiency of fiscal administration.

The success of the eCitizen system is complemented by the expansion of the Huduma Centres network, which operationalizes the "one-stop-shop" concept and enhances the transparency of public transactions. A majority of citizens (64%) agree that digital platforms have significantly mitigated petty corruption in service delivery [5]. Furthermore, innovative use cases, such as the real-time budget tracking system in Machakos County, represent a direct manifestation of digital democracy principles at the local governance level [6].

A major strength of the Kenyan experience lies in its exceptionally high mobile penetration rate (149.5%) and mobile money usage (98% penetration), which yield an ideal infrastructural foundation for digital engagement [8]. Kenya also ranks first globally in ChatGPT usage among internet users (42.1%), indicating a high societal readiness for AI adoption [6]. The state actively incentivizes this momentum through the "Digital Superhighway" – an initiative encompassing fiber-optic deployment, the establishment of 1,450 digital hubs, and 25,000 public Wi-Fi hotspots [4]. The government's Digital Master Plan 2032 and the National AI Strategy for 2025–2030 lay down the strategic blueprints for sustained growth.

The proactive role of civil society is exemplified by the deployment of the Ushahidi platform for crowdsourced data collection to monitor elections and defend human rights, thereby bolstering state accountability. Digital democracy was also manifest in the utilization of AI by young activists (Gen Z) during the 2024 Finance Bill protests, where generative AI was leveraged to demystify intricate tax provisions and coordinate protest actions [9].

Nevertheless, analysis reveals substantial vulnerabilities and risks. Foremost among these is the rural-urban digital divide: 70.7% of the population resides in rural areas where internet access and digital literacy remain constrained [5]. The financial

unaffordability of devices and the prohibitive cost of mobile data act as barriers to absolute inclusivity. The cybersecurity landscape faces massive challenges: in the first quarter of 2026 alone, over 3.3 billion cyber threats were recorded, dominated by systemic vulnerabilities, DDoS attacks, and phishing [3]. Artificial Intelligence has ushered in a new wave of disinformation, including deepfakes and coordinated bot networks, which are particularly perilous during electoral cycles. Concerns are also raised by "digital authoritarianism" – specifically the police's use of NeoFace Watch facial recognition systems to monitor protests, alongside instances of digital activist abductions in 2024–2025 [6]. Furthermore, Kenya suffers from "algorithmic colonialism," whereby foreign tech giants exploit local data and underpaid Kenyan labor to train AI models without equitable compensation.

Regulatory frameworks remain fragmented. Although the Constitution of Kenya guarantees the rights to privacy and access to information, and the Data Protection Act of 2019 regulates automated decision-making, the country still lacks a comprehensive AI statute. Consequently, many systems operate within a "gray zone" devoid of proper independent oversight. A landmark legal precedent occurred in March 2026, when the Court of Appeal declared unconstitutional those sections of the Computer Misuse and Cybercrimes Act (CMCA) that criminalized "false publications," ruling that they unjustifiably restricted freedom of expression. Moreover, the absence of clear liability rules for AI developers regarding algorithmic bias introduces risks of discrimination against vulnerable demographics during credit scoring or social assistance allocation.

Against the backdrop of fragmented current legislation, the document titled "Artificial Intelligence Principles for Kenya" (2025) – developed under the initiative of KICTANet and endorsed by Parliament and the Council of Governors – assumes paramount importance [1]. This framework introduces a regulatory baseline anchored on five core values: AI safety, security, resilience, reliability, and inclusiveness. It mandates the implementation of critical accountability instruments, such as a public registry of AI incidents and mandatory algorithmic impact assessments, designed to safeguard citizens' digital rights against opaque systems.

Although these principles currently function as "soft law" and yield to statutes in legal hierarchy, they establish the ethical foundation required to transition Kenya into a human-centric digital democracy capable of countering algorithmic discrimination and fortifying public trust.

Prospects for the development of digital democracy in Kenya hinge upon a transition toward a human-centric AI governance model. It is imperative to transform the National AI Strategy from a declarative policy paper into an actionable legislative framework that mandates algorithmic audits for inclusivity and transparency. A vital step involves engaging civil society and academia, such as Strathmore University or CIPIT, in crafting ethical standards [6]. Kenya possesses the potential to pioneer localized AI solutions based on Swahili and other indigenous dialects, thereby integrating individuals with limited literacy or disabilities into the democratic process. Strengthening the institutional capacity of the Office of the Data Protection Commissioner (ODPC) and the National Computer Incident Response Team Coordination Centre (National KE-CIRT/CC) remains critical to protecting critical infrastructure from cyber threats [3]. Finally, international cooperation, particularly within the frameworks of the African Union initiatives and the Global Partnership for Sustainable Development Data, must guarantee Kenya's protection against digital extractivism.

In conclusion, "digital democracy" in Kenya has emerged as a potent instrument for fiscal efficiency and civic empowerment. It has enabled the state to radically expand budgetary revenues and streamline service delivery, while providing citizens with novel levers to hold power accountable. Concurrently, the looming risks of cybercrime, algorithmic discrimination, and state surveillance necessitate an immediate refinement of the legal framework. Kenya's trajectory as a digital democracy will ultimately depend on its capacity to balance technological progress with the unyielding protection of constitutional human rights.

References:

1. *AI Principles for Kenya: A Comprehensive Framework for Safe, Secure, Inclusive, Sustainable, and Trustworthy AI*. (2025). KICTANet. <https://www.kictanet.or.ke/?mdocs-file=50960>
2. Business Registration Service (BRS). (2025). *Development Partners*. <https://brs.go.ke/development-partners/>
3. *Cybersecurity Report January - March 2026, 41st Edition*. (2026). Communications Authority of Kenya. https://www.ca.go.ke/sites/default/files/2026-04/Cyber%20Security%20Report%20Q3%202025-2026_0.pdf
4. *Govt strengthens partnerships to accelerate digital transformation agenda* (2026, May 16). Kenya News Agency. <https://www.kenyanews.go.ke/govt-strengthens-partnerships-to-accelerate-digital-transformation-agenda/>
5. Kemboi, M. K., & Premanandam, P. (2026). Impact of E-governance and Huduma services on public service delivery in Kenya during the 2025 public sector reforms. *Discover Global Society*, 4(48). <https://doi.org/10.1007/s44282-026-00374-x>
6. Monyango, F. (2025). *State of Internet Freedom in Africa 2025: Navigating the Implications of AI on Digital Democracy in Kenya*. State of Internet Freedom in Africa 2025. Collaboration on International ICT Policy for East and Southern Africa (CIPESA). [https://cipesa.org/wp-content/files/reports/State of Internet Freedom in Africa 2025 Navigating the Implications of AI on Digital Democracy in Kenya .pdf](https://cipesa.org/wp-content/files/reports/State%20of%20Internet%20Freedom%20in%20Africa%202025%20Navigating%20the%20Implications%20of%20AI%20on%20Digital%20Democracy%20in%20Kenya.pdf)
7. Onyeagoro, J. (2026, March 26). *eCitizen Grows to 22,000 Services as Kenya Briefs Parliament on Digital Platform Audit*. TechAfrica News. <https://techafricanews.com/2026/03/26/ecitizen-grows-to-22000-services-as-kenya-briefs-parliament-on-digital-platform-audit/>
8. *Second Quarter Sector Statistics Report for the Financial Year 2025/2026 (1st October – 31st December 2025)*. Communications Authority of Kenya. <https://www.ca.go.ke/sites/default/files/2023-06/ICT%20Indicators%20Manual%202019.pdf>
9. The Tana River project: Climate Change & Livelihoods Restoration Project. (2023). Ushahidi. <https://www.ushahidi.com/in-action/tana-river-climate-change-livelihoods-restoration-project-t-clirp/>

Keywords: digitalization, democracy, governance, cybersecurity, transparency.

*Alina Prokhorenko, PhD in Political Science
National University "Odesa Law Academy"*

ARTIFICIAL INTELLIGENCE AS A FACTOR OF POLITICAL SPACE TRANSFORMATION

The modern development of artificial intelligence technologies significantly affects political processes and changes the ways of interaction between the state, society, and citizens. While AI was previously perceived mainly as a technical tool, today it is increasingly considered one of the factors shaping a new political reality. This is especially noticeable in the fields of political communication, digital governance, and information security.

One of the most widespread areas of AI application is the analysis of large amounts of data. Political institutions and digital platforms use algorithms to study public opinion, predict voter behavior, and develop communication strategies [3]. Such technologies make it possible to respond more quickly to changes in public sentiment; however, at the same time, they create risks of manipulative influence through personalized information content. Particular attention should be paid to the issue of public administration automation. In many countries, digital services have already become an integral part of interaction between citizens and the state. In Ukraine, an example of this is the development of e-governance and digital platforms that simplify access to administrative services [4]. Along with positive changes, discussions continue regarding the limits of algorithm use in decision-making processes, since automated systems do not always take social and humanitarian aspects into account.

It is also important that artificial intelligence is gradually changing the format of political communication itself. Social media, recommendation algorithms, and digital information dissemination mechanisms influence the formation of citizens' political views [2]. As a result, the problems of disinformation, information

manipulation, and the creation of so-called “information bubbles” are becoming more acute.

The ethical aspect of AI use also remains relevant. Algorithms may contain biases due to imperfect data or specific programming features [1]. In the political sphere, this creates risks of non-transparent influence on public opinion and raises the issue of legal regulation of digital technologies.

For Ukraine, the issue of artificial intelligence is of strategic importance in the context of post-war recovery. Digital technologies can contribute to the modernization of public administration, increase the transparency of certain processes, and improve communication between the state and society [4]. At the same time, the implementation of such technologies requires adherence to democratic principles and the protection of citizens’ rights in the digital environment.

In the context of political transformation, the adaptation of national legislation to international standards of AI regulation is gaining particular importance. Since technologies develop much faster than legal norms are created, there is a growing need for flexible yet effective control mechanisms. For Ukraine, which strives for integration into the European political and legal space, the basic principles of the European Union, specifically the EU Artificial Intelligence Act (AI Act), serve as a benchmark in this area. The implementation of such regulatory instruments will minimize the risks of using algorithms to destabilize the socio-political situation and will ensure the transparency of digital platforms’ functioning.

Furthermore, the effective use of artificial intelligence in public administration is impossible without increasing the level of digital literacy among both civil servants and ordinary citizens. The formation of critical thinking and media literacy skills is a key element in countering hybrid threats and manipulation in the information space. Only through synergy between technological development, legal protection, and society’s conscious perception of information can artificial intelligence become a reliable tool for strengthening democratic institutions and ensuring the sustainable development of the state.

Thus, artificial intelligence is already an important factor in political transformations today. Its development opens new opportunities for the state and society, but at the same time creates challenges related to ethics, control, and information security .

References:

1. Council of Europe. (2024). *Framework Convention on Artificial Intelligence and Human Rights, Democracy and the Rule of Law*. Strasbourg.
2. European Parliament. (2023). *Artificial Intelligence and Democracy: Impact on Political Communication*. Brussels: European Parliament.
3. Organisation for Economic Co-operation and Development. (2019). *OECD Principles on Artificial Intelligence*. Paris: OECD Publishing.
4. Міністерство цифрової трансформації України. (2024). *Digital Transformation and Development of E-Governance in Ukraine*. Kyiv.

Keywords: artificial intelligence, political transformation, digital governance, political communication, information security.

*Сергій Бут, здобувач третього рівня вищої освіти
Інститут держави і права імені В.М. Корецького
Науковий керівник – д.політ.н. О. В. Кукуруз*

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ІНСТРУМЕНТ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ПОЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ГЛОБАЛЬНИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ ВИМІРИ

Сучасний етап розвитку політичних процесів характеризується стрімким впровадженням цифрових технологій у сферу державного управління, політичної комунікації та суспільного контролю. Глобальна цифровізація створює нові механізми взаємодії між державою, політичними інститутами та громадянами, а також формує нові підходи до аналізу ефективності політичної діяльності. У цьому контексті особливого значення набуває використання технологій штучного інтелекту [1, с. 17].

Одним із найбільш перспективних напрямів застосування ШІ у політичній сфері є автоматизована оцінка діяльності політичних акторів та державних інституцій. У демократичних політичних системах важливим елементом суспільного контролю виступає аналіз відповідності політичних обіцянок реальним управлінським рішенням і практичним результатам діяльності політичних еліт.

Розвиток методів машинного навчання та технологій обробки природної мови дозволяє автоматизувати аналіз політичних текстів, програм, законодавчих ініціатив, парламентських виступів, офіційних заяв та матеріалів засобів масової інформації. ШІ-системи здатні виявляти ключові політичні наративи, визначати зміну риторики політичних акторів, а також оцінювати ступінь реалізації передвиборчих програм [2, с. 24].

Особливо актуальним це є в умовах інформаційного перевантаження сучасного суспільства, коли громадяни фізично не можуть здійснювати комплексний аналіз діяльності політичних інституцій. Використання ШІ дає

можливість створення цифрових платформ громадського контролю, які можуть автоматично порівнювати політичні обіцянки з ухваленими рішеннями, державними програмами та фактичними результатами політики.

На глобальному рівні подібні технології вже використовуються у сфері політичного моніторингу, аналізу виборчих кампаній та прогнозування політичної поведінки. Водночас для України питання застосування ІІ у політичній аналітиці набуває особливої актуальності в умовах розвитку цифрової держави, реформування системи публічного управління та необхідності посилення прозорості діяльності влади.

Разом із позитивними аспектами використання штучного інтелекту у політичній сфері існують і значні ризики. Однією з ключових проблем є алгоритмічна упередженість, яка може виникати через необ'єктивність навчальних даних або політичну заангажованість джерел інформації. Крім того, ІІ-технології можуть використовуватися не лише для аналізу політичних процесів, а й для створення механізмів інформаційного впливу, маніпуляції громадською думкою та поширення дезінформації [3, с. 52].

Таким чином, штучний інтелект поступово перетворюється на важливий інструмент аналізу сучасних політичних процесів як у глобальному, так і в національному вимірах. Його застосування відкриває нові можливості для підвищення прозорості політичної діяльності, розвитку цифрової демократії та вдосконалення механізмів суспільного контролю за діяльністю політичних інститутів.

Список використаних джерел

1. Castells, M. (2010). *The Rise of the Network Society*. Wiley-Blackwell.
2. Helbing, D. (2019). *Towards Digital Enlightenment: Essays on the Dark and Light Sides of the Digital Revolution*. Springer.
3. Kaplan, A., & Haenlein, M. (2019). Siri, Siri in my Hand: Who's the Fairest in the Land? *Business Horizons*, 62(1), 15–25.

Ключові слова: штучний інтелект, політичні процеси, політична аналітика, цифрова демократія, NLP.

Keywords: artificial intelligence, political processes, political analytics, digital democracy, NLP.

*Леонід Возненко, здобувач третього рівня вищої освіти
Національний університет «Одеська юридична академія»
Науковий керівник – д.і.н., професор Л.І. Кормич*

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження зумовлена тим, що в умовах повоєнної відбудови України місцеве самоврядування набуває особливого значення як основа забезпечення стабільного функціонування територіальних громад. Саме на місцевий рівень покладаються головні завдання, пов'язані з відбудовою зруйнованої інфраструктури, забезпеченням населення житлом, соціальними та адміністративними послугами, підтримкою внутрішньо переміщених осіб, а також відновленням економічного та соціального розвитку регіонів. Сучасні виклики вимагають удосконалення механізмів діяльності місцевого самоврядування, підвищення їх фінансової спроможності, ефективного управління ресурсами та активної взаємодії з державними органами та міжнародними партнерами. У зв'язку з цим, дослідження особливостей функціонування місцевого самоврядування в умовах повоєнної відбудови є цінним для формування ефективної системи державного управління та сталого розвитку територіальних громад в Україні.

Нормативно-правові засади функціонування органів місцевого самоврядування в умовах повоєнної відбудови України визначаються системою законодавчих актів, що регулюють діяльність територіальних громад та місцевих органів влади. Основним нормативно-правовим актом у цій сфері є Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» [1], який встановлює принципи автономії громад, їхні повноваження та механізми реалізації місцевого самоврядування. В умовах повоєнної відбудови значення місцевого самоврядування значно зростає, оскільки саме місцеві органи влади

забезпечують організацію відбудови пошкодженої інфраструктури, відновлення житлового фонду, надання соціальних та адміністративних послуг населенню, а також координацію гуманітарної допомоги. Законодавство визначає право територіальних громад самостійно вирішувати питання місцевого значення, формувати місцеві бюджети та залучати додаткові ресурси для розвитку громад. У сучасних умовах велике значення має вдосконалення нормативно-правової бази для розширення фінансових можливостей громад, цифровізації управління та взаємодії органів місцевого самоврядування з державними органами та міжнародними партнерами в процесі повоєнної відбудови України.

Фінансове забезпечення та ефективні механізми управління є однією з основних умов успішного функціонування територіальних громад під час повоєнної відбудови України та особливо в умовах євроінтеграції. Внаслідок військових дій значна частина громад зазнала значних економічних втрат, руйнування інфраструктури та скорочення місцевих бюджетів, що ускладнює процес забезпечення населення необхідними послугами та реалізації програм відбудови. У повоєнний період особливого значення набуває формування фінансово спроможних громад, здатних ефективно використовувати бюджетні кошти, залучати державне фінансування, міжнародну технічну допомогу та інвестиції для реалізації проектів відбудови. Провідну роль у цьому процесі відіграють механізми стратегічного планування, прозорого управління фінансовими ресурсами та співпраці органів місцевого самоврядування з державними установами та міжнародними партнерами [2].

Цифровізація місцевого самоврядування є головним напрямком розвитку територіальних громад у процесі повоєнної відбудови України. Використання сучасних цифрових технологій сприяє підвищенню ефективності управління, забезпеченню прозорості діяльності місцевого самоврядування та покращенню взаємодії з населенням. В умовах повоєнної відбудови особливого значення набуває можливість оперативного надання адміністративних послуг, електронного документообігу, онлайн-спілкування з

громадянами та залучення мешканців до прийняття управлінських рішень. Крім того, цифрові інструменти дозволяють місцевим органам влади ефективніше координувати процеси відбудови інфраструктури, розподілу гуманітарної допомоги та реалізації програм соціальної підтримки населення. Впровадження електронного урядування також сприяє підвищенню рівня довіри громадян до місцевих органів влади та забезпечує відкритість діяльності територіальних [3].

Отже, в умовах повоєнної відбудови України органи місцевого самоврядування відіграють основну роль у забезпеченні стабільного функціонування територіальних громад, відбудові інфраструктури, наданні соціальних та адміністративних послуг населенню, а також підтримці економічного розвитку регіонів. Ефективність діяльності місцевого самоврядування значною мірою залежить від удосконалення нормативно-правової бази, фінансової підтримки громад, впровадження сучасних механізмів управління та цифрових технологій. Велике значення також має співпраця місцевих органів влади з державними установами та міжнародними партнерами для реалізації програм повоєнної відбудови. Таким чином, розвиток ефективної системи місцевого самоврядування є необхідною умовою сталого відновлення та подальшого розвитку України.

Список використаних джерел:

1. Верховна Рада України. (1997). Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України № 280/97-ВР. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Міністерство розвитку громад та територій України. (2024). Відновлення та розвиток територіальних громад України. <https://www.minregion.gov.ua>
3. Децентралізація. (2024). Офіційний портал реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади. <https://decentralization.ua>

Ключові слова: місцеве самоврядування, повоєнне відновлення, територіальні громади, цифровізація, публічне управління.

Keywords: local self-government, post-war reconstruction, territorial communities, digitalization, public administration.

*Андрій Железков, здобувач третього рівня вищої освіти
Національний університет «Одеська юридична академія»
Науковий керівник – к.політ.н, доцент Т.М. Краснопольська*

ОСОБЛИВОСТІ РЕФОРМ «ЗГОРИ» ТА ЇХНІЙ ВПЛИВ НА ІНСТИТУЦІЙНУ АРХІТЕКТУРУ ДЕРЖАВИ

В контексті розвитку та трансформації політичних систем політична наука розглядає такий феномен як реформи ініційовані елітами, або реформами «згори». Під цим поняттям розуміють запуск змін в політико-правовій та практичній площині, що передбачають реорганізацію політичного та соціального устрою з метою збереження стабільності та порядку в державі. Це цілком стосується політичних систем під час демократизації та переходу від авторитарно-тоталітарних до демократичних методів реалізації програм розвитку держави в правовому, політичному та економічному аспектах. В більшості державах проведення таких реформ було «відповіддю» на суспільне обурення та невдоволення існуючим станом речей.

Сам процес займає роки та десятиліття при належному виконанні функцій державних органів, намірів правлячої еліти та їх схвалення та належним рівнем співробітництва з суспільством і громадськими організаціями. Історично промислова революція була своєрідним каталізатором політичних змін та призвела до нових форм економічних відносин, а також разом з цим нової стратифікації суспільства, формування об'єднань заради відстоювання своїх прав (профспілкові організації торгівельні гільдії). Відомий дослідник Баррінгтон Мур в роботі «Social Origins of Dictatorship and Democracy» стверджував, що політичні еліти мають наміри збереження існуючого порядку, але можуть втратити контроль в результаті виникнення нових політичних сил внаслідок змін в економіці та світогляді. Але важливим фактором є суб'єкти реформ та їх погляди і бачення майбутнього держави. Наприклад, «реакційна модернізація» в Італії та Німеччині проведені

тоталітарними режимами напередодні Другої світової війни зі збереженням існуючої влади, під час якої недоліки «зафарбовуються» ідеологічною доктриною. Інша модель – буржуазні революції та зміна правлячої еліти та всієї політичної системи без зміни ідеології («Славна революція» в Англії) [1].

Нагальним питанням реформ «згори» стає їх функціональність та зміна балансу гілок влади, адміністративні реформи, реформи виборчої системи, розширення прав та свобод. В особливих випадках через обставини перемовин з опозицією щодо функціонування держави, еліти вдаються до іншого компромісного шляху: відміни обмежень прав, модернізації виборчої системи та запровадженню багатопартійності, але зі збереженням контролю над виконавчими органами та частковим впливом на кадрову політику. Система стримувань і противаг в правовому плані гарантує захист та якість підходу, проте на практиці можуть виникнути серйозні проблеми з повноваженнями та порушення балансу. За такою ознакою режим, зазвичай, класифікують як гібридний [2].

Дуже показовий приклад продемонструвала Гватемала у 1980-1990 рр., де реформи, як частина демократизації були завершені елітарним компромісом: в 1985 році відновлюється робота парламенту та діяльність політичних партій, Марко Вінісіо Сересо став першим демократично обраним президентом, який почав реформи державних органів, але стикнувся з військовою автономністю та небажанням економічної еліти до змін. Потім президенти Хорхе Антоніо Серанно, Раміро Леон Карпіо мало що могли зробити через громадянську війну в країні, в свою чергу президент Альваро Енріке Арсу підписав угоду між урядом та партизанським лівим угрупованням. Ситуація стабілізувалася лише в 2000-х роках, але при цьому низька наступних президентів були звинувачені в корупційних скандалах, співробітництві із мафією.

У праці «The Stages of Economic Growth» відомого дослідника Вальтера Ростоу висвітлено роботу уряду по досягненню бажаного результату без революційних дій, які можуть привести до хаосу, тому це більш

оптимістичний варіант розвитку подій. Саме в економічна модернізація, через інвестиції в технології, освіту та промисловість, дасть плоди – підвищення рівня життя суспільств, професіоналізм управлінських кадрів та дотримання законів, які регулюють економічні питання, захищаючи права всіх учасників, в свою чергу веде до підтримки суспільства та стабілізації держави [3]. Післявоєнний ослаблений Сінгапур продемонстрував перехід до підйому через інвестиції в період реформ Лі Куан Ю. Особливістю ситуації стало те, що країна отримала незалежність в 1965 році зі слабкою промисловою базою, відсутністю природних ресурсів (які б могли компенсувати економічні проблеми на початковому етапі) та високим рівнем безробіття і бідності населення. Реформи прем'єр-міністра Лі Куан Ю включали створення Державного агентства розвитку, залучення іноземних компаній, розвиток виробництва, соціальні реформи, побудова експортного типу економіки. Для країни також було характерно централізоване планування розвитку та бюрократична ефективність (висока якість кадрової політики прем'єр-міністра, який вважав важливим оновлення керівних посад в країні талановитими кандидатами). Цікавим фактом є те, що громадяни Сінгапуру мають високий рівень життя, попри авторитарний метод управління з часів Лі Куан Ю і до сьогодні [4].

Таким чином, можна констатувати що реформування політичної системи за ініціативи еліт є важливим кроком для запобігання кризових, революційних обставин одночасно з відновленням підтримки народу. Це стосується держав з гібридними режимами або таких, що перебувають в процесі переходу до демократії. Але існують ризики погіршення ситуації через формальні фасадні зміни та високий рівень популізму й стратегії «малих справ тут та сьогодні». При цьому ігноруються фундаментальні системні проблеми, що потребують більш серйозних вчинків та мобілізації сил еліти та суспільства. Політика «швидких простих рішень» - це вдалий маркетинговий хід (наприклад, у передвиборчих кампаніях), але вона стає непопулярною під час довгострокового публічного управління та прийняття державних рішень.

Список використаних джерел:

1. Moore, B. (1993). Social Origins of Dictatorship and Democracy. Boston, MA: Beacon Press. 586 p.
2. O'Donnell, G., Schmitter, Ph. (2013). Transitions from Authoritarian Rule. Johns London: Hopkins University Press. 120 p.
3. Rostow, W. (1960). The Stages of Economic Growth. Cambridge University Press. 190 p. <https://www.cia.gov/readingroom/docs/CIA-RDP78-03062A001100030001-6.pdf>
4. Staffan, I. (2009). Lindberg Democratization by elections: a new mode of transition. Baltimore: Johns Hopkins University Press. 432 p.

Ключові слова: політичні еліти, демократизація, гібридний режим, інституційна архітектура, модернізація держави.

Keywords: political elites, democratization, hybrid regime, institutional architecture, state modernization.

*Надія Долженчук, здобувачка третього рівня вищої освіти
Національний університет «Одеська юридична академія»
Науковий керівник – д.політ.н., професор К.М. Вітман*

РОЛЬ ВЕТЕРАНСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ У ФОРМУВАННІ СТІЙКОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Роль ветеранського самоврядування у формуванні стійкості територіальних громад є однією з ключових тем сучасних політичних досліджень, особливо в умовах тривалих безпекових викликів, з якими стикається Україна після повномасштабного російського вторгнення в 2022 році. У цьому контексті ветеранська спільнота постає не лише як соціальна група, що потребує підтримки, але й як активний суб'єкт місцевого самоврядування, здатний генерувати соціальний капітал, посилювати горизонтальні зв'язки та брати участь у виробленні політик на рівні територіальних громад.

Поняття стійкості у політичній науці розглядається як здатність соціально-політичних систем адаптуватися до кризових умов, зберігати функціональність та відновлюватися після потрясінь. Як зазначає Брайан Вокер, *resilience* передбачає не лише відновлення до попереднього стану, але й трансформацію системи з урахуванням нових викликів [1]. У контексті територіальних громад це означає ефективне поєднання інституційних, соціальних та культурних ресурсів, серед яких ветеранське самоврядування займає особливе місце.

Ветеранське самоврядування можна визначити як форму організованої участі ветеранів у процесах прийняття рішень, управління локальними ресурсами та формування соціальної політики. В Україні цей процес активізувався після 2014 року, коли значна кількість учасників бойових дій інтегрувалася у громадський сектор і місцеве самоврядування. За даними Міністерства у справах ветеранів України, станом на 2024 рік в Україні

zareestrowano tysiaci weteranських організацій, що функціонують на різних рівнях – від локального до національного [2]. З точки зору політичної теорії, ветеранське самоврядування виступає важливим елементом розвитку партисипативної демократії. Як наголошує Роберт Патнем, рівень громадянської участі безпосередньо впливає на ефективність інституцій та довіру до влади [3]. Ветерани, володіючи унікальним досвідом колективної дії, дисципліни та відповідальності, здатні виступати агентами змін у громадах, сприяючи формуванню культури співучасті.

Практичний вимір впливу ветеранського самоврядування на стійкість громад проявляється у кількох ключових напрямках: По-перше, це безпековий компонент. Ветерани активно залучаються до створення добровольчих формувань територіальної оборони, співпрацюють із органами місцевого самоврядування у сфері цивільного захисту, що особливо актуально в умовах воєнного стану. Досвід бойових дій дозволяє їм ефективно реагувати на кризові ситуації, що підвищує загальний рівень готовності громад до загроз [4].

По-друге, ветеранські організації відіграють важливу роль у соціальній інтеграції та реабілітації як самих ветеранів, так і інших вразливих груп. Через ініціативи взаємодопомоги, психологічної підтримки та професійної адаптації вони сприяють зменшенню соціальної напруги та запобіганню маргіналізації. Це відповідає концепції соціальної згуртованості, яка є одним із ключових елементів *resilience* [5].

По-третє, ветеранське самоврядування сприяє розвитку локальної економіки через підприємницькі ініціативи ветеранів, участь у грантових програмах та реалізацію соціальних проєктів. У цьому контексті варто згадати програми підтримки ветеранського бізнесу, що реалізуються за участі USAID та інших міжнародних партнерів [6]. Такі ініціативи не лише створюють робочі місця, але й підвищують економічну автономію громад.

Особливу увагу слід приділити інституційному виміру ветеранського самоврядування. У багатьох громадах України створюються дорадчі органи

при місцевих радах, до складу яких входять представники ветеранських організацій. Це забезпечує врахування інтересів ветеранів у процесі прийняття рішень та сприяє більш інклюзивному врядуванню. Водночас, як зазначають дослідники, ефективність таких структур залежить від рівня їхньої інституційної спроможності та підтримки з боку органів влади [7]. Не менш важливим є символічний аспект. Ветерани виступають носіями колективної пам'яті та національної ідентичності, що є важливими чинниками стійкості суспільства. Через участь у публічних заходах, освітніх програмах та комеморативних практиках вони формують наративи, які зміцнюють єдність громади та її здатність протистояти зовнішнім і внутрішнім викликам.

Разом із тим, існують і певні виклики. Серед них фрагментація ветеранського руху, недостатній рівень координації між організаціями, а також ризики політизації ветеранських структур. У деяких випадках це може призводити до конфліктів інтересів або зниження довіри з боку громадськості. Тому важливим завданням є розвиток механізмів координації та підвищення прозорості діяльності ветеранських організацій.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що ветеранське самоврядування є важливим фактором формування стійкості територіальних громад, оскільки поєднує у собі елементи безпеки, соціальної інтеграції, економічного розвитку та політичної участі. Його ефективність залежить від рівня інституційної підтримки, здатності до самоорганізації та інтеграції у систему місцевого врядування. У сучасних умовах України розвиток ветеранського самоврядування має розглядатися як стратегічний напрям державної політики, спрямований на зміцнення демократичних інституцій та підвищення стійкості суспільства в цілому.

Список використаних джерел:

1. Walker, B., Holling, C. S., Carpenter, S. R., Kinzig, A. (2004). Resilience, adaptability and transformability in social–ecological systems. *Ecology and Society*. Vol. 9(2), Art 5. <https://www.ecologyandsociety.org/vol9/iss2/art5/>
2. Міністерство у справах ветеранів України. *Офіційний сайт*. <https://mva.gov.ua/>

3. Putnam, R. D. (2000). Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community. New York: Simon & Schuster. <https://communistcaucus.com/wp-content/uploads/2021/12/Bowling-Alone.pdf>
4. Kaldor, M. (2012). New and Old Wars: Organized Violence in a Global Era. (3rd edn). Cambridge: Polity Press. 268 p. <https://download.e-bookshelf.de/download/0003/7831/60/L-G-0003783160-0007909961.pdf>
5. OECD. Guidelines for Resilience Systems Analysis. Paris: OECD Publishing, 2014. https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2014/09/guidelines-for-resilience-systems-analysis_c2422936/b0017c2c-en.pdf
6. USAID. Supported projects. <https://www.usaid.gov/ukraine>
7. Аналітичний звіт: Участь ветеранів у місцевому самоврядуванні в Україні (2023). Київ: Український ветеранський фонд. <https://veteranfund.com.ua/wp-content/uploads/2024/02/zvit-2023.pdf>

Ключові слова: ветеранське самоврядування; територіальні громади; стійкість громад; місцеве самоврядування; соціальна згуртованість;

Keywords: veteran self-government; territorial communities; community resilience; local self-government; social cohesion.

Катерина Дядюк, магістр

Національний університет «Одеська юридична академія»

Науковий керівник – д.і.н., професор Л.І. Кормич

ПОЛІТИЧНИЙ КОНТРОЛЬ У СУЧАСНИХ МОДЕЛЯХ ЦИФРОВОГО ВРЯДУВАННЯ

У сучасному політичному просторі цифровізація трансформує не лише інструменти публічного управління, охоплюючи як державну, так і самоврядну складові, а й сам характер відносин між владою та громадянином. Розширення цифрової інфраструктури державних послуг актуалізує питання про те, де проходить межа між підвищенням якості врядування та посиленням механізмів державного контролю над громадянином.

Теоретичним підґрунтям аналізу стає концепція паноптизму Мішеля Фуко, яка бере початок від ідеї паноптикону Джеремі Бентама. Оригінальний задум Дж.Бентама передбачав такий принцип побудови пенітенціарної установи, де один наглядач міг спостерігати за всіма в'язнями одночасно, залишаючись непомітним для них. Ключовим ефектом такої архітектури було не фізичне примушення, а психологічна дія нагляду, оскільки людина, яка знає про потенційну видимість, моделює власну поведінку відповідно до заданих норм і фактично стає інструментом власного підкорення.

У ХХ столітті Мішель Фуко перевів цей архітектурний принцип у площину політичної філософії, визначивши паноптизм як універсальну технологію влади. За М.Фуко, головна мета такої системи полягає не в постійному фізичному примусі, а у створенні в індивіда свідомого та постійного стану видимості, який забезпечує автоматичне функціонування влади [4]. Людина, яка знає про стан потенційного нагляду, інтерналізує в собі баланс сил і фактично стає принципом власного підкорення, що робить паноптизм значно ефективнішим інструментом політичного контролю, ніж будь-який прямий примус.

Саме ця логіка відтворюється в сучасних цифрових платформах державного управління. У цифровому середовищі паноптична модель влади набуває форми системи масштабного збору та обробки даних, у якій державні цифрові платформи виконують роль ключових центрів спостереження, функціонуючи як двосторонні механізми. Сучасні цифрові інтерфейси за своєю природою нагадують пристрої, якими користуються люди і які водночас використовують людей, аналізуючи дописи, історію пошуку, запити тощо [1, с. 56]. У цей процес інтегровані технології Big Data та алгоритмічної аналітики, які дозволяють автоматизовано ідентифікувати профілі користувачів і формувати на їх основі управлінські рішення. Пропонуємо з практичної точки зору розглянути дві моделі цифрового врядування – українську платформу «Дія» та естонську систему e-Estonia.

Українська платформа «Дія» (держава у смартфоні), запроваджена у 2020 році, стала одним із найамбітніших проєктів цифрової трансформації публічного врядування в Європі. З точки зору демократичної теорії ця платформа реалізує важливу функцію, яка полягає в обмеженні дискреційних повноважень чиновників через мінімізацію прямих контактів між громадянином і державним апаратом, що суттєво знижує корупційні ризики. Електронне урядування протидіє корупції завдяки розширенню відкритої інформації, контролю дискреційних повноважень чиновників та мінімізації прямих контактів між громадянином і державним службовцем [2, с.8].

Водночас централізована система «Дії» відтворює проблему демократичної звітності. Держава збирає велику кількість персональних даних в одній системі, однак громадянин позбавлений будь-яких інструментів контролю над тим, як ці дані збираються, зберігаються та використовуються. Відсутність прозорих механізмів створює передумову для прихованого державного контролю, що в умовах демократичного транзиту може трансформуватися у форму цифрового авторитаризму, легітимізованого зручністю користувацького інтерфейсу.

Для об'єктивної оцінки українського досвіду та пошуку балансу між ефективністю і свободою доцільно звернутися до естонської моделі e-Estonia, яка вважається світовим еталоном демократичного цифрового врядування.

Естонська система e-Estonia пропонує альтернативну систему, яка заснована на децентралізації та принципі видимості. Фундаментом системи є платформа X-Road, яка зосереджує дані між відомствами без концентрації повного профілю громадянина в єдиному реєстрі. Це рішення є не лише технічним, а передусім політичним. На даному прикладі бачимо, що створення такої платформи обмежує можливість формування єдиного спостереження, тим самим вбудовує принцип розподілу влади в цифрову інфраструктуру держави.

Естонська система побудована за принципом once-only, що передбачає подання громадянином своїх даних державі лише один раз. Це означає, що держава не змушує громадянина нескінченно підтверджувати власну ідентичність через бюрократичні процедури, що вивільняє простір для реальної політичної суб'єктності. Ключовою демократичною гарантією системи є доступ кожного громадянина до лог-файлів із зафіксованими зверненнями чиновників до його персональних даних. Такий механізм зворотного паноптизму перетворює односпрямований державний нагляд на взаємно підзвітні відносини між владою та державою.

Проте, естонська система врядування не позбавлена вразливостей. Масштабна кібератака 2007 року, яка була спрямована проти урядових, банківських та медіаресурсів країни, продемонструвала, що залежність держави від цифрової інфраструктури створює ризики національної безпеки. Саме цей досвід змусив Естонію розробити концепцію «Data Embassy» (концепція цифрового посольства). Перше цифрове посольство розташоване в Люксембурзі на рівні захисту Tier 4 і функціонує як повноцінний хмарний ресурс поза територіальними межами Естонії [3]. Юридично це утворення не є посольством, однак угода між Естонією та Люксембургом, підписана у 2017 році, надає йому аналогічний імунітет, спираючись на Віденську конвенцію

про дипломатичні відносини. Це свідчить про те, що навіть найдосконаліша цифрова система потребує інституційного страхування від власної крихкості.

Порівняння української цифрової платформи «Дія» з естонською системою врядування засвідчує, що попри високу сервісну ефективність «Дії», наразі вона більше орієнтована на централізовану модель управління даними. Це актуалізує питання про межі державного втручання та необхідність запровадження інструментів цифрової підзвітності орієнтуючись на приклад Естонії. Для того, щоб цифрова трансформація в Україні забезпечувала реальну політичну автономію громадян, а не лише спрощувала адміністративні процедури, система має бути доповнена механізмами зворотного зв'язку. Це дозволить державі та громадянину залишатися у діалозі, завдяки якому технологічний розвиток слугує зміцненню демократичних інститутів, а не посиленню адміністративного контролю.

Список використаних джерел:

1. Коваленко, І.І., Мелякова, Ю.В., Кальнецький, Е.А. (2022). Цифровий паноптикум та медіа: особливості контролю в культурно-комунікативній системі сучасного соціуму. *Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Серія: філософія, філософія права, політологія, соціологія*, 3, 47-67.
2. Кормич, Л.І., Кормич, А.І. (2022). Вдосконалення публічного управління в Україні в контексті діджиталізації: теоретичний аспект. *Актуальні проблеми політики*, 69, 5-12.
3. Data Embassy. *e-Estonia : вебсайт*. <https://e-estonia.com/solutions/e-governance/data-embassy/> (дата звернення: 24.04.2026).
4. Michel Foucault: Überwachen und Strafen. Die Geburt des Gefängnisses (2008). 9. Auflage. Suhrkamp-Taschenbuch 2271, Frankfurt am Main. 260 p.

Ключові слова: цифрове врядування, політичний контроль, паноптизм, цифровий паноптикум, М. Фуко.

Keywords: digital governance, political control, panopticism, digital panopticon, M. Foucault.

VI СЕКЦІЯ.**МОРСЬКА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ ТА ЧОРНОМОРСЬКЕ
СПІВРОБІТНИЦТВО**

Тетяна Аверочкіна, д.ю.н., професор

Національного університету «Одеська юридична академія»

Володимир Аверочкін, к.т.н., доцент

Національного університету «Одеська політехніка»

**МОРСЬКІ ПОРТИ ТА МІСЦЕВІ ГРОМАДИ: ПОЛІТИЧНІ,
ПРАВОВІ ТА ІНСТИТУЦІЙНІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ**

В умовах трансформації підходів до управління державними активами і стратегічною інфраструктурою, модернізації законодавства України у сфері публічно-приватного партнерства [1; 2; 3] та запозичення кращих практик адміністрування портової діяльності актуалізуються питання налагодження співпраці морських портів і місцевих громад. Для України порти є не лише критично важливими об'єктами транспортного комплексу, а й центрами економічного розвитку приморських населених пунктів та прибережних регіонів у цілому. У цьому контексті оновлення державної портової політики, галузевого законодавства та оптимізація взаємодії владних і громадських акторів на місцевому рівні набуває дедалі більшої практичної ваги, особливо в умовах дії правового режиму воєнного стану, обмеженості ресурсів та необхідності пошуку нових моделей відновлення, ефективного використання і розвитку портової та супутньої інфраструктури. Це пов'язується також з тим, що саме на рівні громад концентруються основні наслідки функціонування портів – від зайнятості населення та розвитку суміжних секторів бізнесу до навантаження на міську інфраструктуру та довкілля.

Різномпланова взаємодія «порт – місто», привертаючи значну увагу зарубіжних дослідників [4; 5; 6] та отримуючи реалізацію у прогресивних

управлінських практиках і проєктах (щодо енергоефективності, створення «зелених» судноплавних коридорів тощо) [7; 8], поступово набуває розвитку й в Україні. Незважаючи на відсутність системного залучення місцевих громад до ухвалення стратегічних рішень у портовій сфері, така взаємодія формує основу для подальшої еволюції моделі відносин «горизонтального» та «вертикального» характеру між державою, портами та муніципалітетами, спрямованої на досягнення більш збалансованого поєднання економічних, соціальних, екологічних інтересів загальнодержавного, регіонального та місцевого значення. Політичний аспект такої взаємодії пов'язаний насамперед із поступовим переходом від централізованої моделі управління портовою галуззю до більш комплексного урахування інтересів територіальних громад під час формування та реалізації державної портової політики, а також на шляху до класичного інтегрованого управління прибережними територіями. У багатьох європейських країнах органи місцевого самоврядування виступають не лише бенефіціарами економічної діяльності портів, а й безпосередніми учасниками управління портовою інфраструктурою через механізми корпоративної участі, представництва у наглядових структурах або спільного планування розвитку портових та міських територій. Для України такий підхід може мати практичне значення у перспективі після завершення дії правового режиму воєнного стану та подальшої модернізації системи управління стратегічною інфраструктурою. Найбільш показовими прикладами такої участі є провідні європейські порти Антверпен-Брюгге та Роттердам. У першому єдиними акціонерами портової компанії виступають міста Антверпен і Брюгге, яким належить відповідно 80,2% та 19,8% акцій [9, 4; 10]. В Роттердамі приблизно 70% акцій адміністрації порту належать муніципалітету Роттердама, а близько 30% – уряду Нідерландів. Представники муніципалітетів беруть участь у роботі керівних органів портів і визначенні стратегічних напрямів їх розвитку, що дозволяє узгоджувати економічні інтереси портового бізнесу з потребами міського розвитку, екологічною політикою та зайнятістю населення. Така модель забезпечує прямий вплив

міста на портову політику та інфраструктуру, тоді як участь держави гарантує збереження стратегічного контролю над ключовими транспортними вузлами [10; 11; 12].

Правовий аспект взаємодії «порт – місто» в Україні поки залишається фрагментарним. Чинне законодавство не передбачає суттєвої участі територіальних громад в управлінні морськими портами, які зберігають статус державних підприємств, керованих Мінрозвитку та ДП «Адміністрація морських портів України» (далі – ДП «АМПУ»). Водночас процеси корпоратизації, розвиток законодавства про публічно-приватне партнерство поступово створюють передумови для розширення форм співпраці між портами, органами місцевого самоврядування та приватними інвесторами. У цьому контексті перспективними можуть бути механізми консультацій із громадами щодо розвитку припортових територій, участі органів місцевого самоврядування у реалізації спільних інфраструктурних та екологічних проєктів, а також нормативне закріплення соціальних гарантій для населення і працівників портової галузі. Окремі приклади такої взаємодії уже простежуються на практиці. Зокрема, ДП «АМПУ» та Одеська міська рада реалізовували спільні ініціативи щодо розвитку транспортної інфраструктури та виведення вантажних потоків за межі житлової забудови міста, зокрема через створення робочої групи з облаштування альтернативного в'їзду до Одеського порту [13]. У межах співпраці Асоціації міст України, Мінрозвитку (на той час – Міністерства інфраструктури України) та ДП «АМПУ» проводилися спільні обговорення проєкту Стратегії розвитку морських портів України [14] за участю керівників портових міст. На порядку денному були питання розвитку припортової інфраструктури, наповнення місцевих бюджетів і можливості включення представників громад до рад портів [15]. Це свідчить про поступове формування практики залучення місцевих громад до перегляду портової політики.

Інституційний вимір взаємодії «порт – місто» отримує прояв у необхідності створення постійних платформ співробітництва між філіями ДП

«АМПУ», місцевими радами, бізнесом та громадськістю. Особливого значення це набуває в умовах оновлення основних портових потужностей, коли ефективність реалізації інвестиційних проєктів значною мірою залежатиме від здатності забезпечити баланс між економічними інтересами держави, потребами громад та вимогами безпеки. У цьому аспекті корисним може бути вивчення європейського досвіду функціонування партнерств між портами та містами, які поєднують економічний розвиток портів із модернізацією міського середовища, екологічною трансформацією, розвитком сталої мобільності та підвищенням якості життя населення. Наприклад, діючу сьогодні європейську ініціативу PACT (Port City Territories in Action) спрямовано на формування моделей співпраці між портами, муніципалітетами, бізнесом та місцевими громадами у сфері енергетичного переходу, декарбонізації та просторового розвитку портових територій [16]. Завершені проєкти, зокрема CIVITAS PORTIS (2016–2020) [17], який об'єднав п'ять європейських портових міст і став одним із найуспішніших кейсів інтеграції транспортної, екологічної та портової політики, та COREALIS (2017–2021) [18], сформували якісні практики співпраці «порт – місто» та підходи до цифровізації й екологізації портів. Результати їх роботи використовуються у європейських портах і є прикладами «smart port-city governance» у сучасних дослідженнях і програмах ЄС, спрямованих на вивчення взаємодії «порт – місто», цифровізації та екологічної сталості портів і прилеглих населених пунктів.

Таким чином, сучасна практика взаємодії «порт – місто» свідчить про поступове формування більш комплексної моделі портового управління, у межах якої економічні інтереси держави, потреби місцевих громад, екологічні вимоги та стратегічні завдання розвитку інфраструктури розглядаються у взаємозв'язку. Для України вивчення та адаптація європейського досвіду таких партнерств може стати важливим напрямом подальшої модернізації портової політики, розвитку механізмів взаємодії з населенням, а також

формування більш збалансованої моделі управління портовою галуззю в умовах післявоєнного відновлення та інтеграції до ЄС.

Список використаних джерел:

1. Верховна Рада України. (2025, січень 9). *Закон про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4196-20#Text>
2. Верховна Рада України. (2025, червень 19). *Закон про публічно-приватне партнерство*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4510-20#Text>
3. Кабінет Міністрів України. (2025, вересень 8). *Постанова про затвердження Порядку перетворення державного підприємства в акціонерне товариство, товариство з обмеженою відповідальністю, 100 відсотків акцій (часток) якого належать державі*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1104-2025-п#Text>
4. Zhang, S., Ducruet, C., Wang, L., & Song, D. (2026). The influence of port proximity on air pollution and public health in the world's cities. *Cities*, 175, 107032. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2026.107032>
5. da Veiga Lima, F. A., & de Souza, D. C. (2022). Climate change, seaports, and coastal management in Brazil: An overview of the policy framework. *Regional Studies in Marine Science*, 52, 102365. <https://doi.org/10.1016/j.rsma.2022.102365>
6. Alzahrani, A., Petri, I., Rezgui, Y., & Ghoroghi, A. (2021). Decarbonisation of seaports: A review and directions for future research. *Energy Strategy Reviews*, 38, 100727. <https://doi.org/10.1016/j.esr.2021.100727>
7. C40 Cities. (n.d.). *Ports and Shipping*. <https://surl.li/jmayxj>
8. PACT Cost action. (n.d.). *About Us*. <https://www.pact-costaction.eu/about-us>
9. 2026 Facts Figures Port of Antwerp Bruges. <https://surl.li/isfahz>
10. Port Antwerp-Bruges. (n.d.). *About us*. <https://www.portofantwerpbruges.com/en/about-us#organogram>
11. Port of Rotterdam. (2025). *Corporate strategy 2025-2029*. <https://surl.li/lnakmt>
12. Port of Rotterdam. (n.d.). *Purpose, mission, vision and strategy*. <https://www.portofrotterdam.com/en/about-port-authority/purpose-mission-vision-and-strategy>
13. Agri-gator. (2021, May 21). *АМПУ створила робочу групу з облаштування альтернативного в'їзду в Одеський порт*. <https://agri-gator.com.ua/2019/07/22/ampu-stvoryla-robochu-hrupu-z-oblashtuvannia-alternatyvnoho-v-izdu-v-odeskyj-port/>
14. Кабінет Міністрів України. (2013, липень 11). *Розпорядження про затвердження Стратегії розвитку морських портів України на період до 2038 року*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/548-2013-п#Text> (зі змінами станом на 6 січня 2026 р.).

15. Укрінформ. (2018, березень 28). *Оновлену Стратегію розвитку морських портів презентували мерам міст.* <https://surl.li/cthuai>
16. CA23138 - Port City Territories in Action: A collaborative Laboratory for Inclusive Energy Transition (PACT). <https://www.cost.eu/actions/CA23138/>
17. CIVITAS PORTIS. (n.d.). *About the project.* <https://civitas.eu/projects/portis>
18. COREALIS. (n.d.). *How can port of the future have a positive environmental and social footprint?* <https://surl.li/eloeip>

Ключові слова: портова політика, місцеве самоврядування, портова галузь, управління портами, оновлення портового законодавства.

Keywords: port policy, local government, port industry, port management, port legislation update.

ЕКОНОМІЧНИЙ ТА ЛОГІСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНИ У ЧОРНОМОРСЬКОМУ РЕГІОНІ НА ШЛЯХУ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Чорноморський регіон завжди відігравав роль стратегічного перехрестя між Європою, Азією та Близьким Сходом – і сьогодні, в умовах війни та прискорення євроінтеграційних процесів, його геоекономічне значення набуває нового виміру. Україна, яка контролює найбільшу частину чорноморського узбережжя серед країн – кандидатів на вступ до ЄС, є природним логістичним хабом між Балтійським, Чорним та Середземним морями, і саме реалізація цього потенціалу стає одним із системних чинників повоєнного економічного відновлення. Така роль визнана на найвищому рівні: у травні 2025 року ЄС оголосив про нову Чорноморську стратегію, спрямовану на перетворення регіону на ключовий транспортний, енергетичний та цифровий коридор між Європою, Південним Кавказом та Центральною Азією – із залученням інструментів «Global Gateway» та підходу «Team Europe» [1]. Відтак питання реалізації економічного та логістичного потенціалу України у Чорноморському регіоні є не лише науковою, але й стратегічною управлінською проблемою.

Особливу гостроту цій темі надає парадоксальна ситуація, що склалася в умовах воєнного часу: попри системні ракетні та дроніві удари по портовій інфраструктурі, українські чорноморські порти у 2024 році встановили рекорд – 97,2 млн тонн вантажів, що на 57% перевищує показник 2023 року [2]. Наведене свідчить про колосальний невикористаний логістичний потенціал, що за умов стабілізації ситуації здатен перетворитися на потужний драйвер економічного відновлення.

Аналіз поточного стану економічного та логістичного потенціалу України у Чорноморському регіоні засвідчує формування стійкої системи морського експорту в умовах, що ще нещодавно здавалися для цього несприятливими. Від запуску «Українського морського коридору» у вересні 2023 року через нього транспортовано 168,9 млн тонн вантажів, із яких 100 млн тонн становить зерно, що постачається до 55 країн світу. Лише у 2025 році коридором перевезено 73,2 млн тонн вантажів, а українські порти у 2025 році обробили 82,2 млн тонн – 95% річного плану – попри понад 800 повітряних тривог в Одеському регіоні та більш як місяць вимушеного простою через атаки. Особливо показовим є зростання контейнерного обігу: у 2025 році оброблено 215748 TEU – на 66% більше, ніж 129902 TEU у 2024 році [3; 4], що сигналізує про диверсифікацію та підвищення доданої вартості вантажів.

Паралельно активно формується інституційна база євроінтеграції логістичного потенціалу України. У вересні 2025 року відбулася перша зустріч представників України, Греції, Румунії, Болгарії та Молдови щодо розвитку коридору TEN-T «Балтійське море – Чорне море – Егейське море», зокрема ділянки Александруполіс – Одеса через Варну та Констанцу. Україна вже інтегрована до кількох ключових коридорів TEN-T, зокрема Балтійсько-Чорноморського коридору (Гдиня – Львів – Київ – Одеса), що закладає транспортну основу для глибокої інтеграції в логістичну систему ЄС. Додатковим стратегічним кроком стало оголошення у грудні 2025 року концесійного тендеру на управління Першим та Контейнерним терміналами Чорноморська – першого портового концесійного проекту під час повномасштабної війни, з терміном до 40 років та вже наявним інтересом понад 40 міжнародних операторів [4-6].

Попри високу операційну стійкість, реалізація повного економічного та логістичного потенціалу України у Чорноморському регіоні наштовхується на комплекс взаємопов'язаних проблем. Найбільш гострою є проблема фізичної вразливості портової та логістичної інфраструктури: за даними Seatrade, 40-денний період ударів з грудня 2025 по січень 2026 року призвів до 10% усіх

пошкоджень портової інфраструктури з початку повномасштабного вторгнення, що безпосередньо скорочує пропускну здатність і відлякує потенційних міжнародних інвесторів. Суттєвою є структурна однобічність експортного вантажопотоку: аграрна продукція становить лівову частку перевалки – близько 60 млн тонн із 97,2 млн у 2024 році, тоді як промисловий та контейнерний сегменти залишаються нерозвиненими, що обмежує додану вартість та стійкість логістичного коридору. Значною перешкодою є невідповідність технічних стандартів інфраструктури вимогам TEN-T: розбіжність залізничної колії, застаріле митне обладнання та недостатня цифровізація логістичних процесів сповільнюють інтеграцію до єдиної транспортної мережі ЄС. Дунайський портовий кластер – Ізмаїл, Рені, Усть-Дунайськ – демонструє падіння вантажопотоку з 17,3 млн тонн у 2024 до 8,9 млн тонн у 2025 році, що свідчить про брак стратегічних стимулів для збалансованого розвитку альтернативних логістичних маршрутів. Нарешті, слабкість механізмів державно-приватного партнерства у розвитку портової інфраструктури – за роки незалежності Україна так і не сформувала ефективної концесійної моделі управління морськими активами – гальмує залучення міжнародного капіталу та управлінських компетенцій до розвитку чорноморської логістики [4; 6-9].

Реалізація економічного та логістичного потенціалу України у Чорноморському регіоні в контексті євроінтеграції потребує комплексного підходу за кількома стратегічними напрямками. Пріоритетним є захист та відновлення портової інфраструктури – через залучення міжнародного фінансування в рамках Ukraine Facility та механізмів «Global Gateway» для реконструкції пошкоджених терміналів, систем безпеки та логістичної інфраструктури, із застосуванням принципу «відбудовувати краще» відповідно до стандартів ЄС. Системним кроком є активна інтеграція в мережу TEN-T: стандартизація залізничної колії, модернізація прикордонних переходів і митних процедур відповідно до вимог ЄС дозволить перетворити Україну на повноцінну ланку транс'європейської логістичної мережі, а не

лише її периферійний елемент. Стратегічним важелем розвитку є масштабування інструментів державно-приватного партнерства в управлінні портами – концесійна модель, апробована у Чорноморську, має стати системним механізмом залучення міжнародних операторів до розвитку всього портового кластеру Великої Одеси. Окремим пріоритетом є диверсифікація вантажної бази чорноморських портів: стимулювання контейнерних перевезень та промислового експорту через тарифні стимули, розвиток вільних економічних зон та залучення переробних виробництв до портових агломерацій збільшить додану вартість та стійкість логістичного потоку. Нарешті, розвиток Дунайського портового кластеру як стратегічної альтернативи та доповнення до чорноморських маршрутів – через цільові інвестиції, спрощення митного регулювання та розширення мультимодальних сполучень – посилить логістичну резильєнтність України та її роль у регіональній торгівлі.

Таким чином, економічний та логістичний потенціал України у Чорноморському регіоні є одним із найпотужніших стратегічних активів на шляху до Європейського Союзу – і водночас одним із найбільш недореалізованих в умовах тривалої воєнної агресії. Нова Чорноморська стратегія ЄС 2025 року та інтеграція України до коридорів TEN-T формують потужний інституційний каркас для реалізації цього потенціалу. Комплексна реалізація заходів із захисту інфраструктури, інтеграції в TEN-T, розвитку державно-приватного партнерства та диверсифікації вантажної бази дозволить Україні перетворити Чорноморський регіон із зони логістичної вразливості на ключовий транспортно-економічний коридор між ЄС та Євразією.

Список використаних джерел:

1. *Нова стратегія ЄС для Чорноморського регіону.* (2025). EU for Ukraine. <https://eu4ukraine.eu/eu-strategy-for-the-black-sea-region/>.
2. *Ukrainian ports handled record 97.2 mln tonnes of cargo in 2024.* (2025). Ports Europe. <https://www.portseurope.com/ukrainian-ports-handled-record-97-2-mln-tonnes-of-cargo-in-2024/>.

3. *Експорт зерна «морським коридором» сягнув 100 млн тонн.* (2026). Економічна правда. <https://epravda.com.ua/biznes/ukrajinskim-morskim-koridorom-perevezeno-100-mln-tonn-zerna-817017/>.
4. *Ukraine's Black Sea ports battle through adversity.* (2026). Altius Capital / Seatrade. <https://www.olgn.org/wp-content/uploads/2025/03/Seatrade-Ukraines-Black-Sea-ports-battle-through-adversity.pdf>.
5. *Representatives of five countries discussed the development of the transport corridor Baltic Sea – Black Sea – Aegean Sea.* (2025). Odessa Journal. <https://odessa-journal.com/representatives-of-five-countries-discussed-the-development-of-the-transport-corridor-baltic-sea--black-sea--aegean-sea>.
6. *TEN-T: Infrastructure for Ukraine's victory, recovery and European future.* (2024). NDU. <https://ndu.kr.ua/452-ten-t-infrastructure-for-ukraines-victory-recovery-and-european-future>.
7. *Перспективи розвитку та аналіз сучасного стану портової галузі України.* (2024). Економіка та суспільство. <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/6283/6225>.
8. Nikiforenko, V., & Kuryliuk, Y. (2024). Ukraine's transit potential amid the Russian invasion and European integration. *Lex Portus*, 10, 7-19. https://lexportus.net.ua/vipusk-4-2024/nikiforenko_1041.pdf.
9. *Чорне море під ударом: токсини, міни та економічні втрати.* (2025). Focus. <https://focus.ua/uk/economics/731115-chorne-more-pid-udarom-toksini-mini-ta-ekonomichni-vtrati-cherez-zruynovani-porti>.
10. *Development of the indicative TEN-T extensions.* (2025). Transport Community. <https://www.transport-community.org/wp-content/uploads/2025/12/TEN-T-Observers-Web.pdf>.

Ключові слова: економічний потенціал, логістичний потенціал, євроінтеграція, морські порти, транспортні коридори.

Keywords: *economic potential, logistics potential, European integration, seaports, transport corridors.*

*Анна Рачок, здобувачка другого рівня вищої освіти
Національний університет «Одеська юридична академія»
Науковий керівник – д.юн., професор Б.А. Кормич*

ЗАХИСТ СВОБОДИ СУДНОПЛАВСТВА: МІЖНАРОДНО- ПОЛІТИЧНІ ТА ПРАВОВІ ЗАХОДИ РЕАГУВАННЯ НА ПОРУШЕННЯ РОСІЄЮ КОНВЕНЦІЇ ООН З МОРСЬКОГО ПРАВА У ЧОРНОМУ МОРІ

Збройна агресія Російської Федерації проти України, що 24 лютого 2022 року перейшла у повномасштабну фазу, докорінно змінила безпекову ситуацію в Чорноморському регіоні та поставила під загрозу одну з фундаментальних засад міжнародного правопорядку - принцип свободи судноплавства. Чорне море, яке історично виступало ключовою артерією міжнародної торгівлі між Європою та Азією, фактично перетворилося на зону системного порушення Конвенції ООН з морського права 1982 р. (UNCLOS). Як зазначає Б. М. Устименко, припинити неспровоковану агресивну політику РФ можливо лише за допомогою комплексу політико-правових заходів протидії, реалізованих як на національному, так і на міжнародному рівнях [1, с. 110].

Правовою основою режиму морських просторів є Конвенція ООН з морського права 1982 р., ратифікована Україною Законом № 728-XIV від 3 червня 1999 р., а Російською Федерацією - у 1997 р. [3]. Стаття 87 Конвенції закріплює принцип свободи відкритого моря, який охоплює, зокрема, свободу судноплавства та свободу польотів. Стаття 8 Конвенції визначає, що внутрішні води можуть належати лише одній державі, а стаття 37 встановлює міжнародний статус проток, що використовуються для міжнародного судноплавства, до яких належить і Керченська протока [2]. Як справедливо констатують С. В. Грабко та О. В. Костира, Російська Федерація порушила такі основоположні принципи Конвенції ООН з морського права, як

«територіальна цілісність України; суверенні права України над внутрішніми водами; безпека судноплавства; охорона морського середовища; право мирного проходу суден; імунітет військових кораблів» [4, с. 34].

Систематичні порушення Росією свободи судноплавства у Чорному морі набули низки конкретних форм. По-перше, це наземна блокада українських портів, яка фактично розпочалася ще у грудні 2021 р., а 24 лютого 2022 р. набула повномасштабного характеру. По-друге, це військові удари по нейтральних торговельних суднах. Як зазначають С. В. Грабко та О.В. Костира, «перешкоджаючи вільному проходу торгових суден у Чорному морі, Росія позбавляє світові ринки життєво важливої української сільськогосподарської продукції, одночасно кидаючи виклик основним принципам міжнародного морського права» [4, с. 36]. По-третє, це незаконне закриття Росією акваторії у північно-західній частині Чорного моря з кваліфікацією будь-яких суден у цьому районі як «терористичної загрози» [4, с. 36–37], що становить грубе порушення статті 87 та статті 89 UNCLOS, відповідно до якої жодна держава не може поширювати свій суверенітет на будь-яку частину відкритого моря.

Окремим напрямом порушень Росією Конвенції 1982 р. є дії в Керченській протоці. Анексія Криму в 2014 р., незаконне будівництво Керченського мосту та обмеження проходу суден через протоку є комплексним порушенням не лише принципу свободи судноплавства, а й принципу мирного транзитного проходу через протоки, що використовуються для міжнародного судноплавства. С. В. Грабко та О. В. Костира підкреслюють, що «дії, які пов'язані з обмеженням судноплавства через Керченську протоку, як власне і контроль РФ над протокою в цілому, та контроль над нею, який став наслідком окупації та анексії Криму, так само є протиправними» [4, с. 41]. Подія 25 листопада 2018 р., коли російські кораблі захопили у Керченській протоці український буксир «Яни Капу» та два катери «Нікополь» і «Бердянськ», стала кричущим порушенням статей 17, 24, 25 та 31 Конвенції,

що гарантують право мирного проходу та імунітет військових кораблів [4, с 39].

Україна реалізує комплекс міжнародно-правових заходів реагування на порушення Росією UNCLOS. 14 вересня 2016 р. Міністерство закордонних справ України направило Російській Федерації повідомлення про арбітраж відповідно до Додатку VII до Конвенції ООН з морського права. У межах арбітражного провадження Україна оскаржує «захоплення бурових установок, родовищ мінеральних ресурсів, незаконний видобуток нафти та газу з континентального шельфу України в Чорному морі, узурпацію прав на регулювання рибальства, незаконний вилов риби і недопущення українських риболовецьких компаній до вилову риби у морських акваторіях, прилеглих до Кримського півострову, проведення досліджень археологічних та історичних об'єктів на дні Чорного моря без згоди України» [4, с. 42–43]. Окремим виміром стала справа «Кейс 26» у Міжнародному трибуналі ООН з морського права, у якій 25 травня 2019 р. Трибунал зобов'язав Росію негайно повернути захоплені кораблі та звільнити українських моряків [4, с. 40].

Політико-дипломатичний вимір реагування на блокаду включає як двосторонні, так і багатосторонні ініціативи. 22 липня 2022 р. в Стамбулі за пропозицією Генерального секретаря ООН Туреччиною, Російською Федерацією та Україною було підписано «Ініціативу щодо безпечного транспортування зерна та продовольства з українських портів». Однак уже 23 липня 2022 р. Російська Федерація порушила взяті на себе зобов'язання, завдавши ракетного удару по порту Одеси [1, с. 112], а 17 липня 2023 р. в односторонньому порядку вийшла з Ініціативи. Б. М. Устименко обґрунтовує необхідність ініціювання утворення нового регіонального чорноморського військово-морського з'єднання з метою забезпечення свободи судноплавства в Чорному та Азовському морях і Керченській протоці, а також розробки відповідного багатостороннього міжнародного договору [1, с. 115].

Порушення Росією свободи судноплавства у Чорному морі має не лише регіональні, а й глобальні наслідки. Як зауважують Б. Корміч та Т. Аверочкіна,

«відсутність чіткої артикуляції терміна «морська блокада» російськими офіційними особами можна розглядати в контексті всього ходу українсько-російського конфлікту, починаючи з 2014 року. Протягом цього часу Росія широко використовувала «доктрину гібридної війни», заперечуючи свою відповідальність за гібридні операції і намагаючись уникнути юридичних наслідків своїх дій» [5, с. 11]. Україна є одним із провідних світових експортерів сільськогосподарської продукції, а тому морська блокада Росією українських портів безпосередньо загрожує продовольчій безпеці десятків країн Африки та Близького Сходу, що робить захист свободи судноплавства у Чорному морі питанням глобальної відповідальності міжнародної спільноти.

Підсумовуючи, можна сформулювати такі висновки. По-перше, систематичні порушення Російською Федерацією Конвенції ООН з морського права 1982 р. у Чорному морі становлять не лише двосторонній конфлікт між Україною та Росією, а й системну загрозу всьому міжнародному морському правопорядку. По-друге, ефективна протидія цим порушенням потребує комплексного застосування правових (арбітражне провадження, звернення до Міжнародного трибуналу ООН з морського права, Міжнародного органу з морського дна) та політико-дипломатичних інструментів (двостороннє та багатостороннє співробітництво, регіональні безпекові ініціативи, санкційний тиск). По-третє, перспективним напрямом є створення нової регіональної архітектури морської безпеки у Чорноморському басейні за участі України, Туреччини, Румунії, Болгарії та країн НАТО, що дозволило б забезпечити реальні гарантії свободи судноплавства після завершення активної фази збройного конфлікту.

Список використаних джерел:

1. Грабко, С., & Костира, О. (2025). Порушення основних положень Конвенції ООН з морського права 1982 р. (UNCLOS '82) під час російської агресії проти України. *UNIVERSUM*, (18), 34–44.
2. Закон України «Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй з морського права 1982 року та Угоди про імплементацію Частини XI Конвенції Організації

Об'єднаних Націй з морського права 1982 року» № 728-XIV. (1999, 3 червня).
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/728-14>

3. Конвенція Організації Об'єднаних Націй з морського права. (1982, 10 грудня).
<http://consultant.parus.ua/?doc=00O5WDC64C>

4. Kormych, B., & Averochkina, T. (2022). Ukrainian Maritime Industry under Fire: Consequences of Russian Invasion. *Lex Portus*, 8(2), 7-32. <https://doi.org/10.26886/2524-101X.8.2.2022.1>

5. Устименко, Б.М. (2022). Агресія Російської Федерації в морських просторах України: політико-правові заходи протидії. *Політикус*, (3), 110–117.
<https://doi.org/10.24195/2414-9616.2022-3.16>

Ключові слова: свобода судноплавства, Конвенція ООН з морського права, Чорне море, російська агресія, морська безпека.

Keywords: freedom of navigation, UN Convention on the Law of the Sea, Black Sea, Russian aggression, maritime security.

*Тетяна Гієш, здобувачка другого рівня вищої освіти
Національний університет «Одеська юридична академія»
Науковий керівник – д.ю.н., професор Б.А. Кормич*

МІЖНАРОДНА МОРСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ ТА УПРАВЛІННЯ КІБЕРБЕЗПЕКОЮ У СУДНОПЛАВСТВІ

Нині судноплавство зазнає стрімкого динамічного розвитку у сфері цифровізації. Морські перевезення стають ефективнішими завдяки штучному інтелекту, автоматизації та супутниковим технологіям. Інтеграція інноваційних рішень у морську логістику супроводжується критичним зростанням кіберризиків. Можливі наслідки включають масштабні операційні збої, втрату конфіденційних даних, значні фінансові втрати та дестабілізацію безпеки на морі.

Провідними кіберзагрозами сьогодення виступають глушіння, маніпуляції даними AIS, фішингові атаки, вразливість електронних картографічних навігаційних інформаційних систем та систем управління.

Головним регулятором, що забезпечує протидію цим викликам, виступає Міжнародна морська організація (ІМО). Виконуючи свою місію в рамках ООН щодо підтримання безпеки та ефективності міжнародного судноплавства, ІМО створює уніфіковану нормативно-правову базу. Впроваджені організацією вимоги щодо кібербезпеки є обов'язковими для врахування державами прапора, судноплавними компаніями та операторами. Стратегічною метою цієї організації та її діяльності є створення захищеного цифрового середовища, здатного мінімізувати потенційні загрози та забезпечити безперебійне функціонування світового флоту.

Морський кіберризик визначається ІМО як міра того, наскільки технологічний актив може бути під загрозою через потенційну подію, що може призвести до операційних збоїв або порушень безпеки та охорони

судноплавства внаслідок того, що інформація або системи зіпсовані, втрачені чи скомпрометовані [1].

Невід'ємною складовою даного питання є розуміння того, що саме в себе включає управління кіберризиком. ІМО визначає це поняття, як процес ідентифікації, аналізу, оцінки, комунікації кіберризиків, а також прийняття, уникнення, передачі або пом'якшення його до прийняттого рівня з урахуванням витрат і вигід для зацікавлених сторін [1].

Один із найважливіших напрямків у боротьбі за кібербезпеку на морі – це подолання проблеми, якою часто стає сама людина. Сучасні капітанські містки та інженерні системи на сьогодні занадто залежні від суб'єктивних рішень, що, на жаль, відкриває простір для помилок у роботі та успішних хакерських атак. Саме тому галузь потребує глобального системного підходу. Необхідно будувати цифрові екосистеми, які здатні самостійно блокувати загрози, аналізувати ситуацію та підстраховувати людину у критичні моменти, зводячи роль особистісного(людського) фактора у безпеці флоту до мінімуму.

Згідно із Правилем 19 розділу V SOLAS, п. 6 [2], інтегровані системи управління на містку повинні бути влаштовані таким чином, щоб відмова однієї підсистеми негайно доводилася до відома офіцера, відповідального за навігаційну вахту, за допомогою звукової та візуальної сигналізації, і не спричиняла відмови будь-якої іншої підсистеми.

Для захисту і запобігання колапсу судноплавних компаній звичайних безпекових інструкцій уже недостатньо. Морські підприємства зобов'язані мати чіткий алгоритм дій на випадок цифрових атак – План реагування на кіберінциденти (CIRP). Цей документ є покроковим керівництвом, яке закріплює зони відповідальності, розподіляє ресурси та визначає порядок дій для швидкої ліквідації наслідків хакерських втручань.

Структура такого плану має включати в себе такі основні моменти як: класифікація та градація загроз, алгоритми виявлення аномалій, координацію кадрів, регламент сповіщення екіпажу та керівництва, фіксування інциденту у

звітній документації та аналіз атаки для подальшого усунення і мінімізації ризиків, вдосконалення системи захисту.

Інформаційна безпека – це фундамент будь-якого бізнесу, а для світового ринку – фундамент логістики. Найбільшою її загрозою постає електронна пошта. Координація рейсів, контракти, листування з партнерами – усе це тримається на емейлах.

Саме ця відкритість пошти до зовнішнього інтернету і є ідеальною для кіберзлочинців. Компанія може витратити мільйони на захист свого внутрішнього цифрового периметру, але один єдиний вірусний лист руйнує все. Хакери маскують шкідливі файли під звичайні документи, і варто працівникові відкрити таке вкладення, як цифровий вірус миттєво розлітається по тисячах комп'ютерів корпоративної мережі.

Відповіддю на виклик став трендовий та надзвичайно дієвий підхід – харденінг (від англійського *hardening* – загартовування). Замість того, щоб просто будувати стіни навколо систем, які використовуються компаніями і суднами, фахівці «загартовують» самі програми: прибирають зайві функції, закривають приховані вразливості та зводять ризики до мінімуму.

Харденінг програмного забезпечення – це процес підвищення безпеки системи завдяки видаленню або обмеженню потенційних вразливостей. Харденінг – комплекс дій і налаштувань, що спрямовані на суттєве зниження можливостей кіберзлочинців і захист даних [3].

В аспекті загроз від кіберризиків варто згадати стандарти кібербезпеки в судноплавстві. Стандарти кібербезпеки у судноплавстві – це, фактично, нова конституція цифрового захисту світового флоту, яка об'єднує суворі технічні директиви та покрокові алгоритми порятунку від хакерів.

Вагомими документами є ISO/IEC 27001, який називають глобальним щитом даних [4], ISO/IEC 27035 – присвячений управлінню кіберінцидентами [5], NIST Cybersecurity Framework - ділить усю кібербезпеку на прості й зрозумілі кроки: від первинного аналізу системи до повного відновлення після атаки [6], Вимоги IACS UR E26 та UR E27 [7;8] (кіберстійкість судна та його

систем), Керівництво BIMCO (The Guidelines on Cyber Security Onboard Ships) – описує повсякденні дії, які вбережуть від загроз [9].

Отже, можна дійти висновку, що ефективний захист морської інфраструктури вимагає системного підходу, де кібербезпека є частиною захисту судна та корпорації – від керівництва до екіпажу. Оскільки цифрові загрози постійно еволюціонують, звичний захист більше не працює. Забезпечення стійкості галузі можливе лише через безперервне навчання, обмін даними про інциденти та тісну взаємодію між державами, портами, судноплавними і страховими компаніями. Сьогодні кіберстійкість є не просто технічним питанням, а стратегічним імперативом, який нарівні з традиційною навігаційною безпекою гарантує збереження життів, вантажів та стабільність глобальної логістики вцілому.

Список використаних джерел:

1. International Maritime Organization (n.d.). Maritime cyber risk. *IMO*. <https://www.imo.org/en/ourwork/security/pages/cyber-security.aspx>
2. International standard. STCW Including 2010 Manila Amendments. London: International Systems Hardening. (n.d.) Beyond Trust. <https://www.beyondtrust.com/resources/glossary/systems-hardening>
3. ISO (2022). ISO/IEC 27001:2022 Information security, cybersecurity and privacy protection – Information security management systems – Requirements. *ISO*. <https://www.iso.org/ru/standard/27001>
4. ISO (2023). ISO/IEC 27035-1:2023 International standard. Information technology – Information security incident management. Ed. 2. *ISO*. <https://www.iso.org/standard/78973.html>
5. NIST. (n.d.) Cybersecurity Framework: посібник з побудови кіберзахисту. *NIST*. <https://www.nist.gov/cyberframework>
6. International Association of Classification Societies. (2023). UR E26: Cyber Resilience of Ships. Revision 1. London: IACS.
7. International Association of Classification Societies (2023). UR E27: Cyber Resilience of On-Board Systems and Equipment. Revision 1. London: IACS.
8. BIMCO (2021). The Guidelines on Cyber Security Onboard Ships. Version 4.0. Bagsvaerd: BIMCO, ICS, INTERTANKO.

Ключові слова: кібербезпека, судноплавство, управління кіберризиками, безпека мореплавства, суднові системи

Keywords: cybersecurity, shipping, cyber risk management, maritime safety, shipboard systems

Оксана Горячківська, здобувачка другого рівня вищої освіти
Софія Тимошенко, здобувачка другого рівня вищої освіти
Національний університет «Одеська юридична академія»
Науковий керівник – д.ю.н., професор Б.А. Кормич

СТАНДАРТИ МІЖНАРОДНОЇ МОРСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ЩОДО МОРСЬКИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ НЕБЕЗПЕЧНИХ ВАНТАЖІВ

Забезпечення безпеки під час морського транспортування небезпечних вантажів є однією з найбільш складних та динамічних сфер міжнародного морського права. Відповідно до офіційних статистичних даних, оприлюднених у звіті Конференції ООН з торгівлі та розвитку під назвою «Review of Maritime Transport 2024», обсяг світової морської торгівлі у 2023 році продемонстрував стійке зростання на 2,4%, досягнувши показника у 12,3 мільярда тонн [5]. У цьому масивному потоці товарів особливу юридичну та технічну категорію становлять небезпечні вантажі, перевезення яких регулюється суворими міжнародними стандартами Міжнародної морської організації (далі - ІМО). Статистика Всесвітньої ради судноплавства за 2024 рік вказує на те, що 11,39% усіх інспектованих вантажних відправлень мають певні недоліки, що є вищим за показник 2023 року (11%) [6]. Ці недоліки, серед яких найбільш критичними є неправильне декларування небезпечних вантажів, порушення вимог до пакування та некоректне оформлення документації, створюють загрозу життю екіпажів, цілісності суден та екологічній безпеці Світового океану.

Правова структура регулювання перевезень небезпечних вантажів морем ґрунтується на двох фундаментальних міжнародних договорах, розроблених під егідою ІМО. Першим і найбільш значущим документом є Міжнародна конвенція з охорони людського життя на морі 1974 року (далі – SOLAS) [7]. Глава VII цієї Конвенції встановлює обов'язкові норми, що регулюють перевезення небезпечних вантажів у різних формах: в упаковці,

навалом, у рідкому хімічному стані або у вигляді зріджених газів. Другим важливим документом є Міжнародна конвенція із запобігання забрудненню з суден (MARPOL), зокрема її Додаток III, який регулює запобігання забрудненню шкідливими речовинами, що перевозяться в упакованому вигляді [8].

До того ж, центральним технічним інструментом імплементації цих конвенцій є Міжнародний кодекс морського перевезення небезпечних вантажів, відомий як IMDG Code [3], який спочатку був прийнятий у 1965 році як рекомендаційний документ, а потім, з 1 січня 2004 року набув обов'язкового юридичного значення в межах SOLAS. Цей кодекс містить детальні вимоги до класифікації речовин за дев'ятьма класами небезпеки, специфікації щодо пакування, маркування знаками небезпеки, а також правила сегрегації, тобто роздільного укладання несумісних речовин для запобігання небезпечним хімічним реакціям у разі витіку. Всі ці документи є обов'язковими для виконання при здійсненні міжнародних перевезень небезпечних вантажів на територіях держав, які ратифікували відповідні конвенції та угоди. Транспортні засоби, якими перевозяться небезпечні вантажі, повинні відповідати вимогам державних стандартів безпеки, охорони праці та екології, а також у встановлених законодавством випадках мати відповідне свідоцтво про допуск до перевезення небезпечних вантажів. Перевезення морем небезпечних вантажів допускається за наявності відповідно оформлених перевізних документів, перелік і порядок подання яких визначається нормативно-правовими актами, які регулюють діяльність морського транспорту [1, с. 333].

Цікаво те, що польський вчений Мірослав Хмелінський у своїй публікації зазначає, що безпека перевезень, особливо таких критичних категорій як вибухові речовини Класу 1, вимагає не лише дотримання формальних правил, а й впровадження специфічних методів суднових операцій та комплексних рекомендацій, що охоплюють усі етапи транспортного ланцюга [2, с.116-119]. Вважаємо, що існуючі стандарти мають

постійно доповнюватися результатами актуальних наукових досліджень у сфері безпеки на морі, що дозволить мінімізувати ризики для портової інфраструктури та екології.

Сучасний етап розвитку стандартів ІМО позначений прийняттям поправки 42-24 до Кодексу IMDG, яка стає обов'язковою з 1 січня 2026 року. Це оновлення є важливим для енергетичного переходу, оскільки воно вперше вводить детальні норми для перевезення натрій-іонних батарей під новими номерами ООН 3551 та 3552, класифікуючи їх як Клас 9. Крім того, запроваджуються нові UN-номери для транспортних засобів на батарейках, що відображає зростання популярності електромобілів та потребу в специфічних заходах пожежогасіння для таких вантажів. Поправка також посилює вимоги до документації для вуглецевих продуктів, вимагаючи вказувати дату виробництва та температуру при пакуванні, що є прямою відповіддю на випадки самозаймання вантажу під час тривалих рейсів.

Ефективність усіх вищезазначених норм безпосередньо залежить від системи Державного портового контролю (PSC), яка виступає другою лінією оборони проти субстандартного судноплавства. Процедури PSC, які оновлені резолюцією A.1206(34) у 2025 році, надають інспекторам повноваження перевіряти не лише документи судна, а й фізичний стан вантажних одиниць на відповідність вимогам IMDG Code. Важливою частиною цих перевірок є контроль за дотриманням правил маркування та плакатування контейнерів, оскільки відсутність належних знаків небезпеки може призвести до фатальних помилок екіпажу або рятувальних служб у разі аварії [4].

Підсумовуючи все вищезазначене, можна зробити висновок, що сучасний режим морського транспортування небезпечних вантажів є цілісною системою превентивного регулювання, де технічні стандарти мають статус імперативних норм. Його ефективність базується на здатності міжнародного права оперативно адаптуватися до науково-технічного прогресу та екологічних викликів. У цих умовах правова відповідальність суб'єктів зміщується від формального виконання регламентів до впровадження

комплексного управління ризиками на всіх етапах логістичного ланцюга, що є єдиною запорукою безпеки мореплавства та захисту морського середовища.

Список використаних джерел:

1. Dopilka, V.O., Matienko, K.G. (2022) Legal regulation of liability for environmental pollution in the carriage of dangerous goods by sea. *Uzhhorod National University Herald. Series: Law*, 67, 331–335. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.67.62>
2. Chmielinski, M. (2020). Requirements Regarding Safety Maritime Transport of Explosives Materials. *TransNav, the International Journal on Marine Navigation and Safety of Sea Transportation*, 14(1), 115–120. <https://doi.org/10.12716/1001.14.01.13>
3. IMO (2020). International Maritime Dangerous Goods (IMDG) Code. IMO. <http://www.imo.org/en/About/Conventions/ListOfConventions/Pages/IMDG-Code.aspx>
4. IMO: Revised Port State Control (PSC) Procedures - into effect on 01 January 2026. (2026). *MaritimeCyprus*, February 03. <https://maritimecyprus.com/2026/02/03/imo-revised-port-state-control-psc-procedures-into-effect-on-01-january-2026/>
5. UNCTAD. (2024). Review of Maritime Transport 2024. Navigating maritime chokepoints. *UNCTAD*. <https://unctad.org/publication/review-maritime-transport-2024> (5)
6. World Shipping Council. (n.d.) World Shipping Council Reinstates Cargo Inspection Deficiency Data, Urges Stronger Safety Measures. *World Shipping Council*. <https://www.worldshipping.org/news/world-shipping-council-reinstates-cargo-inspection-deficiency-data-urges-stronger-safety-measures>
7. Міжнародна конвенція з охорони людського життя на морі 1974 року. *Рада Законодавство України*. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_251#Text
8. Міжнародна конвенція по запобіганню забрудненню з суден 1973 року. *Рада Законодавство України*. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896_009#Text

Ключові слова: небезпечні вантажі, IMDG Code, Міжнародна морська організація (IMO), безпека мореплавства.

Keywords: dangerous goods, IMDG Code, International Maritime Organization (IMO), maritime safety.

*Дар'я Балашова, здобувачка другого рівня вищої освіти
Національний університет «Одеська юридична академія»
Науковий керівник – д.ю.н., професор Б.А. Кормич*

МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СВОБОДИ МОРЕПЛАВСТВА У ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТАХ

Сучасні збройні конфлікти створюють принципово нові виклики для системи міжнародно-правового регулювання морських перевезень та глобальної безпеки судноплавства. Особливо яскраво ці виклики проявилися у зв'язку з повномасштабною збройною агресією Російської Федерації проти України, яка розпочалася 24 лютого 2022 року. Як обґрунтовано констатують С.В. Грабко та О.В. Костиря, «з 2014 року країна-агресор веде активну наступальну політику не тільки на суші, але й на морі, тим самим порушуючи суверенні права України у сфері користування морем» [3, с. 35]. Це актуалізує дослідження впливу збройних конфліктів на свободу мореплавства та міжнародно-правових механізмів захисту судноплавства.

Основоположним міжнародно-правовим актом, який регламентує свободу мореплавства, є Конвенція Організації Об'єднаних Націй з морського права 1982 року (UNCLOS), у преамбулі якої закріплено такі принципи міжнародного морського права, як свобода мореплавства, свобода відкритого моря, охорона морського середовища, непорушність кордонів та територіальна цілісність держав [4]. На національному рівні базові правові засади торговельного мореплавства встановлено Кодексом торговельного мореплавства України від 23 травня 1995 року № 176/95-ВР [1], а діяльність морських портів регулюється Законом України «Про морські порти України» від 17 травня 2012 року № 4709-VI [2]. Стратегічними засадами морської безпеки в умовах війни виступає Стратегія морської безпеки України, затверджена Указом Президента України від 17 липня 2024 року № 468/2024, у якій одним зі стратегічних завдань визначено «перетворення Чорного та

Азовського морів на мирні моря, відкриті і безпечні для міжнародної торгівлі та вільного судноплавства» [5].

У контексті збройних конфліктів свобода мореплавства потребує не лише нормативного проголошення, а й реальних міжнародно-правових, інституційних, безпекових та організаційних механізмів її забезпечення. Першим таким механізмом є встановлення спеціальних режимів безпечного проходу цивільних суден. Йдеться про створення морських гуманітарних або торговельних коридорів, погодження маршрутів руху, процедур інспекції, моніторингу та обміну інформацією між сторонами конфлікту і міжнародними посередниками. Практичним прикладом такого механізму стала Чорноморська зернова ініціатива, підписана 22 липня 2022 року в Стамбулі за участю України, Туреччини, ООН та Російської Федерації. Вона була спрямована на забезпечення безпечного експорту зерна, продовольства та добрив з українських портів Одеса, Чорноморськ і Південний [7, с. 1]. У процедурах для торговельних суден було прямо передбачено функціонування морського гуманітарного коридору, обов'язок суден передавати сигнал AIS, проходити інспекцію, а також координацію руху через Спільний координаційний центр у Стамбулі [7, с. 1]. Отже, такий механізм є прикладом не абстрактного визнання свободи мореплавства, а її практичного забезпечення в умовах воєнної небезпеки.

Другим механізмом є міжнародний моніторинг та координація судноплавства. У зонах збройних конфліктів ризик для торговельних суден виникає не лише через прямі атаки, а й через відсутність достовірної інформації про безпечні маршрути, мінну небезпеку, військову активність та стан портової інфраструктури. Саме тому ефективне забезпечення свободи мореплавства передбачає створення координаційних центрів, які мають збирати, перевіряти та передавати інформацію судовласникам, капітанам суден, портовим адміністраціям і військовим органам. У межах Чорноморської зернової ініціативи таку роль виконував Спільний координаційний центр, до складу якого входили представники України, Туреччини, ООН та Російської

Федерації [7, с. 1]. Особливе значення мало те, що інформація про рух суден у гуманітарному коридорі мала доводитися до військових органів відповідних сторін з метою запобігання інцидентам [7, с. 1]. Така модель свідчить, що у період збройного конфлікту свобода мореплавства забезпечується не лише правовими нормами, а й постійним оперативним управлінням безпековими ризиками.

Третім механізмом є встановлення спеціальних гарантій недоторканності цивільних, гуманітарних та торговельних суден. За Руководством Сан-Ремо з міжнародного права, застосовного до збройних конфліктів на морі 1994 року, сторони збройного конфлікту на морі пов'язані принципами і нормами міжнародного гуманітарного права з моменту застосування збройної сили [6, с. 1]. При цьому атаки мають бути спрямовані виключно проти військових цілей, а торговельні судна розглядаються як цивільні об'єкти, якщо вони не набули характеру військової цілі відповідно до норм міжнародного права [6, с. 5]. Окремо Руководство Сан-Ремо передбачає, що судна, яким надано право безпечного проходу за угодою між сторонами конфлікту, зокрема судна, що виконують гуманітарні місії або перевозять предмети, необхідні для виживання цивільного населення, звільняються від нападу за умови їх добросовісного використання та проходження ідентифікації або інспекції у разі необхідності [6, с. 6]. Отже, механізм безпечного проходу має подвійний характер: з одного боку, він створює гарантії для цивільного судноплавства, а з іншого – передбачає процедури контролю, щоб такий режим не використовувався у воєнних цілях.

Четвертим механізмом є розмінування морських акваторій та попередження суден про мінну небезпеку. У наданому дослідженні С. В. Грабко та О. В. Костира справедливо зазначають, що Росія вдалася до замінування акваторії Чорного та Азовського морів, а використання дрейфуючих морських мін становить загрозу насамперед судноплавству та людському життю [3, с. 36]. За таких умов свобода мореплавства не може бути забезпечена виключно шляхом дипломатичних домовленостей або судових

процедур. Необхідним є практичний безпековий комплекс: виявлення мін, їх знешкодження, картографування небезпечних районів, оперативне інформування капітанів суден, оновлення навігаційних попереджень та міжнародна технічна допомога у сфері протимінної діяльності. Саме тому серед заходів, які пропонують С. В. Грабко та О. В. Костиря, окремо виділяється необхідність витребування гарантій безпеки судноплавства, у тому числі запрошення допомоги світової спільноти в розмінуванні Чорного та Азовського морів [3, с. 43].

П'ятим механізмом є захист портової інфраструктури як необхідної умови реалізації свободи мореплавства. Свобода судноплавства не може існувати лише як право судна рухатися морським простором, якщо порти, причали, зернові термінали, склади, навігаційні системи та інші об'єкти інфраструктури знищуються або систематично атакуються. Як зазначають С.В. Грабко та О.В. Костиря, із 18 липня 2023 року держава-агресор понад 30 разів атакувала об'єкти портової інфраструктури, унаслідок чого 109 об'єктів та 6 цивільних будівель було пошкоджено або повністю знищено [3, с. 37]. Збитки від обстрілів портової інфраструктури України лише у жовтні 2024 року оцінювалися у 30–40 млн доларів [3, с. 38]. Це свідчить, що портова інфраструктура є складовою механізму забезпечення свободи мореплавства, адже без її належного функціонування морські перевезення втрачають практичну можливість здійснення.

Шостим механізмом є використання міжнародних судових та арбітражних процедур для фіксації порушень і притягнення держави-порушника до відповідальності. У цьому аспекті значення мають Міжнародний трибунал з морського права, Постійна палата третейського суду, Міжнародний суд ООН, а також інші міжнародні інституції, компетентні розглядати спори, пов'язані з порушенням норм міжнародного морського права. Як зазначають С. В. Грабко та О. В. Костиря, Україна вже звернулася до Постійної палати третейського суду у спорі щодо порушень Російською Федерацією Конвенції ООН з морського права, зокрема у зв'язку з

обмеженням міжнародного судноплавства через Керченську протоку [3, с. 43–44]. Такий механізм має не лише компенсаційне, а й превентивне значення, оскільки міжнародно-правова кваліфікація дій держави-порушника створює підстави для політичного, дипломатичного та правового тиску.

Сьомим механізмом є охорона морського середовища, оскільки екологічна безпека прямо впливає на можливість безпечного судноплавства. За статтею 1 Конвенції ООН з морського права забруднення морського середовища охоплює привнесення людиною речовин або енергії в морське середовище, що може призвести до шкоди живим ресурсам, небезпеки для здоров'я людини або створення перешкод для правомірного використання моря [3, с. 38]. У цьому контексті забруднення, спричинене бойовими діями, мінуванням, пошкодженням портової інфраструктури, аваріями суден чи руйнуванням гідротехнічних споруд, є не лише екологічною проблемою, а й фактором обмеження свободи мореплавства. Саме тому одним із можливих інституційних кроків С. В. Грабко та О. В. Костири називають звернення до Асамблеї Міжнародного органу з морського дна з повідомленням про наслідки забруднення морського середовища та ініціюванням застосування відповідних заходів до держави-порушника [3, с. 43].

Восьмим механізмом є формування національних і регіональних стратегій морської безпеки. Для України особливе значення має Стратегія морської безпеки України, затверджена Указом Президента України від 17 липня 2024 року № 468/2024. Вона передбачає не лише реагування на поточні загрози, а й створення довгострокової системи гарантування свободи судноплавства в Азово-Чорноморському регіоні. Зокрема, стратегічним завданням визначено перетворення Чорного та Азовського морів на мирні моря, відкриті і безпечні для міжнародної торгівлі та вільного судноплавства [5]. Крім того, Стратегія передбачає створення міжнародної платформи «Безпечне Чорне море» як інструменту залучення держав Чорноморського регіону, Середземномор'я, Глобального Півдня та інших партнерів до вирішення проблеми безпеки судноплавства [5]. Це свідчить про

перехід від ситуативного реагування на морські загрози до комплексної моделі регіональної морської безпеки.

Таким чином, механізми забезпечення свободи мореплавства у зонах збройних конфліктів мають комплексний характер. Вони включають як нормативні гарантії, закріплені у Конвенції ООН з морського права 1982 року, так і спеціальні інструменти воєнного часу: створення безпечних морських коридорів, міжнародний моніторинг руху суден, інспекційні процедури, розмінування акваторій, захист портової інфраструктури, охорону морського середовища, звернення до міжнародних судових і арбітражних органів, а також розробку національних і регіональних стратегій морської безпеки. Досвід України засвідчує, що свобода мореплавства в умовах війни є не лише елементом міжнародного морського права, а й передумовою глобальної продовольчої, економічної та безпекової стабільності. Тому перспективним напрямом подальших досліджень є розробка сталої міжнародно-правової моделі захисту цивільного судноплавства у зонах збройних конфліктів, яка поєднуватиме правові, дипломатичні, безпекові та інституційні засоби реагування.

Список використаних джерел

1. Верховна Рада України. Кодекс торговельного мореплавства України від 23.05.1995 № 176/95-ВР. Рада Законодавство Онлайн. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/176/95-вр#Text>
2. Верховна Рада України. Закон України Про морські порти України від 17.05.2012 р. № 4709-VI. Рада Законодавство Онлайн. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4709-17#Text>
3. Грабко, С.В., Костира, О.В. (2025). Порухення основних положень Конвенції ООН з морського права 1982 р. (UNCLOS '82) під час російської агресії проти України. *UNIVERSUM*, 18, 34–44. <https://archive.liga.science/index.php/universum/article/view/1680>
4. Конвенція Організації Об'єднаних Націй з морського права. (1982). *ООН*. https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf
5. Президент України (2024). Указ Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 17 липня 2024 року «Про Стратегію морської безпеки України» № 468/2024. Рада Законодавство Онлайн. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/468/2024#Text>

6. San Remo Manual on International Law Applicable to Armed Conflicts at Sea. 12 June 1994. International Committee of the Red Cross. ICRC. <https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/560-IHL-89-EN.pdf>

7. Joint Coordination Centre. Procedures for Merchant Vessels: Black Sea Grain Initiative. 26 August 2022. United Nations. https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/jcc_shipping_procedures_26_aug_2022.pdf

Ключові слова: свобода мореплавства, збройний конфлікт, UNCLOS, морська безпека, Чорне море.

Keywords: freedom of navigation, armed conflict, UNCLOS, maritime security, Black Sea.

*Христина Глебчук, здобувачка другого рівня вищої освіти
Національний університет «Одеська юридична академія»
Науковий керівник – д.ю.н., професор Б. А Кормич.*

РЕГУЛЮВАННЯ МОРСЬКИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ ПІД ЧАС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ: ПОЛІТИЧНІ ТА ПРАВОВІ ВИКЛИКИ У ВОЄННИЙ ЧАС В УКРАЇНІ

Повномасштабна збройна агресія Російської Федерації проти України, розпочата 24 лютого 2022 року, поставила галузь морських перевезень України перед безпрецедентними політико-правовими викликами. До початку повномасштабної війни, як зазначають Б. Корміч та Т. Аверочкіна, «більше 75 % зовнішньої торгівлі України здійснювалося морськими шляхами, що обслуговувалися 13 українськими морськими портами» [3, с. 8]. Морська блокада українського узбережжя завдала економіці країни масштабних збитків: «українська економіка втрачає близько 170 мільйонів доларів США на день внаслідок блокади портів» [3, с. 9]. Це робить дослідження особливостей правового регулювання морських перевезень у воєнний час одним із пріоритетних напрямів сучасної політико-правової науки.

Правовою основою системи регулювання морських перевезень у воєнний час в Україні став Указ Президента України № 64/2022 від 24 лютого 2022 року «Про введення воєнного стану в Україні» [1]. Запровадження режиму воєнного стану зумовило радикальну зміну регуляторного середовища для морського транспорту. Як справедливо констатує Б. Фасій, «воєнний стан став для України новою правовою реальністю, вперше у її новітній історії починаючи з 1991 року. Конфлікт спричинив блокування понад 100 торговельних суден у портах України» [2, с. 26]. У цих умовах регулювання морських перевезень перетворилося з суто галузевого питання на стратегічний напрям державної політики.

Уряд України оперативно вжив комплексу регуляторних заходів, спрямованих на адаптацію морської галузі до умов збройного конфлікту. Розпорядженням Кабінету Міністрів України № 181-р від 24 лютого 2022 року було затверджено план реалізації заходів щодо запровадження правового режиму воєнного стану. Розпорядженням № 183-р від 25 лютого 2022 року було запроваджено третій (виключний) рівень морської безпеки (MARSEC Level 3 Exceptional), а саме рівень, який, відповідно до Міжнародного кодексу з охорони суден та портових засобів, означає «рівень, за якого подальші спеціальні захисні заходи безпеки повинні підтримуватися протягом обмеженого періоду часу, коли інцидент безпеки є ймовірним або неминучим» (3, с. 19). Розпорядженням № 191-р від 1 березня 2022 року «Про невідкладні заходи щодо безпеки торговельного судноплавства» [4] заборонено судноплавство у внутрішніх водах України та захід в українські морські порти суден під прапором Російської Федерації, а також суден, що належать громадянам чи юридичним особам РФ.

Формальне припинення функціонування українських морських портів на тимчасово окупованих територіях було оформлене наказом Міністерства інфраструктури України № 256 від 28 квітня 2022 року, відповідно до якого були закриті порти Бердянськ, Маріуполь, Скадовськ та Херсон [3, с. 20]. При цьому виникає принципове правове питання щодо кваліфікації дій Російської Федерації у морському просторі як морської блокади. Як зазначають Б. Корміч та Т. Аверочкіна, відповідно до Сан-Ремського посібника з міжнародного права, застосовного до збройних конфліктів на морі, «морська блокада є методом ведення війни, за якого воююча сторона збройного конфлікту прагне запобігти входженню або виходженню всіх суден (ворожих, нейтральних та дружніх) до зазначених портів або прибережних районів, що перебувають під контролем сили супротивника» [3, с. 13]. Автори обґрунтовано доводять, що «заборона судноплавства була розроблена насамперед для блокування роботи портів, контрольованих Україною, а не для управління зоною бойових дій.

Таким чином, це наближає розглянутий режим до морської блокади» [3, с. 15–16].

Стратегічно важливим напрямом політико-правового реагування стало створення альтернативних логістичних маршрутів у межах концепції «логістики воєнного часу». Як зазначають Б. Корміч та Т. Аверочкіна, цей підхід ґрунтується на двох ключових рішеннях: «Перше рішення полягає у пріоритетному розвитку трьох повністю функціональних дунайських морських портів: Рені, Ізмаїл та Усть-Дунайськ. Друге рішення спирається на перенаправлення вантажних потоків залізничними маршрутами до Республіки Польща, Словацької Республіки, Румунії, Угорщини та далі до Західної Європи» [3, с. 21]. На реалізацію цього напрямку було видано Розпорядження КМУ № 255-р від 30 березня 2022 року «Деякі питання гарантування безпеки судноплавства в акваторії українських портів у Дунайському регіоні та перевезень залізничним транспортом», що передбачає компенсацію за рахунок державного бюджету збитків, завданих внаслідок бойових дій [3, с. 22].

Окремий блок політико-правових викликів стосується договірної практики у сфері морських перевезень. Б. Фасій звертає увагу на те, що «військові загрози, пов'язані з нападами на судна та морські порти, їх блокадою та мінною небезпекою, є обставинами непереборної сили. Такі події можуть призвести до того, що сторони зволікатимуть з виконанням своїх зобов'язань, переглядатимуть умови договору або погоджуватимуть скасування договору» [2, с. 23]. На початку повномасштабного російського вторгнення Торгово-промислова палата України видала загальний офіційний лист № 2024/02.0-7.1, яким засвідчила обставини непереборної сили для воєнної агресії РФ проти України. Водночас, як наголошує Б. Фасій, навіть «сертифікат Торгово-промислової палати, що підтверджує існування обставин форс-мажору, не може розглядатися як беззаперечний доказ їх існування, але повинен критично оцінюватися судом» [2, с. 26].

Важливим елементом політико-правового регулювання стало створення механізму оцінки та подальшої компенсації збитків, завданих російською

агресією галузі морських перевезень. Постановою Кабінету Міністрів України № 326 від 20 березня 2022 року [5] було затверджено порядок визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії РФ, який, серед іншого, охоплює «втрачений прибуток внаслідок втрати частини територіального моря України у Чорному морі та внутрішніх вод у Азовському морі; екологічну шкоду, завдану цим водам; збитки, спричинені відсутністю доступу до розвідки та розробки природних ресурсів континентального шельфу» [3, с. 23]. На рівні судової практики формується новий напрям щодо компенсації збитків від дій держави-агресора: рішенням Господарського суду міста Києва у справі № 910/810/23 від 11 квітня 2023 року з Російської Федерації стягнуто майже 30 мільйонів гривень на користь судновласника за затоплене ракетами судно [2, с. 30].

Підсумовуючи, варто сформулювати такі висновки. По-перше, повномасштабна збройна агресія Російської Федерації проти України поставила галузь морських перевезень перед безпрецедентними політико-правовими викликами, що потребували оперативної реакції держави на рівні підзаконного нормотворення. По-друге, ключовими інструментами регулювання морських перевезень у воєнний час стали запровадження правового режиму воєнного стану, встановлення третього рівня морської безпеки, заборона судноплавства під прапором держави-агресора та закриття окупованих портів. По-третє, перспективним напрямом політико-правової відповіді на блокаду стало створення «логістики воєнного часу» з пріоритетним розвитком дунайських портів та залізничних маршрутів до країн Європейського Союзу. По-четверте, як зазначає Б. Корміч і Т. Аверочкіна, «агресор продовжує практику нехтування або специфічного тлумачення норм міжнародного гуманітарного права, що застосовуються до збройних конфліктів на морі» [3, с. 24], що додатково ускладнює забезпечення свободи та безпеки судноплавства. Перспективними напрямками вдосконалення державної політики є подальша імплементація механізмів компенсації збитків,

розвиток системи страхування воєнних ризиків та зміцнення регіональної архітектури морської безпеки у Чорноморському басейні.

Список використаних джерел:

1. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>
2. Fasii, B. (2023). War Risks in Shipping Contracts: The Impact of the Russo-Ukrainian Armed Conflict. *Lex Portus*, 9(3), 23–35. <https://doi.org/10.26886/2524-101X.9.3.2023.2>
3. Kormych, B., & Averochkina, T. (2022). Ukrainian Maritime Industry under Fire: Consequences of Russian Invasion. *Lex Portus*, 8(2), 7-32. <https://doi.org/10.26886/2524-101X.8.2.2022.1>
4. Про невідкладні заходи щодо безпеки торговельного судноплавства : розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.03.2022 р. № 191-р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/191-2022-p#Text>
5. Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації : постанова Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 р. № 326. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/326-2022-p#Text>

Ключові слова: морські перевезення, воєнний стан, морська блокада, форс-мажор, збройний конфлікт.

Keywords: maritime transportation, martial law, maritime blockade, force majeure, armed conflict.

*Єлизавета Форосенко, здобувачка другого рівня вищої освіти
Національний університет «Одеська юридична академія»
Науковий керівник – д.ю.н., професор Б.А. Кормич*

ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ МОРСЬКИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ У ЧОРНОМУ МОРІ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Морські перевезення у Чорному морі в умовах збройного конфлікту не можна розглядати тільки через класичну модель, тобто судно, вантаж, порт, перевізник, фрахтувальник, коносамент і відповідальність сторін. Після початку повномасштабної війни ця модель не зникла, але стала значно складнішою, бо на неї наклалися воєнні ризики, мінна небезпека, закриття окремих портів, страхові обмеження, санкційні режими та необхідність погодження безпечних маршрутів.

Навіть у мирний час Кодекс торгівельного мореплавства України [7] розглядає морське перевезення крізь призму широкої системи правовідносин, у якій мають значення технічний стан судна, правовий статус екіпажу, документи на вантаж, робота порту, дії капітана, навігаційні попередження та контроль з боку держави.

Окреме значення має Закон України «Про морські порти України», оскільки саме порт у сучасних умовах стає не тільки місцем навантаження чи розвантаження, а й об'єктом підвищеного безпекового значення [6]. Якщо порт не може забезпечити безпечне заходження суден, обробку вантажів, охорону інфраструктури та належний рівень контролю, морське перевезення фактично втрачає можливість бути виконаним у звичайному порядку. Саме тому закриття морських портів Бердянськ, Маріуполь, Скадовськ і Херсон наказом Міністерства інфраструктури України від 28 квітня 2022 року № 256 стало юридично необхідним рішенням до відновлення контролю над відповідними портами [8].

Особливість Чорного моря полягає в тому, що воно є замкненим або напівзамкненим морським простором, де безпека судноплавства залежить від поведінки кількох прибережних держав [5]. Через це будь-яке ускладнення навігації швидко впливає не тільки на Україну, а й на міжнародну торгівлю загалом. Мінна небезпека, пошкодження портової інфраструктури, блокування маршрутів, ризик ракетних ударів і загроза безпілотних систем перетворюють звичайний комерційний рейс на операцію з підвищеним рівнем правової та фактичної невизначеності. Водночас такі загрози не означають, що цивільне судноплавство втрачає правовий захист.

У цьому контексті варто згадати Сан-Ремський посібник з міжнародного права, що застосовується до збройних конфліктів на морі. Він не є міжнародним договором у класичному розумінні, але часто використовується як авторитетне узагальнення правил морської війни [1]. Його значення для теми морських перевезень полягає в тому, що він допомагає провести межу між законними воєнними заходами на морі та неправомірним створенням небезпеки для цивільного судноплавства. Для комерційних суден це має практичний вимір, оскільки оцінюється статус судна, характер вантажу, маршрут, поведінка капітана, наявність попереджень і реальна можливість уникнути небезпечного району.

Не менш важливою є дія міжнародних стандартів безпеки судноплавства. Міжнародна конвенція з охорони людського життя на морі 1974 року встановлює мінімальні вимоги до конструкції, обладнання та експлуатації суден [2]. У мирних умовах ці норми часто сприймаються як технічні, але під час збройного конфлікту вони безпосередньо впливають на можливість виконання перевезення. Судно має бути готовим не тільки до звичайного рейсу, а й до роботи в умовах підвищеної небезпеки, а саме своєчасно отримувати навігаційні повідомлення, підтримувати зв'язок, мати справні системи безпеки, виконувати розпорядження капітана порту і діяти відповідно до погодженого маршруту.

Поруч із безпекою судна стоїть питання охорони судна і порту. Міжнародний кодекс з охорони суден і портових засобів, який діє через главу XI-2 Конвенції SOLAS, створює обов'язковий режим морської безпеки для міжнародного судноплавства [3]. Його логіка добре підходить до нинішньої ситуації, хоча сам Кодекс був розроблений не спеціально для війни в Україні. Він виходить із того, що судно, компанія, портовий засіб і держава мають оцінювати загрози, встановлювати рівні охорони, забезпечувати зв'язок і не допускати несанкціонованого втручання.

Практика останніх років показала, що регулювання морських перевезень у Чорному морі не може обмежуватися лише загальними нормами. Після припинення дії зернової ініціативи значення отримали спеціальні торговельні маршрути, координація з міжнародними організаціями, страхові рішення і готовність судовласників заходити до українських портів. У науковій літературі слушно зазначається, що після згорання попередньої моделі перевезень почала формуватися нова практика, де більшу роль відіграють український торговельний коридор, портові адміністрації, страхові механізми та комерційні рішення учасників ринку [4].

Приватноправовий аспект у цій темі іноді недооцінюють, хоча саме він визначає, хто і в якому обсязі нестиме втрати від затримки судна, зміни маршруту, простою, додаткового страхування або неможливості зайти в порт. У договорах морського перевезення та чартер-партіях особливого значення набувають умови про безпечний порт, воєнні ризики, форс-мажор, девіацію маршруту, демередж і порядок повідомлення сторін про небезпеку. Сам факт існування збройного конфлікту не звільняє автоматично всіх учасників від виконання зобов'язань. Потрібно встановлювати, чи був конкретний порт безпечним у певний момент, чи мав капітан підстави відмовитися від заходу, чи передбачав договір право змінити порт розвантаження і хто оплачував додаткове страхування.

Для України правове регулювання морських перевезень у Чорному морі має ще один вимір – відновлення довіри до українських портів і маршрутів.

Ідеться не лише про фізичне відновлення причалів, складів, навігаційного обладнання чи підхідних каналів. Не менш важливо показати іноземним судновласникам, перевізникам і страховикам, що держава здатна забезпечувати передбачувані правила роботи навіть в умовах тривалого конфлікту. Такі правила мають включати зрозумілий порядок інформування про небезпеки, прозорі портові процедури, узгодження з міжнародними стандартами і реальний механізм документування інцидентів.

Отже, особливості регулювання морських перевезень у Чорному морі в умовах збройного конфлікту полягають у поєднанні кількох правових режимів. Діють норми міжнародного морського права, правила безпеки судноплавства, положення міжнародного гуманітарного права, національне законодавство про торговельне мореплавство і морські порти, а також договірні умови конкретного перевезення. Найбільша складність полягає не у відсутності норм, а в тому, що їх доводиться застосовувати одночасно в нестабільному морському просторі. Тому подальше вдосконалення регулювання має бути спрямоване на захист цивільного судноплавства, чіткий розподіл воєнних ризиків між сторонами перевезення, підвищення безпеки портів і збереження присутності України в міжнародній морській торгівлі.

Список використаних джерел:

1. International Committee of the Red Cross. (1994). San Remo Manual on International Law Applicable to Armed Conflicts at Sea. ICRC. <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/san-remo-manual-1994>
2. International Maritime Organization. (n.d.). International Convention for the Safety of Life at Sea (SOLAS), 1974. IMO. [https://www.imo.org/en/about/conventions/pages/international-convention-for-the-safety-of-life-at-sea-\(solas\),-1974.aspx](https://www.imo.org/en/about/conventions/pages/international-convention-for-the-safety-of-life-at-sea-(solas),-1974.aspx)
3. International Maritime Organization. (n.d.). SOLAS XI-2 and the ISPS Code. IMO. <https://www.imo.org/en/OurWork/Security/Pages/SOLAS-XI-2%20ISPS%20Code.aspx>
4. Kormych, B., & Averochkina, T. (2023). Black Sea Grain Initiative is Dead, Long Live the New Trade Corridor. *Lex Portus*, 9(4), 7–15. <https://doi.org/10.26886/2524-101X.9.4.2023.1>
6. United Nations. (1982). United Nations Convention on the Law of the Sea. *United Nations*. https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf

7. Верховна Рада України. (2012). Закон України «Про морські порти України» № 4709-17. *Рада Законодавство онлайн*. (2012). <https://zakon.rada.gov.ua/go/4709-17>
8. Верховна Рада України (1995). Кодекс торговельного мореплавства України № 176-95. *Рада Законодавство онлайн*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/176/95-вр#Text>
9. Міністерство інфраструктури України. (2022). Про закриття морських портів: наказ № 256. *Рада Законодавство онлайн*. <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0470-22>

Ключові слова: морське право, морські перевезення, Чорне море, збройний конфлікт, безпека судноплавства.

Keywords: maritime law, maritime transportation, Black Sea, armed conflict, safety of navigation.

*Іванна Довгонос, здобувачка другого рівня вищої освіти
Національний університет «Одеська юридична академія»
Науковий керівник – д.ю.н., професор Б.А Кормич.*

ТРАНСФОРМАЦІЯ МЕХАНІЗМІВ СТРАХУВАННЯ ВОЄННИХ РИЗИКІВ У СФЕРІ ТОРГОВЕЛЬНОГО СУДНОПЛАВСТВА: KEY UNITY FACILITY

Повномасштабна збройна агресія російської федерації проти України суттєво вплинула на функціонування міжнародного торговельного судноплавства у Чорноморському регіоні. Однією з найбільш проблемних сфер стало страхування суден, які здійснюють перевезення до українських портів. Якщо у мирний час морське страхування функціонувало як стабільний ринковий механізм розподілу комерційних ризиків, то в умовах війни класична модель страхування виявилася недостатньо ефективною. Україна фактично була визнана зоною підвищеної небезпеки (high-risk area), а учасники міжнародного страхового та перестрахового ринку або відмовлялися працювати в регіоні, або встановлювали страхові премії, які робили перевезення економічно не вигідними.

Як зазначають Б. Кормич та Т. Аверочкіна, після початку повномасштабного вторгнення українська морська галузь стала об'єктом прямих і непрямих атак, а блокування портів Чорного та Азовського морів спричинило суттєві наслідки як для економіки України, так і для міжнародного судноплавства [1, с. 7-8]. За даними Міністерства інфраструктури України, у мирний час понад 75 % зовнішньої торгівлі України здійснювалося морськими шляхами, а морські порти забезпечували близько 90 % вантажообігу держави [3]. Саме тому проблема страхування суден швидко вийшла за межі виключно комерційного питання та набула значення економічної й логістичної безпеки.

Особливість морського страхування полягає в тому, що воєнні ризики традиційно належать до категорії виключних ризиків. Стандартне страхування корпусу судна (Hull Insurance), як і взаємне P&I страхування відповідальності судновласників, здебільшого не покривають збитки, спричинені війною, ракетними ударами, мінуванням або воєнними операціями. Саме тому для здійснення перевезень у небезпечних регіонах судновласники повинні окремо укладати договори war risk insurance.

У період війни проблеми страхування у Чорному морі перестали мати винятковий характер і фактично набули безпрецедентного масштабу та стали постійним елементом функціонування торговельного судноплавства. Регулярні ракетні удари по портовій інфраструктурі Миколаєва, Одеси, Південного та Чорноморська, мінна небезпека в акваторії, а також атаки на цивільні судна суттєво підвищили вартість страхування. У результаті страхові премії різко зросли. За даними Bloomberg, наприкінці 2023 року ставки страхування воєнних ризиків для суден, які заходили до українських портів, зросли на 250 % через ескалацію атак у Чорному морі [5]. В окремих випадках додаткова страхова премія за один рейс могла становити до 5 % вартості самого судна. За таких умов частина міжнародних страховиків фактично почала уникати роботи з українськими портами, оскільки ризики набули системного характеру. Сам факт заходу судна до українського порту почав сприйматися страховим ринком як надзвичайний ризик.

Ситуація суттєво загострилася після виходу російської федерації із Чорноморської зернової ініціативи у липні 2023 року. Після припинення дії угоди росія заявила про можливість розглядати судна, які прямують до українських портів, як потенційних перевізників військових вантажів. Це додатково загостило кризу страхування воєнних ризиків у сфері торговельного судноплавства в Чорноморському регіоні. На цьому тлі було запроваджено UNITY Facility – спеціальний механізм страхового полісу для суден, що здійснюють перевезення через український морський коридор. Його запуск став одним із перших прикладів масштабного публічно-приватного

партнерства у сфері морського страхування в умовах війни. До реалізації програми були залучені Уряд України, міжнародний страховий брокер Marsh McLennan, ринок Lloyd's of London, українські державні банки та міжнародні фінансові партнери. Первинно UNITY Facility було створено для підтримки перевезення зернових вантажів, однак у 2024 році програму було розширено на всі невійськові вантажі. Як зазначає Міністерство економіки України, UNITY забезпечує страхування КАСКО суден та окреме P&I покриття воєнних ризиків [2]. Зокрема, йдеться про страхування ризиків пошкодження або втрати судна внаслідок воєнних дій, а також покриття відповідальності судовласника перед третіми особами у випадку настання воєнного страхового випадку.

Важливою особливістю UNITY Facility є його фінансова структура. Програма передбачає створення механізму first-loss compensation через резервні акредитиви державних банків – Укресімбанку та Укргазбанку, підтверджені німецьким DZ Bank AG. Водночас андеррайтери Lloyd's of London на чолі з Ascot забезпечують страхове покриття до 50 млн доларів США. Це дозволило суттєво знизити вартість страхових премій порівняно з відкритим ринком та зробити перевезення через український морський коридор економічно можливими навіть в умовах постійної воєнної загрози. За інформацією GMK Center, після розширення UNITY Facility механізм почав поширюватися не лише на зернові вантажі, а й на перевезення металопродукції, залізної руди, контейнерних та інших невійськових вантажів [4]. Це має важливе практичне значення, оскільки український морський експорт поступово перестав залежати виключно від аграрного сектору. Водночас розширення програми продемонструвало, що міжнародні партнери розглядають український морський коридор як довгостроковий логістичний механізм, а не тимчасове антикризове рішення.

Фактично поява UNITY Facility стала наслідком того, що класичні механізми страхування war risk insurance виявилися неефективними в умовах війни. Саме тому виникла необхідність у створенні нової гібридної моделі

страхування, яка поєднує державні гарантії, міжнародне фінансове партнерство та можливості приватного страхового ринку.

Таким чином, UNITY Facility став одним із перших показових прикладів практичної адаптації механізмів страхування воєнних ризиків до умов повномасштабної війни. Значення цієї програми полягає не лише у забезпеченні функціонування українського морського коридору, а й у формуванні нового підходу до страхового забезпечення торговельного судноплавства в умовах підвищених воєнних загроз. Практика функціонування UNITY Facility продемонструвала, що в сучасних умовах ефективно страхування морських перевезень дедалі більше залежить від взаємодії держави, міжнародних фінансових інституцій та приватного страхового сектору.

Список використаних джерел:

1. Kormych, B., & Averochkina, T. (2022). Ukrainian Maritime Industry under Fire: Consequences of Russian Invasion. *Lex Portus*, 8(2), 7-32. <https://doi.org/10.26886/2524-101X.8.2.2022.1>
2. Міністерство економіки України. (2024). Результати візиту Юлії Свириденко в Лондон: страхування UNITY розширено на всі судна з невійськовим вантажем. *Міністерство економіки України*, 1 березня. <https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=7c28d77b-fb29-47aa-b159-6ecac2e437ea&title=StrakhuvanniaUnityRozshireno> (4)
3. Укрінформ. (2022). Діяльність морських портів: статистика втрат. *Укрінформ*, 6 травня. <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3475958-dialnist-morskih-portiv-statistika-vtrat.html> (2)
4. Kolisnichenko, V. (2024). UNITY Facility insurance in the maritime corridor extended to all cargoes. *GMK Center*, February 29. <https://gmk.center/en/news/unity-facility-insurance-in-the-maritime-corridor-extended-to-all-cargoes/> (5)
5. Shkarlat, K. (2023). Insurance rates in Black Sea rise by 250% amid escalation of attacks. *RBC-Ukraine*, December 03. <https://newsukraine.rbc.ua/news/insurance-rates-in-black-sea-rise-by-250-1764790308.html> (3)

Ключові слова: воєнні ризики, морське страхування, торговельне судноплавство, UNITY Facility, зона підвищеної небезпеки.

Keywords: war risks, maritime insurance, commercial shipping, UNITY Facility, high-risk area.

VII СЕКЦІЯ.**НОВІ МОДЕЛІ ТА ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ
ЕКОНОМІЧНИХ ТА СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ**

Володимир Завальнюк, д.ю.н., професор

Національний університет «Одеська юридична академія»

**ЛЮДИНОЦЕНТРИЧНІ КРИТЕРІЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРАВА В
СУЧАСНИХ УМОВАХ**

Проблема ефективності права належить до фундаментальних питань загальної теорії права, оскільки вона пов'язана не лише з дієвістю правових норм, а й із самою метою права як соціального регулятора. У традиційному розумінні ефективність права часто ототожнюється з реальним виконанням правових приписів, їх забезпеченням державним примусом, впливом на поведінку суб'єктів і досягненням цілей законодавця. Однак такий підхід є недостатнім, якщо право розглядати не тільки як інструмент управління, а як соціокультурне, ціннісне й антропологічне явище, пов'язане з верховенством права, демократією та правами людини [1, с. 14–15].

У сучасних умовах антропологічний вимір ефективності права набуває особливого значення, оскільки право функціонує в ситуаціях соціальної напруги, безпекових загроз, цифровізації, розвитку штучного інтелекту та трансформації суспільної взаємодії. За таких обставин недостатньо оцінювати право лише за критерієм виконуваності або здатності забезпечити порядок. Важливо також з'ясувати, наскільки правове регулювання залишається співмірним людині, не нівелює її автономію та не підміняє справедливість адміністративною доцільністю.

Ефективність права доцільно розуміти не як просту здатність норми викликати бажану поведінку, а як її спроможність забезпечувати справедливий, гуманний і соціально прийнятний порядок, у межах якого людина визнається джерелом, носієм і адресатом правового сенсу. Саме антропологічний вимір дозволяє відмежувати справжню ефективність права від суто адміністративної, репресивної або технократичної результативності. Право може бути формально чинним і навіть виконуваним, але втрачати власне правовий зміст, якщо воно не забезпечує свободу, гідність, справедливість і можливість особистісного розвитку.

Одним із ключових понять у цьому контексті є антропологічна адекватність права. Вона означає відповідність правових норм природі людини, її основним потребам, соціальним очікуванням, моральним уявленням, психологічним особливостям і культурно-історичному досвіду суспільства. Право, яке не враховує людину як цілісну соціальну, духовну, моральну й культурну істоту, може залишатися формально чинним, але фактично втрачати регулятивну силу.

Антропологічна адекватність проявляється в тому, що правова норма не повинна сприйматися особою як зовнішній або незрозумілий примус. Вона має бути не лише наказом держави, а справедливим і соціально значущим орієнтиром поведінки. Саме внутрішнє прийняття права, довіра до правової системи, відчуття справедливості та відповідність права базовим цінностям суспільства є важливими умовами його ефективності.

Сучасні трансформації суспільного життя істотно ускладнюють проблему ефективності права. Війна актуалізує питання меж державного втручання, балансу між безпекою і свободою, допустимості надзвичайних правових режимів та критеріїв пропорційності. Цифровізація створює нові сфери регулювання, у яких людина може опинитися під впливом автоматизованих систем, алгоритмів і цифрового контролю. Європейська інтеграція України, своєю чергою, посилює значення стандартів верховенства

права, прав людини, незалежності суду, належного врядування та інституційної спроможності держави [2, с. 28].

В умовах війни ефективність права не може означати максимальне посилення державного контролю. Вона має означати здатність права забезпечити баланс між безпекою держави та правами людини. Надзвичайні обставини не скасовують антропологічного призначення права, а лише ускладнюють його реалізацію. Тому ефективне право в умовах війни — це не тільки право, яке дозволяє державі діяти швидко, а й право, яке зберігає зв'язок із принципами справедливості, пропорційності, правової визначеності та відповідальності.

Не менш важливим викликом є цифровізація. Використання електронних сервісів, реєстрів, цифрових документів, автоматизованих процедур та алгоритмічної аналітики може підвищувати адміністративну ефективність права. Водночас цифровізація створює ризики знеособлення людини, непрозорості алгоритмічних рішень, цифрової дискримінації, надмірного накопичення персональних даних і посилення технологічного контролю.

Особливо показовим є розвиток європейського регулювання у сфері штучного інтелекту. Новітні підходи ґрунтуються на тому, що технологічний розвиток має бути узгоджений із правами людини, демократією, недискримінацією, прозорістю, людською гідністю та контролем над автоматизованими системами [3, с. 3–5]. Це розширює розуміння ефективності права: воно має не лише регулювати поведінку людей, а й встановлювати межі використання технологій, які здатні впливати на людські рішення, свободи та можливості.

Тому в цифрову епоху ефективність права має включати не лише швидкість і зручність процедур, а й гарантії прозорості, людського контролю, захисту персональних даних, недискримінації, доступності цифрових сервісів і можливості оскарження автоматизованих рішень. Такий підхід відповідає

сучасному європейському баченню регулювання штучного інтелекту, яке передбачає поєднання інноваційного розвитку з гарантіями безпеки, фундаментальних прав і людського нагляду [4].

Одним із головних антропологічних показників ефективності права є довіра. Норма може бути формально правильною, однак за відсутності довіри до законодавця, суду, адміністративних органів або правоохоронної системи її реальна дія буде обмеженою. Довіра формується через передбачуваність правозастосування, справедливість процедур, рівність перед законом, виконання судових рішень, повагу до людської гідності та зрозумілість правових приписів. Тому сучасна ефективність права передбачає не лише нормативну, а й комунікативну якість.

З урахуванням антропологічного підходу ключовими критеріями сучасної ефективності права є людиноцентричність, ціннісна узгодженість, правова визначеність, пропорційність, інституційна спроможність і цифрова безпечність. У сукупності вони дають змогу оцінювати право не лише за формальною дієвістю, а й за здатністю забезпечувати гідність, свободу, безпеку, справедливість і розвиток людини.

Отже, проблему ефективності права сьогодні не можна зводити до виконання норми або досягнення управлінської мети. Вона має оцінюватися через здатність права забезпечувати гідне існування людини, справедливий соціальний порядок, довіру до інституцій, захист прав і свобод та адаптацію до нових викликів. Право стає ефективним тоді, коли воно не лише регулює поведінку, а й визнається особою як справедливе, легітимне й необхідне.

Сучасні виклики — війна, цифровізація, штучний інтелект, європейська інтеграція та масові порушення прав людини — поглиблюють класичну проблематику ефективності права. Вони показують, що право має бути не лише дієвим, а й гуманним; не лише технологічним, а й людиноцентричним; не лише нормативно чинним, а й антропологічно адекватним. Тому ефективність права доцільно розуміти як людиноцентричну, ціннісно

обґрунтовану та інституційно забезпечену здатність права впорядковувати суспільні відносини у спосіб, що відповідає гідності людини, принципу верховенства права, соціальній справедливості та сучасним викликам правового розвитку.

Список використаних джерел:

1. European Commission for Democracy through Law (Venice Commission). Rule of Law Checklist. CDL-AD(2016)007 (2016). Venice. 76 p. URL: <https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdf=CADL-AD%282016%29007-e>
2. European Commission. Ukraine 2025 Report: Commission Staff Working Document. Brussels, 4.11.2025. SWD(2025) 759 final. 111 p. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/wp-content/uploads/EU-enlargement-.pdf>
3. Council of Europe. Council of Europe Framework Convention on Artificial Intelligence and Human Rights, Democracy and the Rule of Law (2024). CETS No. 225. Vilnius, 5 September. 12 p. URL: https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/rizne/CETS_225_EN.pdf
4. European Commission. AI Act. *Shaping Europe's digital future*. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/regulatory-framework-ai>

Ключові слова: ефективність права, людиноцентричність, антропологічна адекватність права, верховенство права, права людини.

Keywords: effectiveness of law, human-centeredness, anthropological adequacy of law, rule of law, human rights.

МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ ДЕКОМУНІЗАЦІЇ ТА ДЕКОЛОНІЗАЦІЇ БІБЛІОТЕЧНИХ ЗАКЛАДІВ ОРГАНАМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

У різні періоди історії бібліотеки вважалися важливими центрами розвитку культури та освіти, які забезпечували вільний доступ до інформації. Вони акумулюють і зберігають знання, набуті людством, що сприяє піднесенню інтелектуального й морального потенціалу суспільства, формуванню світогляду та задоволенню різноманітних інформаційних потреб. В Україні бібліотеки поділяються за значенням на національні, загальнодержавні, республіканські, обласні, міські, районні, селищні, сільські [1]. Згідно із загальноукраїнським дослідженням, стан фондів публічних бібліотек в Україні до початку повномасштабного вторгнення з боку РФ у 2022 р. нараховувалось приблизно 15 тис бібліотечних закладів. Після початку повномасштабної агресії частина бібліотек була ліквідована та реструктуризована, ще частина повністю зруйнована або опинилася на тимчасово-окупованих територіях (приблизно 3 тис бібліотечних закладів) [2]. За офіційною інформацією Міністерства культури та стратегічних комунікацій України, станом на 01.01.2023, кількість публічних бібліотек становила 13 486, а на 01.01.2024 р. – 12 908 бібліотечних просторів [2]. До прикладу, у шістдесятимільйонній Італії функціонують 3,5 тис бібліотек, а у 85-мільйонній Німеччині – 9 тис бібліотек [3].

У 2015 р. Верховна Рада України прийняла Закон України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» [4], який також торкнувся й бібліотечних закладів. Одним зі складових етапів

декомунізації було перейменування бібліотек, пов'язаних із радянськими та російськими діячами. До вступу в дію Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» всього 69 бібліотечних закладів носили ім'я українських письменників [5]. Однак, більша частина бібліотечних закладів носила імена російських та радянських письменників: ім. В. Маяковського (6 бібліотек), ім. А. Чехова (6 бібліотек), ім. В. Короленка (6 бібліотек), ім. М. Некрасова (5 бібліотек), ім. М. Лермонтова (5 бібліотек), ім. О. Пушкіна (4 бібліотеки), ім. М. Горького (4 бібліотеки), ім. О. Купріна (3 бібліотеки), ім. А. Гайдара (3 бібліотеки), ім. О. Блока (2 бібліотеки), ім. О. Герцена (2 бібліотеки), ім. В. Катаєва (2 бібліотеки), ім. М. Островського (2 бібліотеки), ім. М. Светлова (2 бібліотеки), ім. К. Симонова (2 бібліотеки). Частина бібліотек була перейменована радянською владою на імена тих, кого «героїзували» після Другої світової війни: І. Бевз, В. Лягін, Ш. Кобер, В. Хоменко, О. Матросов, З. Космодем'янська, С. Чекалін, В. Котик, В. Дубінін, У. Громова, С. Ковпак, О. Кошовий та ін. [5]. Щодо українських бібліотечних закладів, названих на честь зарубіжних письменників, то, за інформацією культурно-видавничого проєкту «Читомо», в Україні існує тільки одна бібліотека на честь Адама Міцкевича в місті Києві [5].

Перші бібліотечні заклади в Україні були перейменовані після початку дії Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки». Наприклад, у 2015 р. відбулося перейменування «Одеської національної Ордена Дружби народів наукової бібліотеки ім. М. Горького» на «Одеську національну наукову бібліотеку». [6]. Також на підставі рішення Київської міської ради № 336/1340 від 10 листопада 2016 р. були перейменовані «Бібліотека ім. В. Чапаєва» на «бібліотеку ім. І. Світличного» та «Бібліотека ім. В. Чкалова» на «Бібліотеку Солом'янську» [7].

Треба зазначити, що більшість російських прізвищ, на честь яких були названі українські бібліотечні заклади, не підпадали під дію п. 6 ст. 7 Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» [4]. Водночас, за даними культурно-видавничого проєкту «Читомо», напередодні повномасштабного вторгнення з боку рф в Україні залишалося 77 бібліотечних закладів, названих на честь діячів країни-агресорки (20 «російських» бібліотек розміщені в Києві, 13 – у Харкові, 7 – в Одесі, 7 – у Краматорську, 6 – у Маріуполі, 3 – у Мелітополі, 2 – у Чернігові) [5].

Масове перейменування бібліотечних закладів почалося тільки після вступу в дію у 2023 р. Закону України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімів» [8]. Наприклад, на підставі рішення Київської міської ради 9 листопада 2022 р. були перейменовані бібліотечні заклади, які носили імена російських та радянських діячів культури, учасників Другої світової війни та ін.: «Бібліотеку ім. В. Котика» на «Бібліотеку на Межигірській»; «Бібліотеку ім. Ф. Достоєвського» на «Бібліотеку ім. Г. Сковороди»; «Бібліотеку ім. М. Лермонтова» на «Бібліотеку ім. І. Шамо»; «Бібліотеку ім. О. Новікова-Прибоя» на «Бібліотеку ім. М. Слабошпицького» та ін. [9].

Наступним етапом декомунізації та деколонізації бібліотечних закладів стало актуалізація бібліотечних фондів. Фактично це процес оновлення, очищення та адаптації бібліотечних колекцій до сучасних інформаційних, культурних і суспільних потреб, особливо актуальний в умовах збройної агресії рф проти України [10].

За інформацією генерального директора Одеської національної наукової бібліотеки Ірини Бірюкової, з 200 млн документів, які зберігаються в бібліотечних фондах України 102 млн російською мовою [11]. Треба зазначити, що на території західних областей ситуація з російськомовною літературою у бібліотечних закладах набагато краще, порівняно зі східними областями. За інформацією директора «Львівської муніципальної бібліотеки»

Василя Кметя, кількість російськомовної літератури вкладається в межі 15 відсотків[12].

Треба зазначити, що списання літератури з бібліотечних фондів— це доволі складний, а іноді й суперечливий процес. Напередодні цього процесу, а також у період безпосереднього списання російської та радянської літератури відбувалися справжні дискусійні баталії між науковцями, письменниками, літературознавцями, тощо. Особливо емоції зашкалювали під час обговорення списання російської класичної літератури та творів українських радянських письменників.

У період з 2022 р. по травень 2024 р. в українських публічних бібліотеках були списані понад 26 мільйонів книжок (у 2022 р. з бібліотек списали 12 млн 971 тис. книжок, а у 2023 – 13 млн 165 тис, з них 17 млн 448 тис видань, відповідно, були російською мовою). Найбільше вилучили російських книг на Вінниччині (1 млн 187 тис) та Полтавщині (1 млн 991 тис). А от найменше фонди змінювалися в регіонах, які були тимчасово окупованими російськими військами: у Донецькій області (251 тис), у Херсонській (108 тис), у Луганській області взагалі не списували книжки [13].

Список використаних джерел:

1. Бібліотека імені Івана Світличного для дітей. URL : <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D1%96%D0%B1%D0%BB%D1%96%D0%BE%>.
2. Бібліотеки України: осередки культурного надбання. <https://mcsc.gov.ua/news/biblioteky-ukrayiny-oseredky-kulturnogo-nadbannya/>
3. Трансформація публічних бібліотек у центри розвитку громад. <https://www.prostir.ua/?news=transformatsiya-publichnyh-bibliotek-u-tsentry-rozvytku-hromad>
4. Закон «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки». Відомості Верховної Ради (ВВР). 2015. № 26. Ст. 219. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/317-19#Text>
5. Гюстон. У нас проблеми. Більшість бібліотек носять назви діячів культури рф, ніж України. <https://chytomo.com/kh-iuston-u-nas-problemy-bilshe-bibliotek-nosiat-imena-diiachiv-kultury-rf-nizh-ukrainskykh/>
6. Перейменування бібліотеки. https://odnb.odessa.ua/view_post.php?id=1260

7. Бібліотека імені Івана Світличного для дітей. URL : <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D1%96%D0%B1%D0%BB%D1%96%D0%BE%>
8. «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії». *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2023. № 65. Ст. 221. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3005-20#Text>
9. Чапаєв, Пушкін, Некрасов: з назв шкіл та бібліотек у Києві приберуть імена російських та радянських діячів. [https:// suspilne.media/kyiv/613811-sapaev-puskin-nekrasov-z-nazv-skil-ta-bibliotek-u-kievi-priberut-imena-rosijskih-ta-radanskih-diaciv/](https://suspilne.media/kyiv/613811-sapaev-puskin-nekrasov-z-nazv-skil-ta-bibliotek-u-kievi-priberut-imena-rosijskih-ta-radanskih-diaciv/)
10. 503. Актуалізація бібліотечних фондів в умовах військової агресії російської федерації. [https://zounb.zp.ua/resourse/zaporizkyy-kray/ zaporizhzhya-bibliotechnefahovaosvita/bibliografichni-idei-ta-tehnologii/](https://zounb.zp.ua/resourse/zaporizkyy-kray/zaporizhzhya-bibliotechnefahovaosvita/bibliografichni-idei-ta-tehnologii/)
11. Дерусифікація – декомунізація – деколонізація. Частина 3 Загальна присутність у культурі. <https://www.youtube.com/watch?v=z-TyJGYbzdK>
12. Фонд тоталітарного читання: чому у Львові збережуть книги радянського періоду. <https://suspilne.media/lviv/534381-fond-totalitarnogo-citanna-comu-u-lvovi-zberezut-knigi-radanskogo-periodu/>
13. З українських публічних бібліотек за два роки списали 66% книжок російською мовою. <https://suspilne.media/culture/750451-66-z-usih-spisanih-knizok-z-ukrainskih-publicnih-bibliotek-za-ostanni-dva-roki-rosijskou-movou/>

Ключові слова: декомунізація, деколонізація, бібліотечні заклади, органи місцевого самоврядування, бібліотечні фонди, дерусифікація, культурна політика.

Keywords: decommunization, decolonization, library institutions, local self-government bodies, library collections, derussification, cultural policy.

Ольга Кібік, д.е.н., професор

*Павло Сіянко, здобувач третього рівня вищої освіти
Національний університет «Одеська юридична академія»*

ESG-ТРАНСФОРМАЦІЯ ЯК НОВА МОДЕЛЬ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ БІЗНЕСУ

Сучасний бізнес-простір переживає якісний перехід від логіки виключно фінансової максимізації до моделі, у якій корпоративна відповідальність перед суспільством і довкіллям стає умовою забезпечення довгострокової конкурентоспроможності. ESG-концепція у цьому контексті постає не як добровільна ініціатива, а як системна відповідь бізнесу на структурні виклики епохи, основними з яких є кліматична нестабільність, соціальна поляризація та запит на прозорість корпоративного управління. Для України, яка одночасно функціонує в умовах воєнного стану та здійснює курс на євроінтеграцію, ESG-трансформація набуває подвійного значення як інструмент адаптації до вимог ринку ЄС і як механізм відбудови нової інституційної та ціннісної архітектури національної економіки.

ESG-принципи формують нову культуру корпоративної поведінки, в якій бізнес бере на себе відповідальність перед суспільством, довкіллям та майбутніми поколіннями. Соціальний компонент передбачає дотримання трудових прав, гендерної рівності, підтримку громад, тобто виступає механізмом соціокультурної трансформації, що виходить за межі суто економічних відносин. Дослідження підтверджують, що впровадження ESG-стандартів зміцнює репутаційний капітал бізнес-структури, підвищує довіру інвесторів і активізує інноваційні процеси, спрямовані на розвиток людського потенціалу [2].

Доцільно розглядати інтеграцію ESG та корпоративної соціальної відповідальності у бізнес-стратегії як трирівневу архітектуру, де кожен рівень виконує чітку функцію у формуванні сталої організаційної культури [2; 3].

Перший концептуальний рівень є фундаментом усієї системи. На цьому рівні формуються місія та цінності бізнес-структури, закріплюється стратегічне бачення ролі у суспільстві, ESG-пріоритети вбудовуються у довгострокову корпоративну стратегію. Без ціннісного ядра ESG залишається лише формальністю, а саме набором звітів без реальних зобов'язань.

Другий управлінський рівень відповідає за інституціоналізацію ESG-підходу всередині організації. Передбачається створення відповідних структурних підрозділів або посад (ESG-офісер, комітет зі сталого розвитку), запровадження нефінансової звітності відповідно до стандартів GRI або ESRS, забезпечення прозорості у відносинах зі стейкхолдерами, зокрема інвесторами, регуляторами, громадою тощо. Саме на цьому рівні ESG набуває юридичної та управлінської форми, що є критично важливим в умовах наближення України до вимог директиви CSRD.

Третій практичний рівень є рівнем реалізації. ESG-принципи матеріалізуються у конкретних проєктах і рішеннях. Екологічний компонент охоплює зниження викидів, перехід на відновлювальну енергетику, управління відходами. Соціальний елемент включає програми розвитку персоналу, підтримку вразливих груп, соціальне партнерство з громадами. Управлінський компонент поєднує антикорупційні механізми, діджиталізацію бізнес-процесів, забезпечення кібербезпеки та відповідальне ланцюгове постачання.

Забезпечення ефективності трирівневої ESG-моделі потребує дотримання кількох ключових умов [1; 4]:

По-перше, необхідна вертикальна узгодженість, коли цілі, сформульовані на концептуальному рівні, знаходять пряме відображення в управлінських процедурах і конкретних проєктах, тобто стратегія і дія утворюють єдиний вектор.

По-друге, критичною умовою є вимірюваність результатів. Ефективність ESG-трансформації має підтверджуватися кількісними та якісними KPI, зокрема рівнем викидів CO₂, часткою жінок у керівництві, індексом задоволеності персоналу, оцінками незалежних ESG-аудиторів тощо.

По-третє, модель потребує залучення всіх стейкхолдерів від топ-менеджменту та акціонерів до рядових працівників, постачальників і місцевих громад. ESG-трансформація не може бути ефективною як суто «корпоративний проєкт зверху».

По-четверте, важливу роль відіграє зовнішнє верифікування. Незалежний аудит нефінансової звітності, акредитований відповідно до стандартів, підвищує рівень довіри до ESG-даних і мінімізує ризики існування декларативної ESG-відповідальності. Нарешті, в умовах України особливого значення набуває державно-приватна координація. Ефективна ESG-трансформація бізнесу неможлива без відповідного регуляторного середовища, що має включати набір чітких правових стимулів (податкових преференцій, пільгового фінансування для ESG-лідерів) та санкцій за недотримання стандартів звітності.

Реалізація трирівневої моделі означає якісний перехід бізнес-структури від реактивної логіки відповідальності, коли бізнес лише реагує на зовнішній тиск регуляторів чи громадськості, до системної та проактивної, коли відповідальність вбудована в діяльність організації. Для України, що стоїть перед завданням повоєнної відбудови, така модель є особливо релевантною. Модель дозволяє узгодити відновлення інфраструктури та підприємницького середовища з міжнародними стандартами сталого розвитку, зокрема з Цілями сталого розвитку ООН та вимогами Зеленого курсу ЄС, що є обов'язковими орієнтирами в процесі євроінтеграції.

Таким чином, ESG-трансформація є не лише інструментом управління екологічними та соціальними ризиками, а й новою моделлю культурної та ціннісної переорієнтації бізнесу. Для України впровадження ESG набуває стратегічного значення в контексті повоєнної відбудови та євроінтеграції.

Необхідними кроками є гармонізація національного законодавства з директивами CSRD/ESRS, розбудова методологічної та інституційної бази ESG-звітності та формування культури корпоративної відповідальності як елементу соціокультурної трансформації суспільства.

Список використаних джерел:

1. Будякова, О., Суддя, Ю. (2025). Корпоративна соціальна відповідальність у парадигмі сталого розвитку. *Сталий розвиток економіки*, 2(53), 455-463. <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-53-64>
2. Гурський, А. (2025). Соціальна відповідальність бізнесу як стратегічний чинник сталого розвитку в умовах повоєнної відбудови. *Вісник Хмельницького національного університету. Серія: Економічні науки*, 344(4), 528-533. <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2025-344-4-74>
3. Корпоративна соціальна відповідальність: моделі та управлінська практика: підручник / Саприкіна М.А. та ін.; за ред. О.С. Редькіна (2011). Київ: Вид-во «Фарбований лист». 480 с.
4. Bowen, H.R. (2013). *Social responsibilities of the businessman*. Iowa City: University of Iowa Press. 248 p.

Ключові слова: ESG-трансформація, корпоративна соціальна відповідальність, сталий розвиток, ESG-звітність, корпоративне управління.

Keywords: ESG transformation, corporate social responsibility, sustainable development, ESG reporting, corporate governance.

*Анатолій Сушко, к.і.н., доцент
Національний університет «Одеська юридична академія»*

ПРОЦЕСИ ІНТЕГРАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА: СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ФАКТОР

Проблеми вивчення різних аспектів діяльності різних соціальних суб'єктів щодо стабільності політичної системи в умовах трансформації суспільства стає все більш актуальною і відповідає потребам соціуму. Визнання територіальної цілісності та політичної незалежності нашої держави досить гострі в умовах воєнної агресії. На нашу думку найбільш агресивним є комплексний підхід, відмови від універсальних конструкцій, зосередження уваги наукової аналітики на цивілізованих формах з урахуванням всіх особливостей культурно-історичного розвитку. Потреби соціуму, що базуються на визнанні державного суверенітету та територіальної цілісності нашої країни можуть бути повноцінно задоволені лише при повазі до прав і свобод соціальних груп і кожного громадянина.

Дослідження чинників, що спричиняють роз'єднання політичного та культурного простору України призводить до висновків щодо регіональних особливостей, різних трактувань історичної спадщини частиною представників нашого суспільства. Зрозуміло, що слід враховувати і об'єктивні фактори, зокрема перебування України на перетині різних цивілізацій, що спричиняє конфлікти в соціокультурній сфері. Цим користуються наші вороги, особливо в умовах повномасштабної війни, бажаючи отримати методом агресії, розколу суспільства, можливість панування над нашою країною.[1] Від науковців подібна ситуація вимагає поглибленого і всебічного аналізу факторів, які ведуть до дезінтеграції соціуму, пошуку нових форм і методів розв'язання конфліктів у нашому суспільстві та врахування зовнішньополітичних чинників.

Соціум, який знаходиться в стані радикальних трансформацій, а це вимога воєнного часу, змінює свої характеристики і, як правило, ситуація у всіх сферах буття ускладнюється.

В умовах глобалізації частина країн світу переживає кризу культурно-цивілізаційної ідентичності, що може закінчитись втратою власної самобутності, більш того їх можуть розчинити в інших політичних культурах. Україна в своїй історії перебувала в якості залежної провінції сусідніх імперій. Події гібридної війни чітко продемонстрували необхідність враховувати процес розхитування єдності нашого суспільства, використання історичного минулого, що по різному впливає на свідомість громадян України окремих регіонів та соціальних груп, намагання стримувати процеси зростання політичної свідомості, зупинити формування громадянського суспільства.

В цьому контексті особливого підходу заслуговує дослідження досвіду країн, які зуміли в короткий термін післявоєнного відновлення досягти значних результатів, більш того, модернізувати суспільство і вийти на новий, якісний рівень розвитку (наприклад Японія, ФРН, Південна Корея). Порівняльний метод дозволяє врахувати як місцеві особливості, так і універсальність цих процесів.

Науковці модерністи все більше уваги звертають на нові параметри політичної діяльності, наприклад на обов'язковість взаємодії воєнно-політичного та соціально-гуманітарного компонентів. Це відчутно сприяє як консолідації всіх соціальних суб'єктів, так і їх взаємодії з демократичними інститутами у функціонуванні громадянського суспільства. Відповідні зміни на цьому шляху до нової системи політичного життя і закріплено в Конституції України [2] як сукупність знань і поглядів на будову різних цивілізацій впливає і на реалізацію національного проекту соціальної, правової та демократичної держави та суперечить російській авторитарній консолідації, розвінчує тоталітарну спадщину. Культуроцентричність як новий онтологізм сучасного світу також сприяє і гармонізації стосунків між

різними соціальними суб'єктами і суттєво впливають на хід та практику історичного процесу.

Таким чином, розгляд чинників, що консолідують або ж роз'єднують суспільство, дозволяє зрозуміти весь комплекс різноманітних факторів і явищ, усвідомити їх інтегруючий потенціал, особливо це важливо для країн в яких домінує режим перехідного типу і форс-мажорні обставини.

Список використаних джерел:

1. Перелом: Війна Росії проти України у часових пластах і просторах минувшини. Діалоги з істориками (2023). Кн. 3 / Відп. ред. В. Смолій; Упоряд.: Г. Боряк, О. Ясь, С. Блащук. НАН України. Інститут історії України. Київ: Інститут історії України. 844 с.
2. Конституція України : Конституція України; Верховна Рада України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Законодавство України.
<https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

Ключові слова: політична система, суспільна трансформація, воєнна агресія, громадянське суспільство, культурно-цивілізаційна ідентичність.

Keywords: political system, social transformation, military aggression, civil society, cultural and civilizational identity.

ІСТОРИКО-ПРАВОВІ ТРАДИЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Сучасний етап розвитку української державності відбувається в умовах масштабних політичних, соціальних та правових трансформацій, спричинених як глобалізаційними процесами, так і повномасштабною війною Російської Федерації проти України. В умовах воєнного стану особливого значення набуває дослідження історико-правових традицій українського державотворення, адже саме історичний досвід дозволяє оцінити стійкість державних інституцій, ефективність правового механізму та перспективи подальшого розвитку української держави. Українська державність формувалася протягом століть, а її еволюція супроводжувалася боротьбою за політичну незалежність, територіальну цілісність та право на самовизначення.

Перші форми державної організації на українських землях виникли ще в період Київської Русі, яка стала однією з наймогутніших держав середньовічної Європи. Важливе значення для розвитку правової системи мала «Руська Правда» – збірник норм звичаєвого права, що регулював питання судочинства, власності, відповідальності за правопорушення та суспільних відносин загалом [1, с. 34]. Саме в цей період були закладені основи державного управління та правової культури, які в подальшому вплинули на формування української державницької традиції.

На думку дослідників історії держави і права України, важливу роль у становленні української державності відіграла козацька доба. Запорозька Січ стала не лише військовим центром, а й унікальною формою політичної організації українського суспільства. Особливістю козацького устрою була виборність органів влади, колегіальність прийняття рішень та поєднання

військової дисципліни з елементами демократичного самоврядування [2, с. 118]. Козацьке право значною мірою ґрунтувалося на звичаєвих нормах, які забезпечували регулювання суспільних відносин та підтримання внутрішнього порядку.

Важливим етапом розвитку української політико-правової думки стало ухвалення Конституції Пилипа Орлика 1710 року. Даний документ визначав принципи обмеження влади гетьмана, закріплював елементи розподілу влади та гарантії прав козацтва. Конституція Пилипа Орлика вважається одним із перших європейських конституційних актів нового часу, що свідчить про високий рівень розвитку української правової думки [3, с. 57]. У документі простежується прагнення до побудови держави, заснованої на принципах законності, справедливості та відповідальності влади перед суспільством.

Подальший розвиток української державності був тісно пов'язаний із національно-визвольними процесами ХІХ – початку ХХ століття. Українська революція 1917–1921 років стала важливим етапом відродження української державності та формування національної правової системи. Універсали Центральної Ради заклали правові основи автономії, а згодом і незалежності Української Народної Республіки. Водночас нестабільність політичної ситуації, військова агресія та внутрішні суперечності не дозволили повною мірою реалізувати процес державотворення [4, с. 213].

Науковці наголошують, що історичний досвід українського державотворення має важливе значення для сучасної України, особливо в умовах воєнних викликів. Після проголошення незалежності у 1991 році Україна розпочала формування демократичної правової держави, заснованої на принципах верховенства права, народовладдя та поділу влади. Конституція України 1996 року стала фундаментом сучасної правової системи та закріпила основні права і свободи людини і громадянина [5, с. 72].

Суттєві зміни в системі державного управління та правового регулювання відбулися після початку російської агресії у 2014 році. Повномасштабне вторгнення Російської Федерації у 2022 році стало

серйозним викликом для української державності та національної безпеки. В умовах воєнного стану держава була змушена оперативно адаптувати механізми управління до кризових умов, посилити систему оборони та забезпечити ефективну координацію діяльності органів влади.

Особливого значення в сучасних умовах набуває питання національної безпеки та стратегічного планування. Як зазначає Л. І. Кормич, сучасні політичні процеси характеризуються високим рівнем турбулентності, що потребує від держави здатності швидко реагувати на нові виклики та забезпечувати стабільність функціонування суспільства [6, с. 129]. У цих умовах важливими складовими державної політики стають модернізація системи управління, цифровізація публічних послуг та зміцнення міжнародного співробітництва.

В умовах війни Україна продемонструвала здатність до ефективної трансформації державного механізму. Одним із важливих напрямів стала цифровізація державного управління. Впровадження електронних сервісів та функціонування цифрових платформ дозволило забезпечити безперервність надання адміністративних послуг навіть у кризових умовах. Це сприяло підвищенню ефективності взаємодії між державою та громадянами, а також зміцненню довіри до державних інституцій.

Не менш важливим напрямом сучасних трансформаційних процесів є євроінтеграційний курс України. Отримання статусу кандидата на вступ до Європейського Союзу стало важливим етапом у розвитку української державності. Гармонізація національного законодавства з правом Європейського Союзу сприяє реформуванню судової системи, удосконаленню механізмів захисту прав людини та зміцненню демократичних інститутів. У сучасних умовах євроінтеграція виступає не лише зовнішньополітичним пріоритетом, а й важливим фактором внутрішньої модернізації держави.

Сучасні трансформаційні процеси в Україні свідчать про безперервність розвитку української державності та її здатність адаптуватися до нових історичних викликів. Історико-правовий досвід українського народу

підтверджує, що навіть у найскладніших умовах держава зберігає свою правову та політичну основу, продовжує реформування та зміцнює демократичні цінності.

Таким чином, історико-правові традиції української державності залишаються важливим чинником сучасного державотворення. Вони формують національну правову культуру, забезпечують спадковість державницьких ідей та сприяють зміцненню правової системи України. Подальший розвиток української державності залежить від ефективності правових реформ, забезпечення національної безпеки та збереження демократичних принципів у процесі повоєнного відновлення держави.

Список використаних джерел:

1. Єфремова, Н. В. (2021). Історія держави і права України : навчальний посібник. Одеса : Фенікс. 320 с.
2. Єфремова, Н. В. (2020). Українське державотворення: історико-правовий аспект : монографія. Одеса : Юридична література. 286 с.
3. Тацій, В. Я., Петришин, О. В. (2020). Історія держави і права України : підручник. Харків: Право. 648 с.
4. Верстюк, В. Ф. (2020). Українська революція: доба Центральної Ради. Київ : Альтернативи. 390 с.
5. Конституційне право України : підручник / за ред. Ю. М. Тодики (2021). Київ : Право. 432 с.
6. Кормич, Л. І. (2024). Євроінтеграційні процеси України в умовах війни. *Evropsky Politicky a Pravni Diskurz*, 11(1), 128–135.

Ключові слова: українська державність, історія держави і права України, воєнний стан, трансформаційні процеси, національна безпека.

Keywords: Ukrainian statehood, history of the state and law of Ukraine, martial law, transformation processes, national security.

*Олексій Федотов, д.ю.н., професор
Національний університет «Одеська юридична академія»*

ДОПЕРЕВІРОЧНИЙ АНАЛІЗ МИТНИХ ДЕКЛАРАЦІЙ

Пост-митний контроль, який є певною частиною євроінтеграційного процесу, було імплементовано в Митний кодекс України (далі - МКУ) [1].

Митні органи мають різноманітні правові важелі для того, щоб реалізовувати можливості митного контролю. І оці, правові важелі – це, стаття 336 «Форми митного контролю» МКУ [2], тобто, це митні формальності, які митні органи можуть застосовувати та реалізовувати з метою з'ясування таких обставин як дотримання чи навпаки, не дотримання підприємствами (експортерами/імпортерами) законодавства України з питань митної справи під час здійснення ними експортно-імпортних операцій. Але я хочу зупинитися саме на пост-митному контролі та його похідних, правові особливості якого неодноразово досліджував в своїх попередніх наукових матеріалах [3, 4]. Це передусім нові положення МКУ, які були раніше вказані у статті 337¹ [1]. Тепер ці положення, знов ж таки вивели в окрему нову статтю, статтю 344¹ МКУ, яка надає можливість митним органам реалізовувати пост-митний контроль у двох напрямках: доперевірочний аналіз та документальні перевірок [5].

Доперевірочний аналіз може ініціюватися митними органами в межах строків зберігання документів передбачених пунктами 44.3 та 44.4 статті 44 Податкового кодексу України (далі - ПКУ) [6]. Тому підприємствам (декларантам) варто враховувати, що загальний строк для такого аналізу фактично зводиться до п'яти років. Документальні перевірки, своєю чергою, проводяться з урахуванням строків давності, визначених статтею 102 ПКУ [6]. Отже, підприємствам (декларантам) необхідно забезпечити зберігання митних декларацій і супровідних документів у строки, прив'язані до вимог ПКУ [7].

Реалії сьогодення диктують нам дію державного мораторію (вже другого за період дії правового режиму воєнного стану) на проведення перевірок суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності з боку митних органів. Цей мораторій, який було передбачено рішенням Ради національної безпеки і оборони України від 21 липня 2025 року та ведено в дію Указом Президента України № 538/2025, розповсюджується на певне коло підприємств по яких документальні перевірки не проводяться [8]. Тепер для ініціювання доперевірочного аналізу, для обрахування визначених статтею 102 ПКУ строків давності слід враховувати їх зупинення, що передбачено ПКУ та МКУ [102.3.3.; 6, п. 9³⁴, р. ХХІ; 2] на період з 18 березня 2020 року по 22 травня 2020 року на 66 календарних днів та з 17 березня 2022 року до 30 квітня 2024 року на 776 календарних днів. Тобто до строку давності, зазначеного у статті 102 ПКУ, який має 1095 днів, додаються ще дні карантину та режиму надзвичайної ситуації COVID-19, та дні, коли було запроваджено правовий режим воєнного стану в Україні.

Як ми вже згадували, стаття 344¹ МКУ складається із двох напрямів діяльності митних органів в контексті перевірки фінансово-господарської діяльності суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, це доперевірочний аналіз і документальні перевірки. Звичайно слід ще зазначити, що законодавець пішов на зустріч як митним органами, так й суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності. Так, були переглянути терміни проведення можливого доперевірочного аналізу в бік його збільшення на 1095 днів. Раніше, строк складав усього 30 днів.

Що ж таке доперевірочний аналіз? Це цільовий контролюючий захід, що здійснюється за попередньою аналітично-пошуковою роботою, яка проводиться митними органами України з метою з'ясування необхідності проведення або не проведення у подальшому документальної перевірки дотримання законодавства України з питань митної справи. Доперевірочний аналіз як цільовий контролюючий захід знімає в переважній більшості

випадків з митних органів необхідність проведення у подальшому документальних перевірок.

Під час митного оформлення товарів, коли декларант подає митну декларацію, можуть виникнути обставини, коли не всі обов'язкові вимоги до її заповнення були представником підприємства дотриманні. Чи ймовірно виявилися якісь інші обставини: був невірно визначений класифікаційний код відповідно до Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності (далі - УКТ ЗЕД); не вказані усі обов'язкові документи, що супроводжують експортно-імпорتنу операцію; невірно було застосовано підприємством пільгу (приклад: преференції у вигляді нульової ставки податку на додану вартість та акцизного податку на ввезенні на митну територію України транспортні засоби, попри те, що такі пільги запровадженні під час правового режиму воєнного стану в Україні, припинилися ще з 1 липня 2022 року) на застосування якої підприємство не має підстав; не включені до числового значення митної вартості якісь додаткові витрати тощо. В такому випадку, митний орган розпочинає доперевірочний аналіз шляхом надсилання декларанту запит на отримання документів, інформації (відомостей) для здійснення доперевірочного аналізу. В цьому запиті зазначено, що митний орган просить підприємство (декларанта) надати певні документи, які би підтвердили або навпаки, спростували деяку інформаційну складову, в якої митний орган вбачає порушення законодавства України з питань митної справи. Уся комунікація між митними органами та підприємствами (декларантами) з питань доперевірочного аналізу відбувається в електронному (цифровому) вигляді, але митні органи ще рекомендовано підтверджують свою взаємодію в цьому питанні листами в твердому вигляді. Підприємство (декларант) надає документи, які зазначені митним органом в запиті на отримання документів, інформації (відомостей) для здійснення доперевірочного аналізу на протязі 15 днів. Митний орган всебічно вивчає ці документи, робить свої висновки і одним із висновків буде: або відомості підтвердились, які декларант

(підприємство) зазначив в митній декларації, або відомості не підтвердились. Після того, якщо відомості не підтвердились, митний орган надсилає підприємству (декларанту) повідомлення про те, що він вбачає, що є таке-то порушення. Наприклад, потрібно змінити класифікаційний код відповідно до УКТ ЗЕД, або наприклад, пільгу (приклад: преференція у вигляді семі відсотків ставки податку на додану вартість для ввезених на митну територію України медикаментів та медтехніки), яку використало підприємство (декларант) не може бути застосовано, тобто декларант не мав право на використання, застосування такої пільги, та/або підприємству (декларанту) потрібно включити до числового значення митної вартості додаткові витрати, тобто скорегувати числове значення митної вартості, яке було ним визначено. Отже, митний орган завдяки процедурі доперевірочного аналізу надає можливість підприємству (декларанту) добровільно, власними силами усунути ці всі порушення законодавства України з питань митної справи.

Сама процедура доперевірочного аналізу призводить до того, що підприємство (декларант) не вважається таким, яке здійснило порушення законодавства України з питань митної справи (десь в цьому простежується деякі принципи угоди, яка передбачена статтею 521 МКУ [1]), тому що воно самостійно виправило усі помилки, які були виявленні у ході доперевірочного аналізу вже оформленої митної декларації. Тобто, підприємство (декларант) подало заяву та/або аркуш коригування до митної декларації, здійснило змінення класифікаційного коду відповідно до УКТ ЗЕД, додало певну грошову суму до числового значення митної вартості, відповідно до цього були сплачені митні платежі, які обов'язково потрібно було сплатити. Після цього, підприємство (декларант) далі продовжує функціонувати на ринку експортно-імпортних операцій. Це переважно, певна можливість для підприємств (декларантів) далі працювати на ринку експортно-імпортних операцій. При цьому підприємства (декларанти) мають звертати увагу на те, щоб у подальшому не робити такі помилки, що призводять до порушення законодавства України з питань митної справи. Якщо підприємство

(декларант) не погоджується із висновками митного органу зробленими у ході доперевірочного аналізу, не погоджується з ними та/або ігнорує повідомлення, що сформовані митним органом у ході доперевірочного аналізу, не йде на те, щоб добровільно визнати свої порушення, тоді уся ця інформація вноситься до Автоматизованої системи аналізу та управління ризиками і може слугувати підставою для ухвалення рішення про проведення документальної перевірки – виїзної або невиїзної, й вже тоді митний орган (наприклад: відділ здійснення контролю у невиїзному порядку управління проведення митного аудиту митниці) працює за напрямком документальних перевірок.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до Митного кодексу України щодо деяких питань функціонування авторизованих економічних операторів: Закону України від 07.11.2019 р. № 141-IX. *Офіційний вісник України*. 2019. № 88. Ст. 2932.
2. Митний кодекс України: Закон України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. *Урядовий кур'єр*. 2012. № 86 (4730) с.9-26, № 87 (4731) с.9-25.
3. Федотов, О.П., Назарко, А.А. (2024). Пост-митний контроль в законодавстві України з питань митної справи: виникнення, становлення та розвиток. *Правова позиція*, 3 (44), 39-49.
4. Fedotov, O., Nazarko, A. (2024). From Dormant to Vital: The Legislative Evolution and Development of Customs Post-Clearance Control in Ukraine. *Customs Scientific Journal*, Issue 2, 70, 14-26.
5. Про внесення змін до Митного кодексу України щодо імплементації деяких положень Митного кодексу Європейського Союзу: Закон України від 22.08.2024 р. № 3926-IX. *Офіційний вісник України*. 2024. № 95. Ст. 6108.
6. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010р. № 2756-VI. *Офіційний вісник України*. 2010. № 92. Т. 1. Ст. 3248.
7. Анохіна, Я. (2026, травень 18). Пост-митний контроль: документи, запити і ризики. *Національна Асоціація Адвокатів України*. <https://unba.org.ua/publications/11762-post-mitnij-kontrol-dokument-i-zapiti-i-riziki.html>
8. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 21 липня 2025 року «Про запровадження правових і організаційних заходів щодо мораторію на безпідставні перевірки та втручання державних органів у діяльність бізнесу й стимулювання

економічного зростання в Україні»: Указ Президента України від 21.07.2025 р. № 538/2025.
Офіційний вісник України. 2025. № 65. Ст. 4514.

Ключові слова: доперевірочний аналіз; митна декларація, документальні перевірки; підприємство (декларант); митні органи.

Keywords: pre-clearance analysis; customs declaration; documentary checks; enterprise (declarant); customs authorities.

*Наталія Мирошниченко, к.ю.н., доцент,
Національний університет «Одеська юридична академія»*

ВПЛИВ ОБТЯЖУЮЧИХ ТА ПОМ'ЯКШУЮЧИХ ОБСТАВИН НА КВАЛІФІКАЦІЮ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ТА ПОКАРАННЯ

В кримінально правовій літературі частіше приділяється увага проблемним питанням щодо конкуренції та колізії норм Особливої частини Кримінального кодексу (КК). В теорії права та на практиці сформовані певні правила кваліфікації кримінальних правопорушень при конкуренції та колізії норм [2]. Але термінологічна неузгодженість зустрічається також між нормами Загальної та Особливої частини КК, коли на практиці виникають питання на яку норму треба посылатися в конкретних випадках їх застосування. Вважається, що Загальна частина КК має пріоритет над його Особливою частиною, хоча вони не застосовуються самостійно у відриві одне від іншого [2]. Так, при кваліфікації незакінчених кримінальних правопорушень не достатньо посилання лише на статтю Особливої частини, необхідно вказувати і статтю Загальної частини КК. Наприклад, замах на умисне вбивство кваліфікується з посиланням на статті ст.15, ч.2 ст.115 КК України [1]. Хоча дійсно, Загальна частина КК має певний пріоритет над Особливою частиною КК, але в деяких випадках, слід надати пріоритет нормам Особливої частини КК при кваліфікації конкретних кримінальних правопорушень, в яких зустрічаються ознаки з подібною до норм Загальної частини термінологією.

Чинний КК закріплює в Загальній частині перелік обтяжуючих (ст.67 КК) та пом'якшуючих (ст.66 КК) обставин, що враховуються при призначенні покарання [1]. Ці обставини зустрічаються і в статтях Особливої частини КК України як кваліфікуючі (обтяжуючі), особливо кваліфікуючі (особливо обтяжуючі) чи привілейовані (пом'якшуючі) ознаки конкретних складів

кримінальних правопорушень. При цьому маємо справу з так званою конкуренцією норм Загальної та Особливої частин КК. Тому, якщо будь-яка з обставин, що пом'якшує або обтяжує покарання передбачена як ознака кримінального правопорушення в статтях Особливої частини КК, і це вже впливає на кваліфікацію конкретного кримінального правопорушення, суд не зможе її враховувати ще раз при призначенні покарання. Тобто двічі ці обставини не враховуються. Розглянемо як вони впливають на кваліфікацію. Як приклад, візьмемо розділ 6 Особливої частини КК «Кримінальні правопорушення проти власності» [1]. В частинах других ст.ст.185 та 186 КК вказуються такі кваліфікуючі ознаки як повторність та попередня змова групи осіб; ці обтяжуючі обставини вказані в п.1,2 ч.1 ст.67 КК. У п.2 ч.1 ст.67 КК є також посилення на ч.3 ст.28 КК, де вказана така форма співучасті як організована група. А в частинах п'ятих ст.185 та 186 КК - є така кваліфікуюча ознака як організована група (особливо обтяжуюча обставина), але суд при призначенні покарання не повинен посилається на п.1,2 ч.1 ст.67 КК, тому що ці обставини вже враховані в статтях Особливої частини і впливають на кваліфікацію кримінальних правопорушень. До обставин що обтяжують покарання віднесено вчинення злочину з використанням умов воєнного або надзвичайного стану, інших надзвичайних подій (п.11 ч.1 ст.67 КК), а в частинах четвертих статей 185 та 186 КК вказана така кваліфікуюча ознака як вчинення цих кримінальних правопорушень в умовах воєнного або надзвичайного стану. Виникає питання, це тотожні обставини чи ні. Верховний суд зауважив, що ці поняття не тотожні. Вчинення крадіжки в умовах воєнного стану, законодавець врахував як обставину, що підвищує суспільну небезпечність конкретного кримінального правопорушення.

В Постанові ККС ВС зроблені наступні висновки: частина 4 ст.185 КК застосовується у разі вчинення кримінального правопорушення в умовах воєнного (або надзвичайного стану), а вчинення злочину з використанням умов воєнного стану(п.11ч.1 ст.67 КК) – розглядається як обставина, що обтяжує покарання (Дивись Постанову Об'єднаної палати Касаційного

кримінального суду Верховного Суду від 15.01.2024 року у справі № 722/594/22 та Постанову ККС ВС від 24.01.2024 року у справі № 346/1286/23).

Ще декілька прикладів стосовно впливу обтяжуючих обставин на кваліфікацію суспільно небезпечних діянь та покарання. В п.13 ч.1 ст.67 КК передбачена така обтяжуюча обставина як стан сп'яніння; але в КК є самостійна стаття 286-1, де передбачена відповідальність за порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами в стані сп'яніння. Двічі стан сп'яніння не враховується, він вже закладений як ознака конкретного складу кримінального правопорушення.

В розділі про кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи, знову ж такі деякі обтяжуючі обставини стають кваліфікуючими ознаками конкретних видів кримінальних правопорушень. Наприклад, в ч.2 ст.115 КК вказані такі кваліфікуючі ознаки як особлива жорстокість, небезпечний спосіб для життя багатьох осіб, якщо потерпілою була малолітня дитина або жінка, яка завідомо для винного перебувала у стані вагітності, тобто такі обставини, що також вказані у ст. 67 КК. Правило теж саме – ці обставини враховуються при кваліфікації вбивства за ч.2 ст.115 КК.

Але в п.6 ч.1 ст. 67 КК, поряд з потерпілою малолітньою дитиною, вказані ще і інші види потерпілих(інваліди, особи похилого віку, особи що страждають на психічний розлад), тобто має місце не повний збіг ознак ст.115 КК та обставин, які обтяжують покарання, вказаних в п.6 ч.1 ст.67 КК. Суд повинен буде врахувати ці додаткові обставини при призначенні покарання з посиленням на положення ст.67 КК.

Якщо вбивство було вчинене з використанням умов воєнного або надзвичайного стану, то при призначенні покарання слід буде посилатися на п.11 ч.1 ст.67 КК [1]. Перелік обставин, які обтяжують покарання є вичерпним. Відносно пом'якшуючих обставин, які передбачені в ст.66 КК, також діє правило за яким ці обставини можуть бути враховані при призначенні

покарання лише якщо вони не вказані в статтях Особливої частини як ознаки конкретних складів кримінальних правопорушень. Тобто знову йдеться про конкуренцію норм Загальної та Особливої частин КК. Наприклад, ст.116 КК передбачає відповідальність за умисне вбивство вчинене в стані сильного душевного хвилювання, а п.7 ч.1 ст.66 КК розглядає цю обставину як пом'якшуючу покарання. В даному випадку, стан сильного душевного хвилювання вже врахований, як ознака конкретного привілейованого складу кримінального правопорушення (ст.116 КК), тому посилатися на ст.66 КК при призначенні покарання немає потреби [1]. Слід зауважити, що перелік обставин, що пом'якшують покарання, на відмінність від обставин що обтяжують покарання, не є вичерпним, суд може врахувати і інші обставини не зазначені в ст.66 КК, якщо вважає це необхідним.

Як висновок: пропонуємо узгодити положення статей Загальної та Особливої частин у чинному КК. В Кримінальному кодексі повинна застосовуватися єдина термінологія, яка надасть можливість не тільки вірно кваліфікувати кримінальні правопорушення, при застосуванні норм Особливої частини КК, але і призначати необхідне, достатнє та справедливе покарання особам винним у вчиненні кримінальних правопорушень.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України: Офіційний текст. (2026). Київ: Алерта. 254 с.
2. Навроцький, В.О. (2009). Основи кримінально-правової кваліфікації: навч. посіб., 2 видання. К.: Юрінком Інтер. 512 с.

Ключові слова: кримінально-правова кваліфікація, обтяжуючі обставини, пом'якшуючі обставини, призначення покарання, конкуренція кримінально-правових норм.

Keywords: criminal law qualification, aggravating circumstances, mitigating circumstances, sentencing, competition of criminal law provisions,

*Олександра Вискребець, здобувачка першого рівня вищої освіти
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник – д.і.н., професор Л. І. Кормич*

ГУМАНІТАРНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ СОЛІДАРНОСТІ В УМОВАХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

Актуальність дослідження зумовлена тим, що сучасні збройні конфлікти руйнують не лише фізичну інфраструктуру, а й соціальні зв'язки, довіру та сталі форми взаємодопомоги. В умовах війни населення стикається з вимушеним переміщенням, втратою житла, психологічними травмами та нестачею базових ресурсів, тому особливого значення набуває діяльність гуманітарних організацій. У цьому контексті Червоний Хрест виконує не лише функцію екстреної допомоги, а й сприяє формуванню громадянської солідарності через підтримку вразливих груп, розвиток волонтерства, психосоціальну допомогу, культуру першої допомоги та взаємної відповідальності. Саме ці напрями зміцнюють горизонтальні зв'язки в суспільстві та підтримують соціальну єдність у кризових умовах.

Метою тез є аналіз гуманітарної діяльності Червоного Хреста як чинника формування громадянської солідарності в умовах збройних конфліктів, а також визначення основних напрямів, через які ця організація впливає на розвиток практик взаємодопомоги, соціальної підтримки та громадянської активності.

Аналіз наукових джерел свідчить, що діяльність Червоного Хреста доцільно розглядати не лише як систему екстреної допомоги, а як механізм соціальної взаємодії в умовах кризи. О. Бабарицький, А. Ігнатієва та І. Будник зазначають, що в сучасних міжнародних процесах зростає роль недержавних і міжнародних акторів у врегулюванні конфліктів та подоланні їхніх наслідків [2, с. 14]. У цьому контексті М. Доценко наголошує, що Український

Червоний Хрест в умовах повномасштабної війни розширив свою діяльність: окрім розподілу допомоги, організація підтримує громади, розвиває соціальні послуги, надає психосоціальну підтримку та сприяє відновленню базових умов життя [4]. Такий підхід посилює громадянську солідарність, оскільки гуманітарна допомога перетворюється з одноразової підтримки на сталі практики взаємодопомоги. К. Мазур підкреслює, що діяльність Червоного Хреста спрямована на захист прав людини, підтримку постраждалого населення та надання гуманітарної допомоги в умовах війни [5, с. 3]. Вочевидь, гуманітарна діяльність має не лише матеріальний, а й соціальний та правозахисний вимір, адже допомагає людям не залишатися ізольованими перед наслідками війни та відчувати належність до ширшої спільноти.

В. Голопапа звертає увагу на те, що сучасні гуманітарні місії потребують адаптації до нових викликів, зокрема через використання цифрових технологій, відкритої комунікації та посилення інституційної спроможності [3, с. 6]. Це має значення і для громадянської солідарності, адже прозора комунікація, швидке інформування населення та доступність гуманітарних сервісів підвищують довіру до організації й активізують участь громадян у допомозі іншим.

Окреме значення для теми мають дослідження Д. Троян та І. Ховпей, які розглядають Революцію Гідності, волонтерський рух і громадянську самоорганізацію в Україні. Д. і Д. Троян акцентують увагу на масштабі людських втрат під час подій Майдану, зокрема на тому, що офіційно у списку Героїв Небесної Сотні перебуває 107 осіб [6, с. 45]. І. Ховпей підкреслює, що волонтерський рух об'єднав людей різного віку та професій: лікарів, юристів, студентів, кухарів та інших громадян, які забезпечували роботу пунктів правової, медичної, побутової й гуманітарної допомоги [6, с. 87]. Саме такий досвід демонструє, що солідарність формується не декларативно, а через конкретну участь людей у підтримці одне одного.

Масштаби сучасних гуманітарних криз підтверджують потребу в розвитку солідарних практик. За даними *Global Humanitarian Overview 2025*,

станом на липень 2025 року гуманітарної допомоги потребували близько 300 млн осіб, допомогу планувалося надати 181,2 млн осіб у 72 країнах, однак із необхідних 45,48 млрд дол. США було отримано лише 7,64 млрд дол., тобто 16,8% від загальної потреби [1]. Це свідчить про дефіцит ресурсів міжнародної гуманітарної системи та посилює значення волонтерських мереж, громадської участі й самоорганізації. Показовим є сирійський конфлікт, унаслідок якого загинули понад 580 тис. осіб, серед них понад 306 тис. цивільних у 2011–2021 роках, а нове загострення в районі Алеппо на початку 2026 року спричинило переміщення понад 150 тис. осіб. У таких умовах діяльність Червоного Хреста набуває значення не лише як екстрена допомога, а як механізм підтримки базових соціальних процесів: доступу до води, продовольства, медицини, евакуації, пошуку родичів і психосоціальної підтримки. Український досвід також демонструє формування громадянської солідарності через практичну гуманітарну участь: під час Революції Гідності волонтери Українського Червоного Хреста надавали першу медичну допомогу, евакуювали поранених і підтримували пункти допомоги, а станом на 1 грудня 2013 року в Києві було сформовано 60-особовий загін швидкого реагування, який працював навіть за температури до -20°C . Це свідчить, що Червоний Хрест може виступати не лише організацією допомоги, а й платформою мобілізації громадянської відповідальності.

Особливо важливим напрямом формування солідарності є відновлення сімейних зв'язків і пошук зниклих безвісти. За даними 2024 року, у бюро Центрального агентства з розшуку МКЧХ було зареєстровано 43 000 відкритих заявок щодо зниклих безвісти, а понад 10 800 сімей змогли отримати інформацію про долю своїх близьких [7, с. 402–403]. Ці дані мають не лише статистичне, а й соціальне значення. Пошук зниклих, передача інформації родинам і підтримка людей у стані невизначеності сприяють зменшенню психологічної напруги, відновленню довіри та збереженню базових соціальних зв'язків.

Гуманітарна діяльність Червоного Хреста впливає на солідарність через кілька взаємопов'язаних механізмів. Перший механізм це безпосередня допомога постраждалим, яка зменшує соціальну ізоляцію і демонструє людям, що вони не залишаються сам на сам із наслідками війни. Другий механізм це волонтерство, через яке громадяни переходять від пасивного співчуття до активної участі. Третій механізм це психосоціальна підтримка, що допомагає людям пережити втрату, евакуацію, насильство або розлуку з родиною. Четвертий механізм це гуманітарна освіта, навчання першій допомозі, мінній безпеці та культурі відповідальної поведінки в умовах небезпеки.

Підсумовуючи, емпіричні дані підтверджують, що Червоний Хрест впливає на громадянську солідарність не абстрактно, а через конкретні соціальні практики: допомогу, волонтерство, пошук зниклих, підтримку родин, психосоціальну роботу, навчання першій допомозі та залучення громад до реагування на кризу. Через ці практики солідарність перестає бути лише моральною цінністю і перетворюється на щоденну громадянську дію.

Список використаних джерел

1. United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (OCHA). Global Humanitarian Overview 2025: July Update (Snapshot as of 31 July 2025). New York : UNOCHA, 2025. 12 p. <https://reliefweb.int/report/world/global-humanitarian-overview-2025-july-update-snapshot-31-july-2025-enar>
2. Бабарицький, О. В., Ігнатієва, А. І., Будник, І. К. (2025). Роль міжнародних організацій у сучасному світі. *Аналітична та порівняльна юриспруденція*, Том 3, 3, 239–243. <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.03.3.36>
3. Голопапа, В. І. (2024). Виклики та досягнення гуманітарних місій червоного хреста у воєнний час. *Академічні візії*, 38. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14550969>
4. Доценко, М. І. (2024). Товариство Червоного Хреста України як допоміжна гуманітарна організація для держави. *Політичне життя*, 2, 92–105. <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2024.2.13>
5. Мазур, К. О. (2023). Діяльність Червоного Хреста в умовах війни : Бакалаврська робота. Київ. 39 с. <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/4d8c01bb-a7d8-43cf-ba09-b65f98216457/content>.

6. «Майдан як феномен української демократії»: Зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Ужгород, 2024 р.). Ужгород. 122 с.

7. Татарінова, К. В., Денисенко, С. І.(2025). Роль Міжнародного комітету Червоного Хреста у захисті цивільних в Україні: правові та практичні аспекти. *Аналітична та порівняльна юриспруденція*, Том 3, 3, 400–404. <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.03.3.62>

Ключові слова: Червоний Хрест, волонтерство, соціальна стабілізація, збройний конфлікт, гуманітарна допомога.

Keywords: Red Cross, volunteering, social stabilization, armed conflict, humanitarian aid.

*Валерія Лушпенко, здобувачка першого рівня вищої освіти
Національний університет «Одеська юридична академія»
Науковий керівник – к.політ.н., доцент Т.М. Краснопольська*

МІГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ЯК ВИКЛИК СОЦІАЛЬНІЙ ПОЛІТИЦІ УКРАЇНИ ТА ЄС

Повномасштабна збройна агресія Російської Федерації проти України, розпочата 24 лютого 2022 року, спричинила найбільшу та найшвидшу кризу переміщення людей у Європі з часів Другої світової війни. Як обґрунтовано констатують О. Щербакова та Є. Степанюк, «повномасштабна війна в Україні, яка триває з 2022 р., спричинила значні зрушення на вітчизняному ринку праці як через активні міграційні процеси, так і у зв'язку із залученням значної кількості робочої сили до Сил Оборони. За даними ООН станом на жовтень 2024 р. понад 6,7 млн українців зареєстровані як біженці в країнах світу, у тому числі близько 6,2 млн - у країнах Європи. Крім того, 3,7 млн громадян є внутрішньо переміщеними особами в межах України, що збільшує загальну чисельність людей, які постраждали внаслідок воєнних дій, до понад 10 млн, або майже чверті від чисельності постійного населення країни» [5, с. 50]. Це актуалізує політологічне дослідження міграційних процесів як виклику для соціальної політики України та держав-членів Європейського Союзу.

Правовою основою регулювання міграційних процесів в Україні виступає Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» від 22 вересня 2011 року № 3773-VI [1], а програмними засадами міграційної політики держави є Стратегія державної міграційної політики України на період до 2025 року, схвалена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12 липня 2017 року № 482-р [2]. Особливого значення набула Стратегія демографічного розвитку України на період до 2040 року, схвалена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2024 року № 922-р [3], прогностичні дані якої, як підкреслюють О. Щербакова та Є.

Степанюк, передбачають, що «за інерційним сценарієм чисельність постійного населення України до 2035 р. скоротиться до 30,5 млн осіб та до 2040 р. - до 28,9 млн осіб» [5, с. 50].

Принциповим викликом для соціальної політики України є демографічні зрушення, спричинені війною. Як обґрунтовано констатує М. Хорошев, «масова міграція молоді та працездатного населення, з одного боку, послаблює економічний потенціал України, а з іншого боку, створює значні виклики для країн, що приймають біженців» [4, с. 259]. Дослідник підкреслює, що «втрата молодого та працездатного населення, старіння нації та зміна статеві-вікової структури населення можуть мати тривалі негативні наслідки для майбутнього розвитку країни» [4, с. 259]. Особливою тенденцією є гендерний дисбаланс: «за останніми оцінками, діти до 18 років складають лише 15% від загальної кількості населення, тоді як на людей віком 60+ припадає 27%... зараз на 100 жінок припадає 94 чоловіки» [4, с. 264].

Міграційні процеси створюють принципові виклики також для соціальної політики держав-членів Європейського Союзу. Як обґрунтовано систематизують О. Щербакова та Є. Степанюк, «у Європейському Союзі, з урахуванням складних демографічних перспектив, значна увага приділяється потенційній ролі мігрантів у пом'якшенні наслідків швидкого старіння населення, а отже, пом'якшенні економічних і фінансових викликів, пов'язаних із демографічними змінами» (5, с. 54). Дослідники зазначають, що «коефіцієнт утримання людей похилого віку (old-age dependency ratio) в ЄС-27 у 2001 р. становив 25,9%. До 2050 р. він досягне 56,7%, у результаті чого на одну особу похилого віку припадатиме менше двох осіб працездатного віку» [5, с. 53]. Це створює структурний дефіцит робочої сили: «близько 30% всіх фірм у ЄС звітують про дефіцит робочої сили, а серед малих і середніх підприємств таких 74%» [5, с. 53].

Принципово важливим інструментом політики ЄС став механізм тимчасового захисту українських біженців. Як зазначають О. Щербакова та Є. Степанюк, «згідно з результатами опитувань, у багатьох країнах українці були

працевлаштовані швидше, ніж попередні хвилі біженців. У деяких країнах українські мігранти досягли рівня зайнятості близько 50%, що зазвичай спостерігається через п'ять і більше років після хвилі біженців» [5, с. 56]. Дослідники наголошують, що «з 4,2 млн робочих місць у ЄС, створених у період з IV кварталу 2019 р. по IV квартал 2023 р., майже дві третини (2,7 млн) були зайняті громадянами країн, які не є членами ЄС. Ця частка стала найвищою в новітній історії ЄС» [5, с. 55]. Цей факт свідчить про структурну трансформацію європейського ринку праці та необхідність системної соціальної політики інтеграції мігрантів.

Стратегічним напрямом подолання міграційних викликів є комплексна політика реінтеграції та повернення мігрантів. Як обґрунтовано підкреслюють О. Щербакова та Є. Степанюк, «вирішення проблеми скорочення чисельності населення та дефіциту робочої сили за допомогою різних міграційних політик стане пріоритетним завданням у майбутньому, особливо для невеликих країн із високим рівнем еміграції, таких як Україна. Ці держави потребуватимуть власної комплексної міграційної політики, спрямованої на залучення іноземних працівників» [5, с. 56]. Дослідники також зазначають, що «завдяки сфокусованій державній політиці в країнах походження мігрантів “відплив мізків” (brain drain) може бути перетворений на “приплив мізків” (brain gain)» [5, с. 57]. На думку М. Хорошева, для України необхідна «адаптація політики у сфері соціальних послуг, освіти та ринку праці для підтримки як біженців, так і внутрішньо переміщених осіб» [4, с. 265].

Викладене дозволяє стверджувати, що міграційні процеси як виклик соціальній політиці України та ЄС мають комплексний та багатовимірний характер. По-перше, для України ключовими є виклики втрати трудового потенціалу, гендерного дисбалансу, старіння населення та необхідності реінтеграції мігрантів після завершення війни. По-друге, для держав-членів ЄС міграція виконує функцію компенсаційного механізму щодо демографічного старіння та структурного дефіциту робочої сили. По-третє, як обґрунтовано підсумовують О. Щербакова та Є. Степанюк, «приймаючі країни

та Україна повинні співпрацювати, щоб зберегти та полегшити фінансові та цифрові зв'язки українців із батьківщиною... За умови належного управління міграція стане потужним чинником подолання зростаючих демографічних і соціально-економічних дисбалансів» [5, с. 59]. Перспективним напрямом подальших досліджень є розробка моделі скоординованої україно-європейської політики реінтеграції мігрантів у контексті післявоєнного відновлення України та її євроінтеграційного курсу.

Список використаних джерел:

1. Верховна Рада України. (2011). *Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 22.09.2011 р. № 3773-VI*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17#Text> (дата звернення: 14.05.2026).
2. Кабінет Міністрів України. (2017). Про схвалення Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12.07.2017 р. № 482-р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/482-2017-p#Text> (дата звернення: 14.05.2026).
3. Кабінет Міністрів України. (2024). Про схвалення Стратегії демографічного розвитку України на період до 2040 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.09.2024 р. № 922-р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-2024-p#Text> (дата звернення: 14.05.2026).
4. Хорошев, М. І. (2024). Зміни демографічної ситуації в Україні під час війни та їх вплив на соціальну політику. *Бізнесінформ*, 8, 259–269. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-8-259-269>
6. Щербакова, О. А., Степанюк, Є. В. (2025). Управління міграційними процесами в контексті європейської інтеграції України. *Економіка промисловості*, 1(109), 50–63. <http://doi.org/10.15407/econindustry2025.01.050>

Ключові слова: міграційні процеси, соціальна політика, Україна, Європейський Союз, інтеграція мігрантів.

Keywords: migration processes, social policy, Ukraine, European Union, integration of migrants.

VIII СЕКЦІЯ.
КОМУНІКАТИВНИЙ ВЕКТОР ГЛОБАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ
ЦИФРОВОЇ ЕПОХИ: МОЖЛИВОСТІ І ЗАГРОЗИ

*Mykola Polovyi¹, D.Sc. in Political Science, Professor
Comenius University Bratislava (Slovak Republic)*

*Alina Polukhina, PhD in Political Science,
Vasyl' Stus Donetsk National University (Vinnytsia)*

Vitaliy Yurii, serviceman (Odesa)

**OPERATIONAL MONITORING OF PROPAGANDA IN THE
SLOVAK MEDIA SPACE AS A FIELD OF APPLIED POLITICAL
SCIENCE ANALYSIS**

In the contemporary context of information polarisation, hybrid threats, and the proliferation of manipulative media practices, the systematic monitoring of propaganda signals in the digital media space has acquired particular importance. For political science, this issue is highly relevant, since propaganda functions not merely as a communicative phenomenon but also as an instrument of political influence, delegitimation, enemy-image construction, the formation of social cleavages, and the dissemination of geopolitical narratives.

As part of the project implementation in 2025, systematic operational monitoring was carried out. The work was based on the regular weekly collection, processing, and analysis of data from Slovak online media. The weekly frequency of monitoring made it possible to identify both short-term surges in narratives and more stable, recurring propaganda patterns.

An important outcome was the establishment of a shared data-processing procedure and an analytical workflow. Custom scrapers designed to collect media materials were refined and integrated into a single pipeline encompassing raw data

¹ The research was supported Slovak Research and Development Support Agency under project APVV-23-0560.

collection, preprocessing, normalisation, and basic analytics. All collected articles underwent a standardised preprocessing stage, which included lemmatisation, stop-word removal, and the transformation of materials into a corpus suitable for systematic lexical analysis. This ensured methodological reproducibility and created a basis for further quantitative and qualitative analysis of media content.

The central methodological component of the project was the development, structuring, and operational implementation of a specialised propaganda dictionary. By mid-2025, it contained more than 450 lexemes and multi-word expressions, identified through expert manual analysis as recurrent in manipulative, ideologically loaded, or polarising media texts. At the same time, the dictionary was not treated as a static list but functioned as a dynamic analytical instrument, refined on the basis of weekly monitoring results.

In the course of the work, the initial dictionary was expanded into a catalogue of propaganda patterns, with dictionary units grouped according to their functional and semantic characteristics. The main groups within this catalogue included moralising and delegitimising labels, emotional framing and existential-threat framing, polarisation and enemy-image construction, sovereignty-related and geopolitical framing, as well as anti-elitist and conspiratorial vocabulary. These categories are directly relevant to political science analysis, as they make it possible to identify mechanisms of political mobilisation, symbolic boundary-making, ideological legitimisation, and informational influence.

Within the analytical pipeline, each article was matched against the dictionary on the basis of its lemmatised representation. For each weekly dataset, a set of quantitative indicators was calculated, including the number of articles containing at least one dictionary signal; the absolute and relative frequency of dictionary units; the proportion of dictionary expressions in relation to the total number of lemmas; and the distribution of signals across media sections and genres. During the reporting period, this workflow was fully implemented and stabilised. The results obtained confirmed the effectiveness of the selected approach. Weekly monitoring enabled the formation of stable and reproducible datasets, making it possible to

quantitatively assess the presence and intensity of propaganda signals across different media sections. The aggregated results revealed a stable share of articles containing at least one propaganda signal, systematic differences between news sections and analytical/opinion-based sections, as well as variation in signal density associated with genre-specific rhetorical practices.

The repeated application of the dictionary confirmed its suitability for identifying texts with elevated levels of moralising, delegitimising, or polarising rhetoric. In addition, the dictionary-based approach made it possible to distinguish between different narrative profiles within media sections and to identify recurring lexical patterns associated with hostile or manipulative framing. At the same time, the systematic weekly use of the methodology allowed its limitations to be critically assessed, particularly its sensitivity to the current context, irony, quotation, visual components, and changing language practices.

A separate area of work was analytical interpretation and narrative profiling. The methodology enabled not only the quantitative counting of signals but also the combination of quantitative indicators with qualitative assessment. Weekly analysis revealed a tendency for specific lexical clusters to co-occur with themes such as national sovereignty, moral degradation, attribution of blame, existential threats, crisis framing, geopolitical polarisation, and “us versus them” constructions. The accumulation of such results creates an empirical basis for identifying stable propaganda repertoires and their temporal dynamics.

As part of the research, the impact of media texts generated by artificial intelligence on the project results was also assessed. It was established that, in the case of contemporary Slovak media, the dictionary-based method is more accurate and practically effective than attempts to detect specific textual features directly associated with AI generation. Accordingly, a decision was made not to modify the algorithmic component of the monitoring pipeline for the specific purpose of identifying AI-generated texts. At the same time, the use of AI tools in monitoring and data analysis processes was identified as a promising direction, particularly

through self-learning modules and translation tools for the future international application of the project.

The main results include the creation of the official project website, the regular publication of weekly analytical reports, the functioning of a complete weekly media-monitoring pipeline, the development of an empirically validated propaganda dictionary, the formation of an expanded catalogue of propaganda patterns, and the standardisation of analytical indicators and reporting templates. The main advantages of the project include strengthening expert capacity to identify and analyse hostile information operations, increasing the methodological transparency of propaganda analysis, creating reusable datasets, and ensuring educational value through applied methodological training.

The expected practical outcomes include the stabilisation and formal documentation of the propaganda dictionary as a reference analytical framework; the creation of annotated corpora of media texts for training and evaluating automated approaches; the testing of pilot machine-learning models and their comparison with expert methods of propaganda detection; the development of a hybrid analytical process combining dictionary-based analysis with automated classification; the expansion of monitoring to a wider range of Slovak and international media; the maintenance of a public website with regular reports and analytical materials; and the strengthening of the educational component through student seminars, analytical assignments, and the integration of monitoring materials into the learning process.

Thus, operational monitoring of propaganda in the Slovak media space demonstrates the effectiveness of combining a dictionary-based approach, quantitative analytics, and qualitative interpretation for identifying informational influence and recurring propaganda patterns.

Keywords: propaganda monitoring, Slovak media space, hybrid threats, propaganda dictionary, informational influence

ОСОБЛИВОСТІ ВЕДЕННЯ СУЧАСНОЇ ВІЙНИ В ЕПОХУ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Сучасні збройні конфлікти зазнають суттєвих змін під впливом стрімкого розвитку цифрових технологій, що трансформують традиційні підходи до ведення війни. Особливого значення набувають такі явища, як кіберпростір, інформаційна війна, кібероперації та цифрове волонтерство, які формують нову архітектуру протистояння. У межах гібридної війни цифрові інструменти використовуються для досягнення як військових, так і політичних цілей, розмиваючи межі між фронтом і тилом. Водночас поява нових суб'єктів, зокрема ІТ-армії, посилює роль недержавних акторів у конфліктах.

Водночас особливості ведення сучасної війни в умовах цифровізації проявляються у низці принципових характеристик. По-перше, відбувається мережевізація війни, коли ключову роль відіграють інформаційні мережі, цифрові платформи та системи обміну даними, що забезпечують швидкість прийняття рішень і координацію дій. По-друге, спостерігається зростання ролі даних (data-driven warfare) – аналітика великих масивів інформації, супутниковий моніторинг, розвідка з відкритих джерел (OSINT) стають важливими елементами планування та реалізації військових операцій.

По-третє, характерною рисою є дистанційність ведення бойових дій, що проявляється у використанні безпілотних літальних апаратів, роботизованих систем та високоточних технологій. Це зменшує фізичну присутність людини на полі бою, але водночас підвищує технологічну залежність армій. По-четверте, відбувається інтеграція кібер- та інформаційних операцій із традиційними військовими діями, що формує єдиний багатовимірний простір війни (multi-domain warfare).

Окремо слід виділити асиметричність сучасних конфліктів, де навіть менш потужні держави або недержавні актори можуть завдавати суттєвих втрат за допомогою кіберінструментів і інформаційних атак. Також важливою особливістю є постійність впливу, адже війна виходить за межі активної фази бойових дій і триває у цифровому середовищі безперервно – через інформаційний тиск, кібератаки та психологічні операції.

Яскравим прикладом використання цифрових технологій у війні є повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну. У цьому контексті кіберпростір фактично перетворився на окремий театр воєнних дій. Як зазначається у науковій літературі, кібератаки є специфічною формою ведення війни, що не має чітко визначених просторових меж, а їхніми учасниками можуть бути не лише держави, але й широке коло недержавних акторів, які впливають на інформаційне середовище з метою дестабілізації ситуації. Одним із ключових інструментів такого впливу виступають фейки, що спрямовані на уповільнення як внутрішніх, так і зовнішніх процесів держави [1, с. 915].

У свою чергу, Н. Ларіончева акцентує увагу на ролі соціальних мереж як основного середовища поширення дезінформації та пропаганди. Використання фейкових акаунтів і мереж дозволяє різним акторам системно впливати на громадську думку, формуючи маніпулятивні наративи. Це призводить до зниження рівня довіри до інформації та посилення суспільної невизначеності, що, у свою чергу, потребує формування ефективних стратегій інформаційної безпеки та протидії маніпуляціям [2, с. 135].

Доповнюючи зазначені підходи, Ю. Ільченко підкреслює, що сучасний етап інформаційної війни характеризується активним використанням технологій штучного інтелекту. Застосування генеративних моделей, нейронних мереж, deepfake-технологій та бот-мереж значно підвищує ефективність інформаційних атак, ускладнює їх виявлення та дозволяє здійснювати цілеспрямований вплив на масову свідомість. Особливістю таких інструментів є їх здатність імітувати людську поведінку та створювати

переконливий фейковий контент, що сприяє маніпуляції громадською думкою та підриву довіри до державних інституцій [3].

Отже, узагальнюючи підходи науковців та сучасну практику, можна стверджувати, що війна в епоху цифрових технологій набуває комплексного, динамічного та багатовимірного характеру, де інформація, технології та комунікації стають не менш важливими, ніж традиційна військова сила.

Сучасна війна характеризується переходом до цифрово-орієнтованої моделі ведення бойових дій, у якій ключову роль відіграють інформація, швидкість її обробки та технологічна перевага. Визначальними особливостями є мережевий характер протистояння, інтеграція різних доменів війни, активне використання штучного інтелекту та зростання ролі кіберпростору як самостійного поля бою. Водночас посилюється значення інформаційного впливу як інструменту досягнення стратегічних цілей без прямого застосування сили.

Крім того, сучасні конфлікти відзначаються залученням широкого кола акторів, включаючи цивільне населення, цифрові спільноти та міжнародні мережі, що свідчить про розмивання меж між військовою та невійськовою сферами. У цих умовах ефективна протидія викликам потребує розвитку кібербезпеки, інформаційної стійкості суспільства, впровадження інноваційних технологій та формування нової парадигми безпеки, адаптованої до реалій цифрової епохи.

Список використаних джерел:

1. Zavhorodnia, Yu. V. (2022). Political conflicts as a prerequisite for the Russian-Ukrainian war: manipulative features. *The Russian-Ukrainian war (2014–2022): historical, political, cultural-educational, religious, economic, and legal aspects : Scientific monograph*. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 911-918.
2. Ларіончева, Н. (2024). Особливості сучасних інформаційних воєн. *GRANI*, Т. 27, № 1, 133–138.
3. Ільченко, Ю. (2025). Застосування технологій штучного інтелекту в інформаційній війні РФ проти України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*, 91, ч. 3, 87–93.

Ключові слова: цифрові технології, кіберпростір, інформаційна війна, гібридна війна, кібероперації, IT-армія.

Keywords: digital technologies, cyberspace, information warfare, hybrid warfare, cyber operations, IT army.

*Тетяна Краснопольська, к.політ.н, доцент
Національний університет «Одеська юридична академія»*

ЦИФРОВА ГЕОПОЛІТИКА ТА ЦИФРОВА ДИПЛОМАТІЯ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУЧАСНОГО СВІТОВОГО ПОРЯДКУ

У сучасних зовнішньополітичних відносинах цифровий простір перестав бути лише технологічною інфраструктурою комунікації й дедалі більше перетворюється на автономний вимір геополітичної конкуренції, у якому держави, міжнародні організації, транснаціональні корпорації та недержавні актори змагаються за контроль над даними, платформами, стандартами, комунікаційними мережами, штучним інтелектом і нормативними моделями цифрового врядування. Відзначимо, що трансформація світового порядку супроводжується не лише зміною балансу сил між провідними центрами впливу, а й перенесенням стратегічного суперництва у сферу цифрових технологій. Саме тому цифрова геополітика може розглядатися як новий напрям політичної науки, що досліджує, як цифрові інфраструктури, технологічні платформи, кіберпростір впливають на розподіл влади у глобальній політиці. У цьому контексті цифрова дипломатія виступає не просто інструментом онлайн-комунікації зовнішньополітичних відомств, а механізмом проєкції впливу, формування міжнародних коаліцій, просування нормативних моделей цифрового порядку та реагування на нові безпекові виклики.

У сучасних дослідженнях цифрова дипломатія трактується як практика, процес і форма інституційної адаптації дипломатії до цифрової доби, що змінює як інструменти зовнішньої політики, так і саму логіку дипломатичної взаємодії [1; 2].

Актуальність теми зумовлена тим, що цифровізація більше не є нейтральним процесом модернізації, а набуває виразного політичного, безпекового й ідеологічного змісту. Конкуренція між США, Китаєм, ЄС та

іншими акторами дедалі частіше відбувається не лише навколо військової чи економічної переваги, а й навколо контролю над технологічними ланцюгами, стандартами кібербезпеки, напівпровідниками, хмарними сервісами, цифровими валютами, системами штучного інтелекту та правилами транскордонного обігу даних. Європейський парламент у дослідженні 2024 року підкреслює, що в технологічній сфері глобальна фрагментація проявляється через конкуруючі бачення цифрового порядку, різні норми, стандарти й протоколи, що відображає ширший перехід від однополярної до більш фрагментованої та нестабільної міжнародної системи [5]. У цьому сенсі цифрова геополітика відображає боротьбу не тільки за технологічні ресурси, а й за право визначати правила функціонування майбутнього світового порядку.

Одним із ключових проявів цифрової геополітики є формування різних моделей цифрового врядування. К. О'Гара та В. Голл запропонували концепцію «чотирьох інтернетів», яка демонструє, що глобальний інтернет дедалі більше фрагментується на різні нормативні й політичні моделі: відкриту ринкову, державоцентричну, європейську правозахисну та інші варіанти регулювання цифрового простору [7]. Це означає, що цифровий простір втрачає універсальний характер і стає полем нормативної конкуренції. ЄС просуває модель «цифрового суверенітету», засновану на захисті персональних даних, цифрових правах, регулюванні платформ і відповідальному використанні штучного інтелекту. США акцентують увагу на відкритому, безпечному й інноваційному цифровому середовищі, поєднуючи технологічне лідерство з кібердипломатією та союзницькою координацією. Китай формує альтернативну модель цифрового авторитаризму, що ґрунтується на посиленому державному контролі, цифровому нагляді, платформеному регулюванні та експорті технологічної інфраструктури. Унаслідок цього цифровий простір стає не лише сферою комунікації, а й ареною конкуренції політичних режимів, моделей державності та уявлень про суверенітет.

Цифрова дипломатія в цих умовах набуває особливої ролі, оскільки саме через дипломатичні канали держави намагаються формувати правила міжнародної поведінки в кіберпросторі, просувати стандарти відповідального використання штучного інтелекту, створювати коаліції з кібербезпеки та впливати на глобальні дискусії щодо цифрових прав. У Стратегії міжнародної політики США у сфері кіберпростору та цифрової політики 2024 року цифрова дипломатія прямо пов'язується з модернізацією дипломатії, розвитком кіберстійкості партнерів, захистом прав людини онлайн і просуванням концепції «digital solidarity» [10]. ЄС, зі свого боку, у межах програми «Digital Decade 2030» вибудовує цифрову політику як елемент стратегічної автономії, конкурентоспроможності та захисту європейських цінностей у глобальному цифровому середовищі [4]. Отже, цифрова дипломатія стає інструментом не тільки зовнішньополітичної комунікації, а й стратегічного позиціонування держави або інтеграційного об'єднання у новій архітектурі цифрової влади.

Важливим аспектом є те, що цифрова дипломатія змінює традиційну дипломатичну ієрархію. Якщо класична дипломатія спиралася на закриті переговори, протокол і міждержавні канали, то цифрова дипломатія передбачає активну взаємодію з іноземними суспільствами, експертними мережами, технологічними компаніями, громадянським суспільством і глобальними платформами. Міністерства закордонних справ дедалі частіше використовують соціальні мережі, цифрові кампанії, аналітику даних, онлайн-платформи й інструменти стратегічних комунікацій для формування міжнародного іміджу, мобілізації підтримки та протидії дезінформації. Водночас ця відкритість створює нові ризики: дипломатична комунікація стає вразливою до маніпуляцій, кібератак, deepfake-технологій, інформаційних операцій та алгоритмічного викривлення публічної сфери. Р. Дейберт наголошує, що сучасні цифрові технології можуть одночасно розширювати можливості громадянського суспільства й бути використаними для стеження, політичного контролю та тиску на демократичні інститути [3]. Тому цифрова

дипломатія має поєднувати інструменти комунікаційного впливу з етичними, правовими й безпековими обмеженнями.

Особливе значення в умовах трансформації світового порядку має боротьба за глобальні правила цифрового управління. Прийняття Глобального цифрового договору ООН у 2024 році засвідчило спробу міжнародної спільноти виробити загальні принципи цифрової співпраці, управління штучним інтелектом, подолання цифрової нерівності та забезпечення безпечного цифрового середовища. ООН визначає Global Digital Compact як комплексну рамку для цифрової співпраці та врядування у сфері штучного інтелекту, що має сприяти відкритому, вільному й безпечному цифровому майбутньому для всіх [9]. Однак сама потреба в такому договорі свідчить про глибоку кризу універсальності цифрового простору. У глобальній політиці посилюється розрив між державами, які мають технологічну спроможність формувати правила цифрового порядку, і країнами, що залишаються переважно користувачами чужих технологічних платформ, інфраструктур і стандартів. Саме тому цифрова нерівність стає не тільки соціально-економічною, а й геополітичною проблемою.

Для України проблематика цифрової геополітики та цифрової дипломатії має особливе значення в умовах російсько-української війни. Україна демонструє приклад того, як цифрові інструменти можуть використовуватися для міжнародної мобілізації підтримки, документування воєнних злочинів, протидії дезінформації, підтримки державних сервісів, кіберстійкості та формування глобальної коаліції солідарності. Водночас війна показала, що цифрова інфраструктура є не лише ресурсом розвитку, а й об'єктом атак, політичного тиску та стратегічної залежності. Використання супутникового інтернету, цифрових платформ, OSINT-інструментів, кіберзахисту засвідчує, що сучасна війна має виразний цифровий вимір. У цьому контексті цифрова дипломатія України виконує не лише комунікаційну, а й безпекову функцію: вона сприяє формуванню міжнародної суб'єктності

держави, посиленню довіри до української позиції, залученню партнерів і протидії російським інформаційним операціям.

Отже, цифрова геополітика та цифрова дипломатія є взаємопов'язаними феноменами трансформації сучасного світового порядку. Цифрова геополітика відображає структурну зміну природи міжнародної влади, коли контроль над даними, платформами, стандартами, алгоритмами й цифровими інфраструктурами стає не менш важливим, ніж контроль над територією, ресурсами чи військовими можливостями. Цифрова дипломатія, своєю чергою, є інструментом адаптації держав до цих змін, способом просування національних інтересів, формування міжнародних коаліцій і участі у виробленні правил цифрового майбутнього. У перспективі саме здатність держав поєднувати технологічну спроможність, нормативну привабливість, кіберстійкість і ефективну цифрову дипломатію визначатиме їхнє місце у новій конфігурації світового порядку.

Список використаних джерел:

1. Bjola, C., & Holmes, M. (Eds.). (2015). *Digital diplomacy: Theory and practice*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315730844>
2. Bjola, C., & Manor, I. (Eds.). (2024). *The Oxford handbook of digital diplomacy*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780192859198.001.0001>
3. Deibert, R. J. (2020). *Reset: Reclaiming the internet for civil society*. House of Anansi Press.
4. European Commission. (2025). *Europe's digital decade*. <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/europes-digital-decade>
5. European Parliamentary Research Service. (2024). *The geopolitics of technology*. European Parliament. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/762384/EPRS_BRI\(2024\)762384_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/762384/EPRS_BRI(2024)762384_EN.pdf)
6. Nye, J. S., Jr. (2010). *Cyber power*. Belfer Center for Science and International Affairs, Harvard Kennedy School. <https://www.belfercenter.org/publication/cyber-power>
7. O'Hara, K., & Hall, W. (2021). *Four internets: Data, geopolitics, and the governance of cyberspace*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oso/9780197523681.001.0001>
8. OECD. (2024). *OECD digital economy outlook 2024: Volume 1: Embracing the technology frontier*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/a1689dc5-en>

9. United Nations. (2024). *Global Digital Compact*. <https://www.un.org/digital-emerging-technologies/global-digital-compact>
10. U.S. Department of State. (2024). *United States international cyberspace and digital policy strategy: Towards an innovative, secure, and rights-respecting digital future*. <https://2021-2025.state.gov/united-states-international-cyberspace-and-digital-policy-strategy/>

Ключові слова: цифрова геополітика, цифрова дипломатія, світовий порядок, цифровий суверенітет, кіберпростір.

Keywords: digital geopolitics, digital diplomacy, world order, digital sovereignty, cyberspace.

*Артем Горбатюк, здобувач третього рівня вищої освіти
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник – д.політ.н., професор К.М. Вітман*

ЕЛЕКТРОННА ДЕМОКРАТІЯ ЯК МЕХАНІЗМ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВИ І ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

У сучасному науковому дискурсі електронна (демократія інтерпретується як комплексний міждисциплінарний феномен, що відображає трансформацію демократичних інститутів і практик під впливом цифровізації суспільства та модернізації публічного управління [4] У зв'язку з цим, електронну демократію доцільно розглядати як багаторівневу систему, у межах якої виокремлюються взаємопов'язані інструментальний (цифрові канали участі), інституційний (правила, процедури, відповідальність і ресурси) та ціннісно-нормативний (права, свободи, підзвітність, довіра, інклюзивність) рівні.

У прикладному вимірі зазначені рівні набувають конкретизації через взаємодію державних інституцій і громадянського суспільства, яка реалізується у форматі двосторонніх комунікаційних практик. Відповідно до нормативного визначення, закріпленого в Концепції розвитку електронної демократії, електронна участь розглядається як забезпечення права громадян і інститутів громадянського суспільства на участь у формуванні та реалізації державної політики, а також у процесі прийняття рішень, що передбачає двосторонню електронну взаємодію суб'єктів владних повноважень і суспільства на основі прозорих процедур [2] Водночас ефективність такої взаємодії безпосередньо залежить від рівня інституційного забезпечення відповідних цифрових інструментів.

У міжнародному вимірі зазначений підхід конкретизується у межах концепції електронної участі ООН, де вона операціоналізується через триступеневу модель (інформування → консультації → залучення/врахування

у процесі прийняття рішень), що використовується як інструмент порівняльного оцінювання спроможності урядів забезпечувати «responsive, inclusive, participatory decision-making» [9].

На основі вищезазначеного, методологічним критерієм оцінювання електронної демократії постає наявність відповідних інструментів і рівень їх фактичного впливу (від оприлюднення даних до зміни політики), а також якість інституційно забезпеченого зворотного зв'язку. У зв'язку з цим, функціональна структуризація інструментів e-democracy потребує їх систематизації за місцем у політичному циклі, що дозволяє простежити їх роль у процесах формування та реалізації публічної політики [2].

У межах такого підходу механізм взаємодії «держава ↔ громадянське суспільство» в електронній демократії може бути концептуалізований як послідовний ланцюг інституційної дії, у якому кожен етап характеризується власними регулятивними параметрами, ресурсним забезпеченням і потенційними ризиками. [8]. Крім того, національний правовий рівень конкретизує зазначені положення через закріплення обов'язків держави щодо реагування на результати електронної участі. Так, механізм електронної петиції в Україні передбачає обов'язок оприлюднення інформації про початок розгляду та встановлює строк її розгляду (до 10 робочих днів від моменту оприлюднення початку розгляду), що формує базовий стандарт підзвітності [1]. Саме така процедурна визначеність забезпечує трансформацію цифрової мобілізації у формалізований адміністративно-політичний процес, підвищуючи його легітимність.

Разом з цим, інституційна модель відкритих даних репрезентує інший тип взаємодії, у межах якого держава формує режим прозорості за замовчуванням та забезпечує багатоканальну підзвітність, що реалізується, зокрема, через механізми регулярного моніторингу із залученням інститутів громадянського суспільства, а також через вимоги до машинозчитуваності та системного оновлення наборів даних. На наднаціональному рівні аналогічні підходи відображені у праві Європейського Союзу, де акцент зроблено на

стимулюванні повторного використання публічних даних через інструменти API, «dynamic data» та визначення високовартісних наборів даних [6].

Окрему групу становлять високоризикові інструменти електронної демократії, зокрема електронне голосування, для яких ключовим є балансування фундаментальних принципів виборчого права. Міжнародна практика засвідчує, що нормативне регулювання має враховувати колізії між такими принципами, як універсальність, рівність, таємниця голосування, свобода волевиявлення, спостережуваність та кібербезпека. У відповідних висновках БДПЛ ОБСЄ наголошується, що інтернет-голосування не здатне одночасно повною мірою забезпечити всі зазначені принципи, що обумовлює необхідність проведення прозорих консультацій та встановлення узгоджених юридичних і технічних вимог для підтримання суспільної довіри [7].

Узагальнюючи викладене, ефекти електронної демократії доцільно розглядати у кількох взаємопов'язаних вимірах, зокрема публічної цінності (підвищення відкритості, якості політики, посилення антикорупційного контролю), адміністративної ефективності (прискорення реакцій, зниження транзакційних витрат) та демократичної стійкості (забезпечення каналів участі в умовах кризових обмежень) [3, с. 173].

У зв'язку з цим, правова інституціоналізація електронних петицій в Україні була посилена змінами до Закону України «Про звернення громадян» [1], які встановили процедурні вимоги щодо оприлюднення та строків їх розгляду на офіційних вебсайтах органів влади. Подальшу систематизацію державної політики забезпечує Концепція розвитку електронної демократії, яка визначає базові категорії (е-участь, е-голосування, е-консультації) та окреслює ключові проблеми, зокрема обмежене використання ІКТ у взаємодії, цифрову нерівність і потребу стандартизації механізмів ідентифікації та інтеграції інструментів у єдину політику [2]. Крім того, важливо констатувати, що інфраструктурний вимір розвитку електронної демократії пов'язаний із формуванням екосистеми «цифрової держави», зокрема через платформу Дія, яка поєднує функціонал мобільного

застосунку та порталу публічних послуг. Водночас як зазначає І. Симисенко, такі цифрові канали здатні підтримувати взаємодію «громадянин–держава» за обмеження офлайн-процедур, однак за недостатнього зворотного зв'язку вони ризикують трансформуватися у формальну «імітацію участі» [3, с. 174]. Водночас конкретизація зазначених підходів у прикладній площині простежується через практики інтеграції моделі «civic tech + держава», зокрема у функціонуванні системи публічних закупівель ProZorro, яка реалізує взаємодію у трикутнику «уряд – бізнес – громадянське суспільство», забезпечуючи відкритість даних і масштабованість після нормативного закріплення обов'язковості електронних закупівель [5].

Узагальнення наведеного дозволяє стверджувати, що ефективність електронної демократії як механізму взаємодії держави і громадянського суспільства забезпечується за наявності взаємопов'язаних умов: нормативно закріпленого обов'язку реагування, прозорості та відстежуваності виконання, а також інклюзивності доступу. З огляду на це, для України пріоритетним є перехід від фрагментарного використання інструментів до цілісної архітектури участі з визначеним місцем кожного каналу у політичному циклі, підвищення якості зворотного зв'язку як ключового чинника довіри, інституційне зменшення цифрової нерівності через поєднання онлайн та офлайн механізмів, а також впровадження поетапного підходу до високоризикових інструментів (зокрема e-voting) із забезпеченням належних стандартів безпеки, верифікації та аудиту. Одночасно важливим є розвиток співпраці з ініціативами civic tech на основі відкритих даних і стандартів інтероперабельності, що мінімізує ризики фрагментації та забезпечує сталість цифрових рішень.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до Закону України «Про звернення громадян» щодо електронного звернення та електронної петиції: Закон України від 02.07.2015 № 577-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/577-19> (дата звернення: 01.04.2026)

2. Про схвалення Концепції розвитку електронної демократії в Україні та плану заходів щодо її реалізації: розпорядження Кабінету Міністрів України від 08.11.2017 № 797-р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/797-2017-%D1%80> (дата звернення: 01.04.2026).
3. Симисенко І. Політична участь та електронна демократія: виклики в умовах російського вторгнення в Україну. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління*. 2025. Вип. 1 (77). С. 169–175.
4. Шебанов В. Концептуалізація поняття «цифрова демократія» у сучасному науковому дискурсі. *Public Administration Aspects*. 2025. Т. 13, № 1. С. 93–105.
5. Bugay Yu. ProZorro: How a volunteer project led to nation-wide procurement reform in Ukraine. *Open Contracting Partnership*. 2016. <https://www.open-contracting.org/2016/07/28/prozorro-volunteer-project-led-nation-wide-procurement-reform-ukraine/> (дата звернення: 01.04.2026).
6. Directive (EU) 2019/1024 of the European Parliament and of the Council of 20 June 2019 on open data and the re-use of public sector information. Official Journal of the European Union. 2019. L 172. P. 56–83
7. Swiss Federal Chancellery. E-voting. The Federal Council – The portal of the Swiss government. <https://www.bk.admin.ch/bk/en/home/politische-rechte/e-voting.html> (дата звернення: 01.04.2026).
8. The E-Leaders Handbook on the Governance of Digital Government. Paris: OECD Publishing, 2021. 107 p.
9. United Nations E-Government Survey 2024: Accelerating Digital Transformation for Sustainable Development (with addendum on Artificial Intelligence). New York: United Nations, 2024. 205 p.

Ключові слова: електронна демократія, громадянське суспільство, електронна участь, публічне управління.

Keywords: electronic democracy, civil society, e-participation, public administration.

*Діана Гевелюк, здобувачка третього рівня вищої освіти
Національний університет «Одеська юридична академія»
Науковий керівник – д.і.н., професор Л.І.Кормич*

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ СТРАТЕГІЙ ВПЛИВУ В ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

У 21 столітті класичне розуміння суверенітету держави зазнає суттєвих змін. Якщо раніше безпека країни залежала виключно від міцності її кордонів та потужності армії, то сьогодні ключовим стає контроль над національним інформаційним простором. Соціальні медіа, які створювалися як інструменти демократизації та вільного обміну думками, перетворилися на ідеальне середовище для ведення гібридної війни.

Цей процес зумовлений переходом від «інформаційного суспільства» до «суспільства алгоритмів». Сьогодні не людина обирає контент, а алгоритм обирає, що людина побачить у своїй стрічці. Це створює фундаментальну вразливість, яку агресори використовують для проведення психологічних операцій. На відміну від класичної пропаганди минулого століття, сучасні інформаційні атаки є персоніфікованими, миттєвими та практично невидимими для систем державного моніторингу на початкових етапах.

Розглядаючи механіку інформаційного протиборства в соціальних медіа, ми бачимо два принципово різні підходи до використання цифрових інструментів. Якщо один орієнтований на довгострокове формування привабливого образу, то інший на швидку дестабілізацію та руйнування зв'язків усередині суспільства супротивника.

1. Стратегія емоційної віральності та дестабілізації. Цей підхід базується на експлуатації вразливостей людської психіки. Основна мета тут не переконати у своїй правоті, а змусити сумніватися в існуванні правди взагалі.

Механіка: Використання клікбейтних заголовків та шок-контенту, що активує базові емоції (страх, гнів, відразу). Це забезпечує максимальне

охоплення аудиторії за мінімальний час, оскільки алгоритми соцмереж пріоритезують контент із високою залученістю.

Результат: Створення стану «постійної тривоги» у населення. Коли людина перебуває в емоційному напруженні, її критичне мислення блокується, що робить її легкою мішенню для подальших маніпуляцій.

2. Стратегія алгоритмічного мікротаргетингу та розколу Ця специфіка полягає в точковому впливі на різні соціальні групи. Замість того, щоб поширювати один меседж на всіх, агресор сегментує аудиторію та б'є по конкретних «болях».

Механіка: Через рекламні кабінети та збір відкритих даних (OSINT) створюються наративи для кожної групи окремо: наприклад, для фермерів про ціни на паливо, для молоді про відсутність перспектив, для пенсіонерів про соціальну несправедливість.

Результат: Поляризація суспільства. Держава втрачає згуртованість, оскільки різні групи населення починають бачити ворогів одна в одній, а не в зовнішньому агресорі.

3. Технологічна легітимізація через ШІ та Deepfakes. Це новий етап розвитку «цифрової зброї», де штучний інтелект дозволяє автоматизувати виробництво дезінформації в промислових масштабах.

Механіка: Генерація реалістичних відео або аудіо із заявами лідерів думок. Це створює ефект «очевидця», якому людина схильна довіряти беззаперечно. Навіть після офіційних спростувань, первинний емоційний відбиток у свідомості залишається.

Результат: Підрив довіри до інститутів влади та офіційних каналів комунікації. У світі, де будь-яке відео може бути підробкою, населення стає апатичним і байдужим до політичних процесів.

Висновки щодо ефективності методів.

Аналізуючи ці практики, ми доходимо висновку, що інформаційна війна в соцмережах - це «жорстка сила», замаскована під цифрову комунікацію. Якщо класична м'яка сила (освіта, культура, бізнес) будує мости, то

маніпуляції в медіа ці мости спалюють. При ефективному використанні цих інструментів досягається:

- Дезорієнтація суспільства: Втрата здатності розрізняти факти та інтерпретації.
- Ерозія цінностей: Поступова заміна національних ідеалів на нав'язані ззовні деструктивні наративи.
- Керованість конфліктами: Можливість дистанційно провокувати протести або акти громадянської непокори.

Таким чином, у 21 столітті перемагає не той, хто має потужнішу армію, а той, хто краще володіє алгоритмами та розуміє психологію користувача, здатного зробити репост під впливом емоцій.

Список використаних джерел:

1. Почепцов, Г. (2019). Психологічні війни. К. : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія». 512 с.
2. Гнатюк, С. (2021). Інформаційні виклики гібридної війни: контент, канали, механізми протидії. Аналітична доповідь. К. : НІСД. 128 с.

Ключові слова: цифрове середовище, інформаційна війна, соціальні медіа, гібридна війна, алгоритмічний вплив, дезінформація.

Keywords: digital environment, information warfare, social media, hybrid warfare, algorithmic influence, disinformation.

*Роман Каприця, здобувач третього рівня вищої освіти
Національний університет «Одеська юридична академія»
Науковий керівник – к.політ.н, доцент Т.М. Краснопольська*

ЕВОЛЮЦІЯ ОБРАЗУ «ВОРОГА» У КОМУНІКАТИВНИХ СТРАТЕГІЯХ УКРАЇНСЬКИХ ПАРТІЙ

Актуальність дослідження еволюції образу «ворога» у комунікативних стратегіях українських партій зумовлена тим, що в умовах війни політична комунікація дедалі більше пов'язується з питаннями безпеки, національної єдності та протидії зовнішній агресії. Якщо раніше образ «ворога» часто формувався навколо внутрішнього політичного опонента, корупції, олігархічного впливу або «старої системи», то після 2014 року, а особливо після повномасштабного вторгнення 2022 року, його центральним змістом стала РФ як держава-агресор. Саме тому аналіз цієї теми дає змогу простежити, як українські партії адаптують риторику до воєнного контексту та поєднують внутрішньополітичну конкуренцію з потребою суспільної мобілізації.

У політичній комунікації образ «ворога» виконує мобілізаційну, ідентифікаційну, пояснювальну та легітимаційну функції. Через нього партія окреслює межі власної спільноти, пояснює причини кризових явищ і пропонує виборцю зрозумілу модель політичного вибору. У довоєнний період українські партії часто використовували цей образ як інструмент електоральної боротьби, коли опонент подавався не просто як конкурент, а як загроза для держави, реформ, мови, європейського курсу чи соціальної справедливості. Ю.В. Кириченко, аналізуючи вплив глобалізації та технологічного прогресу на політичну комунікацію, підкреслює, що сучасні цифрові канали змінюють сам механізм політичного впливу, роблячи його швидшим, персоналізованішим і більш залежним від емоційної реакції аудиторії [4, с. 55–61]. Відповідно, образ «ворога» стає не лише частиною

програмної позиції партії, а й елементом щоденної комунікації в соціальних мережах, публічних заявах, відеозверненнях і коротких політичних повідомленнях.

Особливістю українського партійного дискурсу є поєднання внутрішнього і зовнішнього образу «ворога». Внутрішній «ворог» конструювався як корумпований чиновник, політичний реваншист, представник олігархічного впливу, популіст або носій антиукраїнських поглядів. Зовнішній «ворог» поступово закріплювався за Росією, однак до 2014 року це не завжди було домінантним елементом партійної комунікації. Після анексії Криму та початку війни на Донбасі російський чинник почав сприйматися як ключова безпекова загроза, а після 2022 року цей образ набув максимальної визначеності.

О. Лисенко, О. Маєвський та Л. Хойнацька зазначають, що в інформаційному сегменті російсько-української війни образ «іншого» і «ворога» став одним із центральних механізмів пояснення конфлікту, мобілізації суспільства та протидії ворожій пропаганді [6, с. 30–44]. Для українських партій це означало переорієнтацію комунікації від боротьби за ідеологічне домінування до демонстрації власної причетності до національного спротиву.

Повномасштабна війна суттєво змінила логіку партійної комунікації. Якщо раніше політичні сили могли будувати кампанії на критиці влади, взаємних звинуваченнях, електоральних обіцянках і протиставленні «старих» та «нових» політиків, то в умовах воєнного стану така модель стала обмеженою. Суспільний запит змістився до очікування єдності, відповідальності, підтримки армії, міжнародної суб'єктності та чіткої антиросійської позиції. О.В. Шиманова-Стефанишин у політологічному аналізі комунікації воєнного стану акцентує увагу на тому, що ключовими стають меседжі про опір, перемогу, міжнародну підтримку, згуртованість і захист державності [8, с. 30–36]. Подібну логіку простежує і Г.М. Буканов, який розглядає політичну комунікацію влади і суспільства в умовах воєнного

стану як простір підтримання довіри, стабільності та керованості публічного діалогу [1, с. 72–78]. Саме тому образ «ворога» дедалі більше набуває загальнонаціонального, а не лише партійного характеру.

Водночас внутрішній образ «ворога» не зникає, а змінює змістове наповнення. У сучасній партійній риториці він пов'язується з колабораціонізмом, проросійським реваншем, корупцією під час війни, неефективним управлінням, медійними маніпуляціями та загрозами для демократичної стійкості.

Т.М. Юзьков, аналізуючи антикорупційні програмні декларації та комунікативні стратегії партій, показує, що боротьба з корупцією часто використовується не лише як управлінська тема, а і як засіб політичного позиціонування перед виборцем [11, с. 112–119]. У воєнному контексті цей мотив посилюється, оскільки корупція починає тлумачитися як чинник ослаблення обороноздатності, довіри міжнародних партнерів і стійкості держави. Тому внутрішній «ворог» у сучасному партійному дискурсі частіше описується як той, хто послаблює країну зсередини, заважає обороні або працює в інтересах агресора.

Окремого значення набуває цифровий вимір партійної комунікації. Соціальні мережі стали для українських партій одним із головних каналів поширення політичних меседжів, оскільки дозволяють швидко реагувати на події, формувати емоційний контакт із виборцем і поширювати короткі мобілізаційні повідомлення. У такому середовищі образ «ворога» часто подається через гасла, символи, контрастні порівняння, відеофрагменти, інфографіку, меми або персоналізовану критику. За матеріалами громадянської мережі «ОПОРА», українські політичні партії активно використовують соціальні мережі як простір боротьби за увагу потенційного виборця, а політична реклама в цифровому середовищі стає важливим ресурсом впливу на електоральну поведінку [7]. Цю тенденцію доповнює позиція Т.В. Шлемкевич, яка зазначає, що переформатування українського медіапростору посилює значення нових каналів політичної комунікації та

змінює способи взаємодії політичних акторів із суспільством [9, с. 126–130]. Через це образ «ворога» у цифровій партійній комунікації є ефективним, але ризикованим інструментом, оскільки може посилювати поляризацію й замінювати раціональну дискусію емоційним протиставленням.

Після 2022 року українська політична комунікація дедалі тісніше пов'язується зі стратегічними комунікаціями держави. Партії, особливо парламентські, діють не лише як учасники електоральної конкуренції, а й як суб'єкти публічного пояснення війни, міжнародної підтримки України, необхідності санкцій, оборонних рішень і суспільної мобілізації. І.В. Іжутова розглядає стратегічні комунікації України в умовах російсько-української війни як інструмент формування стійкого розуміння агресії, протидії дезінформації та підтримки довіри до державних інститутів [2, с. 46–51].

Водночас А.О. Калашнікова, І.О. Солдатенко та О.В. Померанська звертають увагу на те, що довіра до влади в умовах війни залежить від ефективності комунікаційних стратегій, послідовності меседжів і здатності пояснювати складні рішення суспільству [3, с. 52–67]. Відповідно, партійна комунікація має уникати як розмивання відповідальності агресора, так і необґрунтованого перетворення будь-якого внутрішнього опонента на «ворога держави».

Методологічно дослідження цієї теми потребує застосування дискурс-аналізу, оскільки йдеться не лише про окремі слова чи гасла, а про цілісні смислові конструкції. Саме через дискурс можна простежити, як партії називають ворога, які характеристики йому приписують, які емоції намагаються викликати та які політичні дії обґрунтовують. О.М. Коваль та І.А. Коваленко обґрунтовують доцільність дискурс-аналізу для дослідження проблем державної безпеки, оскільки цей метод дозволяє виявляти зв'язки між мовними практиками, політичними смислами та безпековими уявленнями [5, с. 406–413].

У ширшому контексті Т.В. Шлемкевич також підкреслює, що політичні комунікації в українському інформаційному просторі не можуть розглядатися

лише як передавання повідомлень, адже вони формують смислове поле політичної взаємодії [10, с. 42–47]. Тому аналіз образу «ворога» має враховувати не тільки зміст партійних заяв, а й канали їх поширення, емоційний тон, цільову аудиторію та політичний момент.

Отже, еволюція образу «ворога» у комунікативних стратегіях українських партій відображає перехід від переважно внутрішньої електоральної поляризації до воєнно-безпекової мобілізації. Після 2014 року, а особливо після 2022 року, центральним образом ворога стала Росія як держава-агресор, тоді як внутрішній вимір зберігся через теми колабораціонізму, корупції, реваншизму та інформаційних загроз. Водночас використання цього образу потребує обережності, оскільки він може виконувати не лише мобілізаційну й захисну функцію, а й перетворюватися на інструмент політичної маніпуляції.

Список використаних джерел:

1. Буканов, Г. М. (2025). Політична комунікація влади і суспільства в умовах воєнного стану в Україні. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*, 2(66), 72–78. [https://doi.org/10.20535/2308-5053.2025.2\(66\).337624](https://doi.org/10.20535/2308-5053.2025.2(66).337624)
2. Іжутова, І. В. (2023). Стратегічні комунікації України в умовах російсько-української війни. *Наука і оборона*, 2(22), 46–51. <https://doi.org/10.33099/2618-1614-2023-22-2-46-51>
3. Калашнікова, А. О., Солдатенко, І. О., Померанська, О. В. (2024). Формування та розформування довіри до влади: комунікаційні стратегії Президента України під час війни та фактори зниження їхньої ефективності. *Український соціум*, 3–4(90–91), 52–67.
4. Кириченко, Ю. В. (2025). Вплив глобалізації та технологічного прогресу на трансформацію політичної комунікації. *Політикус*, 1, 55–61. <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2025-1.8>
5. Коваль, О. М., Коваленко, І. А. (2024). Дискурс-аналіз як метод дослідження проблем державної безпеки. *Право та державне управління*, 4, 406–413. <https://doi.org/10.32782/pdu.2024.4.55>
6. Лисенко, О., Маєвський, О., Хойнацька, Л. (2023). Експлуатація образу «іншого» / «ворога» в інформаційному сегменті російсько-української війни 2014–2023 рр. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. 65, т. 2. С. 30–44. <https://doi.org/10.24919/2308-4863/65-2-4>

7. Партії в соціальних мережах. Два мільйони доларів за увагу потенційного виборця. 2022. *ОПОРА*. https://oporaua.org/polit_ad/partiyi-v-sotsialnikh-merezhakh-dva-milioni-dolariv-za-uvagu-potentsiinogo-vibortsia-23831
8. Шиманова-Стефанишин, О. В. (2022). Політична комунікація в умовах воєнного стану в Україні: політологічний аналіз основних меседжів. *Регіональні студії*, 30, 30–36. <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2022.30.19>
9. Шлемкевич, Т. В. (2022). Основні тенденції політичної комунікації в умовах переформатування українського медіапростору. *Політикус*, 5, 126–130. <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2022-5.19>
10. Шлемкевич, Т. В. (2024). Політичні комунікації в українському інформаційному просторі. *Вісник Прикарпатського університету. Серія: Політологія*, 16, 42–47. <https://doi.org/10.32782/2312-1815/2024-2-6>
11. Юзьков, Т. М. (2025). Боротьба з корупцією в програмах політичних партій: програмні декларації та комунікативні стратегії з виборцем: український та польський досвід. *Політикус*, 6, 112–119.

Ключові слова: політична комунікація, українські політичні партії, воєнний дискурс, стратегічні комунікації, політична мобілізація.

Keywords: political communication, Ukrainian political parties, war discourse, strategic communications, political mobilization.

*Ігор Касяненко, здобувач третього рівня вищої освіти
Національний університет «Одеська юридична академія»
Науковий керівник – д. політ.н., професор Е.В. Мамонтова*

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ СОЦІАЛЬНИХ МЕДІА ЯК ІНСТРУМЕНТУ КОГНІТИВНИХ ВІЙН: ВІД НАПРЯМКІВ ДО СТРАТЕГІЇ ПРОТИДІЇ

Нові соціальні медіа стали потужним інструментом ведення когнітивних воєн, перетворившись на пріоритетне середовище впливу на масову свідомість. У ХХІ столітті, на відміну від попередніх періодів, медіаресурси активно використовуються для трансформації семантичного аспекту комунікації та здійснення цілеспрямованих когнітивних атак, що підтверджується численними дослідженнями останніх років [1–6].

Сьогодні саме соціальні платформи стали основним театром воєнних дій у когнітивній сфері. Ключова відмінність від традиційної інформаційної війни полягає в об'єкті впливу: якщо раніше метою був контроль над потоками даних, то когнітивна війна спрямована на зміну механізмів мислення, алгоритмів прийняття рішень та способів сприйняття реальності цільовою аудиторією.

Фахівці виділяють кілька ключових аспектів використання соціальних медіа як інструменту когнітивних операцій.

Насамперед ідеться про явище так званої експлуатації алгоритмічної вразливості мереж. Орієнтація платформ на максимізацію залучення аудиторії робить їх ідеальним середовищем для маніпуляцій. Алгоритми підкріплюють існуючі переконання користувачів, ізолюючи їх від альтернативних точок зору та формуючи «ехо-камери», що неминуче веде до ідеологічної радикалізації та інтелектуальної ригідності. Крім того, соціальні медіа надають пріоритет емоційно зарядженому та сенсаційному контенту. Масове споживання

продуктів «економіки уваги» нівелює здатність до критичного аналізу та змушує користувачів реагувати на інформаційні стимули імпульсивно.

Суттєвим наслідком впливу нових соціальних медіа на перебіг когнітивних війн є психологічне таргетування та мікросегментація аудиторії. Використання технологій Big Data дозволяє створювати детальні психологічні профілі користувачів мережевих ресурсів, що значно посилює індивідуалізацію та адресність когнітивного впливу. За таких умов повідомлення адаптуються під конкретні страхи, ціннісні орієнтації або комплекси певної групи. Крім того, специфіка соціальних медіа забезпечує глибокий вплив на підсвідомість: традиційна пряма пропаганда замінюється латентними наративами, які поступово трансформують ідентичність або лояльність суб'єкта.

Сьогодні все голосніше говорять і про роль нейробіологічного впливу соціальних медіа на свідомість реципієнта. Платформи діють безпосередньо на нейронні механізми людини. Система «лайків» та миттєвих сповіщень формує стійку залежність, яка робить мозок більш сприйнятливим до швидких, неперевіраних повідомлень. Користувач потрапляє у пастку так званих «дофамінових петель», вихід із яких є вкрай складним через фізіологічну адаптацію нервової системи. Цей ефект посилюється хронічним когнітивним перевантаженням, що виснажує інтелектуальний ресурс і змушує індивіда відмовлятися від критичного мислення на користь емоційних реакцій та базових інстинктів.

Масштабування впливу в цифровому середовищі відбувається за допомогою технологічних інструментів соціальної інженерії та ботнетів. Штучне накручування переглядів чи коментарів створює ілюзію масової підтримки певної ідеї. Такий ефект «соціального доказу» змушує реальних користувачів конформізуватися, несвідомо підтримуючи вигідні замовнику наративи. Ще одним розповсюдженим методом когнітивних операцій є астротурфінг - створення видимості стихійного масового громадського руху, який насправді координується з єдиного центру.

На жаль, практики когнітивного впливу вдосконалюються з надзвичайною швидкістю. Поява нових платформ розширює спектр технологій трансформації людської свідомості, роблячи цей перелік відкритим.

Аналізуючи стратегічні цілі когнітивних операцій, слід виділити три ключові напрями. Це: 1) руйнування соціальної згуртованості через посилення внутрішніх суперечностей (релігійних, мовних, політичних); 2) параліч процесів прийняття рішень шляхом створення атмосфери тотальної недовіри та поширення концепції «постправди», що призводить до суспільної апатії та бездіяльності; 3) делегітимізація інститутів через систематичний підрив довіри до державних органів, збройних сил та засобів масової інформації.

Варто пам'ятати, що когнітивна війна в соціальних медіа – це перманентний процес, де кожна взаємодія з контентом може бути елементом ширшої стратегії маніпулювання. Відтак, критично важливою є розробка комплексної стратегії протидії, яка б поєднувала технологічні рішення, ефективну державну політику та розвиток індивідуальної когнітивної стійкості громадян.

Для ефективної протидії штучному розколу суспільства стратегічні пріоритети мають зміщуватися від точкової боротьби з фейками до розробки позитивного об'єднавчого наративу. Держава та громадянське суспільство повинні фокусуватися не на розбіжностях (етнічних, мовних чи релігійних), а на спільних цінностях і візії майбутнього. У межах формування інтеграційної комунікації важливо створювати майданчики для конструктивного діалогу, де соціальні суперечності вирішуються через раціональні дебати, а не через емоційні конфлікти в соцмережах. Для ідентифікації тем, які агресор використовує як «клини» для розколу, необхідно активно впроваджувати методи OSINT та аналізу великих даних (Big Data). Це дозволить діяти превентивно: насичувати інформаційний простір роз'ясненнями та фактами ще до того, як маніпулятивна кампанія досягне свого піку.

Подолання «паралічу рішень» та відновлення цінності істини потребує розвитку системи інформаційної гігієни та когнітивного імунітету. Найефективнішим засобом проти атмосфери «постправди» є культура радикальної прозорості – надання чітких, верифікованих даних у режимі реального часу. Коли державні інституції та експертні спільноти першими комунікують про складні ситуації (зокрема й негативні), вони мінімізують простір для ворожих інтерпретацій.

Крім того, критично важливим є впровадження програм медіаграмотності, які розкривають не лише зміст фейків, а й механіку маніпуляцій (роботу алгоритмів та використання емоційних тригерів).

Розвиток критичного мислення є фундаментом здатності громадян розпізнавати спроби зовнішнього впливу на їхню волю та зберігати раціональність в умовах інформаційного шуму.

Делегітимізація армії, медіа та державних органів нівелюється через функціональну ефективність та стратегічні комунікації. Інститути мають підтверджувати свою суб'єктність через конкретні цифрові сервіси та прозорі процедури прямої взаємодії. Коли громадянин бачить реальний результат роботи (наприклад, через успішну цифровізацію послуг або ефективну логістику в Збройних Силах), маніпулятивним наративам про «некомпетентність влади» значно важче закріпитися.

Окрему увагу слід приділяти захисту інформаційного суверенітету інституцій через активну протидію дезінформаційним кампаніям, що включає не лише спростування, а й превентивне розкриття методів когнітивного впливу.

На завершення наголосимо: перелічені заходи будуть ефективними лише за умови їхньої синергії. Головна мета стратегії протидії – перетворити суспільство з пасивного об'єкта маніпуляцій на активного суб'єкта, який чітко усвідомлює загрози та володіє інструментами для їхньої нейтралізації.

Список використаних джерел:

1. Максименко, С. Д., & Деркач, Л. М. (2024). *Генеза сучасної інформаційно-когнітивної (гібридної) війни в українському контексті та глобальному вимірі: наукове дослідження*. Видавництво Людмила.
2. Дібікова, Ю. С. (2022). Інформаційна складова гібридної війни: українські реалії. *Сучасне суспільство*, 2(25), 25–36. <https://doi.org/10.34142/24130060.2022.25.2.03>
3. Кирилова, О. В., Михайлова, А. А., & Захаріна, К. В. (2023). Специфіка використання соціальних медіа у російсько-українській гібридній війні. *Держава та регіони. Серія: Соціальні комунікації*, 2(54), 101–110. [https://doi.org/10.32840/cpu2219-8741/2023.2\(54\).12](https://doi.org/10.32840/cpu2219-8741/2023.2(54).12)
4. Мамонтова, Е. (2025). Репрезентація колоніального наративу у дискурсі російсько-української війни: архетипний підхід. *Актуальні проблеми політики*, (76), 36–42. <https://doi.org/10.32782/app.v76.2025.5>
5. Патлашинська, І.В. (2022). Сучасна російсько-українська інформаційна війна: завдання, методи та особливості використання. *Регіональні студії*, 28, с. 84-87. DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2022.28.15>.
6. Mamontova E. Archetypal Scenarios of the Russian-Ukrainian War. *Journal of Geography, Politics and Society*. 2025. № 15(3). P. 53–64. <https://doi.org/10.26881/jpgs.2025.3.07>

Ключові слова: когнітивна війна, соціальні медіа, стратегія, політична комунікація.

Keywords: cognitive warfare, social media, strategy, political communication.

ПОЛІТИЧНІ КОМУНІКАЦІЇ В РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА В КОНТЕКСТІ ПАНДЕМІЇ COVID 19

Пандемія COVID-19 у Польщі стала періодом, коли політична комунікація перетворилася на один із найважливіших інструментів кризового управління. Державна влада не лише інформувала про загрозу, а й впливала на суспільну поведінку, обґрунтовувала обмеження прав і свобод та намагалася зберегти довіру громадян. Ця комунікація одночасно носила як нормативний так і політичний характер. У публічному просторі, передусім, об'єктами комунікації стали чотири проблеми: масштаб загрози, вимушені обмеження, суспільна відповідальність та вакцинація.

Комунікація щодо загроз включала статистику і виконувала функцію мобілізації. Від початку пандемії влада регулярно публікувала дані щодо кількості заражень, смертей та госпіталізацій. Ця інформація з'являлася щодня, приблизно в один і той самий час, що створило сталий інформаційний ритм. Медіа одразу її поширювали, що посилювало її вплив. Ці дані виконували не лише інформаційну функцію, а й мобілізаційну та легітимізували запроваджувані обмеження. У висловлюваннях політиків звучала мова боротьби, наприклад, такі формулювання, як «боротьба з вірусом» чи «невидимий ворог». Виступи прем'єр-міністра Матеуша Моравецького та міністра охорони здоров'я Адама Недзельського були витримані у спокійному й контрольованому тоні та зачитувалися з чітко підготовлених матеріалів. Такий спосіб комунікації мав формувати враження професіоналізму і контролю над ситуацією. Проте, з часом аудиторія звикла до цифр, які перестали викликати сильну емоційну реакцію.

Комунікація щодо обмежень стосувалась конкретних рішень і послідовності дій. Влада інформувала про необхідність і важливість численних обмежень, таких як: закриття шкіл, обмеження господарської діяльності, обов'язок носіння масок чи заборони пересування. Однак не все було позитивним. Одним із найбільш контroversійних прикладів була запроваджена у квітні 2020 року заборона входу до лісів. Це рішення було сприйняте як непропорційне і складне для обґрунтування, що знизило рівень довіри до достовірності комунікації. Інформацію про обмеження часто оголошували раптово, під час пресконференцій, що ускладнювало для суспільства підготовку до змін. Деякі норми були нечіткими або швидко змінювалися. У способі мовлення політиків була помітна неоднорідність: зачитування повідомлень, змінний тон висловлювань та відсутність однозначності. В результаті комунікація замість того, щоб упорядковувати ситуацію, часто її ускладнювала.

Комунікація щодо відповідальності носила характер заклику і моралізації. Важливим її елементом був наголос на колективну відповідальність. Влада використовувала такі формулювання, як: «діймо разом», «захищаємо одне одного» чи «відповідальність залежить від кожного з нас». Це була спроба схилити громадян до дотримання правил через звернення до суспільних норм. Водночас, це посилювало моралізацію поведінки. Дотримання правил сприймалося як прояв відповідальності, а їх порушення – як загроза для інших. Висловлювання часто мали більш емоційний і закличний характер. Але наслідком іноді ставало зростання суспільного тиску та напруження між групами з різним ставленням до пандемії.

Комунікація щодо вакцинації включала політичні приклади, інформацію і поляризацію. Вона ґрунтувалася на підкресленні її безпечності й ефективності, а також значенні для повернення суспільства до нормального способу життя і функціонування. Використовувалися конкретні символічні жести, зокрема публічні вакцинації політиків. Прикладом була вакцинація

президента Анджея Дуди, яку медіа висвітлювали як сигнал довіри до вакцин. Важливу роль у комунікації програми вакцинації відігравав також Міхал Дворчик, відповідальний за організацію програми щеплень, чий висловлювання регулярно з'являлися в публічному просторі. Водночас, ця комунікація послаблювалася присутністю дезінформації. У Польщі функціонували антивакцинальні наративи, зокрема, теорії про нібито «чипізацію», загрози для здоров'я чи приховані інтереси фармацевтичних компаній. Соціальні мережі сприяли швидкому поширенню такого контенту. Дезінформація була простішою і більш емоційною, ніж офіційні повідомлення, що підвищувало її ефективність. У результаті виникла виразна суспільна поляризація: частина громадян приймала вакцинацію і довіряла інституціям, тоді як інші займали скептичну або негативну позицію. Додатково випадки вакцинації поза чергою послаблювали достовірність повідомлень і посилювали недовіру.

Таким чином можна констатувати, що пандемічна комунікація в Польщі була інтенсивною і багатовимірною, однак її ефективність обмежували непослідовність повідомлень та присутність дезінформації. Влада ефективно комунікувала про загрозу на початковому етапі пандемії, проте з часом з'явилися проблеми з утриманням суспільної довіри. Особливо помітним це було у сфері вакцинації, де офіційна комунікація програвала простим і емоційним дезінформаційним наративам. Пандемія показала, що ефективність публічної політики значною мірою залежить від якості комунікації, а її непослідовність призводить до ерозії довіри та поглиблення суспільних поділів. І такі висновки мають враховуватись владою, особливо в кризових ситуаціях.

Список використаних джерел:

1. Rząd Rzeczypospolitej Polskiej, Serwis informacyjny „Koronawirus: informacje i zalecenia”. <https://www.gov.pl/web/koronawirus>
2. Ministerstwo Zdrowia Rzeczypospolitej Polskiej, Komunikaty i dane epidemiologiczne COVID19. <https://www.gov.pl/web/zdrowie>

3. World Health Organization, Risk communication and community engagement during COVID-19. <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019>
4. European Commission, Tackling COVID-19 disinformation. https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/coronavirus-response/fighting-disinformation_en
5. Reuters Institute for the Study of Journalism, Navigating the Infodemic: COVID-19 News and Information, <https://www.digitalnewsreport.org/publications/2020/navigating-infodemic-covid-19/>

Ключові слова: політична комунікація, пандемія COVID-19, кризова комунікація, вакцинація, дезінформація

Keywords: political communication, COVID-19 pandemic, crisis communication, vaccination, disinformation.